

ИВАН ЕФРЕМОВ ЧАСЪТ НА БИКА

Превод от руски: Борис Мисирков, 1970

chitanka.info

ПОСВЕЩАВА СЕ
на Т.И.ЕФРЕМОВА

ПРЕДГОВОР ОТ АВТОРА

Третото ми произведение за далечното бъдеще, след „Мъглявината Андромеда“ и „Сърцето на Змията“, представляваше изненада за самия мен. Бях се накарал да пиша историческа повест и популярна книга по палеонтология, но ми се наложи да посветя повече от три години на един научнофантастичен роман, който, макар и да не е непосредствено продължение на първите ми две творби, също като тях разказва за пътищата, по които ще се развие бъдното комунистическо общество.

„Часът на Бика“ възникна като отговор на разпространените се в нашата научна фантастика (да не говорим за чуждестранната) тенденции бъдещето да се разглежда в мрачните тонове на предстоящи катастрофи, несполуки и изненади, предимно неприятни. Подобни произведения, наречени романи-предупреждения или антиутопии, щяха да бъдат дори необходими, ако успоредно с картините на бедствията показвах как да се избягнат те или поне как да излезе човечеството от страшните капани, които бъдещето му готви.

Като обратен полюс на антиутопиите могат да се считат значителен брой научнофантастични произведения, от малките разкази до големите романи, където щастливото комунистическо бъдеще е постигнато сякаш от само себе си и хората от епохата на всепланетния комунизъм страдат едва ли не от по-лоши недостатъци, отколкото ние, техните несъвършени прадеди; тези неуравновесени, неучтиви, бърбиви и плоско-иронични герои на бъдещето приличат повече на недоучените и лошо възпитани безделници от нашата съвременност.

И двата полюса на представите за бъдещето са единодушни в пренебрегването на марксистко-диалектичното разглеждане на историческите процеси и в липсата на вяра в човека.

С романа си аз исках да възразя на произведенията от този род и същевременно да постъпя съгласно трите извънредно важни твърдения на В.И. Ленин, които, неизвестно защо, се забравят от създателите на модели на бъдещото общество на Земята.

Невъобразимата сложност на света и материята, която ние започваме да осъзнаваме тепърва през втората половина на XX век и за която той предупреждаваше преди три четвърти век, ще изисква от нас исполинска работа, за да направим значителни крачки в познанието.

Преминаването към безкласовото комунистическо общество и пълното осъществяване на мечтата на основоположниците на марксизма за „скок от царството на необходимостта в царството на свободата“ не са елементарни и ще изискват от хората извънредно висока дисциплинираност и съзнателна отговорност за всяко действие. И най-сетне днес, както никога досега, е уместно да си спомним препоръката на В.И.Ленин, дадена на писателя-фантаст А.А.Богданов: да се покаже разграбването на естествените ресурси и природата на нашата планета при капиталистическите стопански методи.

В „Часът на Бика“ аз описах една планета, на която са се преселили група земяни; те повтарят пионерското завоюване на американския запад, но на много по-висока техническа основа. Неимоверно ускореното нарастване на населението и капиталистическите стопански методи са довели до изтощаване на планетата и до масова смъртност от глад и болести. Естествено, държавният строй на заграбената планета трябваше да бъде олигархически. За да изградя модела на подобна държава, аз продължих в бъдещето онези тенденции на гангстерски фашистическия монополизъм, които се зараждат сега в Америка и в някои други страни, опитващи се да запазят „свободата“ на частната инициатива върху подчертано националистическа основа.

Ясно е, че целта на моя роман не са науката и техниката на отдалеченото бъдеще или пък странните цивилизации на неизмеримо далечните светове. Хората на бъдещата Земя, култивирани от многовековното съществуване на висшата, комунистическата форма на обществото, и контрастът между тях и също такива земяци, но оформени в условията на потисничеството и тиранията на олигархичния строй на друга планета — ето главната цел и съдържанието на книгата.

Ако съм сполучил поне донякъде да покажа това и по този начин да помогна на строителите на бъдещето — нашата младеж — да вървят по-нататък, към всестраниното усъвършенстване на хората от

комунистическото утре, към духовните висини на човечеството, тогава трудът ми няма да е напразен.

Август 1968 г.

ГЛАВНИ ДЕЙСТВУВАЩИ ЛИЦА

ЕКИПАЖ НА ЗВЕЗДОЛЕТА „ТЪМЕН ПЛАМЪК“

Началничка на експедицията, историчка — Фай Родис Командир
на звездолета, инженер по аниhilационните инсталации Гриф Рифт
Астронавигатор — I — Вир Норин
Астронавигатор — II — Мента Кор
Инженер-пилот — Див Симбел
Инженер по броневата защита — Ген Атал
Инженер по биологичната защита — Нея Холи
Инженер по изчислителните машини — Сол Саин
Инженер по съобщенията и снимките — Ола Дез
Лекар от Звездния флот — Евиза Танет
Биолог — Тивиса Хенако
Социолог-лингвист — Чеди Даан
Астрофизик и планетолог — Тор Лик

ЖИТЕЛИ НА ПЛАНЕТАТА ТОРМАНС

Председател на Съвета на Четиримата, властелин на планетата
— Чойо Чагас
Негови заместници: Ген Ши, Зет Уг, Ка Луф
Жената на Чойо Чагас — Янтре Яхах
Любовницата на Чагас — Ер Во-Биа
Инженер по информацията — Хонтеело Толо Фраел (Таел)
Началник на „лилавите“ — Ям Гао-Юар (Янгар)
Момичето от Торманс — Сю Ан-Те (Сю-Те)
Вождът на „кжи“ — Гзер Бу-Ям

ПРОЛОГ

*„ДИ ПХИ ЮЙ ЧХОУ — Земята е родена в
часа на Бика
(или Демона, два часа през нощта).“*

Старият китайско-
руски речник
на епископ
Инокентий, Пекин, 1909

В училището от трети цикъл започна последната година от обучението. Накрая под ръководството на вече избрани ментори учениците трябваше да пристъпят към изпълняването на Херкулесовите подвизи.

Докато се готвеха за самостоятелни действия, младежите и девойките с особен интерес слушаха обзорните лекции по историята на човечеството на Земята. За най-важно се смяташе изучаването на идейните грешки и неправилната насока в социалната организация на онези стъпала от общественото развитие, когато науката е дала възможност да се управляват съдбините на народите и страните отначало само в ограничена степен, а след това изцяло. Историята на хората на Земята се сравняваше с многото други цивилизации от далечните светове на Великия пръстен.

Сините рамки с опалесциращи стъкла в горния край са отворени. Зад тях едва се дочува плясъкът на вълните и шумоленето на вятъра в листака — вечната музика на природата, която предразполага към спокойно размишление. В класната стая е тихо, ясните очи са замислени... Учителят току-що е завършил лекцията си.

Той безшумно спуща щорите над големите екрани, с едно натискане на бутона прибира стереопроекционния апарат на ТВФ^[1] под катедрата, сяда и започва да се любовува на съсредоточените лица. Лекцията като че ли излезе сполучлива, макар да е извънредно трудно

да съчетаеш дребното и великото, могъщия полет на човечеството и бездната от мъки през миналите времена, трогателните краткотрайни радости на отделните хора и страхотното сгромолясване на цели държави.

Учителят знаеше, че след мълчанието ще последват въпроси, толкова по-любопитни, колкото по-силно е развълнувала младите хора обрисуваната от него историческа картина. И докато ги очакваше, той се стараеше да отгатне кое е заинтересовало най-много учениците му днес, кое е могло да остане неразбрано... Вероятно психологията на хората през трудните епохи на преминаването от низшите обществени форми към висшите, когато вярата в благородството и честността на човека, в неговото светло бъдеще е била разяждана от натрупаната лъжа, безсмислена жестокост и страх. Съмненията обезоръжавали борците за преобразяване на света или правели хората равнодушни към всичко, мързеливи циници. Как могат да се проумеят чудовищните масови психози в края на ЕРС — Ерата на разединения свят, които довеждали до унищожаване на културата и до избиване на най-добрите? Младите хора от ЕСР — Ерата на срещналите се ръце — са безкрайно далеч от всичко, което е свързано с истерично напрегнатата нервност и страховете на миналите времена...

Мислите на учителя бяха прекъснати, когато иззад масичките си в различни редици едновременно станаха едно момиче и едно момче, които си приличаха по навика широко да отварят очи. Това придаваше и на двамата учуден вид. Те се спогледаха и момчето вдигна ръка, обърната с дланта нагоре — въпросителен жест.

— Правилно ли е да се каже, че целият исторически опит потвърждава неизбежната победа на висшите форми над низшите както в развитието на природата, така и в смяната на обществените форми? — започна момчето.

— Правилно е, Ларк, ако изключим особените стечения на обстоятелствата, които са много редки, както и всичко онова, което излиза извън границите на великия диалектически процес на осредняването — отговори учителят.

— Например случаят със Зирда, чиито мъртви развалини са обрасли с черни макове, нали? — попита Пуна, източвайки се в целия си дребничък ръст.

— Или други, открити по-късно планети — добави учителят, — където има всичко необходимо за живот: дълбок свод на могъща атмосфера, прозрачно море и чисти реки, топло светило. Но ветровете разнасят мъртви пясъци и техният шум заедно с шума на морето или бурята са единствените звуци, нарушаващи безмълвието на огромните пустини. Едва опитал мощта на атома и Космоса, мислещият живот, обзет от дива заблуда, е убил в себе си всичко живо.

— Но нали ние вече сме ги заселили?

— О, да! Но какво значение има това за онези, чиито следи са станали на прах преди милиони години, без да запазят нищо, за да можем да разберем как и защо са унищожили себе си и целия живот на своята планета!

По пътеката между масичките се плъзна Айода — мълчаливо момиче, по общото мнение на класа приличащо на древните момичета от Южна Азия, които носели в прическите или на коланите си остри като бръснач ками и смело ги използвали, за да защитят честта си.

— Аз скоро четох за мъртвите цивилизации на нашата Галактика — каза тя с ниския си глас, — не убитите, не самоунищожилите се, а именно мъртвите. Ако се е запазило наследството от техните мисли и дела, това понякога може да представлява опасна отрова, способна да погуби едно още незряло общество, което сляпо възприема мнимата мъдрост. А друг път — скъпоценен опит от милиони години борба за освобождаване от оковите на природата. Изследването на загиналите цивилизации е не по-малко опасно от разчистването на древните оръжейни складове, които от време на време се срещат на нашата планета. Аз бих искала да посветя живота си на такива изследвания — тихо добави момичето.

— Ние като че ли се отклоняваме от онова, от което започна Ларк — каза учителят.

— Пуна зададе неправилно въпроса — надигна се едно набито чернокосо момче. То погледна другарите си, повечето от които бяха вдигнали ръце и едва не подскачаха от нетърпение.

— Трябва ли да смятаме, че започналото развитие на обществото е задължително: или преминаване към висшата, комунистическата форма, или всеобща гибел? И нищо друго? — продължи той.

— Формулировката ти не е вярна, Кими — възрази учителят. — Процесът на общественото развитие не бива да се сравнява с двете

блюда на везните. Сред познатите ни из Пръстена цивилизации са известни случаи на бързо и леко преминаване към висшето, комунистическото общество. Ние току-що говорихме за самоунищожаването на един разединен свят, достигнал до големи научни и технически познания. Имало е периоди на продължителни смутове, на убийствени войни, които връщали човечеството на някои планети назад, към мизерията и подивяването. Започвал нов възход, нова война — и така няколко пъти, докато производителните сили на планетата не се изтощавали и не деградирали технически. Потомците трябвало да преодоляват с векове тази деградация въпреки безграничното могъщество на висшата обществена форма и помощта на разума на Великия пръстен.

— Но нали и тук идването на тази форма на комунистическото общество е било неизбежно?

— Разбира се!

— Тогава аз неправилно съм поставил въпроса — каза, след като помисли малко, Кими. — Известни ли са случаи, когато човечеството на някоя друга планета е достигало високо равнище на науката, техниката и производителните сили, но не е ставало комунистическо и не е загивало от страшните сили на преждевременното познание? Много ли са тези изключения от общия закон на развитието, които той, щом е общ, трябва да има?

Учителят се позамисли, свел очи към полупрозрачния зелен пулт на катедрата, под която през време на лекцията светваха нужните сведения и цифрови данни.

Удивителната история на планетата Торманс беше сензация в паметта на по-старото поколение. Естествено, знаеха я и неговите млади ученици. Много книги, филми, песни и поеми беше породила епопеята на звездолета „Тъмен пламък“. Тринайсетте ѝ герои са увековечени в скулптурна група от сияещ червеникав камък на малкото плато Реват, на същото място, откъдето потеглил звездолетът.

Аудиторията чакаше смълчана. Учениците от горните класове бяха достатъчно тренирани в издръжливостта и самообладанието. Без култивирането на тези необходими качества човек не можеше нито да изпълни Херкулесовите подвизи, нито дори да пристъпи към тях.

— Планетата Торманс ли имахте предвид? — каза най-сетне учителят.

— Ние знаем само нея! — хорово отговориха учениците. — А колко други такива е имало?

— Не мога да ви кажа без подробни справки — усмихна се малко безпомощно учителят, — аз съм историк на Земята и познавам цивилизациите на другите планети само в общи черти. Трябва ли да ви напомням, че за да се разкрие изключително сложният процес на историята на другите светове, е необходимо много дълбоко вникване в същината на чужди за нас икономика и социална психология.

— Дори и за това, да се разбере добра или лоша е дадена цивилизация, радост ли носи, или мъка, разцвет или гибел! — обади се седналото до прозореца момче, което изпъкваше сред другите със сериозността си.

— Дори и за това, Миран — потвърди учителят. — Инак ние няма да се различаваме от нашите прадеди, които са били прибързани в действията и незрели в съжденията си. Аз ви говорих за загиналите от безразсъдство планети, Но е имало и други светове, където никой никога не е убивал, и въпреки това разумният живот на тях се изчерпвал, както казвали едно време, по „естествен“ път. Мислещият вид живот на тези планети е измрял, както неизбежно измират всички сменящи се последователно видове животни, включително и човекът, ако той пренебрегне опознаването на биологичните явления в тяхното историческо развитие. Тези уредени и прекрасни планети били предадени от измиращите им обитатели на други, за които била най-подходяща съвкупността от естествените им условия. Всички данни се предавали по Великия пръстен, а заселването им се извършвало едва след като си отивали последните представители на загиващата цивилизация и по Пръстена преминавал сигналът на смъртта.

— Също като Рицарите на щастието — каза стеснителната Кунти, — но ние знаем много малко дори и за Торманс. Разбира се, всеки е чел за тая планета, но сега, когато изучихме нашата история, ние по-правилно ще разберем Торманс.

— И особено поради това, че планетата е населена пак с наши хора, потомци на земяните, и всички процеси от нейното развитие са аналогични с нашите — съгласи се учителят. — Това е добра идея. Аз ще поръчам в Дома на историята една „звездичка“ от паметната машина с пълен разказ за експедицията до Торманс. Трябва да се подготвим за прожектирането ѝ. Споразумейте се с разпределителното

бюро да ви освободят от други лекции. Нека някой от вас, запален по космофизиката, Кими например, пригответи до утре реферат за първите звездолети с прав лъч, за да разберете обстановката и трудностите на екипажа на „Тъмен пламък“. След това ще посетим платото Реват и паметника, издигнат в чест на експедицията. Тогава „звездичката“ ще ви помогне да разберете напълно всичко станало...

След два дена последният клас на училище СПШЦ401 весело се настаняваше под прозрачния купол на гигантския вагон на Спиралната железница. Щом влакът набра скорост, на централната пътека излезе Кими и съобщи, че е готов да изнесе реферата си. Чуха се енергични протести. Учениците доказваха, че няма да бъдат достатъчно внимателни — прекалено интересно е да се гледа навън. Учителят помири всички, като ги посъветва да изслушат реферата по средата на пътя, докато влакът прекосява овоцния пояс, широк близо четиристотин километра, което ще трае около два часа.

Когато се занизаха безкрайните геометрично правилни редици дървета на мястото на бившата пустинна степ Декана, Кими сложи на пътеката един малък прожекционен апарат и насочи към стената на вагона цветните лъчи на илюстрациите.

Младежът разказваше за откриването на спиралното устройство на Вселената, след което станало възможно решаването на задачата за свръхдалечните междузвездни полети. Биполярният строеж на света бил известен на математиците още през ЕРС, но физиците от онова време усложнили въпроса с наивната си представа за антивеществото.

— Представете си само! — възкликна Кими. — Те смятали, че промяната на повърхностния заряд на частицата променя всички свойства на материята и превръща „нормалното“ вещество на нашия свят в антивещество, сблъскването с което уж трябвало да доведе до пълна аниhilация на материята! Те се взирали в чернотата на нощното небе, без да могат да обяснят нито нея, нито пък да разберат, че истинският антисвят е до тях, наоколо, черен, непроницаем, неосезаем за приборите, годни за разкриване на нашия, светлия свят...

— По-спокойно, Кими — прекъсна младока учителят, — правиш грешка, като се изказваш зле за нашите прадеди. Тъкмо в края на ЕРС, в епохата на отмирането на старите принципи за социален живот, науката започнала да става челна сила на обществото. Тогава били разпространени подобни тесногръди, бих казал дори, несправедливи

съждения за предшествениците. Нима е трудно да се разбере, че неправилният или неточен аспект на дадено явление ще представлява грешка само в резултат на недобросъвестно или глупаво насочено изследване? А всички останали „грешки“ на предшествениците зависят от общото равнище, на което се е намирала в тяхно време науката. Опитайте се да си представите за миг, че откривайки стотици елементарни частици в микросвета, те още не са знаели, че всичко това са само различни аспекти на движението на различните нива на анизотропната структура на пространството и времето.

— Нима? — Кими се изчерви до ушите. Учителят кимна и смутеният младеж продължи, но вече не толкова разпалено:

— Антисветът, черният свят, бил наречен от един учен Тамас по името на океана на бездейната енергия в древноиндийската философия. Във всички отношения той е полярен за нашия свят и затова е абсолютно невъзприемлив за нашите чувства. Съвсем неотдавна със специални прибори, един вид обърнати откъм „опаката“ страна спрямо приборите на нашия свят, условно наречен свят Шакти, започнали да напипват външните контури на Тамас. Ние не знаем дали в Тамас съществуват аналогични на нас формации от звезди и планети, въпреки че според законите на диалектичката философия движение на материята трябва да има и там.

— Трудно е да си го представи човек, но колко интересно звучи — „невидимото слънце на Тамас“! — възкликна Рер.

— И невидима планета, населена със също такива, опитващи се да проникнат в бездната на нашия свят същества като нас! — звънна от задната редица гласът на Ивета.

— И цели звездни системи, галактики с минус-гравитация, с отрицателни свойства на полетата там, където у нас те са положителни, с мъртва неподвижност, където у нас цари движение. И изобщо всичко наопаки! — поде Айода, която беше се облегла на мекия перваз на страничния прозорец.

— Та по въпроса за галактиките. Техните класически спирални форми били известни още на първите изобретатели на телескопите — продължаваше Кими, — но трябвало да минат няколко столетия, за да се разбере, че те представляват реално отражение на структурата на Вселената — на влакната или, по-точно. пластове на нашия свят, които се редуват през един с Тамас и заедно с него са навити на

безкрайна спирала. И че отделните елементи, от галактиките до атомите, със своите особени качества на всяко стъпало са отражение на всеобщите закони. Оказало се, че светлината и другите излъчвания никога не се разпространяват във Вселената праволинейно, а се навиват на спирала, като същевременно се плъзгат по хеликоида и все повече се разширяват с отдалечаването от наблюдателя. Намерили обяснение свиването и разтягането на светлинните вълни със скъсяването им при навлизането във вътрешността на спиралата и мнимото разбягване на звездите и галактиките в отдалечените намотки. Било разгадано Лоренцовото уравнение с неговото мнимо изчезване на времето и нарастване на масата със скоростта на светлината. Още една крачка — и било разбрано нула-пространството като граница между света и антисвета, между света Шакти и Тамас, където са взаимно уравновесени и неутрализирани полярните точки на пространството, времето и енергията. Нула-пространството също е навито на спирала в съответствие и с двата свята, но... — Младежът се запъна. — Аз не можах да разбера как възниква възможността да се движим в него и да достигаме почти мигновено до която си искаме точка от нашата Вселена. В най-общи черти ми обясниха, че звездолетите с прав лъч вървят не по спиралния път на светлината, а един вид перпендикулярно на него, по надлъжната ос на охлюва, използвайки анизотропията на пространството. Освен това спрямо времето тези звездолети стоят, така да се каже, на едно място, а цялата спирала на света се върти около тях... Кими се изчерви и завъртя глава, а другарите му се разсмяха.

— Не трябваше да се отблагодарите така на Кими — недоволно вдигна ръка учителят, — в новата картина на Вселената и досега много неща са достъпни само за математическо „напипване“ на отделните явления. Вие забравяте, че науката се движи в мрака на незнайните дълбини на света като слепец с протегнати ръце, усещайки неясните контури. И едва след огромен труд се създават апарати за изследване, способни да осветлят неизвестното и да го приобщат към опознатото. — Учителят огледа притихналите ученици и завърши: — Кими не ви каза още едно важно нещо. Областите с отрицателна гравитация в Космоса отдавна са били открити умозрително, но едва преди три века те са получили своето обяснение като пропасти от нашия свят към Тамас, или нула-пространството. Понякога в тях безследно изчезвали

звездолетите на други цивилизации, защото не били приспособени за движение в нулевото пространство. На още по-голяма опасност се излага звездолетът с прав лъч. При най-малката грешка в уравновесяването на полетата той рискува да се отплесне или в нашето пространство Шакти, или в пространството Тамас. От Тамас връщане няма. Ние просто не знаем какво става там с нашите предмети. Дали настъпва мигновена аниhilация, или пък всички активни процеси замират също така мигновено и превръщат звездолета в грамада абсолютно мъртво вещество (това ново понятие за веществото също бе последица от откриването на Тамас). Сега вие можете да си представите опасността, на която са се излагали първите ЗПЛ — Звездолети с прав лъч — и сред тях — „Тъмен пламък“. Но хората приемали този чудовищен риск. Възможността мигновено да проникнеш до нужната точка от пространството заслужавала всякакъв риск. А съвсем доскоро овладяването на безкрайността на Космоса изглеждало абсолютно невъзможно, не се виждали никакви пътища за премахването на това проклятие за всички времена и всички цивилизации на Космоса, които били свързани във Великия пръстен, но можели да се виждат едни други само на екраните на външните станции.

От триста години насам човечеството навлиза в ЕСР — новата Ера. Осъществява се смелата мечта на хората и далечните светове се намират на една ръка разстояние от нас — по време.

Естествено, практически движението на ЗПЛ не става мигновено. Необходимо е време за навлизане в нула-пространството, време за много точно пресмятане на точката за излизане и за довличане на звездолета от най-близката точка до целта с обикновените анамезонни мотори и подсветлинна скорост. Но какво са два-три месеца такава работа в сравнение с милионите светлинни години разстояния на обикновения спиралносветлинен път в нашето пространство! Дори разликата в скоростта на костенурката и обикновения звездолет не е нищо в сравнение със ЗПЛ.

Сякаш илюстрирайки думите на учителя, влакът се гмурна в дълъг тунел. Във вагона светна опалова светлина и подчерта непрогледния мрак зад прозорците. Пред тях внезапно грейна и се разстла необятна равнина, обрасла със сребриста трева. Широко се завъртяха и побягнаха настрана вихрите, вдигнати от стремителното

движение на вагоните. Яркосинята ивица в далечината загатна стъпаловидните древни планини, сред които по посока към Индийския океан се намираше платото Реват. То беше близо до гарата и за да стигнат до него, младите пътешественици не се нуждаеха от нищо друго освен от собствените си, достатъчно тренирани в ходенето и бягането крака.

Далечният бряг се отгатваше само по нюансите на небето и на клонящото към залез слънце. Тревата шибаше голите крака на пътниците и ги караше да чувствуват парещ сърбеж, вятърът облъхваше гърбовете им със суха жега. Възходящите въздушни струи бяха заградили пръстеновидната верига от плоски хълмове с трепкаща стена. Когато се изкачиха на билото, младежите замряха. Неочаквана горичка от грамадни секвои закриваше центъра на платото. Трийсет и четири широки пътечки — според броя на главните вектори на Великия пръстен — се разпръскваха от горичката към склоновете на околните хълмове от кафяв базалт, които бяха изсечени отвесно и покрити с някакви барелефи. Учениците не се спряха да ги разглеждат, а тръгнаха по белите камъни на главния път към горичката. Само две кръгли колони от черен гранит бележеха входа. Под протегнатите на огромна височина клони на секвоите отслабна заслепяващото слънце и утихна шумоленето на вятъра. Суровата мощ на гигантските дънери накара учениците да забавят стъпки и да понижат гласове, сякаш бяха проникнали в отдалечено от целия свят скривалище на някаква тайна. Те се споглеждаха с вълнение и любопитство, очаквайки нещо необикновено. Но когато излязоха на централната поляна под предишното неумолимо ярко небе, паметникът на звездолета „Тъмен пламък“ им се стори прекалено обикновен.

Моделът на кораба — полусферичен купол от тъмнозелен метал — беше разсечен от груба права цепнатина, сякаш направена с колосален меч. Около основата му, под пръстеновидната издатина, бяха разположени статуите на хора. Площадката — подножието на паметника — представляваше стегнато навита спирала от светъл, огледално полиран метал, врязан в черния матов камък.

Броят на скулптурите във всеки полукръг от двете страни на цепнатината не беше еднакъв: пет — от западната, осем — от източната. Учениците бързо отгатнаха простата символика.

— Това е смъртта, която разделила загиналите на планетата Торманс и завърналите се на Земята — тихо каза Айода, леко пребледняла от обзелото я чувство.

Учителят мълком наведе глава.

[1] Много термини са пренесени от романа на И.Ефремов „Мъглявината Андромеда“. ↑

ГЛАВА ПЪРВА

МИТЪТ ЗА ПЛАНЕТАТА ТОРМАНС

— Позволете ми в заключение да разкажа за произхода на името. През петия период от ЕРС в западната сфера на световната култура нараствало недоволството от цивилизацията, рожба на капиталистическата форма на обществото. Мнозина писатели и учени се опитвали да надникнат в бъдещето. Предчувствието на художниците будело тревога в мислите на най-добрите умове пред приближаващата криза през годините, когато назряващите противоречия завършвали с военни конфликти. Но след изобретяването на ракетите за далечни разстояния и ядреното оръжие опасението за бъдещата съдба на човечеството станало всеобщо и, естествено, се отразило в изкуството. В Дома на изкуствата се пази една картина от онези времена. Късият ѝ надпис е съвсем ясен за нас: „Последната минута“. На обширно поле са строени в редици гигантски ракети, подобни на високи кръстове в старинни гробища. Ниско над тях е надвиснало мътното, лишено от слънце небе, застрашително щриховано от острите копия на бойните заряди — ужасните носители на термоядрената смърт. Страхливо озъртайки се, сякаш самите те изплашени от стореното, хората тичат в индийска нишка към черната пещера на дълбокия блиндаж. Художникът е съумял да предаде чувството за страшната беда, вече неотвратима, защото в отговор на гибелта на милиони невинни хора някъде оттам, накъдето са насочени кръгообразните чудовища, ще дойде не по-малко убийствен отговор. Ще загинат не онези, които тичат към блиндажа, а изобразените в другата половина на диптиха мъж и жена, млади и симпатични, коленичили на брега на голяма река. Жената притиска към себе си пеленаче, а по-голямото момченце здраво се е вкопчило в баща си. Мъжът прегръща жената и децата си, той е обърнал глава назад, натам, където от приближаващия облак на атомната експлозия се подава гигантският меч, надвесен над жалките фигурки на хората. Жената не се озърта — тя гледа към зрителя — и безкрайната мъка на обречеността, отпечатана върху лицето ѝ, потиска

всекиго, който види тази картина. Не по-малко силно е изразена безпомощността на мъжа — той знае, че всичко е свършено, и му се иска само едно — краят да дойде по-скоро.

Още преди това, след първата световна война от ЕРС, настроения, аналогични с отразените на картината, се били появили сред хората, които изповядвали християнската религия и безусловно вярвали в особени, мистични, както ги наричали тогава, сили, стоящи над природата. Моралистите отдавна били видели неизбежността на разпадането на предишния морал, изхождащ от религиозните догми, едновременно с упадъка на религията, но за разлика от философите-диалектици не виждали изход в преустройството на обществото. Като пример за такова реагиране на действителността ни служи запазената от оня период малка книжка на Артър Линдси за фантастичното пътешествие до някаква планета в системата на звездата Арктур. Естествено, авторът си е представял пътешествието като духовно мистично. Техниката по онова време не можела дори и да помисли за някакви звездолети. На въображаемата планета се извършвало изкупването на греховете на човечеството. Мрачният, изпълнен с мъка живот, обрисован от автора, ни смайва с богатството на фантазията. Планетата се наричала Торманс, което на забравения език означавало „мъчение“. Така се родил митът за планетата на мъчението, който след това бил използван, доколкото можем да съдим, от художниците и писателите на много поколения. Митът за Торманс много пъти привличал тяхното внимание и това винаги ставало в периоди на кризи, на тежка война, глад и мъгляво бъдеще. За нас планетата Торманс беше само една от многото хиляди приказки, изчезнали в небитието. Но всички знаете, че преди седемдесет и две години ние получихме по Великия пръстен първото известие за една чудновата планета на червеното слънце в съзвездието Рис. Историкът Кин Рух, който изрови от недрата на времето първоизточника на мита, нарече новата планета Торманс — символ на тежкия живот на хората в неуреденото общество.

Дълбокият глас на Фай Родис замлъкна и за известно време в залата на Съвета по звездоплаването настъпи тишина. След това на трибуната се появи слаб човек с непокорно щръкнала червена коса. Той беше добре известен на цялата планета — и като пряк потомък на прочутия Рен Боз, който пръв осъществил експеримента с правия лъч и

насмалко не загинал при това, и като теоретик на навигацията със ЗПЛ. Хората, които бяха виждали паметника на Рен Боз, смятаха, че Вел Хег много прилича на працядо си.

— Изчисленията са привършени и не противоречат на хипотезата на Фай. Независимо от колосалната отдалеченост на Торманс напълно възможно е онези три звездолета, които са напуснали Земята в началото на ЕСО, да са стигнали до тази планета. Нека си представим, че корабите са попаднали в област с отрицателна гравитация, хлътнали са в нула-пространството и оттам неизбежно са се плъзнали назад, прелитайки за един миг стотици парсека. При пълното невежество в астронавигацията гибелта на звездолетите е била неизбежна, но тях ги е спасило чисто случайното съвпадение на точката на излизане с планета, много близка по свойствата си до нашата Земя. Сега е известно, че планетите от наш тип съвсем не са рядко явление и обикновено съществуват във всяка звездна система с по няколко спътника. Затова откриването на такава планета само по себе си не е учудващо, но натъкването на нея в бедните на звезди ширини на Галактиката представлява изключително събитие. В древността, долавяйки закона за предварителното преодоляване на обстоятелствата, хората казвали, че безумието върви ръка за ръка със сполуката. Така станало и тук — безумното начинание на бегълците от Земята, на фанатиците, които не искали да се покорят на неизбежния ход на историята, се увенчало с успех. Те вървели наслуки към токущо откритата тогава маса тъмни звезди близо до Слънцето, без да подозират, че това петно, заобиколено с пояс от тъмно вещество, съвсем не е сложна система на някаква невидима звезда, а пропаст, място, където се разкъсва надлъжната структура на пространството, заобикаляща ондулацията на Тамас. Аз прегледах още веднъж записите, в които паметните машини отразяват съобщение 886449, ключ сто и пети, от двайсет и първа група на информационен център 26 на Великия пръстен. Описанието на обитателите на Торманс е оскъдно.

Една експедиция от планета в съзвездието Цефей, чието наименование още не е преведено на езика на Пръстена, е успяла да получи само няколко снимки и по тях може да се съди, че тормансианите доста приличат на онези хора, които са направили отчаяния опит преди много векове.

Вече е пресметната биполярната вероятност — тя е равна на нула и четири. Машините на Обществения размисъл по всички окръзи сумираха „да“ с висок индекс и Академията на мъката и радостта също се изказа за изпращане на експедиция.

Вел Хег напусна трибуната и мястото му бе заето от председателя на Съвета.

— След такава аргументация Съветът няма какво да решава — ние се подчиняваме на мнението на планетата!

В отговор на думите на председателя цялата зала грейна в зелени светлинки. Той продължи:

— Съветът незабавно пристъпва към формирането на експедицията. Най-главен, най-важен е подборът на астронавтите. „Тъмен пламък“ — нашият втори ЗПЛ — е малък и ние не можем да изпратим толкова хора, колкото са нужни. От осемте души, заети с управляването на звездолета, само астронавигаторите се дублират. Пет души свръх това, включително началника — ето максимума, който „Тъмен пламък“ може да побере, без да се сгъстяват непоносимо хората. Ние с болка съзнаваме, че засега нашите ЗПЛ не са нищо повече от експериментални машини и че онези, които ги управляват, всъщност са изпитатели на най-опасния вид придвижване в Космоса. Всеки полет, особено в непозната област от света, продължава да крие в себе си гибелен риск...

На една от горните редици в залата три пъти мигна червена светлинка. Стана млад човек с широко бяло наметало.

— Необходимо ли е да подчертаваме опасността? — заяви той. — Известно ви е колко увеличава това притока на желаещи дори при технически опит. Но става дума за Торманс, за възможност да се срещнем с наши хора, частица от човечеството, случайно запратена в неизмеримите далечини на пространството!

Председателят поклати глава.

— Вие скоро пристигнахте от Юпитер и сте изпуснали подробностите на обсъждането. Няма дори капка съмнение, че ние трябва да сторим това. Ако жителите на Торманс са хора от Земята, тогава нашите и техните прадеди са дишали същия въздух, чиито молекули изпълват дробовете ни. И те, и ние имаме общ генетичен фонд, обща кръв, както биха казали те през епохата, когато са излетели от Земята. И ако животът им е толкова тежък, както смятат Кин Рух и

неговите сътрудници, толкова повече сме длъжни да побързаме. Ние в Съвета говорихме за опасността като специален мотив при подбора на хората. Аз отново и отново ще ви напомня: ние не можем да прилагаме сила, не можем да отидем при тях нито като наказващи, нито като всеопрощаващи вестители на един висш свят. Безумие ще бъде да ги накараме да променят живота си и затова е нужен съвсем особен такт и подход в тази небивала експедиция.

— Тогава на какво се надявате? — загрижено попита човекът от Юпитер.

— Ако бедата им, както огромното болшинство от всички бедни, се дължи на невежеството, тоест на слепотата на познанието, тогава нека прогледнат. И ние ще лекуваме очите им. Ако болестта е причинена от общите трудни условия на планетата, ще им предложим лек за тяхната икономика и техника, във всички случаи наш дълг е да отидем като лекари — отговори председателят и всички членове на Съвета станаха като един, за да изразят пълното си съгласие.

— Ами ако те не поискат? — възрази юпитерианецът.

Председателят неохотно му отговори:

— Попитайте в Академията по предсказване на бъдещето. Тя вече обсъжда различните варианти. А ние, преди членовете на Съвета да се разотидат по работните групи, трябва да решим всички заедно въпроса за началника на експедицията!

Името на Фай Родис, ученичка на Кин Рух и познавачка на историята на ЕРС, предизвика светването на ивици от зелени светлини.

— Струва ми се — добави председателят, като се канеше да напусне трибуната, — че трябва да се подберат колкото може по-млади хора, включително и корабни специалисти. Младежта по психика е по-близо до ЕРС и ЕСО, отколкото зрелите хора, които са отишли много далеч по пътя на самоусъвършенствуването и понякога трудно разбират внезапността и силата на емоциите на младостта.

Председателят се поусмихна лукаво, като си представи какви оспорващи декларации ще получи информационният център на Съвета по звездоплаване от младежките групи.

Мястото, откъдето щеше да потегли ЗПЛ „Тъмен пламък“, бе избрано така, че той да може да бъде изпратен от най-голям брой хора. В това отношение степната равнина в пръстена от ниски хълмове на платото Реват в Индия се оказа идеална. Както всички първи

звездолети с прав лъч, „Тъмен пламък“ излизаше извън пределите на Слънчевата система с обикновени анамезонни мотори и там, в предварително пресметната точка, екранираше своето състояние в нашата система на пространство — времето. Това му позволяваше да застане на границата на Тамас в нула-пространство.

Тромавата форма на звездолета затрудняваше откъсването му от Земята. Налагаше се той да излети не с планетарни, а направо с анамезонните двигатели. Затова първите ЗПЛ не можеха да излитат от обикновените космодруми, а само от отдалечени и пустинни места.

Двурогите активатори на магнитното поле създадоха защита. Надошлите по хълмовете се скриха зад металната мрежа, сложиха си специалните домина, които сигурно закриваха ушите, носа и устата със слой мека пластмаса. На „рогата“ на активаторите светнаха сигналите, които едва се забелязваха в светлината на тропическото утро. Зеленият купол на огромния кораб трепна, подскочи десетина метра нагоре и замря за онези няколко секунди, през които магнитните амортизационни шахти вътре в кораба набираха пълна мощност. „Тъмен пламък“ увисна, въртейки се бавно около своята вертикална ос. Бледо светещият стълб анамезон се стичаше под него и стигаше до границите на защитната стена. Внезапно звездолетът направи втори вертикален скок към небето и изведнъж изчезна. Неочакваността, простотата, както и неприятното режещо свирене съвсем не приличаха на гърмящото и тържествено потегляне на обикновените звездолети. Гигантските и страшни кораби напущаха Земята величествено, сякаш възгордени от силата си, а този изчезна като беглец.

Изпращачите се разотидоха малко разочаровани. Далеч не всички си представяха опасността, заплашваща ЗПЛ, и трудността на експедицията. Само разпаленото въображение или дълбокото знание, или и едното, и другото заедно накараха част от хората да останат замислени пред опустялата котловина, покрита с белия прах на опечената почва.

Човешкият разум, колкото и да беше се обогатил и развил през последните три хиляди години, все още възприемаше някои явления само откъм външната им страна и отказваше да вярва, че това тромаво съоръжение е способно да проникне пространството почти мигновено, вместо покорно да се върти из него, както и светлинните лъчи, в

продължение на хиляди години по разрешените канали на неговата сложна структура.

Използвайки своите магнитни гасители на инерцията, „Тъмен пламък“ продължаваше да набира скорост пак със същите убийствени за предишните звездолети скокове и връзката с кораба се прекъсна.

Вътре в „Тъмен пламък“, щом приборите за СПШ (скорост в пространството Шакти) се стабилизираха на индекс 0,10129, всички членове на екипажа напуснаха инерционната камера и се разотидоха по своите постове.

В сплескания сфероид на командната кабина, окачен в центъра на купола, бяха само командирът на кораба Гриф Рифт, Фай Родис и Див Симбел. Резултат след резултат се бракуваха вариантите на Шакти — на ориентацията на звездолета, които електронният мозък на курсовия пулт преглеждаше мигновено. С ловки, мълниеносни превключвания на лостчетата Див Симбел нарочно въвеждаше смущения, изопачаваше и прекъсваше кривите на привличането, имитирайки случайностите на Финеган. Най-сетне слаба светлина озари четирите жълти звездички в прозорчето на крайния резултат и вибрацията на звездолета се успокои. „Тъмен пламък“ беше тръгнал по курса. Инженерът включи пилотното устройство и замря над циферблата на устойчивостта.

Фай Родис и Гриф Рифт мълчешката стъпиха на диска в пода на кабината, който ги свали във втория отсек на кораба. Тук двамата астронавигатори заедно със Сол Саин се трудеха над пресмятането точката на влизане и точката на излизане — и двете трябваше да бъдат готови едновременно, защото звездолетът се плъзгаше на границата на Тамас в нула-пространството само през краткото време, изразходвано за завоите след влизането и на излизане. За движението в нула-пространството времето на Шакти не съществуваше. Точността на изчислението за навигация от този род надхвърляше всяко въображение и съвсем доскоро се смяташе за недостъпна. Първият ЗПЛ „Нооген“ можеше да излиза само в приблизително набелязани области в пространството. Вероятността за грешки беше голяма, което в края на краищата доведе до гибелта на „Нооген“.

След изобретяване на каскадния метод на корелациите стана възможно определянето на мястото на излизане с точност до половин милиард километра. Създадените почти едновременно с него прибори

за „напипване“ на полетата на привличане от нула-пространството изключваха катастрофите от сблъскване със звезда или друго опасно струпване на материя. На тези прибори възлагаха надежди безумно смелите изследователи на Тамас.

А сега Вир Норин и Мента Кор въвеждаха в машините всички предварителни пресмятания, извършени от гигантските институти на Земята, за да ги нагодят към конкретните условия в мястото на аниhilацията на звездолета. Работеха, без да бързат, но и не се отвличаха. Те имаха на разположение три дена.

Фай Родис се прости с Рифт с махване на ръка и бавно тръгна по меката пътечка към каютата си, която беше разположена в една редица с другите по периферията на втората палуба. Присъствието ѝ не беше наложително никъде. Екипажът и специалистите, подготвяни месеци наред за експедицията, не се нуждаеха от никакви указания за ежедневната си работа — условия, които от хилядолетия насам съществуваха за хората на Земята. Докато не се случеше нещо, времето на Фай Родис принадлежеше на нея самата, още повече, че голяма част от процесите стояха неизмеримо по-високо от нейната компетенция. Дебелата врата от влакнест силикол автоматично се отвори, пусна Фай Родис и пак се затвори. Тя засили притока на въздух в каютата и му придаде своя любим аромат — свежата, топла миризма на напечените от слънцето африкански степи. Стените на каютата бучаха тихо, сякаш наоколо наистина се простираше обявявана от вятъра савана.

Фай Родис седна на ниското канапе, помисли малко и се свлече на белия твърд килим пред магнитната масичка. Сред полепналите по нейната повърхност предмети се виждаше вградена в златист овал малка диорама. Родис отмести едно незабележимо лостче и апаратчето се превърна в прозорче към необятни простори, към живите и силни цветове на природата. Над снишаващата се към неизвестността синкава равнина летеше крехък безмоторник във вид на неугледна платформа, с грубо стърчащи ъгли, криви подпори и напращен покрив. Вкопчани в някакъв лост, на него стояха двама млади хора. Младеж, с резки черти на лицето, здраво държеше за талията момиче от монголски тип. Нейните черни плитки се развяваха от вятъра, а едната ѝ ръка беше вдигната нагоре — не можеше да се разбере сигнал ли е това, или прощален жест. Навъсената прашна равнина с келява растителност слизаше към притаената отпред пропаст, покрита от

вълна гъсти жълти облаци. Този чудноват предмет беше подарен на Родис от учителя й Кин Рух, който виждаше в него отговаряща на мечтите му символика. За Кин Рух, който беше разкрил окончателно инферналността на отминалите времена, тази диорама бе символ на връзката му с онези отдавна изчезнали хора, наследник на чиито мисли и чувства беше той, помагаше му да оцени и разбере неизмеримата сила на техните подвизи. На онези, които не бяха се примирили с безизходния кръг на страданията, страха, болестите и мъките, оковали Земята от древните геологически епохи чак до времето, когато в ЕСО най-сетне могло да бъде построено истинското висше общество — комунистическото.

Много трудна стана работата на историка, особено откакто учените започнаха да се занимават с най-важното — с историята на духовните ценности, с процеса на преустройство на съзнанието и със структурата на ноосферата — сбора от създадените от човека знания, изкуство и мечти.

Истинските носители на културата по-рано представлявали нищожно малцинство. С изключение на дворцовите предмети на изкуството изчезването на духовните ценности от археологическата документация било съвсем естествено. Често пъти изчезвали в развалините и под праха на хилядолетията цели островчета на висока култура, прекъсвайки нишката на историческото развитие. С увеличаването на земното население и с развитието на монокултурата от европейски тип историците можали да преминат от субективни догадки към истински анализ на историческите процеси. От друга страна, станало по-трудно да се изяснява реалното значение на документацията. Дезинформацията и чудовищната лъжа се превърнали в оръдия на политическата борба за власт. Целият пети период от ЕРС, на чието изучаване беше се посветила Фай Родис, е характерен с колосални купища псевдоисторически произведения от този именно род. В тези камари се губят отделните документи и книги, отразяващи истинското съчетание на причините и следствията.

Фай Родис си спомняше странното чувство на ужас и отвращение, което започна да я спхожда, когато се задълбочи в избраната от нея епоха. В съсредоточените си размисли тя един вид се превъплъщаваше в някакъв среден човек от онези времена,

едностранно образован, мизерно информиран, обременен с предразсъдъци и с наивна, идваща от незнанието вяра в чудесата.

Учените от онова време ѝ се струваха емоционално глухи; обогатените с емоции художници — невежи до слепота. И между тези крайности обикновеният човек от ЕРС, предоставен на самия себе си, лишен от дисциплината на възпитанието, болезнен, губещ вяра в себе си и в хората, застанал на границата на нервното прекършване, се мятал от една безсмислица към друга през краткия си, зависещ от безброй случайности живот.

Най-ужасна ѝ се струваше липсата на ясна цел и жажда за опознаване на света у извънредно много хора, които гледали без интерес към тъмното, необещаващо никакви съществени промени бъдеще, с неговия неизбежен край — смъртта.

Начинаещата двайсет и пет годишна изследователка се яви при учителя си с наведена глава. Фай Родис винаги беше се смятала достатъчно способна за трудното поприще на древната моноистория, но сега бе почувствувала емоционалната си слабост. На Фай Родис ѝ се искаше да навлезе в още по-далечната древност, където отделните огнища на цивилизацията не даваха възможност за моноисторически синтез и ѝ се струваха много по-прекрасни. Недостигът на факти даваше простор за предположения, осветлени от представите на Ерата на срещналите се ръце. Запазилите се произведения на изкуството окичваха малкото известно с ореола на голям духовен възход.

Без да скрива усмивката си, Кин Рух предложи на Фай да продължи изучаването на ЕРС още една година. Когато Родис започна да вижда как в неуредения живот на ЕРС са се изковавали духовните морално-етични основи на бъдещия свят, тя беше смаяна и напълно запленена от картината на великата борба за знание, истина и справедливост, за съзнателно завоюване на здравето и красотата. За пръв път тя проумя привидно загадъчната внезапност на прелома в хода на историята на границата на ЕСО, когато човечеството — измъчено от съществуването на ръба на всеизтребителната война, раздробено от класови, национални и езикови различия, изтощило естествените ресурси на планетата — беше осъществило световното социалистическо обединение. Сега, гледана от многовековно разстояние, тази гигантска крачка напред правеше впечатление на неочакван скок. Проследяването на корените на бъдещето, на

поразителната увереност в светлото и прекрасно същество на човека стана главна цел в живота на Фай Родис. И днес, петнайсет години покъсно, след като достигна четирийсетгодишната си зрялост, това я направи ръководител на една небивала експедиция до чудовищно отдалечен свят, приличащ на земния период от края на ЕРС — на олигархическия държавен капитализъм, спрял по някакъв начин в смятаното за неотвратимо историческо обществено развитие. Ако това е така, тогава те ще се срещнат там с едно опасно, отровено от лъжливи идеи общество, където цената на отделния човек е нищожна и животът му без колебание се принася в жертва на какво ли не — на държавното устройство, на парите, на производствения процес и най-сетне, на всяка война независимо от нейния повод.

На нея ще ѝ се наложи да застане лице срещу лице с този свят, и то не само като безстрастен изследовател, чиято роля е да гледа, да изучава и да занесе на родната си планета събраните материали. Тя беше избрана, естествено, не заради нищожните ѝ научни постижения, а като пратеничка на Земята, като жена от ЕСР, която с цялата дълбочина на чувствата, такта и нежността си ще може да предаде на потомците на родната си планета радостта от светлия живот на комунистическия свят.

Фай Родис изключи с отстраняващ жест диорамата. Да вземе със себе си частица от мечтата на своя учител — какво беше това, ако не отзвук от нейния някогашен смут при опознаването на ЕРС! Сега, в момента когато звездолетът се носи към неизвестна съдба, тя възприемаше летящото момиче като своя приятелка. Онази стоеше в пълна готовност, вдигнала за сигнал тънката си ръка преди спущането към пропастта. Родис също скоро ще застане пред смъртно опасния за всичко чуждо свят на Торманс и нейните спътници и помощници ще чакат от нея решаващия сигнал. А тя?

Фай Родис натисна лостчето под възглавницата на канапето и една част от стената на каютата се превърна в огледало. Около една минута тя изучаваше в него лицето си, търсеше прилика с трагично напрегнатото лице на момичето. Но твърдото, правилно лице на зряла жена от ЕСР, с идеално моделирана структура на силните кости, изпъкваща под изразителните мускули и безупречната кожа, рязко се различаваше от полудетския израз на момичето от ЕРС дори в много сходните преживявания.

Предчувствието за изпитанията и тревогата за успеха на експедицията бяха задълбочили сериозността на зелените очи на Фай Родис, бяха очертали по-рязко упоритите ѝ, твърдо изрязани устни.

Фай Родис разтвори широко очи и вдигна ръка — с жеста на летящата върху платформата, но в огледалото той се отрази някак си патетичен и забавен. Родис се изсмя късо, после махна огледалото, свали роклята си и легна на канапето. Отпусна тяло и впери поглед в синкавото, едва светещо кълбо над главата си. Тя лежа неподвижно близо три часа, докато в системата от концентрични кръгове на тавана не светна жълта точка и не се раздаде слаб звън. Фай Родис направи няколко гимнастически упражнения. Още няколко минути — и пред огледалото стоеше друга жена, която изглеждаше по-строга и по-сурова в меката прилепнала дреха на астронавт и с късата си, стегната прическа. Тя сложи тежката сигнална гривна на лявата си ръка и излезе от каютата.

В кръглото помещение, също на централната ос на кораба, под пилотския сфероид и изчислителните машини, вече бяха се събрали участниците в експедицията. Оживяха циферблатите на дубльорните прибори и в същия миг през люка на тавана се плъзнаха в залата Мента Кор и Див Симбел. Тихо запя настроената на си-бемол струна на ОЕВ, показвайки, че в работата на охраната на електронните връзки всичко е нормално. Звездолетът не се нуждаеше повече от внимание и вървеше по определения му курс към галактичния полюс.

Изчаквателната тишина накара Фай Родис веднага да пристъпи към най-трудното — да раздели хората на слизащи от кораба и оставащи в неприкосновения му екипаж. Тя започна с демонстрация на снимките, предадени от чуждата експедиция от Цефей по Пръстена. По обикновения път те биха стигнали до Земята след цели две хилядолетия и половина, ако един ЗПЛ от планетите в областта на съзвездието Дракон не беше минал в нашата част от Галактиката и не беше предал съобщението на 26-ия сегмент от Великия пръстен.

Експедицията на цефеяните само два пъти обиколила планетата на Торманс и понеже не получила разрешение за кацане, се оттеглила; като направила обща снимка на планетата и на нейните обитатели по хванатите телевизионни предавания. Червеното слънце на Торманс — една обикновена звезда за земния наблюдател — се намираще в

съзвездието Рис — тъмна, бедна на звезди област във високите ширини на Галактиката.

На никого не би му хрумнало, че в тези дълбини на пространството са могли да се настанят жители на Земята. Но предадените по Пръстена снимки не оставяха съмнение — тези хора напълно приличаха на земляните.

Трудно можеше да се съди за цвета на кожата им — те май не се различаваха от по-мургавите земляни. Тесните им и издължени очи изглеждаха непроницаемо тъмни и придаваха на лицата малко трагичен израз. Антрополозите откриваха в профилите на жителите на Торманс черти на монголоидна сплеснатост, а дребният ръст и слабото, в повечето случаи неправилно телосложение също напомняше за хората от края на ЕРС и началото на ЕСО.

Повърхността на планетата, фотографирана през пролуките на облачната покривка, не приличаше на Земята. Тя по-скоро можеше да бъде сравнена с планета на Зеленото слънце по незначителната височина на континентите. Моретата заемаха голямо пространство. Приблизително измереното алbedo говореше за соленост. Показателят на лъчевото сондиране подсказваше на набитото око на планетографите, че дълбочината на моретата на Торманс е малка в сравнение с океаните на Земята.

Изглежда, дебелината на атмосферата на Торманс се равняваше на земната. Аленото слънце осветляваше въртящата се „лежешком“ планета, чиято ос съвпадаше с линията на орбитата и радиацията равномерно се разпространяваше по нейната повърхност.

— Ако растителността и следователно съставът на атмосферата тук приличат на нашите, ако тук няма никакви особено патогенни организми, тогава на тази планета се живее лесно — наруши мълчанието Тор Лик. — Тук трябва да липсват резки промени на климата, излишък на радиация, земетресения, урагани и други катастрофални явления, които ние толкова е трябвало да смекчаваме.

— Като че ли сте прав — потвърди Гриф Рифт. — Но тогава защо Торманс? Може би състоянието на планетата не е чак толкова лошо и учителят на Фай Родис само е възкресил един миг от миналото? Някои смятат, че той прекалено смело е дал това име на планетата, базирайки се само на предварителните данни. Орбиталните демографски профили на цефеянската експедиция показаха численост на

населението от порядъка на петнайсет милиарда души. Кръговратът на водната маса и характерът на релефа подсказват, че е невъзможно биологичното процъфтяване на такъв голям брой хора. Гладът би могъл да се избегне единствено, ако на планетата са били направени или получени по Пръстена научни открития в производството на синтетична храна и е отпаднала зависимостта от висшите организми. Те не поддържат връзка с Великия пръстен, а това, че цялата планета е отказала да приеме чуждия звездолет, говори за съществуването на затворена централизирана власт, за която е неизгодно появяването на гости от Космоса. Следователно тази власт се опасява от високите знания на пришълците, което показва ниското равнище на нейното развитие, неспособно да осигури съответната социално-научна организация на обществото. Никой не е отговорил на зова на цефеяния звездолет. Това означава, че олигархическият строй не разрешава на никого да използва мощни предаватели, дори и в извънредни случаи.

— Тогава на планетата съществува потискане на индивидуалните интереси. Все пак звездолетът е такова събитие, на което би трябвало да реагират милиони хора — каза Фай Родис, — а от историята на планетите е известно, че подобна система винаги съвпада с научна изостаналост и технически регрес.

— Кин Рух е прав! — възкликна Чеди Даан. — Ако липсва ускорен прогрес, огромното население бързо ще изтощи ресурсите на планетата, ще влоши условията за живот, ще отслаби още повече прогреса — с една дума, кръгът се затваря.

— С подобни думи мотивираше и моят учител своето наименование на планетата, защото мъките на хората по формулата на инферналността в подобни условия са неизбежни — потвърди Фай Родис.

— Старата формула ли имате предвид, или нейната нова разработка, дадена от Кин Рух?

— И едната, и другата. Теорията е лансирана и наречена така от един философ и учен от ЕРС.

— Знам — отвърна Чеди Даан, — това е бил Ерф Ром, живял през петия период.

— Теорията ще обсъдим по-късно. Когато станем спътник на Торманс, ние ще можем да наблюдаваме неговия живот — каза Фай

Родис. — А сега ще се разделим на две групи. Всеки ще се готви за разностранна просветителска дейност, която чака както оставащите да пазят „Тъмен пламък“, така и онези, които ще стъпят на забранената почва на планетата.

— Но ако те пак не поискат? — попита Див Симбел.

— Измислила съм начин, който ще ни осигури достъп до планетата — отговори Фай Родис.

— Кого от екипажа на кораба ще вземете? — попита Сол Саин.

— Освен мен и тримата специалисти на експедицията, тоест Чеди, Тивиса и Тор, са необходими лекар, технолог и изчислител от най-висока категория, владеещ методите на стохастиката. Като технолог с нас ще дойде Ген Атал, чиито задължения по броневата защита на кораба ще поеме Нея Холи, изчислител ще бъде първият астронавигатор Вир Норин, а лекарката ни е само една.

— Благодаря ви, Фай! — Евиза ѝ изпрати въздушна целувка, а Вир Норин кимна зарадван, без да сваля очи от Фай Родис, и лека руменина оцвети бузите му, които бяха побледнели от напрегнатата работа през последните месеци в тесните помещения на кораба.

Ген Атал стисна здраво тънките си устни и дълбока вертикална бръчка се връза между веждите му.

— Ами аз? — недоволно възкликна Ола Дез. — Аз съм се подготвила за слизане и се намирам в най-добра форма. Аз мислех, че също ще мога да изпълнявам двояката роля на изследовател и демонстратор! Да покажа на Торманс пластичните танци...

— Вие несъмнено ще ги покажете, Ола — възрази ѝ Фай Родис, — чрез екрана на нашия кораб. Вие сте необходима тук — за връзка с личните работи и за снимки от разстояние. Впрочем, ако всичко върви благополучно, всеки от нас ще бъде гост на Торманс.

— А засега да сме готови за най-лошото — намръщи се Ола Дез.

— За лошото, но не за най-лошото — каза Фай Родис.

ГЛАВА ВТОРА ПО РЪБА НА БЕЗДНАТА

*Седмици на бурите опасни
плуват каравелите напук.
Седмици стрелите на компаса
сочат де е север, де е юг.*

Тананикайки си тия древни думи по мелодията на „Разорания рай“, Чеди Даан се втурна в кръглата зала, видя Фай Родис, която беше се навела над машината за четене, и се смути.

— Навлизам в мисленето на ЕРС — поясни Чеди, — днес стават точно двайсет дена, откакто включихме спирачките и висим неподвижно в пространството.

— А не ви ли се струва — думите на Фай Родис бяха съпроводени от обикновената ѝ мимолетна усмивка, — че „Разораният рай“ не подхожда за стихотворенията от ЕРС? Дейра Мир, която неотдавна създаде кантатата, е привърженичка на мелодиите от сумрачния червенооранжев спектър. А на мен ми се струва, че поетите от ЕРС са добри хора, защото са създавали в онези условия хубави творби от синия спектър. Знаете ли, че от онези времена, аз ценя най-много руската поезия! Тя ми се струва най-дълбока, мъжествена и човечна сред поетичното наследство на целия тогавашен свят. Добрите хора винаги са носели в себе си тъгата на неуредения, инфернален живот и мелодиите на песните им не би трябвало да са по-мажорни от зеления спектър.

— Но оцелелите музикални записи — възрази ѝ Чеди — избилствуват дори с жълти мелодични линии.

— Така е, но недейте забравя, Чеди, когато се превъплъщавате в момиче от ЕРС, че в творчеството от онова време винаги са се разграничавали две страни — външна и вътрешна. Тогава са умеели да

изразяват вътрешната само косвено, а външната е била маска в жълтия, оранжевия и дори в инфрачервения спектър на мелодиите, тя била наричана още абстрактна, един вид надемоционална музика.

— А маската е служела на изискванията на обществото или властта?

— Често, но не задължително. Като всяка маска тя е била нужна на художника преди всичко за да прикрива разрива между неговите стремежи и начина на живот, който е трябвало да води.

— Но тогава всички са носили маски! — учуди се Чеди Даан.

— Точно така. Малцината, които са се опитали да живеят без маска, били смятани за безумци, светци или за така наречените глупаци — тогавашният термин за неагресивните хора с дефектно мислене.

— И това доказано ли е?

— Не, разбира се. За вътрешния живот на хората от онази епоха ние знаем малко и винаги е възможна дисторзия на представите, но, извинете, аз ви прекъснах.

— Вие имате много по-големи знания по ЕРС и по-голям избор, изпейте ми нещо. Нещо, което особено ви харесва.

Фай Родис обхвана с пръсти твърдата си брадичка и подпря лакти на масата. Няколко минути тя остана в тази поза, после запя със силен висок глас:

*Укор не са, ни предвестие
тези свети часове!
Тихо дойде в равновесие
твоята везна, о сърце.*

Чеди сподави възхитената си въздишка.

*Свършва студът, иде лято,
свършва денят, иде здрач,
вече не знам аз самата
песен ли съм, или плач.*

— В синия спектър ли е? — попита Чеди.

— В зеления. Аз взех мелодията от „Равнодушната богиня“.

— „Свършва денят, иде здрач...“ — замислено повтори реда Чеди — Прекрасно стихотворение! Ще го запомня за цял живот. И колко подхожда то за нашия предстоящ път по ръба, между звездните простори на Шакти и бездната на Тамас.

— „Свършва денят, иде здрач“ — то важи и за нашия „Тъмен пламък“. Аз не бях се замисляла за това — каза Родис, — за мен звучеше само вътрешният смисъл на песента, а той ни доведе до истинския. Тези съвпадения са чести, ако чувството е дълбоко! — И Фай Родис пак се замисли, а Чеди Даан се измъкна в кръговия коридор, където насмалко не се сблъска с астронавигаторите.

— Елате с нас, Чеди — покани я Мента Кор, — тръгнаха да потанцуваме. Днес работата ни вървеше добре! Ние въведохме последната кохлеарна програма, но вътре в нас всичко кипи от напрежението.

— Добре, само че аз ще си повикам партньор — отговори Чеди. — Гриф Рифт. — И тя вдигна пред себе си циферблата на сигналната гривна.

Мента Кор го закри с ръка.

— Недейте! Той се качи на верандата. — Мента се смути, наведе очи. — Защо да безпокоим Рифт? Струва ми се, че той размишлява над изключителни проблеми.

— Именно затова трябва да го развлечем. Изглежда, вие не знаете какво преживява той. Гриф Рифт загуби любимата си жена. Тя загина при разравянето на един древен склад на биологични отрови. Нашите прадеди са се запасили с тях в количество, достатъчно за отравяне на цялата планета. Мъдростта на хората от ЕСР спаси всички ни от ужасна катастрофа с цената на един-единствен живот. Но този живот беше най-скъпоценният за Рифт.

Чеди Даан пристъпи към услужливо отворилата се пред нея вратичка на асансьора. „Веранда“ се наричаше пространството под купола около сфероида на пилотската кабина — то се използваше като площадка за разходки и като гимнастическа зала. Там вече се носеха буйно и стремително Тивиса Хенако и Тор Лик.

Чеди Даан видя Рифт. Той беше се облегал на перилата на галерията и гледаше втренчено сребристото огледало на басейна за

гимнастика. Напълнен с обработен изотоп на талия, неотровен и нелетлив, той се използваше за сложните упражнения в условията на нормално и повишено притегляне.

Чеди поведе инженера надолу. И навъсеният повелител на звездолета неволно се усмихна, гледайки отгоре надолу порумениялото лице на Чеди. Те танцуваха бавно и мълком. Чеди почувствува как напрегнатите движения на Гриф Рифт станаха по-свободни.

— Още няколко дена и те — Чеди кимна към астронавигаторите — ще получат всички данни. Тогава ще се заловите за работа вие. — Чеди въздъхна. — Казват, че нямало нищо по-страшно от влизането в нула-пространството. Може би...

— Аз ще ви намеря място в пилотската кабина. Там има едно малко кресло зад охладителя на индикатора на скоростите. Един социолог наистина трябва да види корените на вселената, безпощадна и убийствена за живота, който прелита през черните ѝ дълбини като чайка в нощен ураган.

— И все пак прелита!

— Да, именно в това се състои най-голямата загадка на живота и неговата безсмисленост. Материята, пораждаща в самата себе си сили за собственото ѝ разгадаване, натрупваща информация за самата себе си. Змия, захапала опашката си!

— Говорите като древен човек, който е живял тесногръдо, малко и без радостта на познанието.

— Всички ние, както и преди трийсет хиляди години, се оказваме тесногръди и малки, щом застанем лице срещу лице с безпощадността на света.

— Не вярвам в това. Сега ние много повече сме разтворени в хилядите духовно близки хора. Струва ми се, че нищо не е страшно, дори гибелта, безследното изчезване на такава малка капка като мен. Въпреки че... извинете, аз говоря само за себе си.

— Че аз не ви и почувствувах като учителка от втори цикъл. Но знаете ли колко страшна е думата „никога“ и колко трудно е да се примириш с нея? Тя е непоносима и аз съм убеден, че винаги е било така! Откакто човекът е започнал да възкресява чрез паметта си миналото и да надниква с въображението си в бъдещето.

— А пък светът е изграден така, че това „никога“ се повтаря през всеки миг от живота, то май е единственото неотвратимо повтарящо

се. Може би истински е само оня човек, който е намерил в себе си сила да съчетае дълбокото чувство и това безпомощно „никога“. По-рано, а и сега мнозина са се опитвали да премахнат това противоречие чрез борба с чувството. Щом ни чака „никога“, щом любовта и приятелството са само процес, имащ неизбежен край, тогава клетвите за любов „до гроб“ и „вечно“ приятелство, на които толкова са държали нашите прадеди, са наивни и нереални. Следователно колкото повече студенина има в отношенията, толкова по-добре — това отговаря на действителната структура на света.

— Нима не виждате колко не съответствува това на човека? Ами че кой в самата си основа е устроен като протест срещу „никога“ — отговори Гриф Рифт.

— Никога не съм мислила за това — призна си Чеди.

— В такъв случай приемоте борбата на емоциите срещу мигновеността на живота, срещу безмилостната безкрайност на вселената като нещо естествено, като една от координатите на човека. Но ако човек е съчетал в себе си дълбочината на чувствата и въпросното „никога“, не се учудвайте на неговата тъга!

Чеди Даан погледна развълнувана приведеното над нея лице на инженера и нежно помилва голямата му ръка.

— Елате! — късо каза Гриф Рифт и я поведе към просторната си каюта на втората палуба.

Инженерът включи сивата светлина, която се употребяваше за разглеждане на цветови съотношения, и отмести лекия панел в стената. Пластичната холограма възкреси облика на онази, която беше останала предишната само в паметта на Гриф Рифт.

Младата жена с широка бяла рокля седеше, събрала голите си ръце на коленете и едва вдигнала лице, оградено от сърповидната рамка на грижливо сресана светла коса. Изпъкналото гладко чело, тънките наклонени вежди и веселите, лукави очи хармонираха с дяволитата усмивка на пълните големи устни. Високата шия беше опасана от няколко реда розови перли, които падаха върху дълбоко деколтираната по модата от преди няколко години гръд. Цялата ѝ фигура излъчваше лека младежка радост. Сякаш в каютата на звездолета беше се озовала феята на Пролетта от неумиращите приказки на човечеството, за да предаде на астронавтите онова особено предчувствие за сбъдващото се щастие, което е присъщо само

на много младите в разгара на пролетта, пропита от всички аромати, от слънчевите струи и от свежия вятър на Земята.

С такова чувство Чеди Даан тихо излезе от каютата, когато Гриф Рифт угаси стереопластичния портрет и продължи да стои в сивата светлина, мълчалив и неподвижен. А Чеди се бореше с напирещите сълзи и с нервната бучка в гърлото и се учудваше от това, колко силно беше й подействувала срещата със загиналата възлюбена на известния инженер. „Социоложко от Ерата на срещналите се ръце — казваше си тя, — какво стана с теб? Или ти наистина се превръщаш в жена от ЕРС — несдържано жалостива, податлива на всяко страдание. Помисли си дали ще бъде полезно това в трудните дни, когато ще трябва да се потопим в живота на Торманс!“ Тя отдавна беше намислила да слезе на планетата в ролята на обикновена тормансианка. не гостенка, не учителка, а по-скоро ученичка. Да съумее да заприлича на тях, да не се различава, да се изгуби всред тълпите на народа, които беше видяла на снимките на цефеяните. Да преценява не отвън, а отвътре — това е основният принцип на социолога във висшите форми на обществено устройство. Фай Родис одобрява нейния проект, само поставя условието, че окончателно решение ще бъде взето на Торманс...

Гриф Рифт изпълни обещанието си. Чеди се пхна дълбоко в креслото. Всички места в пилотската кабина бяха заети. В центъра на образувания от пултовете полукръг седеше Гриф Рифт, малко по-назад вдясно — Див Симбел, който приличаше на каменна статуя на борец. Отляво Сол Саин беше устремил присвитите си очи към горния ред екрани. Скулите на сухото му лице бяха рязко изпъкнали, а дълбока бръчка заобикаляше брадичката му от едната буза до другата. Двамата астронавигатори, които с безразличния си вид се стараеха да покажат, че са направили всичко, бяха се настанили зад левия край на пулта. От своята позиция Чеди Даан можеше да вижда в профил Фай Родис, която седеше в креслото за „гости“ на два метра зад инженера анихилатор. Външно началничката на експедицията изглеждаше абсолютно спокойна, но не можеше да излъже прозорливата Чеди, която забеляза, че Фай се вълнува.

„И на нея й е за пръв път“ — помисли си Чеди, когато се обърна да погледне плътно затворената врата. Целият останал екипаж освен Ген Атал се намираше в камерата за биозащита под управлението на Нея Холи и Евиза Танет. Ген Атал беше се уединил в тясната каюта под

самия купол над пилотската кабина, където като на полюс се събираха линиите на силовите напрежения, температурната деформация и на отражателите на кълбовидните структури от сгъстено минус-поле. Разпаленото въображение на Чеди Даан си представи инженера по броневата защита като древен воин, закрил се със щита, готов да парира всички неочаквани удари на врага. Всъщност точно така си беше, само че вместо дръжките на меч и кама пръстите на инженера стискаха лостовете на много по-мощни оръжия.

Тишината се нарушаваше от трите ноти на акорда на ОЕВ. Гриф Рифт се обърна към Сол Саин и му направи някакъв знак. Пеенето на ОЕВ замлъкна, тишината стана толкова дълбока, че лумналите екрани за кръгов обзор сякаш зашумоляха и зазвъняха от шепите ярки звезди отляво, по посока към галактическия център. Заплетените нишки на иглестите светила се проточваха отдясно, по дължината на външния ръкав на нашата вселена.

След втория знак на Гриф Рифт Див Симбел обърна звездолета. Бавно се изгубиха от предните екрани диво разчорлената мъглявина от светец газ, крайт на един облак от тъмна материя, озарен от силния огън на кълбовидно струпване, и дългите нишки разсеяна светлина в Лебед. Мракът на космическата нощ ги обгърна плътно, отхвърляйки към неизмерими далечини мътните светлинки на далечните звезди и галактики. Това означаваше, че „носът“ на кораба се е насочил към съзвездието Рис и приближава репагулума — невидимата граница между света и антисвета, между пъхнатите един в друг Шакти и Тамас.

Див Симбел разви малкото червено колело, надяното върху стърчащия от пулта конус. Звездолетът трепна, лекото ускорение притисна Чеди дълбоко в креслото. Долните краища на екраните засвяткаха — отблясъците от действието на неутринната фуния угасиха резките звездни светлини. Гриф Рифт щракна с нещо, из всички помещения на кораба се разнесе пронизителен сигнал и лумналият на екраните син пламък накара Чеди и Фай Родис да трепнат. И двете жени инстинктивно закриха очите си с ръце, докато не свикнаха с промяната на цветовете — лазурен и син, които се виеха и стремително струяха около купола на звездолета. В пилотската кабина стана тъмно, сякаш беше потънала в езеро от мрак, захлупено отгоре с чаша от стремителни струи светлина.

Четири гигантски кръгли ска'ли светнаха една над друга на вертикалната стена, която разделяше двата екрана, на билото на дъгата от пултове. Гриф Рифт кимна на Див Симбел и инженер-пилотът побърза да върне червеното колело назад.

Чеди Даан по-скоро отгатна, отколкото почувствува, че сфероидът на кабината се върти, по циферблатите започнаха да се гонят оранжеви светлини и техните огромни стрелки се отместиха наляво, като трепкаха и се люшкаха безразборно. Гриф Рифт се наведе над пулта и ръцете му, осветени само от отблясъка на циферблатите, затичаха по клавишите на приборите с бързината на първокласен музикант. Стрелките бавно започнаха да се успокояват и една подир друга да прекратяват хаотичното си треперене, а отдясно върху екраните започна да се спуща тъмнина. Това не беше нощният мрак на Земята, изпълнен с въздуха, миризмите и звуците на живота. Нито мракът на космическото пространство, чиято чернота винаги предполага необятен простор. Към звездолета пълзеше нещо, което не се поддаваше на чувствата и разума, не притежаваше нито едно от нормалните за човека свойства, не се поддаваше дори на абстрактно определение. Това не беше вещество, нито пространство, не беше празнота, нито облак. Нещо такова, в което всички усещания на човека едновременно потъваха и се удряха, предизвиквайки необикновен ужас. Чеди Даан се вкопчи в креслото и стисна зъби, обзета от първобитен страх. Цялата разтреперана, Чеди спря погледа си върху продълговатото сурово лице на Гриф Рифт, който беше замрял над приборите си. Четирите циферблата над главата му сега светеха с мътен жълт пламък. Рязко се очертаваха острията на стрелките — две горе, две долу, — които отиваха към вертикалната черта. Щом стрелките докоснаха тази черта, звездолетът се раздруса. За секунда пред очите на Чеди се появи незабравимо грандиозно зрелище — светещи с кинжални лъчи звездни облаци, ивици и кълба дим до самия вертикален стълб с циферблатите, а отляво — запълнилата всичко стена от тъмнина.

И изведнъж всичко угасна. Чувството за хлътване, за рухване в бездна без опора и спасение потисна угасващото съзнание на Чеди. Едно неопишуемо мъчително усещане за вътрешна нервна експлозия я накара да вика истерично и малодушно. В действителност Чеди само мърдаше беззвучно устни. Струваше й се, че цялото й същество се

изпарява също като капка вода. После леден студ я скова в дълбините на бездната, където падаше без край...

Заедно с чувството за цялост на тялото се върна и съзнанието на Чеди. Струйки тонизираща газова смес тихо облъхваха покритото ѝ с пот лице. Бавно, страхувайки се да не преживее повторно разпадане на съзнанието, Чеди изви очи към десните екрани. На тях не се виждаше нищо освен мътна и сива пустота. Отляво, където доскоро сияеше светлоносната мощ на милионите слънца в центъра на Галактиката, тя видя същото сиво нищо. Чеди срещна погледа на Фай Родис, която се усмихна слабо и когато видя, че Чеди се кани да каже нещо, допря пръст до устните си.

Гриф Рифт, Див Симбел и Сол Саин бяха доближили креслата си. В триъгълника на техните рамене и глави сега светеше една ниска, прозрачна като кристал колона. Вътре в нея по едва забележима спирала течеше подобна на живак течност. И най-малкото забавяне или ускоряване на нейния поток предизвикваше подскачане на една от стрелките на големите циферблати и късо настойчиво изсвирване някъде от подножието на пулта. След всяко изсвирване трите глави трепваха, напрягаха се и пак се вцепеняваха, щом стрелката се върнеше на чертата.

Прозвуча необикновено настойчиво изсвирване, две от стрелките се отместиха едновременно. На десния екран от сивата мъгла се появи петно мрак.

Чеди беше достатъчно запозната с новите представи за устройството на вселената, за да схване това петно мрак като издатина на Тамас. Тя знаеше, че гравитационните полета в нашата вселена имат много разнообразна форма, най-често наподобяваща пумпали, фунии и силно сплескани конуси, проточени във верига по посоките на анизотропията пространство — време. Няма да бъде никак чудно, ако антигравитационните за нас полета на антисвета, тоест гравитацията на Тамас, са изградени аналогично и зад тази вълнообразна издатина се крият маси антимаатерия — черните галактики и невидимите слънца на Тамас.

Едно време на хората им се струвало невероятно, че в съседните галактики като например Мъглявината Андромеда могат да съществуват обитаеми светове. А още по-рано на тях им се завивал свят само от представата за жителите на планетите около Арктур или

Алтаир. А сега на човека вече не му стига неговата вселена с милиардите ѝ галактики и той се промъква към ужасяващия мрак на антисвета, който се оказа съвсем близо.

Но каква смелост и жажда за знания е трябвало да натрупат хората, за да могат не само безстрашно да застанат пред стената на ужаса, но и да се стремят да проникнат през нея в онова, за което обикновеният човек от рода на Чеди не разполага дори с мислено определение! А тя на всичко отгоре насмалко не беше се осмелила да обяснява какво е животът на самия Гриф Рифт! Не, тя говори с него добре, с приятелско разбиране и единство на чувствата...

„Свършва денят, иде здрач...“ — зазвуча в паметта ѝ песента на Родис... Те наистина се намират между деня и здрача. Вертикалната стена с циферблатите олицетворява границата. Достатъчно е да се свлекат от нея и... сега тя знае, че ще се намери в Тамас! Може да се озове и в нашия свят, в светлия Шапти, но той също е убийствен, ако попаднеш прекалено близо до звезда или до кълбовидно натрупване. И те се носят по гребена на вълната с тази разлика само, че твърде голяма мисия имат „Тъмен пламък“ и тринайсетте члена на неговия екипаж. Гриф Рифт беше ѝ казал за чайката, която лети в нощния ураган — той ли няма да знае! За него това не е поетично сравнение, а точен образ на ЗПЛ. Но, достатъчно! Корените на вселената са прекалено страшни за нея, отгледаната в грижовното общество на Земята. Интересно какво ли е почувствувала Фай Родис — ето я, все така неподвижна, също като тримата около кристалната колона, вперила поглед в екраните, зад които е сивата пустота, и сигурно също се опитва да си представи Тамас?

Чеди не отгатна мислите на Фай Родис. Преживените от нея усещания бяха още по-мъчителни от тия на Чеди, защото Родис не загуби съзнание. Нейното силно, великолепно тренирано тяло се съпротивляваше на прехода в нула-пространството не по-зле от телата на управляващите ЗПЛ. Тя бързо се върна към нормалното си състояние и започна да мисли за стаята си в института на Кин Рух в Източна Канада, където се готвеше за експедицията.

Просторната стая, със стена, застъклена с огромни силиколови плочи, гледаше към долината на голяма река сред боровите гори на резервата. Фай Родис си спомняше най-незначителни подробности — от бледожълтия цвят на покриващия целия под килим до големите

маси и канапета от изкуствено сиво-копринено дърво. Топлият уют благоприятствуваше за работата. Особено когато зад обърнатата към речните далечини прозрачна стена пълзяха ниски облаци и вятърът донасяше студен дъжд. Тогава Фай Родис се настаняваше на канапето в противоположния край на стаята до читалния апарат и купчината възстановени древни филми, четеше, мислеше и гледаше. Щастливото време на „попиването“ на информация, за да станеш способна да разбираш древните исторически процеси и пътищата, по които човечеството е вървяло нагоре,

Веднъж ѝ попадна откъслек от филм за войната. Гъбата от вода и пара от ядрената експлозия се издигаше над океана на задоблачна височина, над хълмовете и палмовите горички на стръмния бряг. Няколко кораба бяха преобърнати и разпилени. От бреговото укрепление двама души наблюдаваха какво става. Възрастни и възтромави, те бяха с еднакви фуражки със златни символи — очевидно командири.

Лицата им, осветени от отблясъка на морския пожар, насечени от бръчки, с подпухнали клепачи на изморените очи, не изразяваха уплаха, а само съсредоточено внимание. И двамата имаха едри черти, масивни челюсти и еднаква увереност в благополучния изход от титаничната битка...

Родис си спомни, че тогава, загледана в черната нощ зад прозрачната стена, тя си мислеше за океана от мъжество, който е бил необходим на хората на Земята, за да се изтръгнат от дивашкото състояние и да превърнат планетата си в светла, цъфтяща градина.

Деветдесет милиарда хора са минали под косата на времето, като се започне от паянтовите колиби по клоните на дърветата или тесните цепнатини в отвесните скали, докато с победата на разума и знанието, с настъпването на всепланетното комунистическо общество не свършила нощта на нещастията, която от край време съпътствувала човечеството.

Но сега гордата жена беше потресена и ако трябваше честно да си признае, тя бе уплашена от сблъсъка с реалността на вселената не по-малко, отколкото нейните отдавна преминали по лика на планетата сестри. Страхът пред реалността, който води към разрыв с нея, към създаването на илюзии и изопачаване на действителността, винаги бе овладявала незакаления от детинство за борба със силите на природата

човек. Сега дори тя, изпълнена със здраве, специално тренирана психически, трепери пред фундаменталните структури на реалния свят... Но твърди и непреклонни са лицата на нейните съратници в борбата с чудовищните сили на антисвета, пред които не само човекът, но дори и цялата Галактика представлява пращинка, изчезваща безследно във враждебния мрак на Тамас — антивремето и антипространството...

Фай Родис разглеждаше тримата седнали пред нея безстрашни пилоти на кораба и се питаше: къде е пределът и съществува ли той? С изобретяването на ЗПЛ настъпи Ерата на срещналите се ръце. а какво ли ще дойде вместо нея след време? Ерата на свързването на Шапти и Тамас? Уравновесяването на корените на двуполюсната вселена? Но как да се избегне долепването, безструктурността, анихилацията? Дори смътните догадки за това не са по силите ѝ.

И изведнъж кристалната колона изгасна, нов звук. нещо като акорд на басова струна, отекна в пода на кабината. Фай Родис инстинктивно разбра, че „Тъмен пламък“ е сигнал целта, по-точно — точката на излизане. Отново стана нещо с тялото ѝ. Падане или излитане? Разтягане или свиване? Фай Родис не можеше да прецени. Бяха изчезнали всички нормални чувства. Тя сякаш плуваше в безтегловност, без да усеща нито студ, нито топлина, нито къде е, горе или долу, нито светлина, нито мрак. Загубил всички ориентири, мозъкът отказваше да възприема каквото и да било. Еднотонни тъпи мисли се завъртяха в кръг, подгониха се в безкрайна верига от повторения. Тя не изпитваше нито страх, нито радост, не разбираше състоянието си, което приличаше на вече роден и още безсмислен живот, както преди милиарди години. Но нещо незнайно нахлу във върволицата на въртящите се мисли, разкъса затворената им верига. Съзнанието пак разтвори обятията си за външния свят. Като се завърна от небитието... Не, това състояние не можеше да се нарече така. Родис живееше, но не съществуваше, или, по-точно, съществуваше, а не живееше.

Тя видя разкошен пожар от звездни светлини. Само че лентите и кълбата горяща материя сега бяха отишли в долния кран на екраните отляво. Отпред, вдясно, в чернотата на Космоса злоещо светеше съзвездието на петте Червени слънца, а отстрани — още две близки бледи звезди.

Гриф Рифт стана и прокара длани по лицето си, сякаш за да измие умората от него. Див Симбел манипулираше с цифровите дискове на пулта. Звездолетът потръпна няколко пъти, като успокояващо се животно и замря. Неопределена и дълбока радост стопли Фай Родис. Така човек, който е блуждал из гибелно подземие, излиза при синьото небе, топлото слънце и живата миризма на тревите и гората. Тя се усмихна на всички: на Гриф Рифт, на Чеди, на двамата астронавигатори, които вървяха покрай пултовете към асансьора за помещението с изчислителните машини. Пред овалната врата отнякъде изникна Ген Атал. Той отмести зеления лост и масивната врата изпълзя надясно. Инженерът на броневата защита се приближи до Чеди едновременно с Гриф Рифт.

— Това е! — каза Рифт. — Оттук нататък всичко зависи от астронавигаторите. Скоро те ще ни кажат колко далеч от целта сме излезли. Вие какво мислите, Див?

Инженер-пилотът показва едно неясно светило, с диаметър четири-пет сантиметра, скрито наполовина от рамката на екрана и незабелязано досега от Фай Родис.

— Ако това е слънцето на Торманс и то е голямо колкото нашето, то до него остават най-много триста-четиристотин милиона километра. Дребна работа.

— Ами ако не е то? Ако е някое от онази петорка? — попита Сол Саин.

— Тогава ще трябва да странствуваме дълго... или пак да влезем в нула-пространството, но вече без предварително подготвената на Земята мрежа. Това ще е беда, но аз вярвам и на пресмятанията на Земята. и на нашите астронавигатори. Те не управляват за пръв път ЗПЛ — спокойно каза Див Симбел.

Чеди Даан предпазливо стъпи на пружинирация под.

— Как се чувствувате. Чеди? — загрижено я попита Гриф Рифт. — Да повикам ли Евиза? Все пак беше рисковано да ви подлагаме на такова изпитание. Аз разчитах на старателната тренировка на целия наш екипаж.

— И не сте сгрешили — изправи се Чеди, която с все сила се стараше да превъзмогне слабостта в краката и цветните петна пред очите си.

Тримата мъже, управляващи звездолета, се спогледаха одобрително. Тя отговаряше така, като че ли да загубва на два пъти съзнание за кратък интервал от време за нея беше нещо обикновено. Чеди забеляза подигравателната искрица в тъмните очи на Сол Саин и се изпъчи още по-предизвикателно.

— Защо не се грижите за Фай Родис? Тя също за пръв път попадна в нула-пространство.

— За Фай Родис никой не се тревожеше — Гриф Рифт понижи глас, — тя не само е правила разкопки на далечни планети, но е минала и през десетте стъпала на инферналността.

— За какво? — смая се Чеди Даан.

— Историците го вършат, за да разберат по-дълбоко усещанията на хората от далечното минало.

Чеди порозовя от наплива на смесени чувства. За втори път в този мъничък свят от тринайсет души тя не беше доценила човек. Наистина е невъзможно да се смяташ за социолог, преди да навършиш петдесет години. Добре, че машинната лингвистика е област, в която тя може да има доверие на себе си. Колко ли още сюрпризи ще ѝ донесе работата с другарите по експедиция? Тя хвърли крадешком поглед на Фай Родис и тръгна към каютата си. Подпряна на облегалката на креслото, Родис гледеше враждебното мъждукане на съзвездието Червени слънца. Чеди изведнъж си спомни една картина от художествена изложба. Тягостен пейзаж: купища от сивокафяв камък, плъзгави и покрити с нагърчени ивици от мръсно-кафява растителност — с дълги, провиснали, приличащи на водорасли влакна. Червено-ръждиви ажурни кули, строени в редици, сякаш подпираха като колони ниското облачно небе. По гредите на най-близките загадъчни постройки висяха същите кафяви кичури, отклонени настрана от настойчивия и равномерен вятър. Отпред в едър план беше изобразена жена със сложен скафандър. Горната част на шлема, повдигнат като забралото на древен рицар, откриваше част от лицето. По характерните очертания на челото, горния край на носа, веждите и очите Чеди сега безпогрешно позна Фай Родис, въпреки че носът, устата и брадичката ѝ бяха закрити от сложния дихателен апарат. Да, тя безспорно е била там, на мокрите планети на инфрачервените слънца! А следователно късият, предпоследен скок на „Нооген“ е станал с участието на Фай Родис. И тя е мълчала, за да не би Чеди и нейните другари, които още

не бяха влизали в нула-пространството, да се почувствуват зелени новаци в сравнение с нея.

Чеди не знаеше още много неща. Впрочем и самата Фай Родис не подозираше, че в същия този момент сред планините на Предкавказието до исполински телескоп седеше авторът на картината, известен астроном. Ободрявайки се с хапчета, които пропъждаха съня, той дежуреше трета нощ. Пред него, увеличени един милион пъти, на екрана мъждукаха червените точки на петзвездната конфигурация в съзвездието Рис. Някъде там, може би край тази нищожна червена светлинка — над конфигурацията, на хиляди светлинни години разстояние, трябва да изскочи на повърхността „Тъмен пламък“. На него е незабравимата Фай Родис, чиито многолики образи ще може да заличи в паметта му само смъртта...

Тъкмо в този момент в сферата на пилотската кабина Фай Родис и Гриф Рифт също гледаха алената звезда. Инженер-пилотът бе познал — мътното светило, което на екрана изглеждаше като мъничък диск, беше слънцето на Торманс.

Вир Норин и Мента Кор вече бяха определили разстоянието — триста и осемдесет милиона километра трябваше да пропътува звездолетът с анамезонните мотори — обикновените космически двигатели. Ако звездолетът не беше спрял напълно, а се движеше макар и само с така наречената „скорост за приближаване“ — 0,1Л, — тогава той можеше да стигне до Торманс точно за три часа и половина. Но набирането на инерция и след това спирането на „Тъмен пламък“ изискваха още около трийсет часа.

Като победни фанфари зазвучаха сигналите, които изтикаха хората в амортизационните кабинни на магнитните шахти.

„Тъмен пламък“ се понесе на скокове по новия курс. Още преди появяването на ЗПЛ обикновените звездолети, снабдени с магнитни гасители на инерцията, бяха получили прякора „звездно кенгуру“ именно за тази си способност да набират скорост невероятно бързо.

Див Симбел и Сол Саин бяха настроили автоматите за управляване на кораба така, че набирането на скоростта, полетът и забавянето да преминат в един общ цикъл. Целият екипаж, потопен в смекчаващия неудобствата хипнотичен сън, не напусна амортизационните кабинни. Никой на кораба освен заетите със заснемането на пътя и с воденето на дневника работи не можеше да

наблюдава как растеше аленото слънце и променяше окраската си с все по-червен цвят. Отначало то наедряваше бавно, след това започна да се приближава със заплашителна бързина, изливайки върху звездолета огнената си сила. Когато достигна близо два метра в диаметър, то заприлича вече не на плосък диск, а на кълбо с широко развяна светеща мантия. Щом корабът премина анастерия, то се отдалечи пак толкова бързо и се изравни по размери с видимото от Земята Слънце.

Звездолетът престана да описва гладка крива. Неговата скорост беше стигнала определения минимум. В отделната малка кабинка, където дремеха Див Симбел и Вир Норин, заработиха апаратите за събуждане, които биха събудили дежурните в случай на каквато и да било неизправност в ОЕВ. Скоро тринайсетимата се събраха в пилотския сфероид, гледайки приближаващата се планета. Втора откъм своето светило и малко по-близка до него, отколкото Земята до Слънцето, Тя също имаше само един отдалечен спътник в екваториална орбита. Астронавтите добре познаваха чистия светлосин цвят на родната си планета, който ставаше все по-ярък и по-радостен с приближаването към нея. Торманс се оказа тъмносин, а там, където подебелата облачна покривка отразяваше и разсейваше по-слабо лъчите на червеното слънце, той изглеждаше виолетов. В интензивното оцветяване на планетата се съдържаше оттенък на неприветливост. Хора по-нервни от астронавтите може би щяха да открият във външния облик на Торманс нещо зловещо.

Тъмносиньото кълбо висеше в черното небе, а под него, едва забележим, плуваше пепеливият диск на спътника.

— Все пак Торманс сигурно е бил трета планета — високо каза Тор Лик. — Първата отдавна е паднала върху своето светило, както един ден ще стане с нашия Меркурий. Тази звезда е по-стара... — Астрофизикът млькна и се загледа в приемателния екран на предните локатори, през които преминаваше пунктирна дъга.

Гриф Рифт се хвърли към пулта, но Ола Дез го изпревари и включи връзката. По дългото прозорче под локатора започнаха да се гонят къси вертикални колонки, а преводната машина запя безспир две ноти — ре и сол.

— Езикът на Пръстена! — възкликна Гриф Рифт.

Ола Дез премести индекса на преводната машина. Веднага в приемателното прозорче започнаха да се гонят две цифри: 02, 02, 02,

02... — галактическият сигнал за повикване на станциите от Великия пръстен. Викаха звездолета!

Някакви нечувано чувствителни локатори бяха установили приближаването на „Тъмен пламък“ и сега се обръщаха към него на езика, станал общ за милионите планети от Галактиката и извънгалактичните звездни струпвания, обединени в могъщия съюз на Великия пръстен. Дори Галактиката М-31 или Мъглявината Андромеда сега с помощта на звездолетите с прав лъч присъединява колосалната мощ на своя колективен разум, на своя Пръстен към нашия и това е само началото на нова ера от ЕСР. Този условен език, разшифрован от един от синовете на Земята, от незабравимия Кам Аамат, се готвеше да зазвучи в обикновени символи от планетата Торманс.

Но тогава колко неточни са били земните представи за нея! Ако тормансианите влизат в Пръстена, знаят неговия език и общуват с братята си по разум, тогава не съществува никаква планета на мъките. Това е мит, грешка, породена от случайно неразбиране. Вероятно мисленето на цефеяните твърде много се е различавало от мисленето на обитателите от съзвездието Дракон, които бяха изпратили ЗПЛ към двайсет и шестата област на осмия оборот и това не е могло да бъде проверено от станцията на Великия пръстен, откъдето съобщението бе предадено на Земята.

На Чеди Даан ѝ се стори, че в звездолета лъхна ободряващ вятър от далечната Земя. Вместо да тропат на вратата на една негостоприемна, може би враждебна планета, те идват като поканени гости, като равни при равни. Тормансианите всичко ще разбират и са напразни опасенията да не ги обидят поради недоверие или страх.

Другарите на Чеди споделяха нейната радост. Само по острото лице на Ола Дез за миг премина разочарование. От неосъзнато желание да подражава на Фай Родис Чеди Даан погледна преди всичко нея и улови погледа, пълен с весело облекчение, почти с тържество, които тя хвърли на Гриф Рифт. Фай Родис се отметна леко назад, за да не изпусца от очи екраните, и подаде на Гриф Рифт ръка с такъв жест, че Чеди изпадна във възторг... Тя никога досега не беше разглеждала началничката на експедицията като жена, особено редом с такива блестящи представителки на своя пол като Ола Дез и Евиза Танет. А

сега в Родис сякаш бяха се обединили нежността на майката, добротата на лекаря и радостта да се смята прекрасна.

Препускането на цифровите сигнали зад стъклото на приемателя продължи установен брой минути. След това последва поредица от други знаци. Твърдят, слабо модулиран глас, с какъвто говореха малогобаритните преводни машини на корабите, бавно произнесе: „До всички, до всички, до всички. Предава се пътно съобщение...“

Чеди изстина и се озърна безпомощно. Фай Родис мълниеносно се наведе към приемателя, а Гриф Рифт стисна в юмрук ръката, която току-що беше държала пръстите на тържествуващата Родис. „Предава се пътно съобщение за експедицията от планетата“ — машината сякаш се задави и издаде няколко неразбираеми звука, а след това продължи все така бодро и безстрастно: „Ние монтирахме ориентир на галактическите координати и предупреждение на необитаемия спътник на населената планета. Чуйте първо предупреждението: 02, 02, 02, 02, — чуйте предупреждението.“

— О-ох! — въздъхна някой с цялата болка на разочарованието, щом машината млъкна за секунда.

„Предупреждение до кислородния живот. Не кацайте. Планетата е населена от хуманоидна цивилизация с голяма плътност, ИТВ (индекс на техническата висота) към 36, невлизаща във ВП. На молбата ни да приемат звездолета, изпратена на техния език, отговориха с незабавен отказ. Те не искат посетители. Не кацайте на планетата.“

Машината направи втора пауза, а в прозорчето запълзяха знаци и цифри, ненужни на предварително знаещите координатите земяни. Хората стояха смълчани, докато пак не се повториха нотите и цифрите на галактическия сигнал за повикване.

— Всичко е ясно! — Ола Дез изключи приемателя.

— Да — мрачно каза астронавигаторът, — на спътника има бомбен предавател. Работи нормално трети век. Браво на цефеяните!

— Изобщо, ако не бяха те... — започна Ола Дез.

— Ние нямаше да сме тук — обади се Сол Саин и сухо се изсмя от преживяното напрежение.

Хората се размърдаха и заговориха, като се стараеха да скрият един от друг разочарованието си.

— Моля за внимание — прекрати разговорите Гриф Рифт и се обърна към Фай Родис: — Какъв е планът?

— Както досега, без промени — отговори тя. Това беше предишната, спокойна и твърда Родис.

— Трябва ли първо да се приближим до спътника — попита Гриф Рифт, — сега, когато съобщението на цефеяните потвърждава неговата необитаемост?

— Все пак трябва. С нашия опит ние можем да видим онова, което цефеяните не са разбрали, а следователно и не са забелязали. Може би на спътника са останали постройки от предишна цивилизация на Торманс, която едва по-късно е западнала. На планетата е могла да съществува още по-древна цивилизация, измряла или изтребена от съвременните обитатели на Торманс, ако те са пришълци...

Гриф Рифт кимна, съгласявайки се безмълвно.

„Тъмен пламък“ бавно се приближи към спътника, изравни с него орбиталната си скорост и започна да обикаля около безжизненото кълбо с диаметър около шестстотин километра, както Мимас обикаля Сатурн. Мощните стереотелескопи опипваха сивата повърхност, тук-там пресечена от прави пукнатини и от ниски планини. От апаратите лентите на заснетите филми влизаха направо в увеличителите, които бяха толкова силни, че позволяваха да се различат отделните камъни. Кръстосаната обиколка не даде и най-малкото доказателство, че на спътника, когато и да било, са се заселвали разумни същества. Откриха дори бомбения предавател на цефеяните, който удобно беше се настанил в един полуциркус, врязан в стръмен склон от шуплеста светла лава. На това удобно, защитено от метеорити място през втората обиколка се стовари бомбеният предавател на „Тъмен пламък“, който съобщаваше на езика на Пръстена, че ЗПЛ е пристигнал тук от Земята със специална мисия и ще кацне на планетата. Ако предавателят продължи да работи повече от пет години от момента на хвърлянето му, това ще означава гибел на звездолета, за което планетата СТ 3388+04ЖФ (Земя) моли да й бъде съобщено по Пръстена при първа възможност.

— Да не забравим да го изключим на връщане — загрижено каза Див Симбел, — някои са го правил с радост, когато са се спасявали от опасни планети.

— Нашият има предпазно устройство — увери го Сол Саин,
— допълнителен контур. Когато започнем да се отдалечаваме от Торманс и спътника му, предавателят ще издава вой, докато не го изключим.

— Тогава всичко е готово! Време е да тръгнем към Торманс — каза, прозявайки се, инженер-пилотът.

— Ще имаме време да си починем. Фай Родис предупреди да се доближим до планетата колкото може по-бавно, откъм дневната ѝ страна, без да използваме локаторите и да сигнализираме.

— Промъкваме се като древни ловци към диво животно — недоволно се усмихна Сол Саин.

— Не ви ли харесва? — учуди се Див Синбел.

— В това има нещо грозно — да се спотайваш, да се приближаваш скришом!

— Фай Родис каза, че не бива да тревожим обитателите на Торманс. Ако те са враждебно настроени към гостите от Космоса, тогава пристигането на „Тъмен пламък“ ще предизвика възмущение, а на нас ще ни се наложи месец-два да се въртим на орбита около планетата, докато усвоим езика и се запознаем с обичаите им. Ако те се научат, че над планетата им лети звездолет, в момента ние дори не ще можем да им обясним какво търсим тук!

— Цефеяните нали са им обяснили?!

— Вероятно като са заучили една-две фрази. И са получили отказ. А ние не бива да го получаваме — прекалено далечен беше пътят и Торманс е нашата цел, а не случайно забелязана планета — каза Див Симбел.

— А не прилича ли това на нескромно надничане иззад ъгъла? — не се предаваше Сол Саин. — Тези методи подхождат на древните хора, а не на общество от висша форма... Ето го и нашия социолог! Вие на какво мнение сте, Чеди? — Инженер-кибернетикът ѝ преразказа разговора.

Тя се замисли, после решително заяви:

— Би било недостойно за хора от Земята и от нашата ера да дойдем, да погледнем скришом, а после тихичко да се върнем обратно. Ние не бихме причинили никаква вреда, но това... да надничаш в стаята на човек, когато той нищо не подозира... Ние ще им обясним, когато кацнем на планетата, и те ще ни разберат.

— Ами ако не ни разберат и не ни приемат? — настояваше Сол Саин и очите му се присвиваха подигравателно.

— Не знам какво бих решила. Аз съм съгласна с Родис.

— И аз мисля по същия начин — каза инженер-пилотът. — Още повече, че вие и двамата изпускате една съществена подробност. От грамадната височина, на която можем да осъществяваме устойчив орбитален полет, ние ще видим само най-общи подробности от живота на планетата. И ще можем да хващаме само онези предавания, които са предназначени за цялата планета. С други думи, ще видим и чуем само явния обществен живот, а за да разберем техните език и норми на поведение, повече не ни е и нужно.

— Правилно, Див! Аз не можах да се сетя веднага за този прост факт. Какво ще кажете, Сол?

Инженер-кибернетикът разпери ръце в знак на съгласие.

— И още нещо — продължи Див Симбел. — Те нямат високи изкуствени спътници и ние няма да нарушим нищо в тяхната съобщителна система.

— А може би изобщо нямат спътници, нито високи, нито ниски? — попита Сол Саин.

— Скоро ще видим — каза Див Симбел.

ГЛАВА ТРЕТА НАД ТОРМАНС

„Екваториална скорост на планетата гама 1 дроб 16, период на завъртане 22 земни часа...“ — докладваше суматорът, произнасяйки думите с нечовешка яснота. Широката лента на записите се поемаше от приемателя на пътния дневник. Автоматите на „Тъмен пламък“ грижливо изследваха Торманс, без да пропусчат нито една подробност.

— Учудва ме количеството въглероден окис в долните слоеве на атмосферата — каза Тор Лик. — А колко ли още е разтворен в океаните! Това ми прилича на палеозойската геологическа ера на Земята, когато въглеродният окис още не бил свързан частично с процесите на карбонизация.

— Дали не е оранжерияен ефект? — осведоми се Сол Саин.

— Тук климатът, общо взето, е мек и постоянен. Екваторът на Торманс стои „вертикално“ в сравнение със земния, тоест перпендикулярно към плоскостта на еклиптиката, а оста на въртене е ориентирана по голямата полуос на орбитата...

— Недостигът на вода може да унищожи тези предимства — намеси се Гриф Рифт, който четеше кривите от сондирането на повърхността, — площта на океаните е петдесет и пет на сто, а медианното отклонение на колебанията за дълбочината — един-два километра.

— Само по себе си това още не говори за недостиг на влага — каза Тор Лик, — ние ще изследваме баланса на изпаряването, наситеността с водни пари, разпределението на това изпаряване от въздушните потоци. При такъв климат големи запаси от лед на полюсите не могат да се очакват — ние изобщо и не ги виждаме. Липсват и полярни фронтове, и изобщо силни размествания на въздушните маси.

Хората продължаваха работата си край приборите. От време на време те хвърляха поглед към шахтата за визуален обзор, която беше им отворил Ген Атал. Тази шахта пронизваше дебелите стени на

кораба, завършваше с широк прозорец от прозрачна итриева керамика и чрез система от огледала позволяваше да се наблюдава планетата с просто око.

В прозрачния прозорец под звездолета планетата се движеше едва забележимо. „Тъмен пламък“ се въртеше малко по-бавно от планетата, на височина двайсет и две хиляди километра; така беше удобно да се наблюдава повърхността на Торманс. Облачната покривка, която отначало беше се сторила на земляните загадъчно плътна, на екватора бе значително разкъсана. Под големите пролуки преминаваха оловни морета, кафяви равнини, наподобяващи степи или гори, жълти вериги и масиви на разрушени ниски планини. Наблюдателите постепенно свикваха с изгледа на планетата и все по-голям брой подробности по снимките започнаха да им стават ясни.

Торманс, който беше почти еднакъв по размери със Земята и ѝ приличаше по много общи черти от планетарен характер, рязко се различаваше от нея в подробностите на своята планетография. Моретата заемаха обширна област на екватора, а континентите бяха изместени към полюсите. Разделени от меридиални проливи, по-точно морета, континентите образуваха нещо като два венеца, всеки от четири сегмента, разширяващи се към екватора и стесняващи се към полюсите, подобни на земната Южна Америка. Отдалеч и отгоре повърхността на планетата създаваше впечатление за симетричност, рязко различаваща се от сложните очертания на моретата и сушата на Земята. Големите реки течаха предимно от полюсите към екватора и се вливаха в екваториалния океан или в неговите заливи. Между тях се виждаха обширни клинове ненапоявана суша, очевидно пустини.

— Какво ще каже планетологът — по навик присви очи

Сол Саин, — чудновата планета, а?

— Няма нищо чудновато! — важно му отговори Тор Лик. — По-древна е от нашата Земя, но се върти по-бързо. Следователно полярната ондулация на континентите е протекла по-бързо и е отишла по-далеч, отколкото при нас. Симетрията — по-точно приликата между едното и другото полукълбо — е въпрос на случайност. Вероятно дълбините на Торманс са по-спокойни от земните — не са толкова резки издиганията и спусканията, липсват или са малко действащите вулкани, по-слаби са земетресенията. Всичко това е закономерно, учудващо е друго...

— Обогащаването с въглероден окис, съчетано с високо съдържание на кислород, нали? — възкликна Гриф Рифт.

— Прекалено много естествено гориво са употребили тормансианите. Тук ще ни бъде трудно да дишаме и ще трябва да избягваме дълбоките вдлъбнатини на релефа. За сметка на това наситеното с въглероден окис море ще е прозрачно като през най-древните геологически епохи на Земята... сигурно с голямо количество варовикова утайка по дъното. Всичко това не съответствува на броя на населението, който са констатирали цефеяните преди двеста и петдесет години.

— Тук съществуват доста противоречия между планетографията и демографията — съгласи се Гриф. — Може би не си струва да правим опити да ги разгадаваме, докато не слезем на ниска орбита. Щом като липсват изкуствени спътници, то освен рискът да бъдем открити нищо не ни пречи да обиколим планетата на каквато си искаме височина.

— Особено след като сме събрали всичко още от първата орбита — разпалено го подкрепи Тор Лик.

— Чеди и Фай още са заети. Нашата лингвистка можа да получи текстове с достатъчна дължина, за да си изясни структурата на езика по метода на Кам Алат. Фай Родис иска, когато наближим планетата и започнем да гледаме телевизионните предавания, вече да разбираме говора на тормансианите.

— Това е разумно! Да се избягнат неточните асоциации, от които се образуват устойчиви шаблони, спъващи разбирането.

— О, вас, планетолозите, добре ви подготвят! Дори и по психология.

— Отдавна е било забелязано несъвършенството на физикокосмолозите, които са се съсредоточавали само върху своята област. Без представа за човека като фактор от планетен мащаб са били допускани опасни грешки. Сега за това се държи сметка — каза Тор Лик, стана и спря ленивото движение на жълтата лента.

— И в същото време вие значително сте напреднали в специалността си. Едва завършили Херкулесовите подвизи, вие сте изобретили хипсоболюметъра и сте открили от спътник гигантския медно-живачен пояс, за който геолозите и до ден-днешен спорят като за твърде рядко изключение — добави Гриф Рифт.

Младият планетолог се изчерви от удоволствие и за да прикрие смущението си, добави:

— А това изключение се простира на дълбочина двадесет километра едва ли не под целия Синайски щит!...

Планетологът не трябваше да чака дълго. Само след няколко дена (нощите на такава височина на обиколките бяха много къси) „Тъмен пламък“ неусетно се спусна на орбита, висока по-малко от половината диаметър на Торманс, и за да не изразходва много енергия, увеличи относителната си скорост.

Чеди и Фай Родис окачиха по стените на кръглата зала хипнотаблици на езика на Торманс. Щом свършеше пряката си работа, всеки член на екипажа идваше тук и потъваше в съзерцаване на схемите, като същевременно прослушваше и запомняше подсъзнателно звученето и смисъла на думите от чуждия език. На не съвсем чуждия — по семантиката и алдеологията си той много приличаше на древните езици на Земята и представляваше странна смесица на думи от Източна Азия и от разпространения в края на ЕРС английски език. Също като земния, езикът на Торманс беше общопланетен, но с някакви остатъчни диалекти в различните полукълба на планетата. Земляните трябваше да им измислят условни наименования, аналогични със земните. Полукълбото, с което Торманс вървеше напред по орбитата си, те нарекоха Северно, а задното — Южно. Както се изясни по-късно, астрономите на Торманс ги наричаха съответно главно и опашно — полукълба на Живота и Смъртта.

Всеобщността на езика улесняваше задачата на изследователите, но промяната на височината на звука и носовото, ту провлечено, ту ускорено произношение се оказа много по-трудно от земното, с неговия ясен и чист изговор.

— За какво служи това? — ядосваше се Гриф Рифт, най-изоставащият от всички ученици на Чеди. — Нима човек не може да изрази нюанса на мисълта си с една дума в повече, вместо да вие, кряка и мяука? Не представлява ли това връщане към онези наши прадеди, които са скачали по клоните?

— За тях е по-просто да произнесат една и съща дума по различен начин, променяйки смисъла — възрази му Тивиса, която според израза на командира „мяукаше“ виртуозно.

— А на мен ми е по-лесно да запомня десет думи, отколкото да вия по средата или в края на вече известната — мръщеше се недоволно Гриф. — Не е ли все едно дали думите ще бъдат сто или сто и петдесет хиляди?

— Не е все едно, когато правописът толкова се различава от произношението, както е при тормансианите — авторитетно заяви Чеди.

— Как е могло да възникне толкова глупаво раздалечаване?

— От недалновиден консерватизъм. То се е наблюдавало и у нас през времената преди световния език и преди рационализацията на разноречието, извършването на която било наложено от появата на преводните машини. С ускореното развитие на обществото езикът започнал да се променя и обогатява, а правописът си оставал на предишното равнище. Дори се вършело нещо още по-лошо: правописът настойчиво бил опростяван, за да се улесни езикът на мързеливите или тъпите хора, докато общественото развитие изисквало все по-голямо усложняване.

— И в резултат на това езикът губел фонетичното си богатство, нали?

— Неизбежно. Всъщност процесът е бил по-сложен. Например всеки народ на Земята едновременно с издигането на своята култура е обогатявал и битовия си език, който изразявал чувствата, описвал видимия свят и вътрешните преживявания. След това, когато се задълбочило разделението на труда, се появил техническият, професионалният език. С развитието на техниката той ставал все по-богат, докато броят на думите в него не надхвърлил общоемоционалния език, който, напротив, обеднявал. И аз подозирам, че общоемоционалният език на Торманс е също толкова беден, колкото нашият в края на ЕРС, и дори още по-беден.

— Означава ли това превес на професионалния живот над свободното време?

— Без всякакво съмнение. При всеки човек времето за самообразование, изкуство, спортуване и дори просто за общуване с другите хора е било малко. Много по-малко, отколкото за неговите задължения към обществото и необходимите за живота му работи. Възможно е и друго — неумението да използва свободното си време за самообразование и самоусъвършенствуване. И едното, и другото са

признаци на лоша организация и ниско равнище на общественото съзнание. Фай родис казва, че в прочетените от нас текстове на радиопредаванията на Торманс има толкова малко смисъл, както у нас през древните исторически периоди от ЕРС, когато отпечатаните на листове лошокачествена хартия ежедневни бюлетини с новини, телевизионните и радиопредаванията съдържали не повече от три до пет процента полезна информация. Освен това Родис подозира от наличието на голям брой семантични стереотипи, че писмеността на планетата, кой знае защо, е на ниско равнище на развитие. Но ние още не сме я виждали, тъй като разшифровахме езика по записите на паметните машини.

— И писмеността ли ще учим? — шеговито въздъхна Вир

Норин. — Тогава има много да се въртим над Торманс!

— Няма да е чак толкова много — утеши го Чеди. — Сега работата ще стане по-интересна. Днес Ола Дез започна да засича телевизионните предавания и вероятно най-късно утре ние ще видим живота на Торманс.

Те го видяха. Телевизията на Торманс не беше достигнала твърде прецизната ендопластична техника на Земята, но предаванията се оказаха ясни, с добра цветова гама.

Екипажът на „Тъмен пламък“, с изключение на дежурните, се настаняваше пред грамадния стереоекран и с часове наблюдаваше чуждия живот. Хората на Торманс толкова приличаха на земните, че вече никой не се съмняваше в правотата на предположението на историците за съдбата на трите звездолета от ЕСО. Странно чувство завладяваше екипажа, сякаш гледаха собствените си масови представления на исторически теми. Те виждаха гигантски градове, пръснати далеч един от друг по планетата. Като същински въртопи те бяха всмукали в себе си основната маса на населението. Вътре в тях хората на Торманс живеяха в теснотията на големите сгради, под които в лабиринтите на подземията се извършваше ежедневната техническа работа. Всеки град, заобиколен от пояс келяви горички, ги разсичаше с широки пътища също като с пипала, проточени към обширните ниви, засети с някакви растения, които приличаха на земните соя и картофи и се отглеждаха, в огромни количества. Най-големите градове се намираха близо до бреговете на екваториалния океан, на онези участъци от делтите на реките, където каменистата почва даваше

опора на големите сгради. Отдалечените от реките и от обработените ниви колосални площи суша бяха заети от сухи степи с рядка тревоподобна растителност и безкрайно еднообразни храсталаци.

В поясите от обработена земя поразяваше липсата на постоянни селища. Някакви скучни постройките, дълги и ниски изморяваха околото с повтарянето на еднообразието навсякъде — и в главното, и в опашното полукълбо, край големите градове и около по-малките концентрации на населението. Тежки машини се движеха сред облаци прах; те обработваха почвата или прибираха реколтата; не по-малко тежки каруци с грохот се носеха по гладките и широки пътища.

Земните наблюдатели дълго не можеха да разберат защо вдигат такъв шум тези огромни машини, докато не се сетиха, че чудовищният грохот се дължи просто на лошата конструкция на двигателите и лошото пасване на частите.

Час след час, без да смеят да нарушат мълчанието, за да не пречат на другарите си, обитателите на Земята наблюдаваха живота на далечната планета, замаяни от изобилието на първите впечатления. От време на време ту едни, ту други членове на екипажа на „Тъмен пламък“ ставаха и се оттегляха в онази част от кръглата зала, зад тънката преградка, където на дълга маса се сервираше храната. Там хората разменяха впечатления, ядяха и пак се връщаха при екраните. защото ги беше страх да изпуснат дори един час от времето. през което работеше телевизията на Торманс. Фактически не на Торманс, а на планетата Ян-Ях, както се наричаше тя на тормансиански език. Но името Торманс бе заседнало толкова здраво в съзнанието на членовете на експедицията през всичките тези месеци, когато то беше главният ориентир на размислите им, че продължаваха да го използват.

Разбраха и кой е главният град на планетата, чието име, преведено на езика на Земята, означаваше Средище на Мъдростта.

И преди всичко се потвърди предположението на Фай Родис, че писмеността на Торманс представлява система от сложни знаци — идеограми, за чието усвояване дори на острите умове на земляците щеше да е необходимо много време. За щастие съществуваше опростен комплект от писмени знаци, който се използваше в ежедневния живот и в банализирания език на печатните новини. Нови таблици украсиха стените на залата в „Тъмен пламък“. Украсиха, защото изписването на знаците отговаряше на естетическото чувство на екипажа на

звездолета. Техните сложни плетеници приличаха на изящни абстрактни рисунки. Текстове се пишеха или с черно на яркожълта хартия, или пък с интензивна тъмнозелена боя върху бледосинкав фон.

— Колко е красиво в сравнение с жалката простота на нашата линейна азбука! — възхищаваше се Ола Дез. — Може би след завръщането си трябва да предложим азбуката на Торманс в СВУ — Съвета за всеобщи усъвършенствувания.

— Не мисля така — възрази ѝ Фай Родис, — азбуки от този вид вече са били използвани на Земята, и то векове наред. Консерваторите на всички времена и народи изтъкваха тяхното предимство пред чисто фонетичните, подобни на онези, които са дали началото на нашата линейна писменост. Те доказвали, че в качеството си на идеограми тези знаци се четат с общ смисъл от народи, които говорят на различни езици...

— И буквите стават не само абстрактни знаци или символи с конкретен смисъл — поде Ола Дез. — Ето защо те са толкова много!

— И твърде малко за целия обем на експоненциално разширяващата се човешка мисъл — добави Чеди Даан.

— Вие правилно сте забелязали главното противоречие — потвърди Фай Родис, — всяко нещо на този свят се плаща, и предимствата на идеографската писменост започват да стават нищожни с развитието на културата и науката. За сметка на това стократно се засилва недостатъкът ѝ — смисловата вкаменелост, която спомага за изоставането на мисленето, за забавянето на неговото развитие. Сложната красива писменост, изразяваща хиляди нюанси там, където са нужни милиони, се превръща в архаизъм, в подобие на пиктограмите на хората от каменния век, от които тя безспорно е произлязла.

— Аз отдавна се предадох, Фай! — засмя се Ола Дез. — В СВУ сто на сто ще ме обявят за привърженичка на пещерното мислене. Благодаря ви, че ме избавихте от позора.

— Едва ли в СВУ ще се отнесат толкова безпощадно към вас — със същия тон ѝ отговори Фай Родис. — В този Съвет мнозинството са мъже, и при това скептици. Едно съчетание. неустойчиво пред лицата от нашия пол, особено с вашите данни.

— Вие се шегувате — сериозно каза Чеди, — а на мен ми се струва трагично толкова дългото съществуване на идеограмите на

Торманс. Това сочи неизбежна изостаналост в мисленето...

— По-точно, забавяне на прогреса и архаика на формите — поправи я Родис, — изостаналостта предполага сравнение. С кого? Ако приемем, че с нас, то на какво историческо равнище? Нашето съвременно е значително по-високо. Отминали са толкова векове на добър, разумен и задружен живот, на жадно опознаване на света, на щастие от обогатяването с красота и радост. Кой от нас би отказал да живее през тези времена?

— Аз — обади се Вир Норин. — Нашите прадеди са знаели толкова малко. Аз не бих могъл...

— И аз — съгласи се Фай Родис, — но пред нас също се простира безграничният океан на познанието, както и пред тях. Емоционална разлика няма. А личното достойнство, мечтите и любовта, приятелството и разбирателството — всичко, което ни отглежда и възпитава? По това ние сме еднакви. Защо тогава да отричаме на Торманс правото на сходно стъпало? Само заради изостаналата писменост ли? Още повече, че главното доказателство за тормансианството очевидно отпада. Нашите демографи не потвърждават колосалната численост на населението, установена от цефееяните. Разликата е десетократна!

— Невероятно! — поклати глава Гриф Рифт. — Във всичко друго цефееяните се представиха като добри планетографи. Грешка ли е това, или...

— Рязко спадане на числеността — довърши Фай Родис. — Може би. Но тогава това е катастрофа, а ние не забелязахме нищо особено.

— Катастрофата не е задължителна — възрази Тивиса Хенако.

— От посещението на цефееяните са се минали повече от два века. Нека вземем средната продължителност на живота, характерна за началото на ЕСО — седемдесет години. През един период, равен на четворна продължителност на живота, населението на Торманс е могло да намалее още по-значително или, напротив, да нарасне по чисто вътрешни причини.

— На мен ми се струва, че вътрешните причини са най-лошият вид катастрофа — каза Чеди, — Засега планетата Ян-Ях не ми харесва по нейните телевизионни предавания!

Сякаш за да оправдае думите на Чеди, от дълбините на стереоекрана се дочу мелодична музика, която само от време на време се прекъсваше от дисонансни удари и вопли. Пред тях се появи площад на една височина, постлан с нещо като сивокафеникаво стъкло. Стъклена пътека пресичаше площада и водеше до една стълба от същия материал. Украсеното с високи вази и масивни стълбове от сив камък стълбище само след няколко стъпала стигаше до една стъклена сграда, която блестеше на червеното слънце. Лекият фронтон се крепеше от ниски колони, свързани с причудливо преплетени пиластри от яркожълт метал. Лек дим се виеше над двете грамадни черни чаши пред входа.

По стъкления път се движеше тълпа от млади хора. Те размахваха къси палки и удряха с тях звънтящи и кънтящи дискове. Някои носеха на праметнати през рамо каиши малки червенозлатни кутийки, настроени на една и съща музика, която земляните бяха причислили към зеленосинкавия спектър.

Досега цялата музика на Торманс, която те бяха чували, принадлежеше само към червеното и жълтото ветрило на тоналностите и мелодиите.

Камерата на телевизионния приемател се приближи към вървящите. Те имаха яркожълти наметала, изпъстрени със зинали сгърчени черни змии.

Всеки от мъжете подаде ръка на спътничката си. Продължавайки да се движат, обърнати в профил към стълбата, те изведнъж запяха, точно — пронизително се завайкаха. Виещият напев бе подет от всички, които ги съпровождаха.

Чеди Даан, Фай Родис и Тивиса Хенако, които най-добре от всички бяха овладели езика на Торманс, заслушаха напрегнато. Щракна специалният филтър на звукозаписа, който модулираше ускорения неясен говор.

— Те възпяват ранната смърт, защото я смятат за главно задължение на човека спрямо обществото! — възкликна Тивиса Хенако.

Фай Родис мълчеше, наведена към екрана, както правеше всеки път, когато видяното я смайваше. Чеди Даан затули лицето си с длани и започна да повтаря набързо преведения напев, чиято мелодия отначало беше им се харесала:

— „Висша мъдрост е да прегърнеш смъртта, докато си пълен със здраве и сили, и да избегнеш тъгите на старостта и неизбежните страдания, които ни дава жизненият опит...

Така си отиват хората в топлата нощ, след като са се събрали вечерта с приятели...

Така си отиват в свежата утрин след прекарана с любимите нощ, тихо затваряйки вратата на цъфналата градина на живота.

А могъщите мъже — опора и закрила — излизат, затръшвайки вратата. Последният удар отеква в мрака на подземията на времето, които крият както бъдещето, така и миналото...“

Чеди спря да превежда, погледна учудено Фай Родис и добави:

— Те пеят, че дългът на смъртта идвал на двайсет и шестата година! Сега изпращат онези четиримата до Храма на нежната смърт.

— Как може да съществува подобно общество? — с негодувание извика Ола Дез, забравила добрия тон. — На колкото по-високо стъпало са социалната структура и науката, толкова по-късно узрява човек.

— Тъкмо затова ние, биолозите, още от древността на ЕРС преди всичко сме си поставяли за цел продължаването на живота, по-точно — на младостта — каза Нея Холи, без да откъсва поглед от изкачващата се по стъпалата тормансианска процесия.

— У нас човек поради сложността на живота и огромния обем на информацията се смята за дете, докато не извърши

Херкулесовите подвизи. Още двайсет години продължава младостта, зрелостта настъпва едва към четирийсетата година. След това ние имаме пред себе си седемдесет години или дори цял век зрелост, изпълнена с енергия, могъщ труд и опознаване на живота. Вместо десет-двайсет години — както в древността. Някога човек се е смятал за стар на четирийсет години. Аз щях да съм бабичка — каза Фай Родис.

— И човекът е умираше, без изобщо да научи нещо за многообразието и красотата на света! — възмутено се обади Вир Норин. — Но за онази древност, когато деветдесет процента от хората не са могли дори да четат, това не е учудващо. Дългият живот е бил обременителен, просто ненужен. Умрелите на младини били наричани любимци на боговете. Но на Торманс има доста висока техническа

цивилизация. В такъв случай как могат да секат дърветата, които още не са дали плод? Това е безумие и гибел!

— Вир, забравяте, че имаме пред себе си не комунистическо и дори не социалистическо общество, а класова социална структура. Според мен чудовищният обичай на ранната смърт има пряка връзка с пренаселеността и с изтощаването на ресурсите на планетата — възрази Родис.

— Разбирам — каза Чеди, — ранната смърт не е за всички!

— Да. Онези, които движат техническия прогрес, трябва да живеят по-дълго, да не говорим вече за управляващата върхушка. Умират неспособните да дадат на обществото нищо друго освен живота си и елементарен физически труд, тоест негодните за високо равнище на образованието. Във всеки случай на Торманс има две класи: образовани и необразовани, над които стоят управниците, а някъде между тях са хората на изкуството — забавляващите, украсяващите и оправдаващите.

— Те също не умират на двайсет и пет години! — възкликна Ола Дез.

— Естествено. Но като че ли за артистите там, където се изискват младост и красота, пределът на живота не е доста по-висок.

А по ТВФ на звездолета загърмя рязка, диво ритмична музика, прекъсвана от напевите на марша, тоест от съгласувания ритмичен вървеж на човешкото множество. Пискливите звуци на непознати инструменти пресичаха едва доловимата нишка на скокливата и неспокойна мелодия. Започваше филм на историческа тема.

По просторните, обрали с висока трева степи се точеха тромави каруци, запрегнати с рогати четирикраки, наподобяващи земните преживни — нещо средно между антилопи и волове. Яхнали по-дългокраки, приличащи на елени животни, през степите препускаха почернели от слънцето тормансиани и размахваха брадви или механизми, аналогични с огнестрелното оръжие от древността на Земята. Ездачите смело се бранеха от глутници пълзящи късокраки хищници, от гъмжила ужасни змии с високи, сплескани отстриани глави. В престрелката загиваше или пътуващият през степта керван, или нападателите, или и едните, и другите.

Бързо разбраха, че гледат филм за разселването на тормансианите по планетата. Не им стана ясно само какви са

нападащите разбойници. Те не можеха да бъдат сметнати за туземци, защото по нищо не се различаваха от преселниците.

Екипажът на „Тъмен пламък“ успя да види голям брой филми, постановки и картини на тема героичното минало и покоряването на новата планета. Яростните побоища, надпрепусквания и убийства се редуваха с удивително плоско елементарно разкриване на духовния живот. Навсякъде и винаги възтържествуваха младите мъже, надарени с качествата, които се смятаха за особено ценни в този въображаем свят на забавните илюзии. Това бяха свадливостта, силата, бързата реакция и умението да стрелят с примитивно оръжие във вид на тънка тръба, от която при силно разширяване на газовете изхвъркваше тежко късче метал.

Подобни теми се разглеждаха в различни вариации и много бързо омръзнаха. Но те все пак продължаваха да ги гледат заради откъслеците автентична хроника на древните времена, често пъти вмъкнати в крайно глупав сюжет. В тези стари откъслечи прозираше лицето на една девствена и богата на живот планета, още недокосната от намесата на човека. Същата, само че с още по-могъщ животински и растителен свят, е била предисторическата Земя. Повтаряше се картината, известна в някогашната земна история по времето на заселването на Америка от бялата раса. В покрайнините — пионери волни, необуздани, зле спазващи законите, а в по-старите центрове — пазители на вярата и обществения ред. След това настъпваше обуздаване на пионерите, което завършваше с пълно смазване на свободното общество. И не случайно столицата на планетата се нарича Средище на Мъдростта. Това име е възникнало през пионерските времена на завладяването на планетата Торманс.

На Торманс степите открай време са преобладавали над горите. Природата на планетата не е създала животни-гиганти като слоновете, носорозите или жирафите на Земята. За най-едри от сухоземните четириноги са се смятали рогатите създания, големи колкото среден земен вол, които вече бяха изчезнали. На времето колосални стада от бикоподобни и антилопообразни същества наводнявали огромните степи. Плитките, стоплени от лъчите на червеното слънце морета, обрасли с гъсталаци от водорасли, гъмжали от риба, поразително приличаща на земните.

Липсата на силни ветрове на планетата се потвърждаваше от това, че по високите части на екваториалното крайбрежие едно време са расли дървета с немислими за Земята размери. В по-близките до полюсите зони някога са съществували обширни блата, покрити с гъсталаци от еднообразни дървета, приличащи на земните таксодии, само че с кафеникави дребни и тесни, подобни на сплескани борови игли листенца.

Всичко това е съществувало на Торманс, както неоспоримо свидетелствуваха заснетите в далечни времена филми. Но сега земляните навсякъде виждаха или обработени ниви, или безкрайни площи с ниски храсталаци, напечени от слънцето и лишени от каквато и да било друга растителност. Дори слабите ветрове на Торманс вдигаха и въртяха над храстите гъсти облаци прах. По-приятна гледка представляваха сухите степи, но и там тревата изглеждаше ниска и рядка, напомняйки по-скоро полупустините, разпространени на времето в областта на пасатните пръстени на Земята.

Може би филмите за миналото на планетата утоляваха естествената носталгия на тормансианите по някогашното разнообразие на родната им природа! Огромното мнозинство от населението живееше в грамадни градове, където, естествено, лесното надпрепускане и стрелбата в степните простори и редовните експедиции във вековните гори под ярките и чисти звезди бяха останали завинаги в невъзвратимото минало.

Трудно се поддаваха на обяснение зрелищата от друг характер, в които красиви жени частично се разголваха, правейки еротични движения и замирайки в прегръдките на мъже в откровени до извратеност пози. В същото време земляните нито веднъж не видяха пълна голота или чистата непринуденост на Ерос, толкова обикновени на родната им планета. Тук непременно нещо оставаше скрито, изопачаваше се, потулваше се, намеквайки за някакви забранени или тайни качества, вероятно с цел да се възбуди слабото въображение или да се придаде пикантност на омръзналите и престанали да бъдат интерес отношения между половете.

Този специфичен еротизъм се съчетаваше с неизвестна на Земята задължителност на облеклото. Никой не смееше да се появи на обществено място или да се намира у дома си в присъствието на други хора другояче освен с напълно покрито тяло.

Жените най-често носеха свободни къси ризи с широки дълги ръкави и тясна права яка, стегнати с мек, обикновено черен колан и с широки панталони, а понякога с дълги до глезените поли. Приблизително същото беше и облеклото на мъжете, но с по-къси ризи. Само младите се появяваха с къси над колената панталони, много приличащи на земните. За обществени събрания или празненства те се обличаха с дрехи от ярки и пъстри платове и се намятаха с къси плащове или пелерини с великолепно вземо.

Облеклото се стори на земляните удобно и просто за изработка, то отговаряше на топлия климат на планетата и на разнообразните трудови условия. Красивите съчетания на нюансите на червеното и жълтото, изглежда, се харесваха на повечето жени и отиваха на мургавия тен на кожата и на черните им коси. Мъжете предпочитаха сивовиолетовите и пурпурните цветове с контрастни гарнитури по яките и ръкавите. Една част от тормансианите носеха от лявата страна на гърдите си, над сърцето, нашивки във форма на удължен хоризонтален ромб с някакви знаци. Както беше забелязала Чеди, на онези. в чийто ромб блестеше нещо като око, се оказваше особена почит. А, общо взето, уважението един към друг като че ли липсваше. Безцеремонната блъсканица по улиците, неумението на хората да си правят едни на други път или да помогнат на спънал се минувач смайваха астронавтите. Дори нещо повече — дребните нещастия от рода на падане на улицата караха случайните свидетели да се смеят. Достатъчно беше някой да строши чуплив предмет или да разсипе това, което носи, и хората веднага се усмихваха, сякаш се радваха на малката беда.

А ако се случеше голямо нещастие — телевизионните предавания понякога показваха катастрофирали коли или летателни апарати, — то веднага се струпваше голяма тълпа.

Хората наобикаляха пострадалите и стояха мълчаливо, наблюдавайки с жадно любопитство как облечени с жълти дрехи мъже, очевидно лекари и спасители, помагат на ранените. Тълпата се увеличаваше, от всички страни прииждаха нови зрители със същото жадно, животинско любопитство на лицата. Това, че хората тичаха не да помогнат, а само да позяпат, най-много ги учудваше.

Когато предаването се извършваше непосредствено от някой стадион, завод, съобщителна станция, градска улица или дори жилище,

гласът на говорителя или музиката неизменно се съпровождат от еднообразен глух рев, който астронавтите отначало сметнаха за дефект на предаването. Оказа се, че на Торманс никак не се грижат за премахването на шума. Моторите на колите ревяха и бучаха, небето се разтърсваше от шума на летателните апарати. Тормансианите разговаряха и крещяха, без да се стесняват ни най-малко от околните. Хиляди малки радиоапарати вливаха в общия рев нестройна смесица от музика, песни или просто висок и неприятно модулиран говор. Как можеха да издържат жителите на планетата неспирация нито за минута, утихващ едва късно през нощта отвратителен шум, оставаше тайна за лекаря и биолога на „Тъмен пламък“.

Вниквайки постепенно в чуждия живот, екипажът откри една странна особеност в предаванията на общопланетните новини. Тяхната програма толкова се отличаваше по съдържание от общата програма на предаванията на Земята, че заслужаваше да бъде специално изучена.

Нищоожно внимание се отделяше на постиженията на науката, на представянето на изкуството, на историческите находки и открития, които заемаха основно място в земните предавания, да не говорим за новините от Великия пръстен, които изобщо липсваха на Торманс. Нямахме общопланетни обсъждания на каквито и да било промени в общественото устройство, на усъвършенствувания или проекти за големи строежи, на организиране на крупни изследвания. Никой не повдигаше никакви въпроси, не ги поставяше, както на Земята, пред съветите или лично пред някои от най-добрите умове на човечеството.

Много малко място заемаше представянето и обсъждането на новите проблемни постановки на театъра, които се опитваха да доловят възникващите промени и поврати в общественото съзнание и в личните достойнства. Големият брой филми за кървавото минало, за покоряването (по-точно, за изстребването) на природата и масовите спортни игри заемаха най-много време. На хората от Земята им се струваше чудно как можеха спортните състезания да събират толкова огромно количество неучастващи в състезанията зрители, които, неизвестно защо, невероятно се възбуждаха, когато съзерцаваха борбата на спортистите. Едва по-късно земляните проумяха същината на въпроса. В спортните състезания участваха грижливо подбрани хора, посветили цялото си време на настойчива и тъпа тренировка в своята спортна дисциплина. За всички останали нямаше място в

състезанията. Слабите физически и духовно тормансиани съвсем като малки деца обожаваха своите видни спортисти. Това изглеждаше смешно и дори неприятно. Сходно положение заемаха артистите от стереопластиката и театъра, певците, танцьорите и акробатите. От милионите хора се подбираха единици. На тях се предоставяха подобри условия за живот, правото да участвуват във всякакви постановки, филми и концерти. Техните имена служеха като примамка за безброй зрители, състезаващи се за места в театрите, а самите тези артисти, които се наричаха „звезди“, бяха подложени на същото наивно обожествяване като спортистите. Постигнатото от „звездата“ положение я лишаваше от всякаква друга дейност. Тук всеки друг човек, съумял самостоятелно да достигне върховете на изкуството, изглежда, не можеше, както на Земята, да се изявява като артист. Изобщо отпечатъкът на тесния професионализъм личеше върху целия живот на Торманс, обеднявайки чувствата на хората и стеснявайки кръгозора им. Възможно беше това да е само впечатление на астронавтите, възникнало в резултат от подбора на събитията и материалите в информацията. Едва прекият допир с народа на планетата можеше да реши този въпрос.

В телевизионните предавания и в радиоинформацията извънредно голямо внимание се отделяше на една малка група хора, на техните изказвания и пътувания, съвещания и решения. Най-често се споменаваше името на Чойо Чагас, чиито мнения по различни въпроси от обществения живот, и на първо място по икономическите, будеха прекомерен възторг и се възхваляваха като висша държавна мъдрост. Но може би изказванията на Чойо Чагас, нямащи нищо общо с истинската прозорливост на гения, който обхваща цялата дълбочина и широта на проблемата, бяха с нещо много важни за обитателите на Торманс? Как можеха да съдят за това пришълците, които се рееха на височина шест хиляди километра?...

Фай Родис и Гриф Рифт напомняха това на своите разпалени и резки в съжденията си млади другари. Странно беше, че независимо от постоянните съобщения за речите и пътуванията на Чойо Чагас и още трима души, най-близките му помощници, които образуваха Съвета на Четиримата — върховния орган на планетата Ян-Ях — още нито един астронавт не бе успял да ги види. Споменавани най-често, тези хора сякаш присъствуваха навсякъде и никъде.

Само веднъж в едно предаване от град Средище на Мъдростта тълпата, която беше заприщила улиците и площадите, приветствуваше с възторжен рев пет автомобиля, промъкващи се през навалищата тежко, като бронираните коли от древните времена на Земята. През тъмните стъкла не се виждаше нищо, но обзетите от масова психоза тормансиани крещяха и жестикулираха като на спортните си състезания.

Земляните разбраха, че тези четиримата начело с Чойо Чагас са истинските господари на всички и всичко. Както при повечето древни народи, у жителите на Торманс преобладаваха еднообразните имена и затова всеки от тях трябваше да притежава по три имена. Понякога се срещаха хора с две имена. Изглежда, двуименните образуваха висшите класи на обществото на планетата. Тормансианските имена звучаха донякъде като земните, но в труден дисонанс на сричките. Чойо Чагас, Гентло Ши, Кандо Лелуф и Зетрино Умрог — така се наричаше четворката от върховните управници. Освен името на Чойо Чагас всички останали можеха да се съкращават. Ген Ши, Ка Луф и Зет Уг се повтаряха с натрапчиво еднообразие в неизменен ред след името на Чойо Чагас, което звучеше като магическо заклинание на дивите ни прадеди.

Ола Дез на шега заяви, че всички земляни, с тяхната система от двойни безкрайно разнообразни имена, на Торманс трябва да спадат към върховната класа.

— Но ти ще поискаш ли, няма ли да те е срам? — попита Чеди Даан.

— Бих получила възможност да видя истинските господари на живота и смъртта на всеки човек. Още в училището от втори цикъл мен ме увличаха историческите фантазии. Най-много ме грабваха книгите за могъщите крале и завоевателите, за пиратите и тираните. С тях са пълни всички приказки на Земята независимо на коя от древните страни са принадлежали.

— Това е несериозно, Ола — каза Чеди, — най-големите страдания на човечеството са причинени тъкмо от тези хора, които почти винаги са били прости и жестоки. Едното е тясно свързано с другото. В зле уреденото общество човек или трябва да развива в себе си здрава, безстрашна психика, служеща за самозащита, или, което се случва значително по-често, да се надява само на външна опора — на

бога. Ако нямало бог, възниквала вярата в свръхчовеците, със същата необходимост от прекланяне пред слънцеподобните вождове, пред всемогъщите монарси. Онези, които играели тази роля, обикновено били съмнителни политикани, те можели да дадат на човечеството само фашизъм и нищо повече.

— Между тях също е имало мъдrecи и герои — не се смути Ола Дез. — Аз бих искала да се срещна с подобни хора. — Тя отметна ръце зад главата си, опря гръб на облегалката на канапето и мечтателно присви очи.

Фай Родис се загледа внимателно в инженера по съобщенията.

— Чеди е права в един аспект — каза тя, — в действията на всички тези владетели освен обусловеността е имало и липса на разбиране на далечните последици. Това е пораждало безотговорност, която водела до трагичен резултат. И аз разбирам Ола Дез...

— Как? — едновременно възкликнаха Чеди, Вир и Тивиса.

— Всеки човек на Земята е толкова предпазлив в постъпките си, че съпоставянето му с властелините от нашата древност не е в негова полза. Той не притежава външни признаци на могъщество, макар в действителност да е като предпазливо стъпващия исполински слон пред летящия направо през гъсталаците напласен елен.

— Властелин — и напласен? — разсмя се Ола. — Едното противоречи на другото.

— И следователно образува диалектическо единство — заключи Фай Родис.

Дискусиите от подобен род се повтаряха много пъти, но внезапно дойде краят на спокойното изучаване на планетата.

Нощният дежурен по радиопредаванията — този път беше Ген Атал — вдигна по тревога Родис, Грифт и Чеди. И четиримата се събраха край тъмния екран, прорязан само от светещата индикаторна линия със зъберите на нейните осцилации. Преводната машина беше изключена, тъй като звучащите от обертопната фуния думи вече бяха разбираеми за астронавтите:

„Съобщението на главната обсерватория на Юга е потвърдено от следящите станции. Около нашата планета се върти неизвестно небесно тяло, вероятно космически кораб. Орбитата му е кръгова, ъгъл спрямо екваториалната плоскост 45, височина 200, скорост...“

— Те знаят да изчисляват и орбити — промърмори Гриф Рифт.

„Размерите на космическото тяло по предварителни данни са значително по-малки, отколкото на звездолета, които ни е посетил през Века на мъдрия отказ. Вторият доклад на следящите станции ще бъде предаден в осем часа сутринта.“

— Ето че ни откриха — малко тъжно каза Гриф Рифт на Фай Родис. — Какво ще предприемем?

Родис не успя да му отговори, когато светна големият екран и на него се появи познатият им говорител.

— Спешно съобщение! Всички да слушат! Да слушат град Средище на Мъдростта! — Тормансианинът говореше отсечено, рязко и по средата на изреченията сякаш излайваше: — В десет часа сутринта ще говори съратникът на Великия Чойо Чагас, самият Зет Уг. Всички да слушат град Средище на Мъдростта.

— Какво ще правим? — повтори Гриф Рифт, след като намали звука на повторното съобщение.

— Ще говорим с Торманс! След речта на Зет Уг ще прекъснем предаването и на всички екрани ще се появя аз с молба за кацане. Ола Дез се е подготвила за такава възможност. — По бузите на Фай Родис изби руменина от лекото вълнение.

В определения час целият екипаж на звездолета се събра край екраните. Беше настъпил най-важният момент. Заради него те бяха изпратени от Земята и извършиха целия невероятен полет с прав лъч. Всичко зависи от това, какви отношения ще установят гостите, за съжаление неканени, с тормансианите, по-точно с техните управници. Защото решението на тази малка групичка хора, а може би дори и само на Чойо Чагас, ще определи „волята“ на Торманс и успеха на експедицията на земните жители.

Сигналният часовник над крилото на отражателя на стереоекрана беше сверен с времето на главния град на Торманс. Фай Родис, която временно беше се отдалечила в каютата си, се появи приблизително четвърт час преди речта на Зет Уг. Вероятно тя предварително си беше приготвила рокля с любимия тормансиански цвят — червен със златистооранжеви примеси — от пухкав, придаващ дълбочина на тона плат. Подчертани от тази рокля, непознатите черти на Фай Родис бяха станали по-непреклонни и по-твърди, почти страшни, а плавните ѝ движения приличаха на лъчи от червеното слънце на Торманс. Тя беше отрязала косата си още по-късо и беше

открила напълно гордата си шия. Грижливо сресана, с къдрици черна коса на страните, без нито едно украшение, Фай Родис седна в креслото пред екрана, без да размени нито дума със спътниците си. Тихата привична песен на приборите за ОЕВ не нарушаваше напрегнатата тишина на кораба.

Кънтящи удари с метален тембър, сякаш някой удряше огромен боен щит, възвестиха началото на речта на един от управниците на планетата. За известно време екранът остана празен, след това на него се появи дребен човек с червено наметало, избродирано с причудливо нагърчени златни змии. Неговата кожа изглеждаше по-светла, отколкото на повечето хора на Торманс. Някаква болезнена подпухналост смекчаваше резките гънки около широката му уста с тънки устни, в малките му умни очи светеше решителност, но същевременно те се въртяха неспокойно, сякаш тормансианинът се страхуваше да не би да забрави нещо.

Ола Дез сподави въздишката си на недоумение и разочарование и погледна крадешком към Фай Родис. Тя продължаваше да е безстрастна, сякаш външността на този човек не я изненадаваше.

Зетрино Умрог прокара малката си ръка по високото плешиво чело, набраздено от напречни бръчки. Някой услужливо му подаде лист с красиви писмени знаци.

— Нагоре на Ян-Ях! Великият Чойо Чагас ми възложи да те предупредя за опасността. В нашето небе се е появил пришълец от мрака и студа на вселената. Управляем кораб на враждебни сили. Ние обявяваме по цялата планета извънредно положение, за да отблъснем врага. Нека последваме примера на нашите прадеди, нека проявим тяхната мъдрост от времето, когато управлявал Ино Кау, и мъжеството на народа, който прогони неканените пришълци през Века на мъдрия отказ. Да живее Чойо Чагас!

— Може би му стига толкова? Управникът се изказа ясно — прошепна Ола Дез иззад пулта.

Фай Родис кимна в знак на съгласие и Ола завъртя синьото топче докрай, включвайки на пълна мощност предварително настроената апаратура на ТВФ. Изображението на Зет Уг затрептя, разкъса се на цветни зигзаги и изчезна. За част от секундата Фай Родис успя да забележи израза на уплаха върху лицето на управника, стана и отиде в кръга на главния фокус. Тя не откъсваше очи от ромбчето на

централния лъч, н със страничното зрение можеше да се вижда на екраните като в огледало.

Вместо разкривеното и разкъсано изображение на Зет Уг, пред изумените тормансиани се появи удивително приличаща на тях прекрасна усмихната жена с нежен и силен глас.

— Хора и управници на Ян-Ях! Ние идваме от Земята, планетата, която е родила и отгледала вашите прадеди. Случайността ви е запратила в доскоро недостъпна за нас дълбочина на пространството. Сега ние сме способни да я преодолеем и идваме при вас като кръвни преки сродници, за да обединим усилията си в постигането на по-добър живот. Ние никога не сме били ничии врагове и сме изпълнени с добри чувства към вас, с които нищо не ни разделя, а можем да постигнем абсолютно разбирателство. Ние молим за разрешение да кацнем на вашата планета, да се запознаем с вас, да ви разкажем за живота на Земята и да ви предадем всичко полезно и добро, което знаем. Екипажът на нашия кораб се състои само от тринайсет души, хора като вас; това е нищо в сравнение с многото жители на Ян-Ях. Ние няма да представляваме никаква опасност за вас, ако ни приемете като гости на вашата планета. Ние изучихме вашия език, за да избегнем грешките и недоразуменията.

Екранът се покри със сива трепкаща мрежа, която го направи плосък и празен. От дълбините му се появи пресеклив виещ звук, с който се надвикваше с все сила познатият вече на земляните глас на говорителя от град Средище на Мъдростта:

— Предаването... прекъсваме предаването... слушането се забранява... забранява!

Фай Родис се спогледа с Гриф Рифт, отстъпи назад и седна на предишното си място. Ола Дез посегна към топчето на изключвателя, но Родис я спря с жест. Тя се наведе над приемника и заговори високо и звънливо, без да обръща внимание на воя и писъка на смущенията:

— Звездолетът „Тъмен пламък“ зове Съвета на Четиримата. Зове Съвета на Четиримата! Повтаряме молбата си — разрешете ни да кацнем! Молим това да се доведе до знанието на Чойо Чагас, председателя на Съвета на Четиримата. Чакаме отговор на косвената честота на вашите навигационни предавания. Чакаме отговор!

Ола Дез изключи ТВФ. Грейна синята светлинка на елипсовидната антена. След воя на лаещите викове в кръглата зала

настъпи мъртво мълчание. Наруши го самата Родис.

— Не мога да смятам началото за успешно — загрижено каза тя.

— Аз бих казал, че опитът да запознаем Торманс с нас се провали — сдържано се усмихна Гриф Рифт.

— И това ми били управници! — възмутено възкликна Чеди. — Страх ги е.

— От същото, от което са се страхували всички, възпитани при капитализма, пропити от завистта на принудителното неравенство. Страхуват се от конкуренция — тъжно отговори Фай Родис.

— Искате да кажете, че ги е страх да не им отнемем властта ли? — попита Чеди.

— Разбира се!

— Но това е глупаво и безсмислено. За какво ни о власт в един чужд свят?

— Това е ясно на нас, на цялата Земя, на Великия пръстен, но едва ли мнозина хора на Торманс го разбират.

— Тогава защо изобщо да молим за кацане? Очевидно ние няма да се разберем — вдигна рамене Чеди.

— За онези, които могат да разберат. А и ние трябва да ги разберем, дори тия странни управници! — твърдо каза Родис.

— Ще настоявате ли?

— Ще се опитам!

Синьото око светеше час след час, но планетата мълчеше.

Звездолетът вече беше откъм нощната страна, когато Фай Родис стана и покани свободните си от дежурство спътници в столовата.

Всички се нахвърлиха енергично на тъмнокафявите тухлички от хранителна смес, достатъчно вкусна, за да поддържа апетита, и достатъчно еластична, за да създаде работа на зъбите и челюстите, едно наследство от прадедите, които са яли всевъзможни твърди и трудно смилаеми храни. Фай Родис се ограничи с чаша гъсто КМТ — маслинозелено питие. Гриф Рифт отпи само няколко глътки чиста вода.

Чеди Даан, която беше останала да дежури по засичането на телевизионните предавания, наблюдаваше възобновяването на общопланетните новини. Пред очите на телекамерите се появяваха улици и площади от различни градове на Торманс, зали за събрания и учебни аудитории. Навсякъде възбудени тормансиани жестикулираха,

крещяха отдалеч или изригваха потоци от думи в непосредствена близост до приемателните апарати. Задаваше се въпросът: „Какво да правим със звездолета?“, и най-често се повтаряха думите: „Долу, вън, няма да допуснем, ще ги унищожим!...“ На широката издатина пред една сграда, която приличаше на астрономическа обсерватория, се появи млад човек със синя дреха. Говорителят съобщи, че ще се изкаже един от Стражите на небето, организацията, натоварена да охранява неприкосновеността на планетата Ян-Ях. Човекът със сините дрехи се разкрещя: „Вие чухте долната лъжа на онази непрокопсаница, очевидно главатарка на шайката междузвездни разбойници, която с неописуемо нахалство посмя да се нарече кръвна сестра на нашия велик народ. Опасните пришълци подлежат на наказание дори само за това кощунство. Нашите учени отдавна са установили и доказали, че прадедите на Ян-Ях са се появили от Белите звезди, за да покорят природата на забравената планета и да създадат тук живот, изпълнен с щастие и спокойствие...“

Увлечена от нелепата реч на оратора, произнесена с патос, непривичен за земляните, с ту потреперващ, ту издигащ се до вик глас, Чеди Даан не забеляза как зад гърба ѝ се появи Фай Родис и включи преводната машина. Но дори и тя не можа да намери еквиваленти на думите „долен“, „шайка“, „разбойници“, „непрокопсаница“, „кощунство“. Родис отиде да направи справки, а Чеди, прибягвайки от време на време до диференциалното увеличение, продължи да се вглежда в тълпата — млади лица, само млади, с оня непроницаем и откъснат от света израз, какъвто имат само фанатиците или тъпите, равнодушни хора.

Внезапно предположение накара Чеди да включи на сигналната си гривна кода на Ола Дез. Тя дотича, зачервена от отблъскването на атаката, извършена срещу нея едновременно от Вир Норин, Тивиса и Нея Холи за романтичното ѝ пристрастие към „властелините“. След нея влезе Фай Родис, тя носеше листче, току-що изкопирано от „звездичката“ с речника на древните понятия.

— Намерихте ли загадъчните думи? — не се сдържа и попита Чеди, колкото и да ѝ се щеше да изкаже собственото си предположение.

— Ругатни, тоест думи, смятани на ниското равнище на развитие за обидни спрямо онези, до които са адресирани.

— Защо? Нали те нищо не знаят за нас?!

— Те прилагат метода за проникване в психиката на човека чрез подсъзнанието, които на времето са били забранени у нас със закон, но широко са се използвали в демагогията на фашистките и лъжесоциалистическите държави от ЕРС. Страшният престъпник Хитлер, който смятал народа си за стадна сбирщина от маймуни, действувал точно като тези тормансиански оратори. Той викал, крещял, почервявявал в яростни припадъци, изригвал ругатни и думи на омраза, заразявайки тълпата с отровата на несдържаните си емоции. „В тълпата инстинктът стои по-горе от всичко, а от него започва вярата“ — това са негови думи, използвани по-късно в олигархическия лъжесоциализъм в Китай. С противниците не се спори. На тях трябва да им крещиш, трябва да ги оплюваш, биеш, а в случай на нужда — и да ги унищожаваш физически. Вие сами виждате, че за ораторите на Торманс не съществува нищо друго освен понятията, натъпкани в главите им. Те апелират не към здравия разум, а към животинското безсмислие, затова нека не ви смущават тези ругатни — те са само похват от разработената система за мамене на народа.

Чеди стана и се заразхожда пред стената от екрани и пултове, със свити от нетърпение юмручета.

— А аз като че ли разбрах — бавно заговори тя, — дори извиках Ола, преди вие да дойдете — за експеримент...

Родис и Ола погледнаха Чеди очаквателно.

— Те разполагат с втора мрежа за общопланетни новини. Онази, която ние приемахме ежедневно, се контролира и филтрира също като нашата Световна мрежа. Но ако ние го правим, за да подбирате най-интересното и най-важното, подлежащото на незабавно разгласяване, то тук това се прави със съвсем друга цел.

— Разбирам — кимна Фай Родис, — за да се покаже само онова, което искат управниците на Торманс. Чрез подбирането на новините се създава „определено впечатление“. А може би се създават и самите „новини“.

— Безспорно е така. На мен това ми хрумна, когато гледах „негодуването“ на народа. Групите хора, които се изказват абсолютно еднакво, с престорено настървение. Те са подбрани в различните градове. А истинския обзор на хората и мненията ние не виждаме, както не го вижда и населението на планетата.

— Ако е така... — започна Фай Родис.

— Трябва да съществува и друга мрежа — продължи Чеди. — По нея върви истинската информация. Управниците не гледат фалшификата. Това е не само безполезно, но дори вредно за управлението.

— И вие искате да се настроим на втората мрежа? — попита Ола Дез. — Съществуват ли предположения за нейните параметри?

— Не помните ли, че хванахме нощните рапорти на обсерваториите?

Ола Дез се наклони над апарата за вълнов разрез и стрелките на индикаторите се съживиха, опипвайки каналите на предаванията.

Фай Родис прегърна Чеди през раменете и я притисна леко към себе си. И двете не откъсваха очи от слепия екран. По него плуваха или стремително се мяркаха размити контури или блясваха ясни линии. След няколко минути зазвуча висок говор и едновременно с него на синия екран се появи обширно помещение, запълнено с наредени една до друга маси, върху които бяха разгърнати таблици и чертежи. Хора, съвсем неприличащи на буйствуващите по улиците, с кафяви и тъмносиви дрехи, се бяха събрали в кръг на заден план. Те бяха значително по-възрастни от екзалтираните младежи.

— Не мога да разбера тази паника — каза един от тях, застанал в центъра на събралите се. — Би трябвало да приемем звездолета. Помислете си само колко много можем да научим от тях, хора с явно по-висока култура, които толкова много приличат на нас...

— Там е работата — прекъсна го друг, — че не знаем какво да правим с мита за Белите звезди.

— Че кому е притрябвал той сега? — сърдито се намръщи първият.

— На онези, които твърдяха за непоклатимостта на истината в книгите на най-великия гений Цоам, докарани от Белите звезди. А ако ние сме дошли от планетата на тези пришълци и там толкова се е променило всичко, тогава...

— Стига! Четиримата навсякъде имат очи и уши — прекъсна го първият мъж, — да мълчим.

Също като по сигнал хората се разотидоха по местата си зад масите. Окото на телекамерата се превключи на нещо друго — на една лаборатория с апаратура и стена от замрежени клетки, в които се

мърдаше нещо живо. Тук стояха възрастни хора с жълти престилки и разговорът се въртеше пак около звездолета на земляните.

— Необикновеното най-сетне се случи — каза една жена със смешни плитчици, които на Земята биха подхождали на момиченце. — Ние хилядолетия наред отричаме разумния живот с висока култура около нас или го смятахме за изключителна рядкост. Във Века на мъдрия отказ дойде един звездолет. а сега се появи втори, и при това с наши преки сродници. Как може да не го приемем?

— Ш-ш! — съвсем по земному направи знак за мълчание един стар, превит от възрастта тормансианин. — Там — той вдигна пръст нагоре — още нищо не са казали.

И пак по безмълвна команда хората се разотидоха. Камерата се превключи на една висока зала с огромни стълбообразни машини, тръби и котли. И изведнъж всичко угасна. Синьото око на приемника угасна, прозорчето на филтратора се озари от зеленикава светлина и се дочу креслив тормансиански говор. Земляните, които бяха се забавили в столовата, побързаха да се присъединят към наблюдателите.

— Пришълци от чуждата планета. Пришълци от чуждата планета. Съветът на Четиримата ви кани на преговори. Влезте в двустранна видеовръзка по специалния канал. Техникът ще ви обясни начина за включване!

Тъмният стереоекран пак светна. В една тясна кабинка, приличаща на обикновената автоматична апаратура за ТВФ, седеше възрастен тормансианин със сини дрехи. Той започна да говори през малкия рупор пред себе си, опитвайки се да обясни на земляните параметрите на специалната линия. Ола Дез мигновено включи вече настроеня ТВФ на „Тъмен пламък“. Тормансианинът се отдръпна назад и замръзна от смайване, когато видя на екрана си хората от звездолета.

— Звездолет „Тъмен пламък“ е готов за преговори — с едва доловима тържествуваща нотка каза Ола Дез, леко препъвайки се в тормансианското произношение.

Техникът със сините дрехи най-сетне дойде на себе си от изненадата и каза тихо и неясно нещо в кубчето с гъвкаво краче, изслуша отговора и вдигна преbledнялото си лице.

— Пригответе се. Изберете измежду вас човек, който може да говори добре на езика на Ян-Ях и знае да се изразява почтително.

Свързвам ви с Обителта на Съвета на Четиримата!

На екрана се появи огромна стая, цялата драпирана с вертикални гънки от тежка тъкан с наситен малахитовозелен цвят. На преден план се виждаше кръгла маса с масивни, украсени с дърворезба крака във формата на ноктести лапи. Върху масата самотно стоеше светлосиньо опалесциращо кълбо. Четири кресла от същия зелен плат бяха сложени върху ярък слънчев жълт килим. На задната стена се забелязваше астрономическа карта, която светеше слабо над един черен шкаф, чиито вратички бяха украсени с пъстри и изящни рисунки. Върху шкафа гореше висока лампа с бледосинкав абажур със зелен кант и хвърляше светлина върху четиримата души, които бяха се разположили в креслата с неприлична важност. Трима се криеха в сянка, отпред седеше възслаб висок човек с бяло наметало, с непокрита глава и щръкнала като четка сивочерна коса. Суровата уста не хармонираше с възтъпия къс нос, а пронизателните тесни очи — с високо вдигнатите, сякаш стремящи се да проумеят нещо вежди. Но Ола Дез можеше да бъде доволна. Чойо Чагас правеше впечатление на властелин и безспорно беше такъв.

Фай Родис, пак с червенооранжевата си рокля, стъпи върху кръга на главния фокус. Чойо Чагас се изправи и дълго разглежда жената от Земята.

— Приветствувам ви, макар че се появихте неканени! — каза той най-сетне.

„За да си издействуваме «покана» и да получим отговор биха отишли няколко хиляди години!“ Устните на Родис трепнаха в едва забележима усмивка, която предизвика също такава бърза реакция — веждите на властелина се помръднаха леко.

— Нека оня, който е ваш владетел и на когото е възложено да представя управниците на вашата планета, ми обясни целта на пристигането ви — продължи Чойо Чагас.

Фай Родис кратко и точно разказа за експедицията, за източниците на сведенията за планетата Ян-Ях и историята на изчезването на трите звездолета от Земята в самото начало на ЕСО. Чойо Чагас слушаше безстрастно, отпуснат назад и сложил върху мека подставка краката си с бели гети. И колкото по-надменна ставаше позата му, толкова по-ясно четяха земляните объркването, което настъпваше в душата на председателя на Съвета на Четиримата.

— Не ни стана ясно от чие име говорите, пришълци. Всички вие сте прекалено млади! — каза Чойо Чагас, щом Родис привърши съобщението си с молба за приемането на „Тъмен пламък“.

— Ние сме хора от Земята и говорим от името на нашата планета — отговори Фай Родис.

— Виждам, че сте хора от Земята, но кой ви е наредил да говорите така, а не иначе?

— Ние не можем да говорим иначе — възрази му Родис, — тук ние сме частица от човечеството. Всеки от хората на Земята би говорил същото, само че може би с други изрази или по-ясно.

— Човечеството? Какво е това?

— Населението на нашата планета.

— Искате да кажете, народ?

— Понятието „народ“ е съществувало у нас в древността, докато всички народи на планетата не се слели в едно семейство. Но ако решим да използваме това понятие, ние говорим от името на единния народ на Земята.

— Как може народът да говори през главата на законните си управници? Как може неорганизираната тълпа и особено простолюдието да изразява единно и полезно мнение?

— А какво разбирате вие под термина „простолудие“? — попита предпазливо Фай Родис.

— Неспособната за висшата наука част от населението, която се използва за възпроизводство и за най-елементарна работа.

— При нас няма простолудие, няма тълпа и управници. А за законно ние смятаме само желанието на човечеството, изразено чрез сумиране на мненията. За тази цел съществуват точни машини.

— Не ми стана ясно каква ценност има съждението на отделните неуки и некомпетентни личности.

— При нас няма некомпетентни личности. Всеки голям въпрос открито се изучава от милиони учени в хиляди научни институти. Резултатите се правят достояние на всички. Дребните въпроси и решенията по тях се вземат от съответните институти, дори от отделни хора, а се координират от съветите по главните насоки на икономиката.

— Но нали все пак имате върховен управляващ орган?

— Нямаме. При нужда, в случай на извънредни обстоятелства, властта взема според компетентността си един от съветите. Например

по Икономиката, Здравето, Честта и Правото, Звездоплаването. Нарезданията се проверяват от академиите.

— Виждам, че при вас цари опасна анархия, и се съмнявам дали общуването с вас ще бъде от полза за народа на Ян-Ях. Нашият щастлив и спокоен живот може да бъде нарушен... Отказвам да приема звездолета. Върнете се на вашата планета на анархията или продължете да скитате из бездните на вселената!

Чойо Чагас стана, изправи се с цял ръст и насочи показалеца си право към Фай Родис. Останалите трима членове на Съвета на Четиримата скочиха и едновременно вдигнаха ръце с изправени като мечове длани — жест, който на Торманс изразяваше висше одобрение и възторг.

Фай Родис пребледня и също простря напред ръка с успокояващия жест на Земята.

— Моля ви да си помислите само още няколко минути — каза тя звънливо на Чойо Чагас. — Аз съм длъжна да се свържа с нашата планета, преди да започна решителни действия...

— Ето че се разкри истинското лице на пришълците! — живо се извърна към съратниците си Чойо Чагас. — Какви решителни действия? — Той сви заплашително тесните си очи.

— Зависи от това, какво ще ми разреши Земята! Ако...

— Но как можете да се свържете? — нетърпеливо я прекъсна Чойо Чагас. — Нали току-що разказвахте за недостъпността на разстоянието? Или всичко това е лъжа?

— Ние никога никого не сме лъгали досега. В най-крайни случаи, изразходвайки огромна енергия, ние можем да пронизем пространството с прав лъч.

Спътниците на Фай Родис се спогледаха смаяни. Чеди Даан дори се наклони да отвори уста, но Гриф Рифт стисна рамото ѝ, заповяда ѝ с поглед да мълчи.

Ола Дез невъзмутимо се приближи до Родис и погледите на четиримата управници се съсредоточиха върху новата представителка на Земята. Ола подаде на Родис един обикновен микрофон за разговори вътре в кораба и насочи рамката на ТВФ към екрана в дъното на залата, където обикновено екипажът на звездолета гледаше взетите от земята стереофилми и ейдопластични представления. За

астронавтите беше извън всяко съмнение, че двете жени действуват по предварително съгласуван план.

Фай Родис започна да вика по микрофона Съвета по звездоплаването. Късите и мелодични думи на земния език звучаха за тормансианите като заклинания. Четиримата властелини останаха прави извън светлината на лампата и Фай Родис не можеше да наблюдава израза на тъмните им лица.

На екрана, съвсем реални в триизмерна пластика и естествени цветове, се появиха хората на Земята. В голяма зала се провеждаше заседание на един от съветите, по всяка вероятност откъс от кинопреглед.

Чеди Даан рязко освободи рамото си изпод пръстите на Гриф Рифт.

— Недостойна измама! — произнесе тя с висок глас.

Фай Родис не трепна, а продължи, наведена напред, без да сваля очи от властелините на Торманс.

— Превеждам въпросите си до Земята на езика на Ян-Ях! — И тя започна да говори последователно ту на земен, ту на тормансиански език. — Уважаеми членове на Съвета, принудена съм да моля да ми се разрешат извънредни мерки. Управниците на Торманс, без да се допитват до мнението на народа и в разрез с желанието на много хора от планетата, отказаха да приемат нашия звездолет по погрешни и маловажни мотиви...

— Лъжа! Нима не видяхте от общопланетните предавания как негодува народът и настоява не само да не ви пуцваме при нас, а направо да ви унищожим? — повелително я прекъсна Чойо Чагас.

— Ние се включихме във вашата специална мрежа и видяхме и нещо друго — невъзмутимо го парира Родис и продължи: — Затова моля да ни разрешите да изтрием от лицето на планетата главния ѝ град — центъра на една самовластна олигархия — или да извършим общопланетна наркотизация с индивидуален подбор.

Чойо Чагас се отпусна на края на масата, а останалите трима се втурнаха напред и размахаха ръце.

Ола Дез неусетно премести кадрите на ендопластиката. На екрана ТВФ председателят на Съвета заговори енергично, сочейки нагоре към картата. Членовете на Съвета закимаха утвърдително. Обсъждаше се въпросът за построяването на тренировъчна школа за

бъдещите изследователи на Тамас. Отстрана можеше да се помисли, че Фай Родис е получила необходимото разрешение.

— Нечувано! Аз не мога повече! — Чеди Даан избяга от залата, втурна се към каютата си и се заключи там, страдайки жестоко.

След нея тръгнаха Ген Атал, Тивиса и Мента Кор, но бяха спрени от повелителния тон на думите на Фай Родис:

— Аз получих разрешение за извънредни действия. Моля ви пак да си помислите. Ще чакам два часа по времето на Ян-Ях. — Фай Родис се обърна, за да излезе от главния фокус.

— Чакайте! — извика Чойо Чагас. — За кое действие получихте разрешение?

— За което и да е от двете.

— И какво решихте?

— Засега нищо. Чакам вашия отговор.

Родис загаси обратната връзка на ТВФ и остави властите на Торманс пред тъмния екран на тяхната секретна линия. Те не се досетиха да се изключат веднага и земляните можаха да наблюдават няколко минути техния спор и неспокойните им, изплашени жестове.

— Положението е опасно! — каза един тормансианин с изгърбен нос и кръгли изпъкнали очи — както разбраха по-късно земляните, първият помощник на Чойо Чагас Ген Ши. — Могъществото на пришълците е безспорно.

— Колкото и да лъжат, звездолетът притежава огромна сила и без съмнение мощно оръжие. Без него никой не би тръгнал на далечен път към неизвестни планети — боботеше Зетрино Умрог, — но кацналият на планетата звездолет...

— Е съвсем друга работа! — каза Чойо Чагас и изкрещя нещо настрана. Екранът се изключи.

Родис се отпусна изморено в креслото и прокара няколко пъти длани по лицето и косата си отдолу нагоре, сякаш се миеше. Гриф Рифт ѝ подаде една чаша с КМТ и тя я пие с благодарна усмивка.

— Представлението мина блестящо! — доволно каза Ола Дез и разкъса бента на негодуващото мълчание.

— Това е недостойно! Срамно! Хората на Земята не бива да разиграват лъжливи сцени и да си служат с измама! Никога не сме очаквали, че ръководителката на нашата експедиция е способна на нечестна постъпка! — заговориха един през друг Тивиса Хенако,

Мента Кор, Ген Атал и Тор Лик. Даже непоклатимият Див Симбел гледаше Фай Родис осъдително, докато Нея Холи, Вир Норин, Сол Саин и Евиза Танет не криеха възхищението си от нея.

Фай Родис остави чашата, стана и отиде при другарите си. Погледът на нейните зелени, големи дори за жена от ЕСР очи беше печален и твърд.

— Мненията ви за моята постъпка се разделиха почти поравно — може би това е доказателство за правилността ѝ... Излишно е да се оправдавам, защото самата аз съзнавам вината си. Пред нас, както хиляди пъти досега, отново възниква все същият въпрос: намеса или ненамеса в процесите на развитие или, както са казвали на времето — в съдбите на отделните хора, народи, планети. Престъпни са натрапените насила готови рецепти, но не по-малко престъпно е хладнокръвното наблюдение на това, как страдат милиони живи същества, все едно дали животни, или хора. Фанатиците или обзетите от мания за собственото си величие психопати без колебание и без угризения на съвестта се намесват във всичко. В индивидуалните съдби, в историческите пътища на народите, убивайки наляво и надясно в името на своята идея, които в огромното болшинство от случаите се оказва рожба на ограничения ум и на болната воля на параноик. Нашият свят на тържествуващия комунизъм преди повече от две хилядолетия е сложил край на страданията от психическите грешки и невежеството на властта. Естествено, на всеки от нас му се иска да помогне на онези, които още страдат. Но въпросът е дали няма да се подхлъзнем при прилагането на древните методи за борба — силата, измамата и тайната? Нима не е очевидно, че когато ги прилагаме, ние заставаме на едно равнище с онези, от които искаме да спасяваме хората, А когато стоим на същото равнище, какво право имаме да съдим, щом като загубваме знанието? Така и аз направих една крачка по този път и самите вие ме упрекувате, че съм извършила недопустима постъпка.

Фай Родис седна до масата, подпря по навик брадичката си с ръка и огледа въпросително смълчаните хора. Тя не намери сред присъстващите Чеди Даан, разбра причината и очите ѝ станаха още по-печални.

— Нима е възможно изцяло да се отрича намесата — попита Гриф Рифт, — когато от детските години — и през целия им социален

живот — обществото води хората по пътя на дисциплината и самоусъвършенствуването? Без това човек няма да е човек. Една крачка по-горе и стигаме до народа — до усъвършенствуването на неговия социален живот, а след това и до съвкупността от народи, до цялата страна или планета. Какво друго представляват стъпалата към социализма и комунизма, ако не намеса на знанието в организацията на човешките отношения?

— Да, това е вярно, но ако се създава отвътре, а не отвън — възрази му Тор Лик, — а тук ние сме чужди, пришълци от съвсем друг свят.

— Не сме чужди! И ние, и те сме деца на Земята! — възкликна Нея Холи.

— Близо две хилядолетия те са вървели сами, без нас. И ние нямаме нито честта, нито правото да разглеждаме сега тормансианите като свои — рязко възрази Тивиса.

— Бива ли един биолог и антрополог да разсъждават толкова повърхностно? — намръщи се Евиза Танет. — Две хиляди години без нас, а милиони с нас, включително и целият последен, най-труден път от варварството и феодализма до ЕСО. Всички жертви, кръв, сълзи и мъки по великия път — заедно с нас. Как може да са ни чужди? Нима сте забравили, че човекът е кулминацията на три милиарда години естествен подбор, на сляпата игра на оцеляването и инферното, завесата над което пръв вдигна Дарвин. Посредством нашите гени историческата приемственост ни свързва с целия животински живот на нашата планета, а следователно това важи и за тормансианите. Нима ние можем да се отречем от нашите корени, както, по неизвестни за нас причини, са направили прадедите на съвременните обитатели на Ян-Ях? Те отдавна също като нас са знаели, че човекът е потопен в неосезаемия океан на мисълта, на натрупаната информация, който бил наречен от великия учен от ЕРС, Вернадски, ноосфера. В ноосферата са събрани всички мечти, догадки и вдъхновени идеали на онези, които отдавна са изчезнали от лицето на Земята, разработените от науката методи за опознаване, творческото въображение на художниците, писателите и поетите на всички народи и векове. Ние знаем, че човекът на Земята е почерпил в психиката си огромна сила, която се реализирала в построяването на комунистическото общество: възхищението и преклонението пред красотата, уважението, гордостта,

творческата вяра в нравствеността, да не говорим за основата на всички основи — любовта. Това, че тормансианите са прекъснали тази приемственост, е ненормално. Не виждаме ли тук нарушение на първия закон на Великия пръстен — за свободата на информацията? Ако е така, вие знаете, че имаме пълномощия за най-сурова намеса...

— Убедително! — каза Сол Саин.

— И все пак това не е оправдание на методите на древността! — каза Тор Лик.

— Аз вече казах, че не е оправдание — отвърна му Фай Родис. — Но нека си представим блюдата на везните. Нека хвърлим на едното възможността да помогнем на цялата планета, а на другото — разиграната от мен лъжлива комедия. Кое ще натежи повече?

— Излишно е да спорим — съгласи се Мента Кор, — но същината на въпроса не е в съотношението между доброто и злото, между мъката и радостта, които, както знаем, са абсолютни само по мяра, а не при сравняване. Доколкото разбирам, зърното на опасността тук се крие в нивото на постъпката, защото, ако тръгнем по пътя на лъжата и сплашването, къде да определим мярката и онази граница, която не можем да прекрачим, без да паднем?

— Мента, вие много точно изразихте общото мнение — каза внезапно появилата се в залата Чеди Даан, — лъжата ще предизвика съответно лъжа, сплашването — опити да бъдем сплашени ние, за чието преодоляване ще са необходими нови лъжи и заплахи, и всичко ще се срути като неудържима лавина от ужас и мъки.

— Убедена съм, че вие правилно формулирате същината на противоречието, но последните споменати стъпала засега са далечна абстракция — каза Фай Родис.

Синьото око угасна. Планетата Ян-Ях викаше „Тъмен пламък“. Светнаха екраните на кораба и в Обителта на Съвета на Четиримата.

Чойо Чагас седеше неестествено изправен, със скръстени на гърдите ръце, и гледаше земяните право в очите.

— Разрешавам ви да посетите планетата и ви каня да бъдете мои гости. След едно денонощие ще бъде подготвено и посочено мястото за кацане на кораба.

Фай Родис стана и се поклони, като вложи в това движение едва доловимо кокетство и женска подигравателност.

— Благодаря ви от името на Земята и на моите спътници. Излишно е да бързаме с кацането. Ние трябва да преминем през имунизация, за да не ви донесем такива болестотворни начала, срещу които вие нямате противотела, и да създадем имунитет за себе си. Сега, след като получихме разрешение, ние ще вземем проби от земята, водата и въздуха...

— Без да кацате?

— Да, за тази цел съществуват апарати — ние ги наричаме драскащи ракети. Мисля, че след десетина дена ще бъдем готови да кацнем. Освен това... — Фай Родис се запъна за секунда.

— Освен това? — остро светнаха очите на Чойо Чагас.

— Ще повикам втори звездолет. Той ще се върти на висока орбита около Ян-Ях и ще ни чака — в случай че стане авария с нашия звездолет.

— Нима онези, които управляват корабите на Земята, са толкова неопитни? — ядосано попита Чойо Чагас, докато останалите членове на Съвета на Четиримата си размениха обезкуражени погледи.

— Пътешествениците из космоса, или скитниците по вселената, както ни нарекоха Стражите на небето, трябва да са готови за всякакви случайности — подчерта последната дума Фай Родис.

Владетелят на Торманс кимна неохотно и телеаудиенцията приключи.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

ОТЗВУКЪТ НА ИНФЕРНОТО

Корпусът на „Тъмен пламък“ наближи повърхността на планетата. Скоростта на обиколките нарастваше и разрежденият на височина стотици километри въздух ревеше оглушително зад неуязвимите стени на кораба, които бяха сигурно защитени и от прегряване, и от всякаква радиация. Този звук с чудовищна сила улавяха звукосондите на Торманс. Оказа се, че и тук са известни приборите, записващи звуковата хроника на небето. Усилвателите пренесоха този еднообразен, рязък като сигнал за опасност вопъл до кабинетите на учените наблюдатели, до високите кули на Стражите на небето и до просторните жилища на управниците, възвестявайки за приближаването на плашещия и привлекателен неканен гост.

Техниците на звездолета се трудеха неуморно, те съставяха програми и ги въвеждаха в тъпомуцунестите триоки драскащи ракети. Скоро пакетите от спирални тръбички, затворени в петметровите рибообразни носители, се откъснаха от кораба, описаха грамадни параболи и се докоснаха до повърхността на планетата на предварително определените места. Една драсна вълните на океана, друга премина през дълбините му, трета разпра гладката повърхност на една река, следващите разораха полята, реките и зелените зони на разрешени от тормансианите места. И когато пак се издигнаха на височината, на която летеше „Тъмен пламък“, ракетите полепнаха по бордовете му и донесоха за неговите лаборатории биологични проби от водата, земята и въздуха на чуждата планета.

Нея Холи, Евиза Танет и Тивиса Хенако трето денонощие не затваряха очи. Под унилия съпровод на ултрацентрофугите те не се откъсваха от протонните микроскопи и термостатите с безброй серии бактериални и вирусни култури. Аналитичните компаратори сравняваха токсините на вредните микроби на Земята и Торманс и извеждаха дългите формули на имунологичните реакции, за да бъдат неутрализирани незнайните досега болестотворни начала.

Имунизацията беше задължителна както за определените за слизване, така и за оставащите на кораба. Целият екипаж се състоеше от тежко дишащи хора с пламнали лица и трескав блясък в очите. Тор Лик и Мента Кор дори трябваше да бъдат потопени в хипнотичен сън, понеже силата на реакцията на организма наложи да се прекрати всякаква дейност.

И въпреки всичко след няколко дена Евиза Танет заяви, че е недоволна от резултатите и не може да гарантира пълноценна защита.

— Какъв е срокът за постигане на пълноценност? — попита я Фай Родис.

Малко смутена, Евиза се замисли.

— Открити са два необикновени болестотворни вируса. Те са могли да възникнат само в условията на извънредна сгъстеност на хората. Засега ние не наблюдаваме на Торманс нищо такова.

— Това е косвено потвърждение на някогашната пренаселеност на планетата — каза Фай Родис, — но ние трябва да кацнем на Торманс час по-скоро.

— Необходимата пренагласа на нашите защитни реакции ще настъпи в най-добрия случай след два месеца — заяви Евиза Танет с такъв тон, сякаш тя беше виновна за невъзможността да се извърши по-скоро имунизацията.

Родис ѝ се усмихна.

— Какво да правим! Иска ти се да бъдеш пълноправен гостенин на новата земя и това почти никога не ти се удава. Винаги ще се намерят обстоятелства, които те карат да бързаш, не ти дават да чакаш. Мнозина са ми разказвали за незабравимото чувство на срещата с нова и безопасна планета. Излизаш от кораба на изключително чист въздух, под ново слънце, и също като дете тичаш по ласкавата девствена почва. Обзема те буйно желание да хвърлиш дрехите и да се потопиш с цялото си същество в свежестта на кристално чистия свят. Ще ти се да стъпваш бос по мократа трева, вятърът и слънцето да докосват оголената ти кожа и да ѝ предават всички ноти на капризното дишане на природата. И такава малка част от стотиците хиляди пътешественици до други светове са могли да изпитат това!

— Значи скафандри? — попита Нея Холи.

— Да! Колкото и да ми е жал! После, когато имунизацията привърши, ще ги свалим. Без шлемовете, само с биофилтри — и това

трябва да ни радва! Но поне ще бъдем готови за три-четири дена.

— Може би това е за добро — каза Нея Холи. — Анализът на водата на Торманс показва някои структурни разлики от земната. На първо време всички ще се чувствуват отпаднали, докато свикнат с новата вода.

— Нима е важно каква е водата? — попита Фай Родис. —

Извинете ме, че знам толкова малко. Но щом водата е чиста и лишена от вредни примеси?

— Нека простим на историчката тази древна заблуда — усмихна се Евиза. — Нашите прадеди дълго са смятали водата просто за вода, за съединение на водорода и кислорода и изобщо не умеели да я анализират. Оказало се, че водата има сложна физико-химическа структура с участието на много елементи. В изворите, рекичките и езерата на Земята се срещат хиляди видове вода, полезна, вредна и неутрална, макар че при прост анализ тя е еднаква и съвсем чиста. Торманс е друга планета, с различен характер на общия кръговрат на водата, на ерозията и минералното насищане. Ние открихме, че тази вода, общо взето, може да ни окаже влияние, изразено в лека потиснатост на нервната система. Срещу нея аз подбрах таблетките ИНГ-102. Само недейте забравя да ги пуцате във всяка течност за пиене или ядене.

— И така, скафандри — намеси се мълчалият дотогава Гриф Рифт, — ние ще имаме едно предимство...

— В случай на опасност ли? — Евиза наведе глава и хвърли кос поглед на Чеди Даан.

— Познахте. Скафандърът не може да бъде пробит нито с нож, нито с куршум, нито с пиролъч — потвърди Рифт.

— Но главата, най-ценната част на тялото, без шлем се пробива — весело му възрази Фай Родис.

Чеди Даан изгледа втренчено Родис, сякаш се учудваше на нейното оживление. И наистина сега, в навечерието на изпитанието, съдържаната, малко сурова предводителка на експедицията сякаш се беше променила.

— Но какво ще стане с плана на Чеди? — попита Ген Атал.

— Ще трябва да го осъществим после, след аклиматизацията — отговори Фай Родис.

Чеди само стисна още по-здраво устните си и се обърна към голямата карта на Торманс, опъната над входа на кръглата зала.

— Чеди, сега ми дойде на ум — обади ѝ се Евиза Танет, — вие възприехте тежко разиграната от Фай Родис и Ола Дез комедия. Но не мислите ли, че намерението ви да се слеее с народа на Ян-Ях, маскирана като момиче от Торманс, също съдържа елемент на измама? Да гледате с чужди очи онова, което ви се открива като на тормансианка по рождение? Това не ви ли прилича на надзъртане през ключалка?

— Аз... да... не, аз си представях всичко това от друга страна. Просто да се приближа повече до тях, като живея същия живот, като изпитвам същите трудности и радости, беди и опасности!

— Но разполагайки с възможността всеки момент да се завърнете при своите, нали? Притежавайки могъществото на човек от ЕСР. И щастие то да се върнете в прекрасния свят на Земята — настъпваше Евиза.

Чеди се обърна към Родис — беше ѝ станало навик да оценява реакцията на своя идеал, — но зелените очи на Родис я гледаха сериозно и непроницаемо.

— Тук има двойственост — започна Чеди, — и аз мислех за по-важното.

— За кого? — Евиза беше безмилостна като изследовател.

— За нас. А на тях — Чеди посочи картата на Торманс — това изобщо няма да им навреди. Нали го правим, за да не сгрешим, за да знаем как да им помогнем?

— Преди всичко трябва да разберем има ли смисъл да им се помага! — каза Гриф Рифт. — Може да се окаже...

Ослепителен червеникав огън пламна зад прозореца за пряко наблюдение. Звездолетът трепна. Ген Атал мигновено изчезна в асансьора, а Гриф Рифт и Див Симбел се втурнаха към дубльорите на пилотския пулт.

Още едно светване и още едно леко трепване на корпуса на „Тъмен пламък“. Включените звукоприемници донесоха чудовищен грохот, който заглуши еднообразния вопъл на разсичаната атмосфера.

Хората се втурнаха към местата си по аварийното разписание и замряха край приборите, без още да си дават сметка какво се е случило. Звездолетът продължаваше да цепи мрака откъм нощната

страна на планетата. До терминатора беше останал не повече от половин час. Зазвъняха сребърните камбанки на сигнала „опасност няма“. Рифт и Симбел слязоха от пилотската кабина, а Ген Атал — от поста на броневата защита.

— Какво беше това? Нападение ли? — посрещна ги Фай Родис.

— Очевидно — навъсено каза Гриф Рифт. — Вероятно са стреляли с ракети. Тъй като предвиждахме такава възможност, ние с Ген Атал държахме включено външното отразително поле, макар че то създава ужасен шум в атмосферата. Звездолетът не получи ни най-малка повреда. Как да им отговорим?

— Никак! — твърдо каза Фай Родис. — Ще се престорим, че нищо не сме забелязали. От експлозиите те са разбрали, че са ни улучили и двата пъти, и ще се убедят в пълната несъкрушимост на нашия кораб. Убедена съм, че други опити няма да има.

— Май е така — съгласи се Гриф Рифт, — но ще оставим полето — по-добре нека си вие, отколкото всички да рискуваме при това страхливо вероломство.

— Сега аз още повече държа на скафандрите — каза Евиза.

— И с шлемове за НП — обади се Рифт.

— Шлемове не ни трябва — възрази Фай Родис. — Тогавя няма да имаме контакт с жителите на планетата и мисията ни ще донесе нищожна полза. Длъжни сме да поемем този риск.

— Шлемовете едва ли ще представляват сигурна защита — вдигна великолепните си рамене Евиза Танет,

Нови нападения срещу звездолета не последваха. „Тъмен пламък“ премина на висока орбита и изключи двигателите си. На кораба нито за миг не преставаха да се готвят за слизането на планетата. Биологичните филтри най-грижливо се наместваха в носовете, устата и ушите на седмината „десантници“. Личните работи-спътници на СДФ се настройваха към индивидуалните биотокове. Както винаги, най-голямо внимание изискваха скафандрите. Те се изработваха в специален институт от извънредно тънки слоеве молекулярно прегрупиран метал с изолиран хастар, който не дразнеше кожата. Независимо от невероятната — дори за техниката на близкото минало — якост и термонепроницаемост, дебелината на скафандъра се измерваше с частици от милиметъра и външно той не се различаваше

от извънредно тънък гимнастически костюм с висока яка, плътно прилепнал към тялото. Облечен с такъв костюм, човек заприличваше на метална статуя, само че гъвкава, жива и топла.

Когато подбираше цветовете на скафандрите, Ола Дез се стараеше да представи всеки десантник, и особено жените, най-ефектно.

Фай Родис, без да се замисля, си избра черен със син оттенък, с цвета на гарваново крило, който много подхождаше на черната ѝ коса, твърдите черти на лицето и на зелените ѝ очи, Евиза помоли да придадат на метала сребристорозеления цвят на върбовия лист. Тя реши да не променя тъмночервения оттенък на косата си и топазовите си котешки очи. Черният колан и черната гарнитура на якичката още повече подчертаваха пламъка на гъстата ѝ коса.

Чеди Даан си избра пепелявосин, с дълбоки отблясъци на земното небе и сребърна гарнитура, а Тивиса без колебание взе тъмногранатов, с розов колан, който хармонираше на нейната маслинена кожа и малко мрачните ѝ кафяви очи.

Мъжете бяха се накарнали да облекат еднакви сиви скафандри, но се подчиниха на настояванията на жените и си избраха метална броня с по-красиви цветови съчетания.

Фай Родис замислено разглеждаше лицата на спътниците си. Те изглеждаха бледи в сравнение с мургавите обитатели на планетата Ян-Ях и тя посъветва всички да глътнат хапчета за придобиване на тен.

— Може би трябва да променим и цвета на очите си, да ги направим непроницаемо черни като на тормансианите? — попита Евиза.

— Не, защо? — възрази Родис. — Нека бъдат такива, каквито са. Само че ще ги направим още по-ярки. Нали това е възможно, Евиза? Преди няколко години бяха на мода звездните очи.

— При условие, че ще разполагам с четири дена за серията химични стимулации!

— Ще имате четири дена, направете на всички ни лъчисти очи, приличащи на звезди, и нека землянинът личи отдалеч, във всяка тълпа!

— Интересно, какви ли очи са обичали най-много нашите далечни прадеди по времето, когато още не са умеели да променят

произволно цвета им? — каза Ола Дез. — Фай знае например вкусовете на ЕРС.

— Ако става дума за вкусовете на тази ера, те са били много променливи, неясни и необосновани. Но, кой знае защо, по онова време се изисквало да бъдат красиви предимно жените. Литературните произведения, снимките и филмите изреждат женските достойнства и почти не говорят за мъжките.

— Нима нашите далечни сестри са били толкова позорно невзискателни? — възмути се Ола Дез. — Наследство от хилядолетията на военен патриархат!

— Изобилие на толкова интересуващите ви повелители — усмихна се Родис, — но нека се върнем към очите. На първо място са се намирали моите — чисто зелените. Изобщо винаги са се ценили големите, чисти очи и това е съвсем естествено по биологичните закони на здравето и силата.

— А кой от нас е на второ място?

— Чеди. Сини или виолетови, с ярък цвят. По-нататък по низходяща линия вървели сивите, после кафявите и небесносините. Много редки били и затова високо се ценели топазовите очи като на Евиза, или златистите като на Ола, но те се смятали за зловещи, защото приличали на очите на хищните животни: котките, тигрите, орлите.

— А за мъжете имало ли е някакъв критерий? — попита Евиза.

— Те като че ли не са имали зелени очи, а ако съдим по литературата, и сини — вдигна рамене Родис. — Най-често се споменават сивите като стомана и синкавите като лед — признак за силни, волеви натури, за истински мъже, които карат другите да им се подчиняват и винаги са готови да приведат в действие юмруците или оръжието.

— По този признак трябва да се страхуваме от Гриф Рифт и Вир Норин — разсмя се Евиза.

— Но ако Гриф Рифт наистина е командир, Вир Норин е твърде мек дори за мъж от ЕСР — възрази й Ола Дез.

— Очите са си очи, но ние все пак трябва да облечем този метал — въздъхна Евиза Танет — и задълго да се разделим с усещането за кожата си — и тя прокара длан по рамото и голата си ръка с

отколешния жест на човек, който от дете е бил обучен да полага големи грижи за тялото си.

— Да започваме. Кой ще асистира? Сигурно вие, Ола, и Нея?

— Без Нея направо не мога — отвърна Ола Дез.

— Повикайте я тогава — и Фай Родис първа прекрачи прага на камерите за биологичен контрол.

Процесът на обличането беше дълъг и неприятен. Мина доста време, докато и седмината се събраха в кръглата зала. Чеди Даан никога не беше обличала скафандър и постепенно трябваше да свиква с усещането, че има двойна кожа. Тя не можеше да откъсне очи от Фай Родис — такова възплъщение на красотата на силното женско тяло беше тя в черната броня, която подчертаваше бледността на лицето и прозрачността на зелените ѝ очи.

За колана на всеки бе прикрепена овална кутийка за деструкция на продуктите на метаболизма, на рамената им лъщяха лентичките на приборите за видеозапис и триъгълните огледалца за кръгов обзор. На десните си ръце сложиха втора сигнална гривна — за връзка с кораба чрез индивидуалния робот, а във вдлъбнатинката между ключиците монтираха цилиндъра за въздушното продухване. От време на време между тялото и скафандъра от рамената до ходилата преминаваше въздушна вълна и създаваше приятното усещане за лек масаж. Въздухът излизаше през клапите на петите, а отстрани човек можеше да си помисли, че по металното тяло играят могъщи мускули.

Фай Родис оглеждаше другарите си, които така странно се промениха, сякаш бяха станали далечни и недостъпни в студения блясък на обгърналия ги метал...

— В такъв вид ли смятате да се покажете на тормансианите? — раздаде се отзад гласът на Гриф Рифт.

Родис внезапно осъзна какво я е тревожило.

— В никакъв случай! — обърна се тя към Рифт. — Ние, жените, ще облечем обикновени къси поли за тропическата зона, ще се наметнем с пелеринки.

— Не е ли по-добре ризи като на тормансианките? — попита Тивиса, която се стесняваше от външната разголеност на скафандъра.

— Ще се опитаме, може те да се окажат по-удобни — съгласи се Родис.

— А аз мисля, че мъжете трябва да са с тропически костюми — каза Вир Норин.

— Шортите стават, но ризата без ръкави ще привлече вниманието върху „металните“ ръце — възрази Гриф Рифт. — Тормансианските ризи са по-удобни и за мъжете.

— Колко странно е, че на Торманс по улиците и в къщи хората се покриват с дрехи. Но на сцените, в грамадните зали за обществени зрелища или в телевизионните предавания те са почти разсъблечени — отбеляза Ола Дез.

— Наистина тук има глупаво противоречие — едно от многото, които ни предстои да разгадаем — каза Родис.

— Може би зрелищата от този род са привлекателни за тях тъкмо защото тормансианите обикновено са облечени от главата до петите — досети се Чеди.

— Това просто и вероятно обяснение сто на сто е погрешно; ако съдим по законите на психиката, всичко е много по-сложно — сложи край на дискусиата Родис.

След първия сеанс на магнитна стимулация, проведен от Евиза, „десантниците“ се разотидоха, чувствувайки се в бронята непривично сковани и отчуждени. Те трябваше да свикнат с нея през дните, които им оставаха до кацането. Необикновено тънката метална ципа, която фактически ни най-малко не спъваше движенията им, се превърна в невидима стена между тях и оставащите в кораба. Всичко уж си оставаше както преди, но вече липсваше единодушното „ние“ в обсъждането на най-близките планове — бяха се появили „те“ и „ние“.

В отговор на сигнала за готовност на звездолета от главната обсерватория на Стражите на небето бе посочено мястото за кацане. „Тъмен пламък“ трябваше да кацне на един широк полегат нос на южния бряг на екваториалното море, приблизително на триста километра от столицата. Увеличените снимки на това място показаха унил, обрасъл с високи тъмни храсти клин, забит в сивозеленото море. И местността, и морето изглеждаха безлюдни, което породило опасения сред оставащите в звездолета.

— Безлюдността беше главното условие за кацането на ЗПЛ. Ние предупредихме за това Съвета на Четиримата — напомни на другарите си Гриф Рифт.

— Те можеха да изберат някое място по-близо до града — каза Ола Дез. — Все едно, те не разрешиха на всички ни да слезем.

— Вие забравяте, Ола — мрачно каза Родис, — че близо до града би било много трудно да се удържат любопитните. А тук ще сложат наоколо охрана и никой жител на Торманс няма да се доближи до нашия кораб.

— Ще се доближат! Аз ще се погрижа за това! — с неочаквано настървение се намеси Гриф Рифт. — Ще пробия храсталаците с екраниращ коридор, който ще се отваря със звукова парола. Ще съобщя мястото на входа на Фай чрез видеолъч. И вие ще можете да ни изпращате гости, желани, разбира се.

— Ще има и нежелани — отбеляза Родис.

— Не се съмнявам. Нея замества Атал. И ние двамата ще отблъснем всеки опит. Трябва да бъдем нащрек. След неуспеха с ракетите те ще опитат нещо друго.

— Но не преди да се убедят, че вторият звездолет, за който им споменах, няма да дойде. Дотогава вие ще бъдете в безопасност — три-четири месеца, а може би и повече. Както и ние — по-тихо добави Родис.

Гриф Рифт сложи ръка върху облеченото с топъл черен метал рамо, надникна в тъжните и безстрашни очи.

— Вие сама определите срока за завръщането си на кораба, Родис. И е по-добре да го съкратите, отколкото да го удължавате.

— Разбирам тревогата ви, Рифт...

— Представете си, че се натъкнете на стена от безнадеждно, абсолютно неразбиране и че не можете да я пробиеете. Нима понататъшният престой ще бъде оправдан. Рискът е прекалено голям.

— Не съм в състояние да повярвам, че знанието на Земята може да бъде отхвърлено. През тази врата те могат да излязат от техния къс, мъчителен и, страхувам се да го кажа, мрачен живот — възрази му Родис.

— Чувството за необходимостта от жертва е най-архаичното у човека; то преминава през всички религии в историята на древните общества. Да се умилистави незнайната сила, да се спечелят симпатиите на божеството, да се придаде трайност на неустойчивата съдба. От принасянето на човешки жертви на олтарите преди бой и тръгване на лов, за берекет или при полагане основите на постройки,

от колосалните хекатомби на вождовете, царете и фараоните до невъобразимите кланета в името на налудничави политически и религиозни идеи, на национална вражда. Но нима ние, открилите мярата, творците на великите предпазни механизми на обществото, още не сме се разделили с тази древна психическа черта?

Фай Родис нежно прокара пръсти през косата на Гриф.

— Щом нахлуваме в живота на Торманс. прилагайки древните методи — сблъсъка на сила със сила, щом слизаме до равнището на техните представи за живота и мечтата... — Родис млъкна.

— Значи приемаме и необходимостта от жертва. Така ли?

— Така е, Рифт...

Щом Родис влезе в каютата си, сигналната ѝ гривна светна — Чеди Даан, която от известно време избягваше да се срещне насаме с нея, молеше за разрешение да дойде.

— Сигурно съм много тъпа — заяви Чеди още като прекрачи прага, — аз толкова малко знам за голямата сложност на живота...

Фай Родис стисна горещите ръце на момичето, стегнати в китките от сребърните пръстени на скафандъра, като се любуваше на започналото да мургавее лице, заградено от пепеляворуса коса.

— Не бива да се тормозите, Чеди! Главното винаги и навсякъде е да не извършваш постъпка, продиктувана от погрешно мнение. Кой не се е заплитал в неразрешими на пръв поглед противоречия? Дори боговете на древните религии не са могли да избягнат това. Само природата притежава неограничена жестокост да решава противоречията със сляп експеримент за сметка на всичко живо!

Те седнаха на канапето. Чеди погледна въпросително Родис.

— Разкажете ми за теорията на инферното — помоли тя след известно колебание и побърза да добави: — За мен е много важно да я знам.

Родис се разходи замислена из каютата, спря се пред лавиците на микробиблиотеката, прокара пръсти по зелените пластинки на кодовите означения.

— Теория за инферналността — този термин се употребява отдавна. А всъщност това не е теория, а съвкупност от статистически наблюдения, извършени на нашата Земя над стихийните закони на живота и най-вече на човешкото общество. Инферно идва от латинската дума „долен“, „подземен“ — тя е означавала ад. До нас е

достигнала великолепната поема на Данте, който, макар и да е писал само политическа сатира, е създал с въображението си мрачната картина на едно многостъпално инферно. Пак той обяснил разбираемата преди това само за окултистите страшна същина на наименованието „инферно“, неговата безизходност. Надписът „Надежда всяка тука оставете“ над вратата на ада отразява главното свойство на измислената от хората обител на мъките. Това интуитивно предчувствие за действителната скрита причина на историческото развитие на човешкото общество — в еволюцията на целия живот на Земята като страшен път на мъките и смъртта — било намерено и взето под внимание след появяването на електронните машини. Прословутият естествен подбор на природата бил осъзнат като най-ярък израз на инферналността, като метод да се постига подобрене слепешката, като в игра на зарове, чрез безброй хвърляния. Но всяко хвърляне коства живота на хиляди, които загивали в страдания и безизходица. Жестокият подбор формирал и тласкал еволюцията по пътя на усъвършенствуването на организма само в една, главна посока — на най-голямата свобода и независимост от околната среда. Но това неизбежно изисквало повишаване на остротата на чувствата — дори просто на нервната дейност — и влечало след себе си задължителното увеличаване на сумата на страданията по жизнения път.

С други думи, този път довеждал до безизходица. Извършвало се умножаване на незрялото, хипертрофия на еднообразието, като пясъка в пустинята, нарушаване на уникалността и неповторимата скъпоценност посредством неизброимото повторение... Преминавайки през трилиони превръщания от незнайните морски гадини до мислещия организъм, животинският живот в продължение на милиардите години геологическа история се намирал в инферното.

На човека като мислещо същество започнало да му се струва, че той се спасява от всички несгоди на живота чрез бягство в природата. Така се създавали приказките за първобитния рай. Когато станал поясен строежът на човешката психика, учените определили, че инферно за душата са първобитните инстинкти, затворът, в който човек се хвърля сам, мислейки, че запазва индивидуалността си. Като говорели за съдбовната непреодолимост на инстинктите, някои философи съдействували за тяхното развитие и по такъв начин затруднявали излизането от инферното. Едва създаването на условия за превес не на

инстинктивните, а на самоусъвършенстващите се индивиди спомогнало да се направи великата крачка към издигането на общественото съзнание.

Религиозните хора започнали да проповядват, че природата, която способствува за развитието на инстинктите, идеала от въплъщението на злото, отдавна известно под името Сатана. Учените възразявали, защото смятали, че процесът на сляпата природна еволюция е насочен към освобождаване от външната среда и следователно към излизане от инферното.

С развитието на мощни държавни апарати на властта и потисничеството, със засилването на национализма в здраво затворени граници инферно започнало да се създава и в обществото.

Така хората се заплитали и в естествените, и в обществените противоречия, докато Маркс не формулирал простата и ясна теза за скока от царството на необходимостта към царството на свободата по единствения възможен път — по пътя на преустройството на обществото.

Изучавайки фашистките диктатури от ЕРС, философът и историкът от петия период Ерф Ром формулирал принципите на инферналността, които по-късно бяха разработени подробно от моя учител.

Ерф Ром констатирал тенденцията на всяка несъвършена социална система да се самоизолира, да огражда своята структура от контакт с други системи, за да се запази. Естествено, стремеж към запазване на несъвършеното са могли да имат само привилегированите класи на дадената система — потисниците. Затова инферналността неизбежно била тяхна рожба. Така неочаквано се реализирало наивно-религиозното учение на Мани за съществуването на целенасочено зло в света — манихейството. Но в действителност това била чисто материална борба за привилегии в един свят, където нищо не достигало.

Ерф Ром предупреждавал човечеството да не допуска световното господство на олигархията — фашизма или държавния капитализъм. Тогава над нашата планета би се захлопнал ковчезният капак на пълната безизходица на инферналното съществуване под петата на абсолютната власт, въоръжена с цялата мощ на страшното оръжие на онези времена и на не по-малко убийствената наука. Според Кин Рух

произведенията на Ерф Ром са спомогнали за изграждането на новия свят при преминаването към Ерата на световното обединяване. Между другото именно Ерф Ром пръв забелязал, че цялата природна еволюция на живота на Земята е инфернална. По-късно тази тема бе разработена толкова ярко от Кин Рух.

Родис сърчно набра шифъра и малкият квадрат на библиотечния екран светна. Познатият образ на Кин Рух се появи в жълтата дълбочина и впери в зрителките поразително острите си и белезникави очи. Ученият вдигна ръка за поздрав и се скри, продължавайки да говори зад кадъра.

А на екрана се появи измореното, печално и вдъхновено лице на един стар мъж с квадратно чело и сресана назад побеляла лека коса. Кин Рух поясни, че това е древният Алдис, който до едно време бил отъждествяван с изобретателя на морския сигнален фенер. Човек трудно се ориентира в имената на народите, при които фонетиката не съвпада с правописа, а произношението било загубено през по-късните векове, което се е отразило най-вече на разпространения през ЕРС английски език.

Доста развълнуван и задъхвайки се от явна сърдечна болест, Алдис каза: „Вземам за пример един млад човек, загубил любимата си жена, която току-що е починала от рак. Той още не е почувствувал, че представлява жертва на особена несправедливост, на всеобщия биологичен закон, който е не по-малко безмилостен, чудовищен и циничен от зверските фашистки «закони». Този непоносим закон гласи, че човекът трябва да страда, да загубва младостта и силите си и да умира. Той е позволил да бъде отнето на този млад човек всичко най-скъпо и не му е осигурил нито безопасност, нито закрила, оставяйки го завинаги изложен на всякакви удари на съдбата от сянката на бъдещето! Човекът винаги е мечтал до полуда да измени този закон, отказвайки се да бъде биологичен несретник в играта на съдбата, по правила, които са били установени преди милиарди години. Защо трябва да приемаме съдбата си без борба?... Хилядите айнщайновци в биологията ще помогнат да бъдем измъкнати от тази игра, ние отказваме да сведем глава пред несправедливостта на природата, да сключим примирие с нея“. Кин Рух каза: „Трудно е да се формулира по-ясно понятието инферно за човека. Виждате ли колко отдавна хората са разбрали неговите принципи? А сега...“

На екрана се появи модел на земното кълбо — многослоен прозрачен сфероид, осветен отвътре. Всеки участък от неговата повърхност представляваше мъничка диорама, която изпращаше стереоскопично изображение право към зрителя съвсем като от неизмерима далечина. Отначало светваха долните слоеве на кълбото, оставяйки горните прозрачни и неми. Постепенно проекцията се изкачваше все по-нагоре и по-нагоре към повърхността. Пред зрителите нагледно преминаваше историята на Земята така, както е записана в геологичните пластове. Този обикновен демонстрационен модел беше наситен със съдържание, каквото Чеди не бе виждала досега. Кин Рух обясни, че е изградил схема на еволюцията на животните по данни на Ерф Ром.

Всеки животински вид беше приспособен към определени условия на живот, екологична ниша, както бяха я нарекли биолозите още в древността. Приспособяването затваряше изхода от нишата, създавайки отделно огнище на инферното, докато видът не се размножаваше дотолкова, че повече не можеше да съществува в пренаселената ниша. Колкото по-съвършено беше приспособяването, колкото повече преуспяваха отделните видове, толкова по-страшна разплата ги чакаше.

На различни участъци от глобуса светваха и угасваха като в калейдоскоп картини на страшната еволюция на животинския свят. Многохилядни стада от крокодилоподобни земноводни, които гъмжаха в лепкавата тиня на блатата и лагуните; езерца, препълнени със саламандри, със змиеподобни и гущероподобни гадини, които измираха с милиони в безсмислена борба за съществуване. Костенурки, исполински динозаври и морски чудовища, които се гърчеха в отровени от разложението заливи, издъхваха на изтощените от недостиг на храна брегове.

По-нагоре по земните слоеве на геологическото време се появяваха милиони птици, след това гигантски животински стада. Неизбежно растеше развитието на мозъка и чувствата, все по-силен ставаше страхът от смъртта, грижата за потомството, все по-осезаеми — страданията на изяжданите тревоядни, в чието мъгливо светоусещане огромните хищници би трябвало да представляват подобие на демоните и дяволите, създадени по-късно от въображението на човека. И царствената мощ, великолепните зъби и

нокти, които будеха възхищение с първобитната си красота, имаха едно-единствено предназначение — да късат, да раздират живата плът, да трошат костите.

И никой и нищо не можеше да помогне, не можеше да се излезе от оня затворен кръг на инферналността, от блатото, степта или гората, където животното се е появило на бял свят в слепия инстинкт за размножаване и запазване на вида... А човекът, с неговите силни чувства и памет, с уменията му да разбира бъдещето, скоро осъзна, че също като всички други земни създания, и той е осъден още от раждането си на смърт. Въпросът е само кога ще умре и какво количество страдания ще изтърпи определен индивид. И колкото поиздигнат, по-чист и по-благороден е човекът, с толкова повече страдания ще го дари „щедрата“ природа или общественото битие — до времето, когато мъдростта на хората, обединили се в титанични усилия, не ще сложи край на тази игра на слепите стихийни сили, продължаваща вече милиарди години в гигантското общо инферно на планетата...

Ето защо първото осъзнаване на инферналността на живота едно време водело до толкова много психически травми и самоубийства в най-прекрасната възраст — осемнайсет-двайсет години.

— Аз съпоставих два откъса от лекцията на моя учител — каза Фай Родис, — и сега ви е вече ясна прословутата теория за инферналността.

— О, да! — възкликна Чеди. — Но ще може ли да чуя за изпитанията, на които са се подлагали някои историци?

— Вие, изглежда, знаете за мен повече, отколкото предполагах — каза Родис, четейки мислите й, — тогава научете още нещо.

С тези думи тя извади един звездообразен кристал с мнемозапис, наричан в разговорния език „звездичка“, и го подаде на Чеди.

— Инферналността засилвала стократно неизбежните страдания на живота — каза тя, — създавала хора със слаба нервна система, които живеели още по-тежко — това е първият порочен кръг. През периодите на относително подобряване на условията страданието отслабвало и пораждало равнодушни егоисти. С преминаването на съзнанието на най-горното обществено стъпало ние престанахме да се затваряме в личното страдание, но за сметка на това безкрайно се разшири страданието за другите, тоест състраданието, грижите за

всички, за изкореняването на мъките и бедите в целия свят — онова, което ангажира мислите ни и тревожи всеки от нас. Щом и така и така се намираме в инферно, щом осъзнаваме както него, така и невъзможността за отделния човек да го избегне поради продължителността на процеса, тогава това има смисъл единствено за да помагаме за неговото унищожаване, следователно да помагаме на другите, като правим добро, като създаваме красота и разпространяваме знание. Иначе какъв ще е смисълът на живота?

Проста истина, разбрана така учудващо късно. Затова истинските революционери на духа отначало били такава рядкост през онези древни времена.

За да си представим степента на личното страдание през древните епохи, ние, историците, измислихме система от изпитания, които условно наричаме стъпала на инферналността. Това е серия не само от физически, но и от психически мъчения, имащи за цел да доближат нас, изучаващите историята на ЕРС, до усещанията на прадедите ни. Мотивировката на техните постъпки и предразсъдъци по този начин става по-разбираема за потомците, отдалечени с хилядолетия светъл живот.

Чеди Даан сведе глава съсредоточено.

— И вие мислите ли, че тук, на Торманс, съществува инферно? Че капакът на ковчега на общопланетното потисничество тук се е захлопнал, понеже те не са достигнали...

— При тях общопланетната олигархия е настъпила много бързо поради еднородността на населението и културата — поясни Родис.

Чеди Даан дълго мълча, загледана в неподвижната Фай

Родис, която мислено беше се пренесла някъде — или на неизследваната планета долу под кораба, или на безкрайно далечната Земя.

След два часа Чеди пак дойде с пламнали бузи и наведени очи. Без да каже дума, тя подаде „звездичката“, сграбчи протегнатата ръка на Родис, притисна я до челото си и внезапно я целуна. Девојката прошепна: „Простете ми за всичко“ и изскочи от каютата, още тромава в скафандъра си. Родис погледна подир нея и едва ли някой от екипажа на звездолета би могъл да си представи, че върху лицето на началничката на експедицията може да се изпише толкова майчинска доброта.

Впечатлението от току-що видяната „звездичка“ беше развълнувало Чеди, раздразнило бе някакви древни инстинкти в нея. В паметта ѝ видяното изпъкваше и напираше с болезнена рязкост, колкото и Чеди да искаше да го забрави час по-скоро. Тъй като знаеше безброй подобни истории от древните книги и от филмите за миналото, Чеди си представяше жестокостта на някогашните времена отвлечено.

Съпротивата на героите я въодушевяваше, а самото описание на техните страдания дори оставяше в нея смътното приятно чувство за безопасност, за невъзможността да се случи подобен произвол на съдбата нито на самата Чеди, нито на когото и да било от огромното множество хора на Земята. Учителят по психология в училището беше им обяснил, че в древността, когато имало много гладни и нещастни хора, ситите и заможните обичали да четат книги и да гледат филми за бедните, умиращите от глад, потиснатите и унижените, за да изпитат с още по-голяма дълбочина задоволството от своя сигурен и спокоен живот. Най-много сантиментални книги за непълноценни и нещастни хора и — като тяхна антитеза — за радващи се на невероятен шанс герои и красавици били създадени през неустойчивото, тревожно време на ЕРС. Тогава хората, предчувствайки неизбежността на страшни трусове в живота на човечеството, се радвали на всяко произведение на изкуството, което можело да им даде скъпоценно чувство за макар и временна безопасност: „Нека това се случи на другите, но не и на мен“.

Като всички други, Чеди бе закалявана посредством физически трудности, бе работила в болници за тежки заболявания — рецидиви на разстроена наследственост или много сериозни травми с чести случаи на евтаназия — осъждане на лека смърт, независимо от извънредно високото ниво, на което се намираще обществото.

Но всичко това беше естествена необходимост на живота, на разбираемия, превъзмогнат с помощта на мъдростта и психическата закалка живот, който ежеминутно чувствуваше единството си с общия духовен поток на човечеството и се стремеше към още по-възвишено бъдеще. Не бе нужно да се вярва в него, както през отдавна отминалите времена, толкова реално и зримо се очертаваше то пред погледа на отиващите в миналото. Но онова, което Чеди видя в

„звездичката“ на Родис, съвсем не приличаше на мъките в живота на ЕРС.

Самотата и безпомощността на човека, насила откъснат от всичко интересно, светло и скъпо, бяха толкова явни, че чувство на безкрайна болка настойчиво нахлуваше в душата на Чеди против волята ѝ. Униженията и мъченията, на които биваше подлагано това самотно, отритнато същество, връщаха човека от ЕРС в състояние на първобитна ярост, смесена с болката на безсилието, което изглеждаше немислимо за земния човек.

Посредством изпитанията на Фай Родис Чеди един вид се потопи в атмосферата на задушната безсмислена жестокост и вражда на отдавна отминалите векове. Гордото, стоманено достойнство на жената от ЕРС не бе сломено от силното психологическо въздействие може би затова, защото пред нея беше Фай Родис — олицетворение на всичко, към което се стремеше самата Чеди.

Младата изследователка на човека и обществото се засрами, като си спомни как на далечната Земя тя неведнъж бе подлагала на съмнение необходимостта от сложните предпазни системи на комунистическото общество. Поколение след поколение хората на Земята изразходваха за тях огромни материални средства и сили. Сега Чеди знаеше, че независимо от неизбежното нарастване на добротата, състраданието и нежността сборът от предишните милиони години на infernalни страдания, натрупани в генната памет, винаги можеше да доведе до появяването на хора с архаично разбиране за доблестта, с див стремеж към власт над хората, към собствено издигане посредством унижаването на другите. Едно бясно куче може да ухапе и да изложи на смъртна опасност стотици хора. По същия начин и човек с деформирана психика е способен да причини в едно добро, нищо неподозиращо обкръжение ужасни бедствия, докато светът, отдавна забравил предишните социални опасности, не съумее да го изолира и трансформира.

Ето защо е толкова сложна организацията на ПНОИ за психологическия надзор, работеща заедно с РТИ — решетчатата трансформация на индивида и непрекъснато усъвършенствувана от Съвета на честта и правото. Пълна аналогия с ОЕВ — охраната на електронните връзки на космическия кораб, само че още по-сложна и още по-богата.

След като за пръв път разбра както трябва ролята на ПНОИ, Чеди се успокои и ободри. Сякаш майчинската постоянна грижа на земното човечество бе протегнала дотук могъщата си ръка, през спиралите на Шапти и Тамас. Момичето въздъхна дълбоко, престана да чувства металната броня и заспа така спокойно, както не беше спало от момента на приближаването до Торманс.

ГЛАВА ПЕТА

В ГРАДИНИТЕ НА ЦОАМ

Нея Холи, която беше се преселила под купола на звездолета на мястото на Ген Атал, се събуди от глухия вой на приборите за външно прослушване. Тя се досети, че „Тъмен пламък“ е преминал на ниска орбита, без да изключва защитното поле. На екрана на вътрешния ТВФ тя видя пилотите на звездолета, които оживено разговаряха с Фай Родис.

Снижаването на „Тъмен пламък“ неизбежно щеше да стресне цялата планета. Възможно беше повторно нападение тъкмо в момента, когато земляните щяха да изключат защитното си поле. Фай Родис, която настояваше за изключване на полето надделя. Тя убеди пилотите на кораба, че в една олигархическа държава обратната връзка неминуемо е слаба. Докато съобщението, че полето е премахнато и нападението може да бъде повторено, стигне до главния управник, „Тъмен пламък“ ще успее да кацне.

Звездолетът се въртеше над планетата Ян-Ях и се нагаждаше към определеното за кацане място. Този издаден в морето нос беше твърде малък за грамадния, тромав ЗПЛ. Бяха отворени още две наблюдателни шахти и земляните не можеха да се откъснат от тях, защото за пръв път разглеждаха планетата от толкова близко разстояние. „Тъмен пламък“ правеше последните обиколки на височина около 250 километра. Атмосферата, която беше малко поплътна, отколкото на Земята, вече започваше да загорява порещия я кораб. Планетата Ян-Ях не изглеждаше синя като Земята. Преобладаващ цвят беше виолетовият, големите езера сред планините изглеждаха почти черни, със златист оттенък, а океаните мътноаметистови. Там, където през тънкия слой вода прозираха плитчините, морето се зеленееше мрачно.

Земляните с тъжно чувство си спомняха радостния зелен цвят на Тибет, какъвто го бяха видели последния път от същата височина.

Успоредните ребра на разсечените ниски гребени, редиците от пирамиди, наблъскани една до друга, и лабиринтите на сухите долини по безкрайните плата на Ян-Ях изглеждаха светлокафяви с виолетов оттенък. На места тънката растителна покривка хвърляше върху изровената и неплодна почва шоколадово наметало. Колосалните пространства, залети с набръчкани тъмносиви лави, бележеха областите на екваториалните разседи. Около тези мрачни зони почвата бе придобила тухлен цвят, а колкото повече се отдалечаваше от лавовите планини, толкова по-жълта ставаше тя. Симетричните бразди на пясъчните дюни набръчкваха пустинното крайбрежие и планетата приличаше на необитаема.

Едва след като се поогледаха, земляните видяха, че покрай големите реки и в дълбоките котловини, където почвата се синееше от влажните изпарения, големи площи бяха разделени на правилни квадрати. След това започнаха да се очертават пътищата, зелените острови на градовете и огромните кафяви петна на подводните гъсталаци на морските плитчини. Облаците тук не се делиха на пухкави топки, перести ивици или разпокъсани ослепително бели полета, както на Земята, Тук те се напластяваха на люспести, зърнести маси, отрупани над моретата на опасното и главното полукълбо.

Звездолетът бе пронизан от вибрация. Гриф Рифт включи охладителите. Обвит от сребърен облак, корабът се устреми надолу. Този път екипажът посрещна натоварването от забавянето не в магнитните камери, а в амортизационните кресла и по канапетата. Несъзнателно спазвайки и сега невидимата раница, седмината облечени с метална броня се събраха на едно канапе отделно от останалите астронавти.

Както разбраха по-късно земляните, мястото и времето на кацането на „Тъмен пламък“ били държани в тайна. Затова съвсем малко обитатели на планетата Ян-Ях видяха как внезапно появилият се от небесните дълбини колос на кораба надвисна над пустинния нос. Горещият стълб на спирачната енергия се блъсна в рохкавата почва и вдигна пращен, димен смерч. Бясно въртящата се колона дълго не се поддаваше на напора на морския вятър. Нейният горещ полъх се разпространи далеч от морето и сушата, срещу бързащите насам дълги трополящи автомобили, натъпкани с тормансиани с еднакви лилави дрехи. Те бяха въоръжени — всеки имаше на гърдите си кутийка с

издадена напред къса тръбичка. Когато горещият полъх на вихрушката стигна до тях, автомобилите се спряха на почтително разстояние. Тормансианите се вглеждаха в завесата от прах и се мъчеха да разберат какво е това — благополучно кацане или катастрофа? Постепенно през сивкавокафявата мъгла започна да се очертава тъмният купол на звездолета, който стоеше така изправен, сякаш беше кацнал на предварително подготвен фундамент. За учудване на тормансианите дори високите храсти около кораба се оказаха неповредени. Трябваше да се изсича път, за да могат да минат колите с емблема от четири змии, предназначени за долетелите.

Непосредствено до самия звездолет растителността беше унищожена, а почвата беше се стопила, образувайки гладка пръстеновидна площадка.

Внезапно основата на звездолета потъна в сребърен облак. Тормансианите бяха облъхнати от студ. След няколко минути почвата изстина. На кораба се отвориха два кръгли люка, които приличаха на грамадни раздалечени очи. Изпъкналите полирани повърхности на техните лещи запламтяха със зловещ отблясък в лъчите на червеното светило, които пробиваха облаците от редеещ прах. Тормансианите с лилави дрехи, които се промъкваха в полукръг през храстите, се спряха и започнаха да се обръщат към останалите назад коли. Оттам по веригата предадоха нареждане никой да не се приближава повече. Нечовешки мощна въздишка се разнесе над носа. Спирално движение на въздуха завъртя листата, късчетата овъглени клонки и падналия прах, издигна ги високо към виолетовия небосвод. Веднага след това дебелите плочи на бронята над пръстеновидната издатина в основата на купола на кораба се отместиха настрани. Напред излезе масивна тръба с диаметър, по-голям от човешки ръст. На края ѝ изящно и безшумно се разгъна ветрило от метални подпори, под които на земята се спусна прозрачната кабина на асансьора. Жителите на Торманс гледаха тази блестяща като кристал кутия със затаен дъх.

Фай Родис, която вървеше най-отпред по тръбната галерия, се сбогуваше с поглед с оставащите членове на екипажа. Те бяха се строили в редица и стремейки се да скрият тревогата си, изпращаха излизащите с усмивки и с нежни ръкостискания.

Зад лостовете на асансьора беше застанал Гриф Рифт. Той хвана металния лакът на Родис и ѝ прошепна с непривична за него мекост:

— Фай, помнете, че съм готов да предприема всичко! Аз ще изтрия града им от лицето на планетата и ще го разкопая на дълбочина един километър, за да ви спася!

Фай Родис прегърна командира за яката шия, привлече го към себе си и го целуна.

— Не, Гриф, вие никога няма да сторите това! В това „никога“ имаше толкова сила, че суровият астронавт покорно наведе глава...

Пред жителите на планетата Ян-Ях се появи жена с черен костюм, подобен на онези, каквито имаха право да носят само висшите сановници в град Средище на Мъдростта. Металните стойки на яката държаха пред лицето на гостенката прозрачно щитче. На рамената ѝ в такт с крачките потрепваха змиевидни тръбички и ослепително блестяха триъгълни огледалца също като свещени символи на властта. До нея чевръсто ситнеше с деветте си стълбоподобни крачета някакъв механизъм, който неотстъпно следваше жената от Земята. Лакираният му назъбен капак блестеше...

Един след друг излязоха нейните спътници — три жени и трима мъже, всеки съпровождан от също такава механична деветоножка.

Посрещачите бяха поразени най-много от оголените до колената крака на пришълците. Те хвърляха разноцветни метални отблясъци, а на петите им като къси шпори блестяха зъбци. Метал блестеше и под разкопчаните отпред мъжки ризи, и в широките ръкави на женските блузи. Жителите на Ян-Ях с учудване видяха, че гладките, покрити с равен тен лица на земляните фактически по нищо не се различават от лицата на „белозвездните хора“, както те самите се наричаха. Те разбраха, че металът по телата на пришълците е само плътно прилепваща, много тънка дреха.

Двама важни тормансиани слязоха от високата дълга кола, която беше се сгърчила в храстите като членестоного. Те застанаха пред Фай Родис и ѝ се поклониха бързо.

Жената от Земята заговори на чист яняхски език. Но нейният звънлив и висок глас с метален тембър зазвуча от един цилиндър на гърба на съпровождащия я механизъм.

— Сродници, които се разделихте с нас за двацет века, дойде време пак да се срещнем.

Тормансианите ѝ отвърнаха с нестроен шум, като се споглеждаха, безкрайно учудени. Украсените със змийски емблеми

сановници побързаха да отидат при гостите и да ги поканят в голямата кола. По-възрастният сановник извади от чантата на гърдите си лист жълта хартия, изписан с красивите знаци на Ян-Ях. Той наведе глава и така се развика, че го чуха и хората в звездолета, и дори тормансианите, които стояха настрани отвъд храстите. При първите думи на сановника тормансианите се изпълнаха почитателно и наведоха глави по един и същ начин.

— Говори великият и мъдър Чойо Чагас. Неговите думи към пришълците са: „Вие дойдохте тук, на планетата на щастieto, лекия живот и леката смърт. Необикновено добрият народ на Ян-Ях не ви отказва гостоприемството си. Поживейте с нас, поучете се и разкажете за вашата мъдрост, благополучие и справедлива уредба на живота в ония незнайни бездни на небето, от които дойдохте толкова неочаквано!“

Ораторът млъкна. Земляните очакваха продължението на речта, но сановникът прибра хартиятката, изправи се и махна с ръка. Тормансианите отговориха със силен рев.

Фай Родис погледна спътниците си и Чеди би могла да се закълне, че зелените очи върху безстрастното лице на ръководителката ѝ се смееха като на палава ученичка.

Вратата на борда на колата се отвори и Родис се качи на спуснатото стъпало. Роботът-деветоножка, който на Земята се наричаше СДФ, се устреми подир нея. Старшият сановник направи протестиращ жест. Веднага иззад гърба му се появи набит, облечен в лилаво човек с нашивка, подобна на око, от лявата страна на гърдите. Фай Родис вече беше се качила в колата, а СДФ се бе вкопчил с предните си крайници в ръба на стъпалото, когато човекът в лилаво енергично ритна работа право по капака от оксидиран метал. Предупредителният вик замръзна на устните на Родис, която се обърна твърде късно. Тормансианинът излетя във въздуха, описа дъга и падна в гъстия бодлив храсталак. Лицата на стражите се изкривиха от ярост. Те бяха готови да се нахвърлят върху СДФ и насочваха към него дулата на нагръдните си апарати. Фай Родис простря ръка над своя робот, свали заграждащия лицето ѝ щит и за пръв път силният глас на жената от Земята се разнесе на планетата Ян-Ях без предаващо устройство.

— По-внимателно! Това е обикновена машина, която се използва като сандъче за вещи, носач, секретар и пазач. Машината е

напълно безвредна, но е устроена така, че изстреляният в работа куршум ще отлети назад със същата сила, а ударът може да възбуди поле на отблъскване, както се случи сега. Помогнете на вашия слуга да се измъкне от храстите и не обръщайте внимание на нашите механични слуги!

Запратеният в тръните тормансианин се мятеше и виеше от злоба. Стражите и двамата сановници отстъпиха заднишката. Те повече не се опитаха да пречат на роботите и седемте СДФ се покатериха в колата.

Земляните за последен път хвърлиха поглед към „Тъмен пламък“. Уютното и защитено късче от родната им планета стоеше като изоставено сред прашната поляна на ярко осветената от чуждото светило равнина. Хората от Земята знаеха, че шестимата останали в кораба непрекъснато ги наблюдават, но тъмнината в дълбините на люка и галерията изглеждаше непроницаема.

Подчинявайки се на знака на сановника — „змиеносеца“, както го кръсти Евиза, — астронавтите се отпуснаха на дълбоките меки седалки и колата, бавно люлеейки се и подскачайки, се понесе по неравния път. Някъде под тях бучаха моторите. Вдигна се кафеникав фин прах, който закри купола на „Тъмен пламък“. Фуниите на мощен компресор издухваха праха назад. Земляните се огледаха. Съпровождащите ги, начело с двамата „змиеносци“, бяха седнали настрана от тях и не проявяваха нито дружелюбие, нито враждебност, нито дори просто любопитство. Но Родис долови жаден и страхлив интерес в погледите, които те хвърляха крадешком към тях. Така биха могли да се държат малките деца от далечното минало на Земята, които знаели, че в къщи ще ядат бой, ако се въртят край пришълци и се запознават с тях. Кацането на земляните се пазеше в тайна. Лудо препускащата кола отначало не привличаше вниманието на все по-многобройните пешеходци или на хората във високите, опасно люлеещи се при движение коли. Но слуховете за гостите от Земята по някакъв начин се разнесоха из град Средище на Мъдростта. След четири земни часа, когато колите започнаха да приближават столицата на планетата, от двете страни на широкия път вече се тълпяха хора, всички без изключение млади, в работни дрехи с еднообразна кройка, но с различни цветове. Назад останаха кафявите сухи равнини. Много тъмната и плътна зеленина на горичките се редуваше с правилните

геометрични форми на обработените ниви, а дългите редици от ниски къщурки — с масивни кубове, очевидно заводски сгради.

Най-сетне под колелата на автомобила непоносимо заблестя огледално-стъклената настилка на улица, подобна на онези, които астронавтите бяха виждали в телевизионните предавания. Вместо да навлязат навътре в града, колите се отбиха по един път, заграден от двете страни с високи дървета с тъмно маслинени прави дънери. Дългите им клони, които приличаха на ветрила, бяха насочени към пътя и кулисообразно затуляха съседните дървета. Пътят се губеше в сянка като в дъното на сцена през безкрайни редици от декори. Внезапно дърветата-кулиси отстъпиха мястото си на троен ред ниски дървета, приличащи на жълти конуси, обърнати с основата нагоре. Между тях в триъгълните отвори на фона на тъмното лилаво небе се виждаше покритото с пъстри цветя било на хълма, който господствуваше над столицата. Една непрекъсната четириметрова синя стена заграждаше овалното пространство, в което се кълбеше, сякаш искаше да прелее навън, гъста гора от сребристорозелени, подобни на елхи дървета. Тази градина или парк зад пъстрия килим на поляната изглеждаше прекрасна след сивкавите, кафявите и тъмношоколадовите степи, които се простираха под плътното лилаво небе от двете страни на тристакилометровия път от звездолета до столицата.

— Каква е тази горичка? — за пръв път наруши мълчанието Фай Родис, като се обърна към старшия „змиеносец“.

— Градините на Цоам — отговори той с лек поклон, — мястото, където живее лично великият Чойо Чагас и неговите високопоставени помощници — членовете на Съвета на Четиримата.

— Нима не отиваме в града?

— Не. В своята безкрайна доброта и мъдрост великият ще ви приюти в градините на Цоам. Вие ще бъдете негови гости през цялото време, докато не напуснете планетата Ян-Ях. Ето че пристигнахме. Вътре не може да влиза никоя кола. — С изненадваща пъргавина старшият сановник отвори задната вратичка и се измъкна на стъклената плоскост на площадката пред портата. Той вдигна пред лицето си един лъскав диск и се скри в отворилия се отстрани проход. Вторият „змиеносец“, който през цялото време беше мълчал, покани с жест гостите да слязат от колата.

Астронавтите се струпаха пред портата и взеха да се разтъркат и да оправят тръбичките на биофилтрите си. Вир Норин и Чеди Даан се върнаха малко назад, за да обхванат с поглед многоетажната кула с вътрешни издатини и позлатени гребени, която служеше за вход на градините на Цоам.

— И тук змия! — възкликна Чеди. — Забелязахте ли: и на гърдите на сановниците, и на вратите на колите, и сега тук, на портата на двореца на владетеля.

— Няма нищо чудно — възрази астронавигаторът, — нали са от Земята, където този символ толкова често се е срещал в древните цивилизации. Не случайно змията е била избрана за символ на Сатаната и властта. Тя притежава способността да хипнотизира, прониква навсякъде и е отровна...

— Не мога да си представя как се избавят те от праха при такива фини и сложни архитектурни форми — каза, приближавайки се, Евиза Танет.

— Без човешки ръце едва ли минават, но това е опасно занимание — отговори Вир Норин.

— Следователно не се ценят нито ръцете, нито животът — заключи може би твърде прибързано Чеди.

Думите ѝ потънаха в гръмогласния рев, който се разнесе от малката куличка в центъра на арката над портата:

— Приветствувам ви, чужденци. Влезте без страх, защото тук вие се намирате под високата закрила на Съвета на Четиримата, върховните избраници на народа на Ян-Ях, и лично на мен, техния глава...

При последните думи огромните половинки на портата се разтвориха широко. Земяните се усмигнаха: уверенията на владетеля на Торманс бяха излишни — никой от тях не изпитваше дори и сянка от страх. Астронавтите тръгнаха по еластичните плочи, които поглъщаха звука на крачките им. Пътят описваше резки зигзаги, напомнящи знаците на мълнията, които открай време се употребяваха на Земята.

— Не са ли твърде много думите? — полувъпросително каза Чеди с едва доловим оттенък на нетърпение.

— И завоите — добави Евиза.

През гъстите дървета се забелязваха тромавите линии на архитектурата на двореца, проснал се тежко и злобно зад килима от жълти цветя, чиито остри, конически съцветия стърчаха твърдо и не се полюшваха от вятъра.

Грамадните, високи четири човешки боя врати изглеждаха тесни. Тъмните плоскости на вратите бяха покрити с лъскави метални пирамидки. Роботите СДФ, и седемте едновременно, неочаквано избързаха напред, издавайки пресеклив тревожен звън. Те се строиха пред вратите и преградиха пътя на астронавтите, но след няколко секунди млъкнаха и се отдръпнаха.

— По пирамидките на вратите тече ток — отговори на въпросителния поглед на Фай Родис излезлият напред Ген Атал.

— Да, но вече изключиха заряда — потвърди Тор Лик, който стоеше настрана и с явна неприязън изучаваше архитектурата на градините на Цоам.

Внезапно тъмната висока пролука на входа се разтвори безшумно и земляните влязоха в една зала с колосална височина, рязко разграничена на две части. Предната, с под от шестоъгълни огледални плочи, беше с два метра по-ниска от задната, постлана с дебел черножълт килим. Лъчите на високото светило проникваха през червенозлатни стъкла и затова издигнатата част от залата беше пронизана от някакво вълшебно сияние. Там бяха насядали в познатия вече ред неизменните четири фигури: едната отпред в центъра, трите други отляво и малко по-назад. В ниската част на залата цареше мътна светлина, която се процеждаше от тавана между гигантските метални змии, закрепени по издатините и раззинали зъбатите си уста над гостите от Земята. Огледалните плочки хвърляха неясни разливащи се сенки, засилвайки тревожния смут, който обземаше всеки, осмелил се да застане лице срещу лице със Съвета на Четиримата.

Очевидно властниците на Торманс вече бяха осведомени за всичко, засягащо земляните. Те не изразиха учудване, когато видяха забавните деветоножки, които ситнеха край лъщящите от метала крака на астронавтите. Подчинявайки се на знака на Фай Родис, и седемте СДФ се строиха в една линия на тъмния огледален под. Земляните спокойно се изкачиха по страничната стълба до възвишението и се спряха, мълчаливи и сериозни, без да свалят очи от властелина на планетата. Чойо Чагас изчака малко, изправи се и подаде ръка на Фай

Родис. Същото, само че малко по-бързо, направиха и останалите трима. Само една секунда беше достатъчна на Родис, за да си спомни забравените на Земята древни форми на приветствие. Тя стисна ръката на властелина, както бяха правили преди хиляди години нейните прадеди, за да покажат, че нямат оръжие и лоши намерения. Впрочем оръжието едва ли наистина липсваше тук. Във всяка ниша в стената между блестящите прозорци се криеше едва видима фигура. Един, двама, трима... осем неподвижни човека наброи Тор Лик. Техните лица не изразяваха нищо друго освен заплашителна готовност. Не можеше да има съмнение, че при един-единствен знак тези вкаменени фигури ще се превърнат в механически изпълнители на всяка заповед. Да, на всяка, това личеше по тъпите им лица с масивни черепни кости, изпъкващи под гладката мургава кожа.

Евиза не се сдържа и закачливо изпрати на стражите най-чаровните погледи, на които беше способна. Понеже не забеляза никаква реакция, тя смени тактиката и изразът на лицето и стана трогнато-възхитен. Това подействува. По лицата на двамата застанали най-близо до нея стражи се плъзна лилава червенина.

Земляните седнаха на креслата с разперени във вид на ноктести лапи крачета. Астронавтите мълчливо разглеждаха сложните рисунки на килима, а срещу тях, изучавайки с неучтиво втренчени погледи гостите, също мълком седяха членовете на Съвета на Четиримата. Мълчанието се проточи. Вир Норин и Фай Родис, които седяха най-близо до властелините, можеха да долавят шумното им дишане — дишането на хора, които са далеч от спорта, от физическия труд или аскетичното въздържание.

Чойо Чагас се спогледа с тънкия и жилав Гентло Ши, вече известен на гостите под съкратеното име Ген Ши, който отговаряше за мира и спокойствието на планетата Торманс. Той източи врат и каза, леко подсвирквайки:

— Съветът на Четиримата и лично великият Чойо Чагас искат да знаят вашите намерения и желания.

Чеди се взря внимателно във властелина на планетата, защото не разбираше как може един човек, който положително е умен, да слуша това явно ласкателство, но лицето на Чойо Чагас не издаваше никакви чувства.

— Съветът на Четиримата знае всичките ни желания — отговори Фай Родис, — ние нямаме какво да добавим към онова, за което ви помолихме по ТВФ.

— Добре, а намеренията ви? — подпита я Ген Ши.

— Да пристъпим час по-скоро към изучаването на планетата Ян-Ях и нейния народ!

— Как смятате да го направите? Давате ли си сметка за непосилността на задачата да изучите в толкова къс срок една огромна планета?

— Всичко зависи от два фактора — спокойно отговори Родис, — от сътрудничеството на вашите хранилища на знания, паметни машини, академии и библиотеки и от скоростта на вашите превозни средства. Смешно е да се мисли, че ние сами можем да научим всичко онова, което се е натрупало в резултат от хилядолетния труд на вашите учени. Но е по силите ни да отберем главното и да вникнем в същината на живота на народа на Ян-Ях чрез историята, литературата и изкуството му. Много неща можем да запишем с паметните машини на звездолета. Бихме искали да отнесем на Земята колкото може по-голямо количество информация.

— Нима вие поддържате пряка връзка със звездолета? — бързо попита Зет Уг, неотдавнашният опонент на Родис по телевизията.

— Разбира се. И ние разчитаме да ви покажем много от записите на паметните машини на звездолета. За съжаление нашите СДФ не могат да дават прожекция на голям екран. Всеки робот е изчислен за аудитория, не по-голяма от хиляда души. Седемте СДФ ще покажат едновременно филмите на седем хиляди души.

Ген Ши се надигна със зле прикривано безпокойство.

— Мисля, че това ще е излишно!

— Защо?

— Народът на Ян-Ях не е подготвен за такива зрелища.

— Не ви разбирам — усмихна се с едва забележимо смущение Родис.

— В това няма нищо чудно — изведнъж каза мълчаливият през цялото време Чойо Чагас и при звука на неговия рязък, повелителен и нетърпящ възражение глас останалите членове на Съвета трепнаха и се обърнаха към властелина,

— Много неща тук ще ви се сторят необясними. А онова, което вие ще ни съобщите, може да бъде изтълкувано погрешно. Ето защо моят приятел Ген Ши се опасява от прожекциите на вашите филми.

— Но нали всяко недоумение може да се премахне единствено от познанието, следователно особено важно е да ви покажем колкото може повече — възрази Родис.

Чойо Чагас мързеливо вдигна ръка с длан към земляните,

— Нека не обсъждаме стигналото само до прага на разбирането. Аз ще заповядам на институтите, библиотеките и хранилищата на изкуството да подготвят за вас сведения и филми. Ние, изглежда, нямаме такива паметни машини, за каквито говорите вие, но разполагаме с информация, кодирана в най-малки единици по два потока — думи и изображения. Всичко това вие ще получите тук, без да напуцате градините на Цоам. При скоростта на нашите газови самолети... — Чойо Чагас се позабави — близо хиляда километра в земен час, вие бързо ще стигнете до което и да е място на нашата планета.

Дойде ред земляните да си разменят учудени погледи: властелинът на Торманс знаеше земните мерки.

— Обаче — продължи Чойо Чагас — вие предварително трябва да ни кажете какви места искате да посетите. Нашите самолети не могат да кацат навсякъде, а и не всички области на планетата Ян-Ях са безопасни.

— Може би първоначално ние ще трябва да се запознаем с общата география на Ян-Ях и после да набележим план на посещенията? — предложи Родис.

— Това е правилно — съгласи се Чойо Чагас, стана и каза неочаквано приветливо: — А сега нека отидем в определените за вас стаи в двореца.

И тръгна напред, стъпвайки безшумно по меките килими през страничния изход по един коридор, чиито стени имаха мътен метален блясък.

— Нима тази маска винаги ще прикрива лицето ви? — Той докосна леко прозрачния щит на Фай Родис.

— Не винаги — усмихна се тя, — щом аз стана безопасна за вас и...

— Ние за вас — властелинът кимна с разбиране. — Затова аз не ви и каня на нашата трапеза. Тук — той посочи с ръце обширната зала с големи прозорци, чиито стъкла бяха затъмнени в долния край — можете да се чувствувате в пълна безопасност. До утре!

Фай Родис се поклони в знак на благодарност. Земляните огледаха стаите — техните врати се намираха срещу прозорците, от лявата страна. После те пак се събраха в залата.

— Странна архитектура, у нас така се строят психолечебниците — каза Евиза.

— Защо върховният властелин толкова натрапчиво ни уверява, че сме в безопасност? — попита Тивиса.

— Следователно тя не съществува — сериозно каза Родис. — Изберете си стаи и нека обсъдим кой къде ще ходи, за да мога да съобщя нашите желания на Чойо Чагас. — Когато забеляза учудването по лицата на спътниците си, тя поясни: — Сигурна съм, че Чойо Чагас ще побърза да разговаря с мен тайно. Според техните представи аз съм вашата владетелка, а владетелите трябва да си говорят насаме.

— Нима? — учуди се Евиза.

— Едно време на Земята това е донасяло неизмерими бедствия. Но нека бъдем учтиви гости и се подчиним на обичаите на нашите домакини. Аз предварително трябва да знам вашите желания и мнения, иначе как ще отговарям на властелина?

— Може би първо Чеди ще сумира наблюденията си от обиколките над Торманс? — каза Вир Норин. — Тогава и на нас ще ни бъде по-лесно да изберем линията на поведение.

— Не мисля, че съм научила повече от вас — смути се Чеди. — Ако Фай ми помогне, ще се опитам... Ние се сблъскахме със своеобразно общество, аналози на което не е имало в историята на Земята или на некомунистическите цивилизации на други планети. Засега не е ясно дали то представлява по-нататъшно развитие на монополистическия държавен капитализъм, или пък на мравешкия лъжесоциализъм. Както ви е известно, в нашата земна история тези две форми са се доближавали по сходното установяване на олигархични диктатури. Една от социалистическите страни в Азия се опитала да създаде на своята територия социалистическата система колкото може по-скоро, принасяйки в жертва всичко възможно, включително и — което било най-лошото — неподлежащите на

компенсация човешки ресурси. По същото време в най-мощната капиталистическа страна в ЕРС — Америка, — която била тръгнала по пътя на военната диктатура, се наложило всички най-важни отрасли на промишлеността да се концентрират в ръцете на държавата, за да се избягнат флуктуациите и съпротивата на индустриалците. Това било извършено, преди да се подготви необходимият държавен апарат. Именно в Америка с нейната антисоциалистическа пропаганда гангстерските банди били пуснали корени в цялата промишленост, в държавния апарат, армията и полицията и навсякъде сеели страх и корупция! Започнала се борба с постоянно засилващото се политическо влияние на бандитските обединения, развихрил се политическият терор, който довел до засилване на тайната полиция и в последна сметка до заграбване на властта от олигархия от гангстерски тип.

Мравешкият лъжесоциализъм възникнал в Китай, който тогава току-що тръгвал по пътя на социалистическото развитие, посредством заграбването на властта от една малка групичка. Със съдействието на недоучилата се младеж тя разгромила държавния апарат и издигнала като абсолютно неоспорим авторитета на „великия“, „най-велик от великите“, „слънцеподобен“ вожд. И в единия, и в другия случай краен резултат била безчовечната олигархия с многостъпална йерархична стълба. Подборът по тази стълба се извършвал според лекомислената и безотговорна преданост, подкрепяна с евтини подкупи. Монополистическият държавен капитализъм е невъзможен без олигархията, защото при неизбежното спадане на производителните сили може да бъде добре осигурена само управляващата върхушка. Следователно инферналността се засилвала. Безбройните престъпления срещу народа се оправдавали с интересите на народа, който в действителност бил смятан за груб материал на историческия процес. За всяка олигархия било важно само едно: този материал да е повече, за да съществува винаги невежа маса — опора на единовластието и войната. Между държавите от този род се започнало глупаво надпреварване в увеличаване броя на населението, а то повлякло след себе си безумно разточителство на производителните сили на планетата, което разрушило великото равновесие на биосферата, постигнато през милионите векове природна еволюция. А за „материала“ — за народа — безсмислеността на живота достигнала

краен предел, обусловила наркоманията във всичките ѝ разновидности и равнодушието към всичко...

Чеди помълча и довърши:

— Струва ми се, че на Торманс ние се срещаме с олигархично общество, възникнало от държавния капитализъм, защото тук има остатъци от религията и възпитателното дело е на много ниско ниво. Капитализмът е заинтересован от техническото образование и поддържа проповядването на религиозния морал. Мравешкият лъжесоциализъм, напротив, старателно изкоренява религията, той е заинтересован не от високото ниво на образованието, а само от оня минимум, необходим, за да могат масите послушно да възприемат „великите“ идеи на вождовете — за тази цел се иска хората да не разбират кое е закон и кое — беззаконие, да не си представят последиците от своите постъпки и напълно да загубват индивидуалността си, превръщайки се в частици от добре нагласената машина на потисничеството и произвола.

— Но къде остава моралът? — възкликна Тивиса.

— В зависимост от обстоятелствата моралът се диктува отгоре. Затова единственото постоянно нещо в индивидуалностите може да бъде липсата на инициатива, а може би и страхът пред висшестоящите. Разнообразните страхове, които пронизват едно такова общество, са аналогични на суеверните страхове, възниквали в изолираните останки от архаични култури, където ужасът пред боговете карал хората да се предпазват с помощта на много сложни ритуални обреди вместо със съзнателна отговорност за собствените им постъпки.

— Но това е тълпа! — каза Евиза.

— Тълпа, разбира се. Потискането на индивидуалността превръща хората в човешко стадо, както е било през Тъмните векове на Земята, когато християнската църква фактически изпълнила задачата на Сатаната, като озлобила и направила убийци безброй хора... Но вие ме карате да се отклонявам от икономиката в психологията. Привършвам. На Торманс има класово капиталистическо общество, олигархия, властваща над двете основни, еднакво потискани класи: класата на образованите, които по необходимост живеят по-дълго, иначе е неизгодно да ги учат, и класата на необразованите, които умират на дваисет и пет години.

— Родис, вие съгласна ли сте с твърденията на Чеди? — попита Вир Норин.

— Струват ми се съвсем вероятни, само че не е напълно ясна границата между държавния капитализъм и мравешкия лъжесоциализъм. Може би обществото на Торманс е възникнало от втория?

— Може би — съгласи се Чеди. — Но не се наемам да го доказвам.

— Кажете ни, Родис — попита Евиза, — нима у нас, на Земята, някога е съществувало подобно нещо? Аз съм учила история, но недостатъчно, и зле си представям този труден преходен период от историята на човечеството — Ерата на разединения свят. Каква е била неговата същност?

— През този период започнали да се образуват държавно-капиталистически формации с тенденция да се разпространят по цялата планета. Именно във фазата на държавния капитализъм проличала цялата безчовечност на тази система. Щом се премахнала конкуренцията, веднага отпаднала необходимостта от подобряване и поевтиняване на продуктите на производството. Трудно можете да си представите какво настъпило в Америка след установяването на тази форма! В тази страна, разглезена от изобилието на предмети! Олигархията властвува само заради собствените си привилегии. Същината на тази форма се крие в неравенството на разпределението, затова при държавния капитализъм работата не е в собствеността върху средствата за производство, а в „собствеността“ върху благата и привилегиите. В същото време в основата на всяко нещо стои частният въпрос за личния успех, заради който хората са готови на всичко, без да се грижат за обществото и за бъдещето. Всичко се продава, работата е само в цената.

Лъжесоциализмът, който заимствува от държавния капитализъм демагогията и неосъществимите обещания, си прилича с него по това, че властта се заграбва от група избрани и че се потискат, по-точно дори физически се унищожават, несъгласните, при воинствуващия национализъм, при терористичното беззаконие, което неизбежно води до фашизъм. Както знаем, без закон няма култура, няма цивилизация. В условията на лъжесоциализма сериозното противоречие между личността и обществото не може да бъде премахнато. Все повече се

затяга пружината на сложността на взаимната кооперация между отделните елементи във висшия организъм и висшето общество. Най-страшната опасност за организираното общество се поражда от това, че колкото по-висока е организацията, толкова по-силна става властта на обществото над индивида. И ако борбата за власт се води от най-малко полезните членове на обществото, това именно е обратната страна на организацията.

Колкото по-сложно е обществото, толкова по-голяма трябва да бъде дисциплината в него, става дума за съзнателната дисциплина, следователно необходимо е все по-голямо и по-голямо развитие и многостранност на личността. Ето защо дори при нас образованието и възпитанието са толкова сложни и фактически продължават цял живот. Ето защо е толкова ограничен изразът „аз искам така“ и е заменен с „така е необходимо“.

— Но кой пръв е тръгнал по този път? Нима пак Русия? — заинтересува се Евиза.

— Пак Русия — първата социалистическа страна. Именно тя тръгнала по великия път, по острието на бръснача между гангстеризиращия се капитализъм, лъжесоциализма и всички техни разновидности. Руснаците решили, че е по-добре да бъдат по-бедни, но да подготвят общество, в което да съществува по-голяма грижа за хората и по-голяма справедливост, да изкоренят условията за капиталистически успех, както и самото това понятие, да изкоренят всички видове господари, големи и малки, в политиката, науката и изкуството. Ето ключа, който довел нашите прадеди до Ерата на световното обединение, Той липсва на Торманс, защото тук, две хиляди години след ЕСО, още съществува инферно, олигархия, която е създала префинена система за потискане. За борба с тази система трябва да се създадат хора с висока психофизиологическа тренировка, които да бъдат безвредни като нас в своето могъщество. И преди всичко те трябва да бъдат научени да се борят с проникналата навсякъде „привилегированост“ — системата за противопоставяне на властници и тълпа на всезнаещи — учени и неучи невежи, на звезди и бездарници, на елит и низша работническа класа. В тази система се крие коренът на фашизма и коренът на развращаването на тормансианите.

Седмината земляни седяха на едно широко пурпурночервено канапе. През високия прозорец от някаква дебела пластмаса с розов оттенък се виждаха дърветата в градината, пронизвани от лъчите на светилото на Торманс. За разлика от земното Слънце то не описваше дъги по небето, а се спущаше бавно и величествено почти по отвесна линия. През розовите прозорци лъчите му изглеждаха лилави. Бронзовите лица на астронавтите придобиха мрачен зеленикав оттенък.

— И така, решено ли е? — каза Вир Норин, чийто СДФ изпълняваше секретарските задължения и кодираше резултатите от съвещанието за предаване на „Тъмен пламък“.

— Решено — потвърди Родис. — Вие оставате в столицата сред учените и инженерите. Тор Лик и Тивиса ще прекосят планетата от полюс до полюс, ще посетят резерватите и морските станции, Евиза ще обикаля медицинските институти, Чеди и Ген ще изучават обществения живот, а аз ще се заема с историята. Сега трябва да се свържем с кораба, а после — да спим. Нашите домакини рано лягат и рано стават.

Наистина, щом угаснаха последните лъчи на залеза и под високия таван автоматично се включи осветлението, настъпи абсолютна тишина. Понякога в тъмната градина се забелязваха сенките на бавно вървящите стражи и отново всичко застиваше като в мъртвата вода на приказно езеро.

На Евиза ѝ стана задушно, тя пристъпи до прозореца и започна да върти ръчката му. Широкото черчеве се отвори, в стаята полъхна прохладният, особено миришец въздух на градината на чуждата планета и в същия миг отвратително зави сирена. От всички страни дотичаха хора, те светеха с фенери и вдигаха заплашително черните фунии на своето оръжие.

Вир Норин с един скок се намери до смаяната Евиза и затръшна прозореца. Воят се прекрати. Норин се опита да успокои с жестове струпалите се под прозореца стражи. Фенерите угаснаха, пазачите се разотидоха и земляните дадоха воля на чувствата си, шегувайки се с възмутената Евиза.

— Убеден съм, че нас ни слушат и гледат през цялото време — каза Тор Лик.

— Добре, че езикът на Земята е абсолютно неразбираем за Торманс! — възкликна Евиза. — Те още нямат наши текстове с достатъчна дължина.

— Струва ми се, че лесно ще ги дешифрират — възрази Чеди, — много са сходните думи и понятия. В същност това е един от езиците от петия период от ЕРС, който за двайсет и два века се е променил.

— Както и да е, нашите разговори засега са неразбираеми и няма да безпокоят излишно владетелите на Ян-Ях — каза Фай Родис. — Понякога ще трябва да се екранизираме с помощта на СДФ, за да не ги въвеждаме в интимните страни от нашия живот. Например сега, когато ще говорим със звездолета.

Черносиният СДФ на Родис дойде в центъра на стаята. Под неговия капак забръмча далечният проектор на ТВФ, стаята потъна в мрак. Астронавтите насядаха още по-нагъсто на канапето. От срещуположната страна пламна зелена светлина и зазвучаха мелодичните звуци на песента за върбовата клонка над планинската река. Размазаните, бързо мяркащи се контури на хора изведнъж изпъкнаха ясни и обемни, сякаш останалите на кораба бяха прехвъркнали тук, в градините на Цоам, и бяха седнали до тях в тази висока стая на двореца.

За да се икономисва енергията на батериите на СДФ, чиято сила можеше да потрѣбва за по-важни работи, всеки предаваше впечатленията си от първия ден на Торманс сбито. Рекорда за краткост спечели Тор Лик, който говори последен:

„Много прах, приказки за величие, щастие и безопасност. В същото време виждаме страх и предпазни устройства, които служат не за сигурност, а за да направят властелините на Торманс недостъпни. Лицата на хората са навъсени, дори и птиците тук не пеят.“

Когато угасна стереоизображението и връзката със звездолета се прекъсна, Родис каза:

— Не знам вие как сте, но мен предпазната ваксина и биофилтрите ме направиха сънлива.

Сънното състояние вместо обикновената жажда за дейност обзе всички. Евиза сметна това за нормално явление и предупреди, че астронавтите ще се чувствуват отпаднали още три-четири дена,

На другата сутрин, едва седмината земяни бяха привършили закуската си, се появи един сановник с черно като въглен одеяние с

извезани по него синкавосребърни змии. Той покани Фай Родис на среща „лично с великия Чойо Чагас“. На останалите членове на експедицията той предложи да се поразходят из градините на Цоам, докато не настане време да отидат в централния „Кръг за сведения“, където ще им предадат информацията „по заповед на великия Чойо Чагас“.

Фай Родис изпрати на другарите си въздушна целувка и излезе, съпроводвана от един мълчалив страж с лилави дрехи. С почитателно кимване той ѝ сочеше пътя. Пред един от входовете, прикрит с тежък килим, той застина, разперил ръце и превит на две. Фай Родис само отметна килима и веднага се разтвори една тежка врата, която като всички врати на Торманс се въртеше на панти, а не се прибираще в стената, както на Земята. Фай Родис се озова в стая с тъмнозелени драперии и покрити с резба мебели от абанос, които земляните вече бяха виждали от звездолета по поверителния телевизионен канал.

Чойо Чагас стоеше, леко докоснал с пръст едно кристално разноцветно кълбо върху черна подставка. Отблизо великият малко приличаше на образите си от екрана. Чагас се усмихна възхитро и ободряващо, покани я с ръка да седне и Родис му се усмихна в отговор, докато се наместваше удобно в широкото кресло.

Чойо Чагас седна близо до нея, наведе се доверително напред и събра ръце, сякаш се готвеше да изслуша търпеливо гостенката си.

— Сега можем да си поговорим насаме, както подобава на господари на съдбините. Нищо, че звездолетът е само песъчинка в сравнение с планетата, психологическата отговорността и пълнотата на властта и на двама ни са еднакви.

Фай Родис поиска да му възрази — подобна формула не можеше да важи за нея, а за човек от Земята тя беше морално обидна, но се съдържа. Би било смешно и безполезно да преподава на един закостенял олигарх основите на земната комунистическа етика.

— Какви са нормите на човешко общуване при вас, на Земята — продължи Чойо Чагас, — в кои случаи вие казвате истината?

— Винаги!

— Това е невъзможно. Абсолютна и неизменна истина не съществува!

— Съществува нейното приближение до идеала, което е толкова по-близо, колкото по-високо е равнището на общественото съзнание на

човека.

— Какво общо има то с въпроса?

— Когато болшинството хора си дават сметка, че всяко явление е двустранно, че истината има две лица и зависи от изменящия се живот...

— Значи няма абсолютна истина?

— Стремещт към абсолютното е една от най-големите грешки на човека. Получава се едностранчивост, тоест полуистина, а тя е по-лоша от откровената лъжа, която може да заблуди по-малък брой хора и не е страшна за знаещия човек.

— И вие винаги ли спазвате това правило? Неотклонно?

— Неотклонно! — твърдо отговори Родис и веднага се смути вътрешно, като си спомни разиграната на звездолета инсценировка.

— Тогава кажете ми истината: защо се появихте тук, на планетата Ян-Ях?

— Повтарям ви предишното обяснение. Нашите учени ви смятат за потомци на земляните от петия период на древната епоха, наречена на Земята ЕРС — Ера на разединения свят. Вие трябва да сте наши преки сродници. И нима не е очевидно това? Достатъчно е човек да погледне мене и вас.

— Народът на Ян-Ях е на друго мнение — натъртено изрече Чойо Чагас, — но нека приемем, че казаното от вас е вярно. По-нататък?

— По-нататък би било естествено да започнем да общуваме, Да обменяме постиженията си. да анализираме поуките от грешките си, да си помагаме при затруднения и може би да се слеем в едно семейство.

— Ето какво било! Да се слеем в едно семейство! Така сте решили вие, земляните, от наше име! Да се слеем в едно семейство! Искате да покорите народа на Ян-Ях. Това са тайните ви намерения!

Фай Родис се изправи и застина, гледайки в упор Чойо

Чагас. Зелените ѝ очи потъмняха. Някаква незнайна сила окува волята на председателя на Съвета на Четиримата. Той заглуши мимолетното чувство на уплаха и каза:

— Да речем, че опасенията ни са прекомерни, но нали вие се появихте тук, без да ни питате? Необходимо ли е да изброявам

причините, поради които нашата планета отхвърля без изключение всички пришълци от чужди светове?

— А особено от един свят на хора, които толкова приличат на вас — подсказа Родис премълчаната от Чагас мисъл.

Той я изгледа подозрително с тесните си очи: „Да не би да е вещица тая?“ — и кимна утвърдително с глава,

— Аз не мога да повярвам, че хората на Ян-Ях биха се отказали да надникнат в океана на безбрежното знание, който им се разкрива чрез нашата планета и Великия пръстен!

— Аз не знам какво е това.

— Още повече! — Родис погледна учудено Чойо Чагас, приведе се още по-близо до него. — Нима за вас не е най-важно да увеличавате красотата, знанието и хармонията както в човека, така и в обществото?

— Това е вашият идеал! А нашият е ограничаването на знанията, защото те разкриват пред човека чудовищната пропаст на Космоса, на ръба на която той осъзнава своето нищожество и губи вяра в себе си. Разрушава се ценността на простите и прекрасни усещания на живота. Щастието на човека се състои в това, да бъде в хармония с условията, в които е роден и ще живее вечно, защото излизането от тялото означава смърт, нищо, угасена от вятъра искра. И ние сме създали тук щастието не за да го разрушат пришълци, дори и когато те претендират за кръвно родство с нас!

— Щастието на молюск, скрит в черупката си, която всеки миг може да бъде смазана от неизбежното стечение на обстоятелствата, едно време наричано на Земята съдба, а у вас и сега се нарича така.

— При нас всичко е предвидено!

— Без знанието? Ами неотдавнашните катастрофални последици от пренаселването? Цялата ви планета е покрита с гробища — десетки милиарди жертви на невежеството и упоритостта — с болка каза Фай Родис. — Това е обикновената цена, която се плаща за лишена от мъдрост цивилизация. Да допуснете обикновено сляпо препълване на екологическата ниша (екологическа ниша — средата, в която се развива един или друг вид) съвсем като неразумен животински вид?! Печален и позорен резултат за хомо сапиенс — разумния човек.

— Така ли?! Значи ви е известна историята на Ян-Ях? Откъде? — злобно присви очи Чойо Чагас.

— Само от един откъслек от съобщението на чужд звездолет, който наблюдавал вашата планета преди двеста и осемдесет години. На него кацането му било отказано от вашите предшественици, които също си въобразявали, че държат в свои ръце съдбата на планетата. — Фай Родис каза това подигравателно и рязко, разбирайки, че само така може да пробие черупката на самоувереното величие на този човек.

Чойо Чагас скочи и измери Родис от главата до петите с такъв поглед, от който неговите подвластни премаляваха и загубваха способността да говорят. Жената от Земята стана и се залови да разглежда властелина бавно и спокойно, като нещо любопитно, подлежащо на изучаване. Хората на Земята отдавна бяха се научили да долавят в тънкости психологическата атмосфера, заобикаляща всеки човек, и по нея да съдят за мислите и чувствата му.

— Унищожаването на несъгласните е древен и остарял метод — каза тя, четейки мислите на властелина. — Един ден вие ще отговорите не само за пратениците на другите светове, за вестителите на космическото братство на разума, но и за хората от собствения ви народ.

— По какъв начин? — попита Чагас, сдържайки беса си.

— Ако изследователите установят на планетата вредоносна жестокост и преднамерена дезинформация, спънки по пътищата към познанието, които водят до невежество на населението, те могат да апелират към арбитража на Великия пръстен.

— И тогава?

— Ние лекуваме болестите не само на отделните хора, но и на цели общества. И особено внимание обръщаме на профилактиката на социалните бедствия. Вероятно това е трябвало да се извърши на планетата Ян-Ях преди няколко века...

— Вие пристигнахте с поученията си, когато ние сами вече се измъкнахме от извънредно трудното положение — каза, успокоявайки се, председателят на Съвета на Четиримата.

— Знаете, че по-рано земляните не можеха да преодолеят гигантското пространство. Та ние и не подозирахме, че нашите прадеди от Земята са могли да се отдалечат на толкова невероятно разстояние. Ако не бяха изследователите от Цефей... Впрочем защо да си губим времето напразно? Опитайте се да изоставите ролята на всемогъщ властелин. Помогнете ни да ви опознаем и самите вие се

постарайте да ни опознаете. А резултатът ще определи по-нататъшните ви решения.

— А вашите?

— Аз сама не мога да решавам ничии съдби — дори на моите спътници, които ми се доверяват. Тъкмо поради това аз не съм владетелка по начина, по който вие разбирате това.

— Ще го имам пред вид — каза Чойо Чагас, който пак стана любезен и накара Родис да седне на старото си място. — Обмислихте ли плановете си за запознаване с нашата планета?

Фай Родис му изложи набелязания предния ден план.

Чойо Чагас я слушаше внимателно и за учудване на Родис, не направи никакви възражения. Той стоеше загледан в кристалното кълбо, и като че ли размишляваше. Родис млъкна и Чойо Чагас, без да откъсва поглед от кълбото, даде съгласието си за всички пътувания на своите гости.

— Само при едно условие — обърна се внезапно той към Фай Родис, — че вие засега ще останете гостенка на градините на Цоам!

— Като заложничка ли? — полу на шега, полусериозно попита Родис.

— О, не, как може! Просто аз пръв трябва да науча всичко за моята „прародина“ — иронично отговори той.

— Нима не знаете нищо за нея?

Чойо Чагас трепна и избягна срещата с всичко разбиращите зелени очи.

— Естествено! Ние сме от Белите звезди, както са установили нашите учени. А вие сте съвсем други. Вие не се виждате отстрана и не разбирате колко сте различни от нас. Преди всичко вие притежавате нечувана бързина на движенията и мислите, съчетана с увереност и явно вътрешно спокойствие. Всичко това може да вбеси човек.

— Това не е хубаво. Вие разкривате затаената в дълбините на душата ви непълноценност — майка на всяка жестокост. Когато идват на власт хора с такъв комплекс, те започват да сеят около себе си озлобление и унижение и то се разпространява също като кръговете по водата — вместо примера за доблест и служене на човека.

— Глупости! На вас само ви се струва така, защото имате психика, чужда на нашата...

Фай Родис стана толкова бързо, че Чойо Чагас целият се напрегна от изненада като хищен звяр. Но тя само докосна кристалната топка, която беше я заинтересувала с особеното преливане на цветовете си.

— На Земята такива гадателски кълба за автохипноза са можели да правят само в Япония преди пет хилядолетия. Древните майстори ги струговали от прозрачни естествени кварцови кристали. За гадаене трябва две кълба, едното се слага вертикално с оста, а другото — хоризонтално като вашия Тор... вашата планета. А къде е второто кълбо?

— Останало е при прадедите ни на Белите звезди.

— Може би — равнодушно се съгласи Родис, сякаш загубила интерес към по-нататъшния разговор.

За пръв път през живота си председателят на Съвета на Четиримата почувствува необикновен смут. Той наведе глава. Няколко минути и двамата мълчаха.

— Ще ви запозная с жена си — внезапно каза Чойо Чагас и изчезна безшумно зад гънките на зелената тъкан. Фай Родис продължи да стои, без да откъсва поглед от кълбото, като се усмихваше на мислите си. Внезапно тя посегна към колана си и извади миниатюрна метална тръбичка. Допря я до поставката на гадателското кълбо и една нищожна прашинка от абаноса, напълно достатъчна за анализ, се оказа на нейно разположение.

Фай Родис не се досещаше, че е удостоена с нечувана почест. Личният живот на членовете на Съвета на Четиримата винаги се държеше в тайна. Смяташе се, че тези свръхчовеци изобщо не се унижават с такива житейски работи като женитбата, а в замяна на това моментално могат да получат за любовница която си поискат жена от планетата Ян-Ях. В действителност властелините си избираха жените и любовниците само от много тесен кръг на най-предани хора.

Чойо Чагас влезе безшумно и внезапно. Изглежда, това му беше навик. Той хвърли бърз поглед наляво и надясно и едва след това се взря в неподвижно застаналата гостенка.

— Те са по местата си — тихо каза Родис, — само че...

— Какво само че? — нетърпеливо възкликна Чойо Чагас, прекоси с две крачки стаята и дръпна нагънатата драперия, която по нищо не се различаваше от тапицерията на стените. В нишата зад нея

стоеше човек и гледаше господаря си с широко отворени очи. Чойо Чагас изкрещя гневно, но стражът не се помръдна от мястото си. Чойо Чагас се хвърли към срещуположната страна. Родис го спря с жест.

— И вторият нищо не усеща!

— Това ваши фокуси ли са? — попита властелинът извън себе си от яд.

— Страх ме беше да не се натъкна на неразбиране, както стана вчера с прозореца — с донякъде извиняващ се тон си призна Родис.

— С всекиго ли можете да направите това? Дори и с мен?

— Не. Вие се числите към онази пета част от хората, която не се поддава на хипноза. Отначало трябва да сломя подсъзнанието ви. Впрочем това ви е известно... Вие имате концентрирана и тренирана воля, могъщ ум. Вие карате хората да ви се подчиняват не само посредством влиянието на славата, властта и съответната обстановка. Макар че отлично използвате и тези начини. Да вземем вашата приемна зала: вие седите горе, озарени, а долу, в полумрака, са всички други, нищожните служители.

— Не е ли добре измислено? — попита Чойо Чагас с нотка на превъзходство.

— Тези неща отдавна са известни на Земята. И то къде-къде по-величествени!

— Например?

— В древен Китай императорът, или Синът на небето, веднъж годишно отправял молитва за добра реколта. Той стигал от храма до специалната мраморна беседка — олтара — през парка по път, по който имал право да ходи единствено той. Пътят бил издигнат до върховете на дърветата в парка и покрит с грижливо наредени мраморни плочи. Той вървял в пълно уединение и тишина, носейки съда с жертвата. На всеки човек, който случайно се мернел там долу, под дърветата, незабавно му отсичали главата.

— Значи, за да бъде пълно моето величие, вчера аз трябваше да отсека главите на всички ви?... Но да оставим това. Как се справихте с моите стражи?

— Много лесно. Те са тренирани за безотговорно и безразсъдно изпълнение. То води след себе си загуба на разумното възприемане и на волята — главния компонент на устойчивостта. Това вече не е

индивидуалност, а биомашина с въведена в нея програма. Няма нищо по-лесно от смяната на програмата...

Изад драперията също така внезапно като мъжа си се появи една необикновено красива за тормансианка жена. Висока колкото Фай Родис, но значително по-нежна, тя се движеше с особена гъвкавост, явно целяща да прави впечатление. Косата ѝ, черна като на Родис, но матова, а не лъскава, беше срасана над високото гладко чело и падаше по слепоочията и тила ѝ на тежки вълни. На темето ѝ блестяха две преплетени змии със зинали уста, майсторски изковани от светъл метал с възрозов оттенък. Огърлица от същия метал във вид на ажурни квадрати, свързани помежду си с розови камъни с елмазен блясък, обхващаше високата ѝ шия и се спущаше с четири лъскави висулки в трапчинката между едва прикритите от фестоните на изопнатия корсаж гърди. Полегатите тесни рамене, красивите ръце и голяма част от гърба бяха оголени, което представляваше голямо изключение от правилата на ежедневния костюм на Торманс.

Дългите, леко дръпнати очи под извитите вежди гледаха втренчено и властно, а устните на едрата уста с повдигнати ъгълчета бяха стиснати здраво и изразяваха недоволство.

Жената се спря и безцеремонно започна да разглежда гостенката си. Родис първа тръгна към нея.

— Недейте се самозалъгва — тихо каза тя, — вие безспорно сте красива, но не можете да бъдете най-прекрасна от всички, както и никой във вселената. Нюансите на красотата са безкрайно различни — в това се крие богатството на света.

Жената на властелина присви тъмните си кафяви очи и подаде ръка с величествен жест, в който се долавяше нещо престорено, детско. Фай Родис, която вече беше усвоила приветствието на Торманс, стисна предпазливо тясната ѝ длан.

— Как се казвате, гостенко от Земята? — попита другата с висок, възостър глас, отсечено, сякаш заповядваше.

— Фай Родис.

— Звучи добре, макар че ние сме свикнали с други съчетания на звуковете. А аз съм Янтре Яхах, в ежедневния говор — Ян-Ях.

— Нарекли са ви по името на планетата! — възкликна Родис. — Сполучливо име за жена на върховен владетел.

По устните на жената от Торманс премина презрителна усмивка.

— Грешите! Планетата беше наречена с моето име.

— Не може да бъде! Да се преименува планетата с всяка нова владетелка — такъв огромен и излишен труд по преписването на всички означения, такава бъркотия по книгите!

— Грижете по промяната на имената не са нищо! — намеси се Чойо Чагас. — Нашите хора и без това си нямат работа, винаги ще се намерят свободни ръце.

Фай Родис за пръв път се смути и застана мълком пред властелина на планетата и неговата прекрасна жена.

Те и двамата изтълкуваха по своему нейното смущение и решиха, че е настъпил подходящ момент за приключване на аудиенцията...

— Долу в жълтата зала ви чака инженерът, прикрепен към вас, за да ви помогне в получаването на информация. Той винаги ще бъде тук и ще се появява след първото ви повикване.

— Инженер ли казахте? — попита Родис. — Аз се надявах на историк. Фактически аз съм невежа по въпросите на технологията. Освен това у нас, на Земята, историята е най-важният клон на знанията, наука на науките.

— За да борави човек с информацията, му трябва инженер. При нас е така. — Чойо Чагас се усмихна снизходително.

— Благодаря ви. — Родис се поклони.

— О, ние ще се срещаме още много пъти! Кога ще ми покажете филмите за Земята?

— Когато поискате.

— Добре. Аз ще избира подходящо време и ще ви съобщя. А, да — Чойо Чагас кимна към драпериите, — върнете ги в предишното им състояние.

— Можете да им дадете сигнал, те са свободни.

Чойо Чагас щракна с пръсти и в същия миг двамата стражи излязоха от скривалищата си с наведени глави. Единият от тях тръгна пред Фай Родис по коридорите към една зала, драпирана в черно и постлана с черни килими. Оттук двете дъги на черната каменна стълба се спущаха към златистожълтата долна зала. Стражът се спря край балюстрадата и Фай Родис тръгна надолу сама, чувствайки странно облекчение като че ли зад навъсената чернота горе беше останала тревогата за съдбата на експедицията.

В средата върху жълтия килим стоеше човек, по-бледен от обикновените тормансиани, с гъста и къса черна брада, приличащ на старинен портрет от ЕРС. Могъщо чело, гъсти вежди, Надвиснали над леко изпъкналите очи, тясна дъга на черните мустаци... Човекът също като в транс гледаше как слиза по черната стълба жената от Земята, чиито поразително правилни и твърди черти на лицето бяха полускрити от прозрачен щит. Сиянието на нейните широко отворени зелени очи излъчваше нечовешко. Тя сякаш гледаше през него към безпределни, познати само на нея далнини. Тормансианинът веднага разбра, че тя е дъщеря на свят, който не се ограничава с една планета, а е открит за просторите на вселената. Инженерът превъзможна минутното си объркване и се приближи към нея.

— Аз съм Хонтеело Толо Фраел — ясно произнесе той съставеното от три думи име, означаващо нисък ранг.

— Аз съм Фай Родис.

— Фай Родис, изпратен съм на ваше разположение. Моето име е сложно, особено за гости от чужда планета. Наричайте ме просто Таел. — Инженерът се усмихна стеснително и добродушно.

Родис разбра, че това е първият наистина добър човек, срещнат от нея на планетата Ян-Ях.

— Тук съществуват ли някакви приставки към имената, означаващи уважение, бележещи ум, труд или геройство, както у нас на Земята?

— Не, нямаме нищо подобно. Всички съкратено се наричат „кжи“ — краткожител, жителка; учените, техниците и хората на изкуството, които не подлежат на ранна смърт, „джи“ — дългожители, а към управниците се обръщаме с думите „велики“, „всемогъщи“ или „повелителю“.

Фай Родис обмисляше чутото, а инженерът нервно правеше черти по килима с върха на обувката си, твърда и скърцаща, за разлика от безшумните, меки обувки на „змиеносците“.

— Бихте ли желали да излезем в градината? — почти плахо предложи той. — Там ние ще можем...

— Да отидем... Таел — каза Родис и се усмихна на инженера.

Той пребледня, обърна се и тръгна напред. През прозореца-врата те слязоха в градината, в тесните алеи, планирани съвсем като на Земята.

Фай Родис се оглеждаше и се мъчеше да си спомни къде е виждала нещо подобно. Да не би в някое от училищата от трети цикъл в Южна Америка?

Безлистните цветя-дискове, яркожълти открая и тъмновиолетови в средата, които се полюшваха на тънките си голи стъбла над изумрудената трева, с нищо не напомняха за Земята. Чужди й изглеждаха и жълтите фуниевидни дървета. През биофилтрите едва проникваше острият мирис на други едни цветя, с ярък син цвят, които висяха на кичури от храстите около овалната полянка. Фай Родис направи крачка към широката пейка с намерение да седне, но инженерът енергично й посочи към другата страна, където едно конусовидно хълмче беше увенчано с беседка във формата на корона с тъпи зъбци.

— Това са цветята на безгрижната почивка — поясни той, — достатъчно е да поседите там няколко минути, за да потънете във вцепенение без мисли, страх и грижи. Тук обичат да седят върховните управници и в уреченото време слугите идват да ги изведат, иначе човек може да се застои тук неопределено дълго!

Тормансианинът и гостенката от Земята се изкачиха в беседката с изглед към градините на Цоам. Далеч долу, отвъд сините стени на градините, в подножието на платото се простираше огромен град. Стъклените му улици блестяха като речни ръкави. Но водата май не достигаше дори и в градините на Цоам.

Под земята в скрити тръби шумяха ручейчета и тук-там се вливаха в скромни басейни. От огромната порта дори дотук се дочуваха нестройна музика, равномерна глъчка, смях и отделни викове.

— Да не би там да става нещо? — попита Родис.

— Нищо. Това са стражите и прислугата на градините.

— Но защо са толкова невъздържани? Нима живеещите тук управници не държат на тишината?

— Не знам. В града шумът е много повече. В двореца не се чува, а удобството на другите им е безразлично. Слугите на властелините не се страхуват от никого, стига да са угодни на своите господари.

— Тогава те много зле ги възпитават!

— Че защо? И какво разбирате вие под тази дума?

— Преди всичко умението да се сдържаш, да не пречиш на другите хора. Това е единствената възможност да се направи съвместният живот добър за всички без изключение.

— И вие постигнали ли сте го на Земята?

— Дори нещо повече. Висшите стъпала на възприемането и самодисциплината, когато мислиш първо за другия и после за себе си.

— Това е невъзможно?

— То е било постигнато още преди хилядолетия.

— Значи и при вас не винаги е било така?

— Разбира се. Човекът е преодолял безброй препятствия. Но най-трудно и най-важно е било преодоляването на самия себе си, и то не от единици, а от цялата маса. А после всичко станало просто. Когато започвали да разбират околните и да им помагат, хората придобивали чувство за собствена значимост, без за това да се изисква нито особен талант, нито изключителна интелигентност, следователно този е именно пътят за мнозинството. Хората почувствували, че стават все по-префинени, по-изкусни, че придобиват широта на мисленето, с грамадно предимство пред тесните интелектуалци, дори и пред най-умните.

Инженерът не каза нищо, заслушан в далечния рев на радиото и в хорската глъчка.

— А сега ми разкажете по какъв начин съхранявате информацията на планетата Ян-Ях. И ми помогнете да я получа.

— Какво ви интересува на първо място?

— Историята на заселването на планетата от момента, когато вашите хора са пристигнали тук, чак до най-ново време. Особено интересни за мен са периодите на максимална заселеност и на последвалото я рязко спадане на населението на Ян-Ях. Естествено, с икономическите показатели и с промените в преобладаващата идеология,

— Всичко, което засяга нашето появяване тук, е забранено. Забранена е освен това и цялата информация за периодите на Голямата беда и Мъдрият отказ.

— Не разбирам.

— Владетелите на Ян-Ях не разрешават на никого да изучава така наречените забранени периоди от историята.

— Невероятно! Струва ми се, че тук има някакво недоразумение. А засега ме запознайте поне с онази история, която е разрешена, само че с точни икономически показатели и статистически данни от изчислителните машини.

— Данните от изчислителните машини не се показват на никого и не са били показвани и по-рано. За всеки период те се обработват от специални хора под пълен секрет. Обнародвало се е само позволеното.

— Тогава какво значение имат тези сведения за науката?

— Почти никакво. Управниците са се стараели да представят всеки период такъв, какъвто те са искали.

— Има ли възможност човек да се добере до реални факти?

— Само по косвен път, в ръкописните мемоари и в литературните произведения, убягнали от цензурата или унищожаване.

Фай Родис стана. Инженер Толо Фраел също се надигна, навел очи. защото се чувствуваше унижен от робското си положение като изследовател. Родис сложи ръка на рамото му.

— Точно така ще постъпим — каза му тя меко. — Отначало общ преглед на историята в разрешения обем, а после се постарайте да ми донесете всичко, което е оцеляло от миналите цензури и корекции, по-точно — от изопачаването и пряката дезинформация. Не се огорчавайте, на Земята е имало подобни периоди. А скоро ще видите какво е станало след това.

Инженерът я изпрати мълком до двореца.

ГЛАВА ШЕСТА

ЦЕНАТА НА РАЯ

— Евиза, къде е Родис?

— Не знам, Вир.

— Три дена не съм я виждал.

Чеди беше я търсила навсякъде, от Кръга за информация до покоите на върховния владетел, но там Не я пуснаха.

— Родис изчезна след демонстрацията На нашите стереофилми, щом Тивиса и Тор отлетяха за опасното полукълбо на Торманс, без да могат да дочакат разрешението да свалят скафандрите си — каза Вир.

— Уви — съгласи се Евиза, — ще трябва да поносим още малко тази броня. Аз вече свикнах с металната кожа, но би било чудесно да се освободим от тръбичките и лицевите щитове. Биофилтрите пречат значително по-малко... Но ето го и Ген Атал! Знаете ли нещо за Родис?

— Родис е в Залата на мрака. Аз се качвах по черната стълба, а тя вървеше до Чойо Чагас, съпроводжана от двама стражи, които Чеди толкова не обича.

— Не ми харесва всичко това — каза Вир Норин.

— Защо се тревожите? — невъзмутимо попита Ген Атал, — Фай се уединява с Чойо Чагас. По владетелска линия, както се шегува тя.

— Тия зле възпитани владетели, смятащи, че стоят над дисциплината, ми приличат на тигри. Те са опасни с несдържаните си емоции, които ги тласкат към безотговорни действия. А СДФ на Родис стои тук заключен,

— Сега ще видим. — Инженерът по броневата защита направи с ръка кръгообразен жест.

Кафеникавозлатистият СДФ, оцветен в тон със скафандъра на Ген, веднага дотича при краката му. Няколко секунди и цилиндърът на високо краче, който се подаде от купола на гърба на робота, пламна с лилаворозова светлина. Пред стената на стаята се сгъсти, фокусирайки се, изображението на част от пилотската кабина на „Тъмен пламък“, превърната в пост за свръзка и наблюдение.

Милото лице на Нея Холи изглеждаше изморено в отблясъците на зелените, сини и оранжеви светлини по различните пултове.

Нея поздрави Ген с въздушна целувка, но изведнъж се сепна и попита:

— Защо по никое време?

— Трябва да погледна „таблото на живота“ — каза Ген.

Нея Холи премести поглед върху светлокремавия панел, където ярко и спокойно блестяха седем зелени светлини.

— Виждам ги! — възкликна Ген, сбогува се с Нея и изключи робота.

— Научихме всичко! — каза той на Евиза и Вир. — Родис е жива и здрава, и сигналната гривна е на нея, но може би те я държат... как се казваше това...

— В плен! — подсказа му Вир Норин.

— Кой е в плен? — звънна отзад гласът на Чеди.

— Фай Родис! Вир я е видял в Залата на мрака с Чойо Чагас преди четири дена, а ние изобщо не сме я срещали.

— Тогава да тръгваме към Залата на мрака и нека Ген ни покаже къде са отишли те. — Стремителната Чеди тръгна напред.

В края на сърповидно извитата галерия те слязоха до черните килими, заградени от черните колони, балдахини и стени на Залата на мрака, както астронавтите бяха нарекли тази кръгла зала.

Ген Атал отиде при стълбата с балюстрадата. помисли няколко секунди и уверено се насочи към тъмното пространство между две сближени колони. Зад тях имаше заключена врата. След няколко несполучливи опита да я отвори Ген Атал почука силно.

— Кой дръзва да нахълта в покоите на владетеля на Ян-Ях? — изрева отгоре усиленият от електронни приспособления глас на един от стражите.

— Ние, хората от Земята, търсим нашата владетелка! — извика, подражавайки на усилвателя, Вир Норин.

— Не знам нищо. Вървете си и чакайте, докато владетелите не сметнат за нужно да се явят при вас!

Земляните се спогледаха. Чеди прошепна нещо на Вир Норин и по устните на астронавигатора заигра съвсем момчешка усмивка.

— Владетелят на Торманс прави така! — и той щракна с пръсти.

След няколко секунди се дочу лекото трополене на деветоножката и в черната зала се появи тъмновиолетовият СДФ.

— Какво сте намислили, Вир? — разтревожено попита Евиза. — Внимавайте да не създадем неприятности на Родис!

— По-зле няма да стане. Време е да дадем един малък урок на разните там владетели и върховни същества, които тук са в такова изобилие.

Евиза се отдръпна с осъдителен, но все пак заинтригуван вид, а Чеди и Ген Атал възхитени пристъпиха към Вир Норин. По команда на астронавигатора СДФ издаде напред една кръгла, огледално блестяща кутийка на дебел спирален кабел.

— Запушете ушните си филтри — нареди Вир. Невъобразимо пищене преряза безмълвието на двореца.

Кутийката на СДФ описа във въздуха парабола и огромната врата рухна в тъмния коридор, откъдето се дочуха изплашени викове.

Вир Норин вдигна ръка, излъчвателят на ултразвук се скри под СДФ и отстъпи мястото си на обикновената фуния на фонопредавателя.

— Фай Родис! Викаме Фай Родис! — От силния рев на СДФ отгоре се посипаха късчета стъкло, а закаченият между колоните крушовиден светилник се разлюля и угасна.

— Викаме Фай Родис! — още по-високо кресна СДФ и изведнъж земляните почувстваха, че подът на черната зала се измъква изпод краката им, а те се плъзгат по една наклонена галерия. От изненада, независимо от цялата си мълниеносна реакция на землянин, Вир Норин не успя да изключи своя СДФ. Деветоножката продължаваше да вика Фай Родис и в абсолютния мрак на мазето, където бяха се свлекли и четиримата.

Вир Норин драсна с длан по въздуха и СДФ млъкна. Заслепяващи прожектори кръстосаха лъчите си върху лицата на земляните. Те едва можаха да различат, че са хлътнали в кръгло мазе със стени от неизгладено, грубо занитено желязо. От петте страни зееха ниски галерии и във всяка се появи група стражи с лилава униформа, които насочиха черните фунии на оръжието си към астронавтите.

По команда на Вир Норин деветоножката изкара излъчвателя на защитно поле, който приличаше на гъба със заострена конусовидна

качулка. Земяните спокойно се оглеждаха и правеха сметка как да се измъкнат от капана. Безгрижният вид на нарушителите на свещения покой на двореца разяриха стражите. Разтворили широко черните си уста, с вик, който не се чуваше, те се втурнаха към групата земляни, но бяха отхвърлени към железните стени. От левия коридор се появи хора с нашивки „око в триъгълник“.

— Подло приспособление! — негодуващо възкликна Чеди.

— От тяхно гледище — остроумно — каза Ген Атал.

— Аз си мисля как да пробием тавана и да се качим в Жълтата зала — каза със съмнение Вир Норин. — Но за това ще отиде прекалено много енергия.

— Не е ли по-добре да изчакаме развоя на събитията? — посъветва го Евиза.

— Може би! — съгласи се астронавигаторът. Не им се наложи да чакат дълго. Лилавите стражи стреляха няколко пъти с оръжието си. Астронавтите не чуха нищо — защитното поле не пропускаше дори звуците, само забелязаха малиновите светкавици, които излетяха от фуниите. Отразени от защитното поле, куршумите отскочиха и удариха онези, които бяха ги изстреляли. Стрелците се повалиха с разкривени лица на железния под.

Вир Норин погледна загрижено индикатора, защото го безпокоеше изпразването на батериите на СДФ и го беше яд, че още четири могъщи помощника безполезно стоят изключени в стаите им горе. Фай Родис беше ги помолила да изключват роботите, за да не би с някой случаен сигнал да ги накарат да нарушат строгия правилник.

Внезапно — тук, на Торманс, всичко се случваше внезапно, тъй като поради непознаването на характера на тормансианите и на техните обществени отношения за гостите от Земята беше трудно да предвиждат развоя на събитията — бъркотията се прекрати, лилавите стражи изчезнаха в галериите, отнасяйки ранените, а в монотонното бучене на защитното поле се връза сигналът на Фай Родис.

— Изключете СДФ, Вир!

С въздишка на облекчение астронавигаторът прибра „чадърчето“ и чу по усилвателите заповедта на Чоио Чагас: „Прекратете недоразумението, разпръснете се, «очите» да изпратят гостите горе, в техните покои!“

След няколко минути един голям асансьор изкачи четиримата герои до оня завой на коридора, откъдето започваше галерията на Залата на мрака. До разтворения прозорец към градината ясно се очертаваше силуетът на Фай Родис. Течението леко развяваше късата ѝ черна коса. Първа се затича към нея Чеди. Родис сложи ръце на рамената ѝ. Устните ѝ се усмихваха, но очите ѝ бяха печални, по-печални, отколкото през първите дни от престоя им на Торманс.

— Голяма паника предизвикахте, мили мои! — възкликна Родис, но без упрек в гласа. — Аз още не съм пленничка... още не!

— Да се скриете за толкова време! — укори я Евиза.

— Аз наистина постъпих лошо. Но през тези дни видях толкова много неща, че забравих за вашата тревога.

— Все едно трябваше малко да постреснем тия тук — сърдито се намръщи Ген Атал. — Животът ти става неприятен от безсмислените ограничения, от безкрайно глупавото самодоволство и от страха, който се шири наоколо.

— Но Фай трябва да си почине — прекъсна го Чеди.

Наслаждавайки се на животворния душ от отрицателни йони, докато тънките лапички на СДФ с леки докосвания на биологически активизираните ръкавици я масажираха, Фай Родис прехвърляше в паметта си спомените за дните, прекарани в покоите на Чойо Чагас. Това изпитание беше разклатило увереността ѝ в набелязания по-рано план.

Всичко започна с прожекцията на стереофилмите от Земята. Два СДФ създадоха носещия канал, по който „Тъмен пламък“ започна да предава жизнените и ярки изображения, наричани на Земята със старовремската дума стереофилми. Жителите на Ян-Ях ги възприемаха като някакво чудо, сякаш истинският живот на далечната планета бе пренесен тук.

Членовете на Съвета на Четиримата, жените им, неколцина висши сановници и инженер Таел със затаен дъх наблюдаваха как пред тях се нижат картини от природата и живота на хората на Земята.

За голямо учудване на тормансианите във всички области от живота на този великолепен дом на човечеството нямаше нищо тайнствено и неразбираемо. Гигантски машини, автоматични заводи и лаборатории в подземни или подводни помещения. Тук при неизменни физически условия неуморно работеха механизмите, които пълнеха с

продукти дисковидните сгради на подземните складове, откъдето тръгваха транспортните линии, също скрити под земята. А под синьото небе се откриваше простор за човешки жилища, тормансианите видяха колосални паркове, широки степи, чисти езера и реки, девствено бели планински снегове и ледения калпак в центъра на Антарктида, След дълга икономическа борба градовете окончателно бяха отстъпили пред звездните и спираловидните системи от селища, сред които бяха пръснати центровете за изследвания и информация, музеите и домовете на изкуството, свързани в една хармонична мрежа, покриваща най-удобните за обитаване зони в умерените субтропици на планетата. Другояче бяха планирани градините на училищата от различните цикли. Те бяха разположени меридионално и предоставяха на подрастващите поколения на комунистическия свят разнообразни условия за живот.

Самите земляни отначало се сториха на жителите на Ян-Ях прекалено строги и съсредоточени. За приказливите, нетърпеливи и психически нетренирани тормансиани тяхното немногословие, отрицателното им отношение към вицовете и пълното отхвърляне на всяка палячовщина, постоянната им заетост и сдържаното изразяване на чувствата изглеждаха скучни, лишени от истинско човешко съдържание.

Едва по-късно жителите на Ян-Ях разбраха, че тези хора са пълни с безгрижно веселие, породено не от лекомислието и невежеството, а от съзнанието за собствената им сила и за неотслабващата грижа за всекиго от тях от страна на цялото човечество. Простотата и искреността на земляните се дължаха на извънредно дълбокото им съзнание за отговорност за всяка тяхна постъпка и на фината хармония на индивидуалността, приведена в съответствие с обществото и природата благодарение на усилията на хиляди поколения.

Тук нямаше търсачи на сляпото щастие и затова не съществуваха разочаровани, загубили вяра във всичко хора. Липсваха психологически слаби индивиди, остро чувстващи своята непълноценност и поради това отровени от завист и садистична злоба. Върху силните и правилни лица не се изписваха нито смут, нито напрежение и страх, нито загриженост за собствената съдба или за съдбата на близките, която изолира човек от неговите събратя.

Тормансианите не видяха нито един смазан от скука човек. Хората там се уединяваха за размисъл, за преживявания и почиваха едва след току-що привършената трудна работа. По тяхната временна неподвижност и дълбок покой бяха готови да се сменят мигновено от мощна активност на мисълта и тялото.

Живите видения на прекрасната Земя събудиха остра, небивала дотогава носталгия в малката групичка земляни, разделени от родината си от невъобразима бездна пространство. Тормансианите полагаха усилия да отхвърлят непреодолимата притегателност на видения свят, да се убедят, че са им показвали специални инсценировки. Но гигантският обсег, общопланетният мащаб на зрелището свидетелствуваше за реалността на стереофилмите. И отстъпвайки пред очевидността, жителите на Ян-Ях като че ли бяха обзети от почти същата нараняваща тъга, от която страдаха и жителите на Земята. Но причината за тази тъга беше друга. Видението на приказния живот беше се появило тук, на върха на хълма, в крепостта на страшните властелини, в обителта на страха и взаимната омраза. Тях сякаш бяха ги завели до широко разтворените порти на някаква градина, в нея нямаше нищо скрито от жадните им очи и в същото време тя беше недостъпна. А долу живееше в теснотия скупченият многомилionen град Средище на Мъдростта, чието наименование звучеше иронично на прашната и бедна планета.

— Може би за начало това е достатъчно? — попита Фай

Родис, когато забеляза умора по лицата на зрителите.

Чойо Чагас се огледа. Жена му Янтре притискаше с все сила ръце към гърдите си. Инженер Таел беше вдигнал глава и се мъчеше да изтрие незабелязано сълзите, които се стичаха по гъстата му брада. Същите сълзи Чойо Чагас видя и по лицето на Зет Уг. Пристъп на необясним яд го накара да повиши глас:

— Да, стига! Изобщо стига!

Фай Родис погледна учудено властелина и прекъсна връзката със звездолета. СДФ угасиха и прибраха под капаците си излъчвателите. Земляните тръгнаха към стаите си и само Фай Родис се приближи до Чойо Чагас, който беше я помолил със знак да остане. Когато в опразнената зала останаха само те, двамата, Чойо Чагас за пръв път хвана Родис за лакътя, понамръщи се и пусна ръката й. Родис се разсмя.

— Аз свикнах с лицето ви без маска и забравих, че всичко останало е метално. Понякога ми се струва, че земляните са просто роботи с глави на живи хора — пошегува се властелинът, докато въвеждаше гостенката си в познатата стая със зелените драперии и кристалната топка,

— А може би ние наистина сме само роботи? — попита Родис, като вложи в погледа и усмивката си известно кокетство и женска предизвикателност.

И Чойо Чагас трябваше да напрегне цялата си воля, за да не се поддаде на силната привлекателност на земната жена. Той се обърна гърбом към нея, отвори черния шкаф и извади нещо, приличащо на древните лули за пушене. После се настани в креслото срещу Родис и запуши. През остро миришещия дим властелинът на планетата се загледа във Фай Родис и тесните му очи се замрежиха от воала на забравата. Той мълча толкова дълго, че Родис заговори първа:

— Какво означаваше вашият възглас „изобщо стига“?

Не ви ли хареса Земята?

— Технически филмите са великолепни. Ние никога не сме виждали такова нещо!

— Нима работата е в техниката? Аз имам предвид нашата планета.

— Не ме карайте да съдя от приказки. Как мога аз да различа лъжата от истината, без да знам за планетата ви нищо освен тези картинки?

Фай Родис стана, подпря се съвсем леко на ръба на претрупано украсената маса и погледна внимателно Чойо Чагас.

— Сега вие лъжете — каза тя спокойно, избягвайки характерното за тормансианите повишаване и понижаване на тона. — Помогнете ми да ви разбера. Вие сте надарен с голям ум, защо избягвате да говорите прямо, правдиво, да дадете израз на убежденията и целите си? От какво се страхувате?

Чойо Чагас се надигна бавно, студен и надменен. Фай Родис не трепна, когато той се спря пред нея, източил врат и пренесъл тежестта на тялото си върху опрениите на масата юмруци. Мълчаливият им двубой продължи, докато властелинът не отстъпи. Той започна да бърше челото си с много тънка жълта кърпа.

— Ние бихме могли да ви унищожим — озъби се той със зловна и неуместна усмивка, — а вместо това съм принуден да ви давам сметка!

— Нима тая жертва ви тежи? — В интонацията на Родис звучеше неприкрита подигравка. — Страх ви е, че ще се яви вторият звездолет и двата кораба ще сринат вашите градове, дворци и заводи, нали? Аз знам, че вие и вашите помощници спокойно ще приемете гибелта на милиони жители на Ян-Ях, разрушаването на хилядолетния труд, изчезването на велики произведения на човешкия гений, стига само вие да останете живи! Не е ли така?! — изведнъж възкликна рязко Родис.

— Да — трепна и си призна Чойо Чагас. — А за какво да ми е жал? За тая измет ли? За нищожните хорица с жалки чувства? За стария боклук на отживялото изкуство, който е отрупан на безполезни камари в прашните хранилища? За вредните фантазори „джи“?

— Но те са хора! — възкликна Родис.

— Не, още не са!

— А вие помагате ли им да станат хора? Аз не мога да ви разбера. Най-прекрасното в живота е да помагаш на хората, особено когато имаш власт, сила и възможност да го сториш. Съществува ли радост, по-висша от тази? Нима вие не сте се и замисляли над това, нещастни човече?

— Не, вие сте нещастна! — изкрещя властелинът. — Вярна е старата поговорка, че за жената съществуват само настоящето и бъдещето, но не и миналото. Каква историчка сте, щом не разбирате, че морето от празни души се е разляло по планетата, че е изпило, изплюскало и изпотъпкало всички нейни кътчета!

Фай Родис вече беше се успокоила.

— Известно ли ви е, че мозъкът на човека притежава прекрасната способност да коригира деформациите на външния свят, не само визуалните, но и мисловните, възникващи от изопачаването на природните закони в неправилно уредените общества? Мозъкът се бори с дисторзията, връща я към прекрасното, спокойното и доброто. Естествено, аз говоря за нормалните хора, а не за психопатите с комплекс за непълноценност. Нима не знаете, че чуждият живот, видян отстрани, изглежда интересен и значителен? Че една непозната наука ни се струва много важна? Следователно във всеки човек са заложени

мечти за прекрасното, които са се формирали през живота на хиляди поколения, и подсъзнанието влече всекиго от нас към доброто по-силно, отколкото самите ние предполагахме. Как може да се говори за хората като за измет на историята?

— Вашата откровеност започва да ми харесва — каза с една усмивка Чойо Чагас. — Но продължавайте!

— Знаем, че сега вие не се съмнявате в безвредността на нашите намерения. Колко пъти вашите хора се опитваха да доловят поне капка вражда у нас, дори след пробната атака срещу звездолета по ваша заповед! Нали тук нищо не се прави без заповед на Съвета на Четиримата?!

— Да — потвърди отново властелинът, поддавайки се на странната магнетична сила на жената от Земята.

— Щом е така, тогава работата се състои в мнимата заплаха, която уж изхожда от нас. Аз разбрах, че вие искате да ни забраните да показваме живота на Земята на народа на Ян-Ях. Но вие трябва да действувате по някакви подбуди, Продиктувани от вашето виждане на света, от вашата система от възгледи. Ние, земляните, не забелязваме в примитивната ви пропаганда никакви дълбоки грижи за усъвършенстването на вашето общество и вашите хора. Запазването на съществуващата структура е удобно само за шепя управници. В историята на Земята това е погубило стотици държави и милиони хора. Вие тук не много отдавна сте преживели катастрофално пренаселяване...

Фай Родис млъкна и се загледа смаяна в разкритеното лице на властелина на Торманс. Чойо Чагас за пръв път губеше самообладание.

— Стига! Не искам! Нищо за Земята! Мразя я! Мразя проклетата Земя, планетата на безграничното страдание на моите прадеди!

— На вашите прадеди? — възкликна Фай Родис и нещо стегна гърлото ѝ — нейното предположение беше се потвърдило.

— Да, да, на моите, както и на вашите! Това е тайна, пазена от много векове и разгласяването ѝ се наказва със смърт.

— Защо?

— За да не се пораждат мечти за миналото, за друг свят, подкопаващи устоите на нашия живот. Човек не трябва да знае миналото, не бива да търси сила в него. Това му внушава убеждения и идеи, несъвместими с подчиняването на властта. Историята трябва да

се отсече из корен и да се започне от момента, когато дървото на човечеството се е прихванало на Ян-Ях.

Чойо Чагас постоя замислен, след това седна, като посочи на Родис нейното кресло. Той пушеше и гледаше съсредоточено кристалното кълбо, а гостенката от Земята седеше неподвижно като статуя в бездънната тишина на покоите на властелина. Чойо Чагас плъзна поглед по безстрастната и фигура, реши се и стана. От едно потайно място той извади комплект инструменти, приличащи на старинни ключове. С един от тях, къс и дебел, той отвори незабележима вратичка от дебел метал, завъртя нещо вътре и пак я заключи старателно.

— Елате — просто й каза той, отмятайки зелената завеса пред една тясна като процеп врата.

Фай Родис тръгна след него, без да се колебае. Чойо Чагас вървеше с наведена глава, без да се озърта, по дълъг коридор, едва осветен от мижавата светлина на вечни газови лампи. Той се обърна едва пред вратичката на асансьора и пусна Родис да влезе първа в кабината. Раздаде се скърцането на механизъм, който рядко работи. Кабината стремително полетя надолу. Дъхът на Фай Родис, която, неизвестно защо, очакваше, че ще се качват, секна. Те се спуснаха на значителна дълбочина и излязоха в галерия, от едната страна на която се виждаха железни подпори и релси. Чойо Чагас се огледа, въведе спътничката си в един малък тъмен вагон и седна зад командните лостове. Той запали предния фар и с грохот, подхождащ за старинните машини на Земята, вагонът полетя в непрогледния мрак.

Родис се усмихна на явно развълнувания властелин, запя тихо, поддавайки се на хипнотизиращото блещукане на вертикалните разноцветни луминофорни знаци, и забеляза, че Чойо Чагас я слуша внимателно и често се обръща да я погледне в стремително тичащите отблясъци на сигналните луминофори.

— Каква е тази песен? — попита той отривисто и ускори и без това бясното движение на вагона.

— „Да се гмурнеш стремително и непреклонно в дълбоката и застояла вода и да намериш, да спасиш от тинята на дъното...“ — започна да му превежда Родис на езика на Ян-Ях.

— Само това ли? — възкликна Чойо Чагас.

— А вие какво очаквахте?

— Нещо войнствено. Много бодро и ритмична мелодия — каза властелинът и рязко удари спирачките пред квадрата на един виолетов луминофор.

Те излязоха в мрака на подземието. Само чертичките на пътепоказателите светеха слабо в пода, сякаш плувайки в тъмнината.

Чойо Чагас хвана предпазливо Родис за ръката. Той се приближи до някаква квадратна колона, намери в нея един малък люк, отвори го и се ослуша.

— Трябва да се убедя, че прекъсвачът в моята стая работи — поясни той на безмълвната Родис, — иначе при опит да отвори сейфа с релето на вратата всеки ще бъде убит на място.

С втория ключ от връзката той отвори друг люк, хвана приличащата на стрела ръчка и я дръпна силно към себе си. Показа се сребърен прът и в същия миг със свистене се разтвори тежката като порта врата на една ярко осветена просторна зала. Щом влязоха, властелинът намери бутона и вратата се затръшна.

Докато Чойо Чагас се наведе над една широка каменна маса, местеше нещо по нея и щракаше с ръкохватките, които приличаха на лостовете на старинни електронни машини, виждани от Родис толкова пъти в историческите филми и музеите, Фай Родис се огледа наоколо. Помещението също приличаше на музей. Остъклените колони на библиотечните шкафове и рафтове се издигаха високо нагоре, редиците от плътно затворени чекмеджета бяха покрити с потъмнели йероглифи, Посивелите от прах стъпала на подвижните стълби пазеха тук-там следи от краката на онези, които бяха се качвали по тях до горните рафтове.

Чойо Чагас се изправи, тържествен и бледен. На гостенката от Земята ѝ мина през ума, че той прилича на древен жрец, пазител на тайни знания, а и наистина беше такъв.

— Знаете ли къде сме дошли? — прегракнало попита властелинът.

— Разбрах. Тук се пази всичко, което вие... вашите прадеди са докарали със звездолетите от Земята. — Фай Родис се напрегна от възмущение. Тя, историчката на ЕРС, беше попаднала в едно хранилище на сведения за може би най-тъмния период от тази ера на велики преобразования в навечерието на ЕСО — Ерата на световното обединение! Родис благоговейно докосна тромавия пулт, очевидно

свален от звездолет от онези далечни времена — от един от първите кораби, който безумно беше се гмурнал в неznайните дълбини на вселената, оказали се безкрайно сложни.

Чойо Чагас кимна ободряващо на развълнуваната Фай Родис и й показва редиците твърди столове от метал и пластмаса в центъра на залата.

— Разбирам, че тук всичко е интересно за вас. Но недейте забравя, че продължаваме нашия разговор. И вие ще гледате филмите, донесени от нашите прадеди за спомен от планетата, от която те са избягали. Избягали са със слаба надежда за спасение, но са намерили девствена планета и нов живот, който след време заприличал на стария. Когато съмнението или неяснотата на пътя започнат да надвигват изморените ми нерви, аз идвам тук, за да се наситя на омраза и да почерпя от нея сили.

— Омраза към кое, към кого?

— Към Земята и нейното човечество! — каза Чойо Чагас убедено. — Вижте избраната от мен серия. Тогава ще стане излишно да ви обяснявам мотивите за забраната на вашите стереофилми. След като е видял историята на вашия рай — с ядна мъка каза властелинът, — кой няма да се усъмни в истинността на показаните от вас зрелища? Как е могла тази ограбена, измъчена планета да се превърне в приказна градина, а озлобените, невярващи в нищо хора да станат нежни приятели? Какви оръдия, какви окови на железен страх поддържат сред народите на Земята тази дисциплина? Впрочем нима вие ще ми кажете? Вие умеете да омайвате. Аз лично го изпитах. Помните ли легендата за Цирцея, магьосницата, която превръщала хората в свине? Понякога ми се струва, че вие сте Цирцея...

— Цирцея е великолепен мит от незапомнени времена, възникнал заедно с матриархалните божества, за сексуалната магия на богинята в зависимост от равнището на сексуалния стремеж: или надолу — към свинството, или нагоре — към богинята. Той почти винаги е бил тълкуван неправилно. Красотата и желанието на жените пораждат свинство само в психиката на онези, които в сексуалните си чувства не са се издигнали по-горе от животните. В предишните времена жените само в много редки случаи разбирали пътищата за борба със сексуалната диващина на мъжете и онези, които знаели как да правят това, били смятани за цирцеи. Срещата с Цирцея била

пробен камък за всеки мъж, за да се разбере човек ли е той в Ероса. Сексуалната магия действа само върху ниското ниво на възприемане на Красотата и Ероса. Искате ли да опитате? — предложи Родис и преобразявайки се неописуемо, втренчи във властелина широко отворените си повелителни очи, надменно извила царствената си стройна снага.

Една тъмна сила отне волята на Чойо Чагас, някаква могъща пружина започна да се развива в него, стягайки гърлото му, карайки го да стиска зъби и да напруга мускули от безумно желание.

— Не! — кресна той ожесточено.

Родис наведе очи и властелинът се отпусна тежко на ръба на масата и натисна лостчетата.

Светлината угасна, стената на подземиято изчезна, прорязана от едно изображение, което по дълбочина дори превъзхождаше обикновените ТВФ. И Фай Родис забрави всичко, пренесе се в далечното минало на родната си планета.

Отначало имаше само инсценировки. Чойо Чагас беше подбрал филмите в историческата последователност на събитията. За най-древните времена липсваше филмова документация. Това беше наложило създаването на реконструкции на най-важните събития. Но тези събития неумолимо разрушаваха прекрасните приказки на Земята за добрите царе, мъдрите кралици и безукорните рицари — защитници на потиснатите и онеправданите. Легендите за доблестните пълководци и борците за вярата се превръщаха в поредица от кървави убийства, жесток фанатизъм и садизъм, в разрушаване на красиви градове, страни и плодородни острови.

Земната история, която била писана и преподавана от далечните прадеди, целяла да скрие истинската цена на завоеванията, на смяната на владетелите и цивилизациите. Но филмите, реконструкции от късната ЕРС си бяха поставили за задача да покажат, че усилията на хората за създаване на красота, за благоустройство на Земята, за мирен труд и опознаване на природата неизменно са се оказвали безплодни, завършвали са с беди и разрушения. Ту озверели людоеди изяждаха по-цивилизованото племе пред неговите грижливо украсени и приготвени за живот пещери. Ту на фона на горящи градове асирийски завоеватели избиваха деца и старци, изнасилваха жени пред тълпа зверски завързани мъже, прикрепени за колесниците с ремъци,

промушени през долните им челюсти. Безкрайна беше веригата от опожарени села, ограбени градове, изпотъпкани ниви, преследвани като стадо тълпи от изтощени хора. Не, никой скотовъдец никога не се е отнасял така със своите животни. Съвсем очевидно беше, че човекът се е ценял много по-малко от добитъка. Нещо повече — хората постоянно били подлагани на садистични мъчения. Тях бавно ги разрязвали с трион по площадите на Китай, набивали ги на колове по пътищата на Изтока, разпъвали ги на кръст в Средиземноморието, окачали ги на железни куки като заклан и одран добитък.

Техниката на масовите изстребления непрекъснато се усъвършенствувала, Сеченето на глави, кладите, кръстовете и коловете не можели да унищожат големите човешки маси в превзетите градове. Хората били нареждани като снопи в полята и конните орди препускали по тях. С копия и саби подгонвали обезумелите тълпи към планините и ги хвърляли в пропастите. Принуждавали ги да зидат от живи хора стени и кули, като наслагват върху редиците от тела пластове глина. От тази фантазмагория на масови изстребления, в които най-поразително беше абсолютното покорство на хипнотизираните от силата на победителите човешки маси, Фай Родис запомни най-добре сцената на падането на Рим. Гордите римлянки се опитваха да намерят заедно с децата си убежище на Форума. Беззащитни, лишени от постоянната опора на своите избити в боя бащи, мъже и братя, момиченцата, девойките, жените и стариците гледаха, вцепенени от безизходно отчаяние, приближаващата се тълпа опиянени от победата хуни или германи с окървавени брадви и мечове. Тази незабравима сцена, поставена от изкусен режисьор, стана за Родис олицетворение на едно от стъпалата на инферното.

Бисерът на древната култура — Елада, превърната в козе пасище в началото на Тъмните векове; развалините на още по-древната цивилизация на морските народи на Крит; погребенията на древните вождове по Кубан и Причерноморието, когато над гърбовете им избивали десетки хора и стотици коне, поливайки с кръв и затрупвайки с тела жалките останки; заличената от копитата на азиатските пълчища култура на древна Русия; колосалните кланета на жителите на Южна Африка от нахлулите от север завоевателски племена — всичко това й беше вече познато и не пораждаше нови асоциации. Но Родис никога не беше виждала откъслеците от документални снимки, които бяха

вмъкнати в инсценираните филми за последните периоди от ЕРС. В съответствие с увеличаването на населението на планетата и с могъщата техника масовите убийства бяха придобили още по-чудовищен характер. Грамадните концентрационни лагери — фабриките на смъртта, където с глад, с изнурителен труд, с газови камери и специални апарати, изригващи пороища от куршуми, хората се унищожаваша вече със стотици хиляди и с милиони. Купища човешка пепел, камари от трупове и кости — такова нещо не се е присънвало дори на древните унищожители на човешкия род. С атомни бомбардировки за няколко секунди се унищожаваша огромни градове. Около изгорения без остатък център, където стотици хиляди хора, дървета и постройки загиваха мигновено, се простираше кръг от разрушени сгради, сред които пълзяха ослепели и обгорени жертви. Изпод развалините се дочуваше безкрайният вопъл на деца, които викаха родителите си и молеха за вода. И отново се заредиха сцени на масови репресии, прекъсвани от сражения, където хиляди самолети, бронирани оръдия на сушата или кораби със самолети в моретата се сблъскваха сред страшна вихрушка от виещо желязо и гърмящ огън. Десетки хиляди зле въоръжени войници упорито, като заслепени, напиряха през плътната завеса на огъня на скорострелно оръжие, докато грамадата от трупове не затулеше укреплението и не лишеше противника от възможността да стреля или пък неговите войници не полудееха. Бомбардировките на градове, където храбрите хора от миналото бяха фотографирали рухващите и пламнали сгради. Обречени на смърт летци-самоубийци профучаваха през завеса от снаряди и се разбиваха върху палубите на гигантски кораби, вдигайки огнени вихрушки; нагоре политаха хора, оръдия, отломки от машини. Подводни кораби неочаквано се появяваха от дълбините на морето, за да стоварят върху враговете ракети с термоядрени заряди...

— Елате на себе си, жителко на Земята — чу Фай Родис гласа на Чойо Чагас.

Тя трепна и той изключи прожекционния апарат.

— Не знаехте ли всичко това? — подигравателно я попита Чойо Чагас.

— При нас не са се запазили толкова пълно филмите от миналите времена — отговори, идвайки на себе си, Фай Родис. — След отпътуването на вашите звездолети е имало още едно гигантско

сражение. Нашите прадеди не са се досетили да скрият документите под земята или в морето. Много нещо е загинало.

Чойо Чагас погледна часовника си. Родис стана.

— Аз ви отнех много време. Благодаря ви и моля да ме извините.

Председателят на Съвета на Четиримата се спря замислен.

— Аз наистина не мога да остана повече с вас. Но ако искате...

— Безусловно!

— Ще ви трябват няколко дена!

— Аз мога да издържам без храна дълго време. Имам нужда само от вода.

— Вода ще намерите тук. — Чойо Чагас отвори с трети ключ една малка вратичка. — Виждате ли зеления кран? Това е моята водоснабдителна линия — усмихна се той, — пийте, без да се страхувате. Вие ще бъдете заключена, но аз ще оставя сигналния шкаф отворен. Не се опитвайте да излезете сама. Тук има твърде много капани. Материалът за последния век е много и вие надали ще можете да го прегледате за по-малко от два дена. Ще издържите ли?

Фай Родис кимна мълком с глава.

— Аз лично ще дойда да ви взема. Микроролките, на които са преснети оригиналите, се намират в тези чекмеджета. Дано доживеем! — така казваме ние на раздяла.

Фай Родис подаде на властелина ръка със земния жест за приятелство. И той я задържа, стисна я, взирайки се в дълбочината на сияещите „звездни“ очи на своята гостенка, толкова поразително различаващи се от всичко, което той познаваше и на родната си планета, и от древните филми на прокълнатата от неговите прадеди Земя.

Внезапно този странен човек пусна, по-точно отблъсна, ръката на Родис и се скри зад вратата. Огромната бронирана плоча се затръшна с отсечен удар, приличащ на звука на механичен чук.

Родис започна да прави упражнения за дишане и съсредоточаване, за да зареди тялото си с енергия за предстоящия труд. Тя трябваше не само да види, но и да запази в паметта си видяното. Прекалено късно е да мисли за записи с помощта на СДФ, а и едва ли непостоянният властелин на планетата би се съгласил да повтори внезапния си порив.

Когато прегледа ролките, Родис видя, че Чойо Чагас ѝ е показал една група ролки, означени с йероглифи, които тя прочете като „Човек за човека“. Второто и третото чекмедже бяха надписани: „Човек за природата“ и „Природата за човека“.

Филмите „Човек за природата“ показваха как са изчезвали от лицето на земята горите и са пресъхнали реките, как са били унищожавани плодородни почви, осолявани или отнесени от ветровете, как са загивали, залети с отпадъци от нефта, езера и морета. Огромни участъци земя, разкопани за открити рудници, затрупани с пляка от мините или заблатени от напразните опити да се удържи сладката вода в нарушения баланс на водообмена на континентите. Филми-обвинения, снемани на едни и същи места с интервали от няколко десетки години. Нищожни храсталаци на мястото на величествени като храмове гори от кедри, секвои, араукарии и евкалипти — гигантите на непроходимите тропически джунгли. Мълчаливи, оголени, оглозгани от насекоми дървета — там, където са били изтребени птиците. Цели поля трупове на диви животни, отровени поради безогледната употреба на химикали. И пак неикономично изгорените милиарди тонове каменни въглища, нефт и газ, трупаани през милиардите години от съществуването на Земята, невъобразимото количество унищожено дърво. Планините от строшено стъкло, бутилки, изпоръждявало желязо и вечна пластмаса. Износените обувки се трупали с трилиони чифтове и образували безобразни камари, по-високи от египетските пирамиди.

Чекмеджето „Природата за човека“ се оказа най-неприятно. В ужасяващите филми от последните векове, където се сблъскваха съкрушителната сила на техниката и колосални маси хора, независимо от огромното страдание човешката индивидуалност се заличаваше, стапаше се в океана на общия ужас и общата болка. Човекът — интегралната единица в битката или в предназначенията за унищожаване тълпа — се приравняваше по значение към нулата или към предназначена за изхвърляне смет. Античовечността и безизходният позор на падението на цивилизацията, неговите мащаби толкова потискаха психиката, че не оставяха място за индивидуално състрадание и за разбиране на болките на човека като близко същество.

Филмите от третото чекмедже разглеждаха отделни лица в едър план, показваха страданията и болестите, възникващи поради неразумния живот, поради откъсването от природата, неразбирането на потребностите на човешкия организъм и хаотичното, недисциплинирано раждане на децата. Мяркаха се гигантски градове, напуснати поради недостига на вода — разпадащи се купища разрушен бетон, желязо и издут асфалт. Огромни електроцентрали, замърсявани от тиня, язовирни стени, разрушени от размествания на земната кора. Гниеци заливи и заливчета на морета, чийто биологичен режим е бил нарушен, а водите им — отровени от натрупването на тежка вода при ускореното изпаряване на изкуствените плитки басейни по преградените реки. Гигантски ивици безжизнена пяна покрай опустелите брегове: черни — от нефтената мръсотия, бели — от милионите тонове миещи химикали, изсипани в моретата и езерата.

След това се заредиха в скръбна верига препълнени болници, психиатрични клиники и приюти за сакати и идиоти. Лекарите водеха отчаяна борба с непрекъснато увеличаващите се заболявания. Санитарно-бактериологичните знания бяха изстребили епидемичните болести, които атакуваха човека отвън. Но липсата на разумно разбиране на биологията в съчетание с премахването на строгия подбор на слабите бяха разклатили здравината на организма, придобита чрез подбор в продължение на милиони години. Неочаквани врагове нападаха човека отвътре. Разнообразните алергии, най-страшен представител на които беше ракът, дефектите на наследствеността и психическата непълноценност се ширеха и бяха станали същинско бедствие. Медицината, която, колкото и странно да е, на времето не била смятана за наука от първостепенна важност, продължавала да разглежда отделния човек като абстрактна числена единица и се оказала неподготвена за новите болестни форми. Още по-големи щети беше добавила грубата фалшификация. Въпреки че човечеството имаше пред очите си печалния опит от маниоката, батата и царевичката — скорбялната храна на най-древните общества от тропическите области, дори и през епохата на ЕРС от него не беше извлечена поука. Хората не искаха да разберат, че това изобилие на храна е привидно; че в действителност тя е непълноценна. След това настъпваше постепенното изтощаване от недостиг на белтъчини.

Лошото хранене увеличаваше броя на немощните, отпаднали хора — тежко бреме за обществото.

На Фай Родис едва й достигнаха сили да гледа измъчените от рак болни, жалките, дефектни деца, апатичните възрастни; пълните със сили хора, чиято енергия и жажда за дейност бе довела до износване на сърцето, нещо неизбежно в условията на тежък живот в миналите времена, и до преждевременна смърт.

Най-страшни от всичко се оказаха неустановените психози, които неусетно подкопаваха съзнанието на човека и обезобразяваха неговия живот и бъдещето на близките му. Алкохолизмът, садистичната злоба и жестокост, аморалността и неспособността за съпротива дори на минутните желания превръщаха на пръв поглед нормални хора в отвратителни скотове. И най-лошото беше, че тези случаи се установяваха твърде късно, Не съществуваха закони за предпазване на обществото от техните действия и те успяваха да осакатят морално много хора около себе си, а най-много собствените си деца въпреки изключителната самоотверженост на жените — техните съпруги, възлюбени и майки...

„А по-точно — помисли си Родис — благодарение на тази самоотверженост, на търпението и добрината от плахите филизи на първоначалната несдържаност и безволие са избуявали огромните цветя на злото. Нещо повече, търпението и кротостта на жените са помагали на мъжете да понесат тиранията и несправедливостта на общественото устройство. След като се унижавали и лакействували пред висшестоящите, те изливали позора си върху своето семейство. Най-деспотичните режими са съществували дълго време там, където жените са били най-потиснати и безправни: в мюсюлманските страни за древния свят, в Китай и Африка. Навсякъде, където жените са били превърнати в работен добитък, възпитаните от тях деца са се оказвали невежи и изостанали диваци.“

Тези мисли се сториха интересни на Родис и тя ги продиктува на записващото устройство, скрито в огледалното крилце на дясното й рамо.

Видяното потресе Фай Родис. Тя разбираше, че филмите от древните звездолети са минали през специален подбор. Хората, които мразели своята планета и били загубили вяра в способността на човечеството да се измъкне от ада на неуредения живот, са взели със

себе си всичко опорочаващо цивилизацията, историята на народите и страните, за да може следващото поколение да си представя напуснатата Земя като място на неимоверни страдания, където преселниците не бива да се връщат при каквито и да е изпитания, дори при трагичен край на пътуването. Вероятно същото чувство за скъсване с миналото беше накарало прадедите на днешните тормансиани, когато щастието им се усмихнало и те открили напълно годна за живот планета без разумни същества, да се провъзгласят за пришълци от митичните Бели звезди, за издънка на могъща и мъдра цивилизация. Нищо не би им пречило и по-късно да показват филмите за земните ужаси. На техния фон съвременният живот на Торманс би приличал на същински рай. Но вече било опасно да се разрушава вкоренената вяра във въображаемата висша мъдрост на Белите звезди и на нейните пазители — олигарсите. Вероятно са съществували и други подбуди.

Фай Родис се измори. Тя смъкна тънката тъкан на псевдотормансианската си дреха, направи сложна система от упражнения и я завърши с импровизиран танц. Нервното препускане на мислите ѝ се прекрати и Родис отново стана способна да размишлява спокойно. Тя седна на края на огромната маса в класическата поза на древните източни мъдреци и така се съсредоточи, че всичко наоколо изчезна и пред мисления ѝ поглед остана само нейната родна планета.

Дори тя, специалистката по най-критичния и най-страшния период от развитието на земното човечество, не беше си представяла целия обем и цялата дълбочина на инферното, през което е минал светът, за да стигне до разумния и свободен живот.

Древните хора са живеели в такива условия цял живот, за тях друг не е съществувал. И през тия прегради на невежеството и жестокостта от поколение към поколение векове наред са се проточвали златните нишки на чистата любов, съвестта, благодатното състрадание, помощта и самоотверженото търсене на изход от инферното. „Ние сме свикнали да се прекланяме пред титаните на изкуството и научната мисъл — мислеше си Родис, — обаче на тях, облечените с бронята на вгълбеното творчество или познание, им е било по-лесно да се промъкват през трудностите на живота. Колко по-тежко е било за обикновените хора, които не били мислители и

художници. Единственото, с което те можели да се защитават от ударите на живота, били разбитите и разколебани в неговите несгоди мечти и фантазии. И въпреки всичко... израствали нови, подобни на тях, скромни и добри хора на незабележимия труд, които по своему били предани на възвишените стремежи. И след Ерата на разединения свят настъпили Ерата на световното обединение и Ерата на общия труд... и Ерата на срещналите се ръце.“

Едва сега не с ума, а със сърцето си Фай Родис разбра цялата неизмеримост на цената, с която човечеството на Земята беше платило за своето комунистическо настояще, за излизането си от инферното на природата. Разбра по нов начин мъдростта на охранителните системи на обществото, остро почувствува, че никога, при никакви условия, в името на каквото и да било не бива да се допуска ни най-малко връщане към миналото. Нито крачка надолу по стълбата, назад към тясната бездна на инферното. Зад всяко стъпало от тази стълба стояха милиони тъгуващи, мечтаещи, страдащи и страшни човешки очи. И море от сълзи. Колко велик и колко прав беше учителят Кин Рух, който беше поставил теорията за инферналността в основата на изучаването на древната история! Едва след него окончателно се изясни извънредно важното психологическо обстоятелство на древните епохи — липсата на избор. По-точно, изборът е бил толкова усложнен от обществената неуреденост, че всеки опит за преодоляване на обстоятелствата е прераствал в морално-психологическа криза или в сериозна физическа опасност.

След мислите за учителя в съзнанието на Фай Родис се появи образът на друг един човек, който също не беше трепнал пред душевното бреме, тежащо върху изследователя на историята на ЕРС.

За Фай Родис организаторката на прочутите разкопки, артистката и певицата Веда Конг беше станала идеал още от детските ѝ години. Тялото на Веда Конг отдавна беше се изпарило в синята експлозия на високотемпературния погребален лъч. Но великолепните стереофилми от Ерата на Великия пръстен продължават да носят през вековете нейния жив обаятелен облик. Много млади хора се увличаха от стремежа да минат по същия път. В общество, където историята се смята за най-важната наука, мнозина избират тази специалност. Обаче историкът, който съпреживява всичките несгоди и трудности на хората от изучаваната епоха, понякога се подлага на непоносимо

психологическо натоварване. Болшинството избягва страшните Тъмни векове и ЕРС, проникването в които изисква особена твърдост и духовна тренировка.

Фай Родис почувствува цялата тежест на миналото, която се бе стоварила върху душата ѝ, тежестта на вековете, когато историята е била не наука, а само инструмент на политиката и потисничеството, сбор от лъжи. За хората от новите, комунистическите ери от историята на Земята, които с безстрашие и себеотрицание се задълбаваха в миналото, огромното срещнато там страдание хвърляше черна сянка върху целия им живот.

Родис толкова беше се задълбочила в своите размисли, че не чу дрънкането на бронираната врата, която Чойо Чагас предпазливо отвори. Горното осветление продължаваше да е изключено. Само бледите лъчи на виолетовите газови лампи се кръстосваха в полумрака на подземната зала. Чойо Чагас не можа да разбере веднага, че вижда гостенката си по прилепнал като собствената ѝ кожа скафандър, и започна да я разглежда алчно. Фай Родис се върна към настоящето, леко скочи от масата и под втренчения поглед на Чойо Чагас се запъти към стола, на който беше оставила дрехата си. Чойо Чагас вдигна ръка, за да спре Родис. Тя го изгледа учудено и оправи косата си.

— Нима всички жени на Земята са толкова прекрасни?

— Аз съм най-обикновена — усмихна се Фай Родис и го попита:
— Доставя ли ви удоволствие да ме гледате по скафандър?

— Разбира се. Вие сте толкова необикновено красива.

Фай Родис усуква тънката си дреха във вид на пухкаво въже и я нави около главата си също като широк тюрбан. Сложен малко накриво, тюрбанът придаваше на правилните и твърди черти на земната жена безгрижен и лукав израз.

Чойо Чагас запали горното осветление и застана неподвижен, гледайки гостенката си с нескривано възхищение.

— Нима в звездолета има жени, по-хубави и от вас?

— Да. Ола Дез например, но тя няма да се появи тук.

— Жалко.

— Аз ще я помоля да ви потанцува.

Те се върнаха в зелената стая, която Родис беше напуснала преди три дена. Чойо Чагас ѝ предложи да си почине, но Родис отказа.

— Аз бързам. Виновна съм пред моите спътници. Приятелите ми сигурно се тревожат. Филмите за земното минало ме накараха да забравя за това. Но аз съм ви толкова признателна за откровеността! Не е трудно да си представите колко важна е за един историк тази среща с документи и произведения на древното изкуство, които у нас, на Земята, са се загубили.

— Вие сте една от малцината, които са ги видели — сурово каза Чойо Чагас.

— Обвързвате ме с обещание да не казвам нищо на жителите на вашата планета?

— Точно така!

Фай Родис му подаде ръка и Чойо Чагас пак се опита да я задържи в своята, но се раздаде лекото изсвирване на съобщителното устройство. Властелинът се обърна към масичката, каза няколко неясни думи. Скоро в стаята влезе развълнуван инженер Таел. Той се спря до вратата в почтителна поза и се поклони на Чойо Чагас, без да забележи веднага Родис, която бе застанала в дъното на стаята.

— Гостите от Земята търсят своята владетелка. Те се явиха в Залата за осъждане и доведоха със себе си един от деветокраките апарати. Какви нареждания ще последват?

— Никакви. Владетелката им е тук, тя сега ще отиде при тях. А вие останете за съвета!

Инженер Таел се обърна и се вцепени. Металната Родис, увенчана със закачливия черен тюрбан, под който грееха необикновените ѝ зелени очи, му заприлича на могъщото създание на някакъв незнаен свят. Тя стоеше независимо и свободно, което беше немислимо за една жена от Ян-Ях, съвсем гола и в същото време толкова далечна и недостъпна, че инженерът почувствува отчайваща болка.

Фай Родис му се усмихна приветливо и се обърна към председателя на Съвета на Четиримата.

— Ще ми позволите ли скоро да ви видя пак?

— Разбира се. Недейте забравя за вашата Ола и танците!

Фай Родис излезе. Сега тя вървеше по пустинните коридори и безлюдните зали без придружител. В първата зала с роговите стени, с клинописа на черните стрели и начупените линии стоеше една жена. Родис позна съпругата на властелина, която беше дала името си на

цялата планета. Красивите устни на Янтре-Яхах се изкривиха в надменна усмивка, по-рязка стана злобната чупка на веждите ѝ.

— Аз отгатнах вашата игра, но не очаквах от една учена представителка на пришълците толкова безсрамие и нахалство!

Фай Родис мълчеше, защото си спомняше семантиката на забравените на Земята ругатни, с които беше ѝ се наложило да се запознае на Торманс. Това още повече ядоса тормансианката.

— Аз няма да ви позволя да се разхождате тук в такъв вид! — кресна тя.

— В какъв вид? — учудено се погледна Родис. — А, да, мисля, че ви разбирам. Но вашият мъж каза, че този вид му доставял удоволствие.

— Каза! — задушаваше се от гняв Янтре-Яхах. — Вие не разбирате, че сте неприлична! — Тя изгледа Родис с подчертано отвращение.

— При вашите нрави това облекло е неподходящо за улиците — съгласи се Родис. — Но в жилищата? Вашата дреха например ми се струва и по-красива, и по-предизвикателна.

Тормансианката, която беше облечена с рокля с нисък корсаж, разкриващ гърдите ѝ, и къса, разрязана на тесни ленти пола, откриваща бедрата ѝ при всяко движение, наистина изглеждаше по-гола.

— Освен това — по устните на Родис се плъзна едва забележима усмивка — в този метал аз съм напълно недостъпна.

— Вие, земляните, сте или безкрайно наивни, или много хитри. Нима не разбирате, че сте красива като никоя друга жена на моята планета? Красива, необикновена и опасна за нашите мъже... Дори само като ви гледат... — Янтре-Яхах нервно стисна ръце. — Как да ви обясня? Вие сте свикнали със съвършенството на тялото, при вас то е станало норма, а при нас това е толкова рядък дар.

Фай Родис сложи ръка на голото рамо на Янтре-Яхах и тя се отдръпна, млъкна.

— Простете ми — поклони се леко Родис. Тя размота тюрбана си и се облече за един миг.

— Но вие обещахте на мъжа ми някакви танци?

— Да, и ще трябва да го изпълня. Не мисля, че това може да ви бъде неприятно. Впрочем отношенията ми с властелина на планетата

са нещо по-особено, засягащо контакта между нашите светове.

— И аз не бива да се бъркам, така ли? — пак избухна тормансианката.

— Да! — потвърди Фай Родис и Янтре-Яхах се скри, просто онемяла от ярост.

Фай Родис постоя малко замислена и тръгна бавно през залата. Силната умора беше притъпила постоянната острота на чувствата ѝ. Тя прекоси втората, жълтокафява зала и едва когато навлезе в последната, слабо осветена галерия, свързваща покоите на властелина с определената за земляните част от двореца, почувствува нечий поглед. Родис мигновено се напрегна в психическо усилие, което се наричаше хватка за отблъсване на злонамереността. Сподавен звук, подобен на вик, изразяваш. учудване и недоумение, се чу от тъмното. Родис напрегна цялата си воля и отмина, а зад нея, ниско приведен, притича един човек, насочвайки се натам, откъдето беше дошла тя.

И в тоя миг долу рухна нещо тежко. Крясъкът на СДФ, който викаше Родис, проникна във всички кътчета на двореца. Край нея минаха тичешком стражи. Това беше точно в момента, когато „спасителната“ кампания се провали през пода на Залата на мрака или Залата за осъждане, както я наричаха официално.

Хората от Земята още не разбираха, че на охраната на двореца и низшите началници не бива да се гледа като на нормални, макар и недостатъчно образовани и възпитани, но отговарящи за постъпките си хора. Не, „лилавите“ бяха морално увредени, психологически прекършени същества, неспособни да разсъждават и съвсем безотговорни в своите действия, предани без остатък на висшите началници. До такова заключение стигнаха астронавтите, когато обсъдиха случилото се след краткия отчет на Фай Родис.

— Всички направихме много грешки. — Родис огледа другарите си със засмени очи, — Как мога да ви укорявам, когато самата аз изпитвам желание да размърдам, да разкъртя някак си това чугунено упорство, този стремеж към запазване на чудовищните порядки?

— Ние сме съвсем отчаяни от хранилищата на информация — каза Чеди. — Това са старинни храмове и други изоставени помещения, натъпкани с плесенясали, понякога полуизгнили вързопи книги, книжа, карти и документи. За да се проучи едно-единствено такова хранилище, са необходими стотици усърдни работници, а

приблизителният брой на хранилищата по цялата планета е около триста хиляди.

— Не е по-добро положението и с произведенията на изкуството — отбеляза Ген Атал. — В домовете на Музиката, Живописата и Скулптурата е изложено само онова, което се харесва на Съвета на Четиримата и на най-близките им хора. Всичко останало, старо и ново, е струпано в заключени, непосещавани от никого здания. Аз надникнах в едно от тях. Там има купища сплъстени платна и хаотични пирамиди от статуи, покрити с дебел слой прах. Сърцето ми се сви, когато видях тези гробища на колосален творчески труд, мечти и надежди, „реализирани“ по такъв начин от човечеството на Ян-Ях!

— Общо взето, всичко е ясно — каза Евиза Танет. — Докато стоим тук, ние няма да видим нищо друго освен онова, което искат да ни покажат. И следователно ще отнесем на Земята чудовищно изопачена картина на живота на Торманс и нашата експедиция ще допринесе твърде малка полза!

— И какво предлагате? — попита Вир Норин.

— Да навлезем в кипежа на обикновения живот на планетата — убедено му отговори Евиза. — Тези дни ще можем да свалим скафандрите си и нашият метален облик няма да смущава околните.

— Да свалим скафандрите си? А оръжието на убийците? — възкликна Ген Атал.

— И въпреки всичко това ще се наложи — спокойно каза Родис, — иначе хората на Торманс ще странят от нас. А единствено чрез тях ние ще получим истинска представа за живота тук, за целите и смисъла му. Смешно е да разчитаме, че нашата седморка ще разкопае огромните залежи от изоставена информация и ще може да се ориентира в нея. На нас ни трябва хора от различни места, от различни обществени слоеве и професии. Тук професията е много важна, те не я сменят през целия си живот.

— И независимо от това работят зле — отбеляза Чеди. — Тивиса и Тор разглеждаха биологичните институти на планетата и са поразени от невероятната занемареност на резерватите и парковете: изтощени, измиращи гори и напълно изродена фауна. Час по-скоро ни свалете скафандрите, Евиза!

— Ще трябва да потърпите още пет-шест дена.

Астронавтите започнаха да се разотиват по стаите си, за да подготвят поредното предаване за „Тъмен пламък“.

— Нали искахте да видите Веда Конг? Тогава елате — неочаквано се обърна Родис към Чеди.

Дълго мълчалият черен СДФ заситни от ъгъла към канапето. Фай Родис извади от него една „звездичка“ за паметна машина с още непокътната обвивка и разгъна станиола. Рубиненочервеният цвят говореше за биография с лирична насока. Няколко манипулации на Родис — и пред високата, драпирана в синьо стена се появи живо видение. Стереofilмите от ЕВП по нищо не отстъпваха на съвременните. От отдавна отминалите векове се появи Веда Конг и седна пред Родис и Чеди на едно изящно изплетено метално кресло от онова време.

— Сложих я на пета писта — каза шепнешком развълнуваната Родис. — Нещо, което и аз самата още не съм виждала — последното десетилетие от живота ѝ. Когато приключила разшифроването на военната история на четвъртия период от ЕРС.

Чеди беше се настанила в отсрещния ъгъл на канапето и виждаше пред себе си едновременно Веда Конг и Фай Родис, съвсем като две седнали една срещу друга жени, жената от Ерата на Великия пръстен и жената от Ерата на срещналите се ръце... Всяка ученичка на Земята знаеше за Веда Конг, изследователка на страшните подземия на ЕРС, героиня от древни приказки, възлюбена на двама прочути хора от своето време — на Ерг Ноор и Дар Ветер, приятелка на легендарния Рен Боз. Чеди сравняваше познатия образ с живата продължителка на нейното дело. На Фай Родис не ѝ се беше наложило да се промъква през дебели каменни стени и през опасностите на предпазните устройства. В бездната на Космоса на разстояние, невъобразимо дори за хората от епохата на Веда Конг, тя бе намерила цяла планета, сякаш оцеляла от онези критични времена на земното човечество. Чеди с детско възхищение разглеждаше финото лице на Веда, нежно, с ласкави сиви очи и мечтателна усмивка. Главата ѝ беше леко приведена под тежестта на огромните плитки. Годините не бяха се отразили върху моминската стройност на нейната фигура, но като я сравняваше с филмите от младините на Веда, Чеди остана с чувството, че скрита тъга пронизва цялото същество на тази жена.

Огромното разнообразие на човешкия облик на Земята, особено през Ерата на общия труд, когато започнали да се сливат най-различни раси и народности, надминаваше всяко въображение. Всевъзможните нюанси на косите, очите, цвета на кожата и особеностите на телосложението се съчетаваха в потомците на кхмероевенко-индусите, испано-русо-японците, англо-полинезо-зулусо-норвежците, баско-итало-арабо-индонезийците и т.н. Изброяването на тези безбройни комбинации заемаше цели ролки с родословни дървета. Широтата на подбора на генетични съчетания гарантираше безкрайност на живота без израждане, тоест безкраен възход на човечеството. Щастие то на Земята се състоеше в това, че човечеството бе възникнало от различни отдалечени групи и бе създадо през историческия си път безброй културни и физически обособени единици. До Ерата на Великия пръстен човешкият тип на Земята беше станал по-съвършен и беше изместил многоликите типове от Ерата на общия труд. До края на тази ера хората се делели на две главни категории: неандерталоидна — здрава, с масивни кости и грубо телосложение — и кроманьонидна, с по-тънък скелет, с висок ръст, по-крехка психически и по-изтънчена в чувствата. Работата на генетиците беше да вземат от всяка най-хубавото и да ги слоят в едно, което те бяха направили през ЕВП. А до ЕСР чистотата на облика беше станала още по-ясно изразена, както забелязваше Чеди, сравнявайки аскетичната твърдост на сякаш изсеченото от камък лице на Фай Родис и по-мекия лик на Веда Конг.

Фай Родис отразяваше още едно стъпало от повишаването на енергията и универсалността на човека, съзнателно изработвана в едно общество, което избягва гибелната специализация. Фай Родис във всяко отношение изглеждаше по-яка, по-твърда от жената от ЕВП — и по очертанията на силното си тяло със здрав скелет, и по стойката на главата ѝ върху високата, но не тънка шия, и по непреклонния поглед на очите, които бяха по-раздалечени, отколкото на Веда, и по съответно по-голямата ширина на челото и брадичката.

Родис и вътрешно се различаваше от Веда Конг. Ако с Веда всеки би се сприятелил безусловно и доверчиво, то Родис сякаш беше заградена с черта, за чието преодоляване се изискваха увереност и усилие. Ако Веда будеше любов от пръв поглед, то Родис — преклонение и известен страх.

Веда Конг заговори на невидимата аудитория:

— Две песни от военния период от ЕРС, преведени неотдавна от Тир Твист. Мелодиите са оставени без промяна.

Нечии ръце подадоха на Веда лек музикален инструмент с широк плосък резонатор и открити струни, опънати на дълъг гриф. Пръстите ѝ изтръгваха протяжните звънящи звуци на една проста и тъжна като капещи сълзи мелодия.

— „Молитва за куршума“ — каза Веда и нейният нисък силен глас изпълни голямата стая на двореца.

Обръщение към някакъв бог с молба да изпрати на човека гибел в боя, защото в живота му вече нищо не е останало.

— „Куршум смъртоносен прати срещу мене, нали си безкрайно добър“ — повтори Чеди. — Как е могло обществото да докара един явно храбър и спокоен човек дотам да се моли за куршум?

Другата песен ѝ се стори още по-невероятна:

*Мъртвецът само щастие намери!
Гърмят топове, танкове вървят,
куршуми свирят, живите треперят
и купищата трупове растат...*

Веда Конг пееше, приведена над тъжно и страшно кълещите струни. Една непозната болезнена бръчка загрозяваше създадените ѝ за искрена усмивка устни.

„Вълните на морето под трупове се крият...“

Щом изображението изчезна, Фай Родис стана и каза с болка:

— Веда Конг е чувствувала по-добре от нас цялата тежест на страданието, което са понесли прадедите ни.

— Нима антихуманизмът е бил разпространен толкова широко през ЕРС, нима той е определял хода на целия живот? — попита Чеди.

— За щастие не. И все пак антихуманизмът е пронизвал всичко, дори и изкуството. Най-големите поети от онези времена са си позволявали стихове като тези. — Родис произнесе ниско и гръмко: — „Бягат страхливците — огън, стрелци! Куршум парабелен за вас, бегълци!“

— Невъзможно! — изуми се Чеди. — Какво е парабел?

— Джобно огнестрелно оръжие.

— Но това сериозно ли е? Да се открива огън по бягащите, които се спасяват от опасността? — Чеди стана мрачна.

— Най-сериозно.

— И докъде е довело всичко това?

Вместо да ѝ отговори, Родис отвори страничната стена на СДФ и извади продълговатия ромбоиден калъф на кристаловълновия орган. Издигна го на раздалечените пръсти на лявата си ръка и прекара няколко пъти над него дланта на дясната. Зазвуча музика, могъща и сърдита, разливаща се като вълна, в която потъваха и се задавяха дисонансните акорди на повлечени звуци. Но тези сподавени жалби се засилваха, сливаха се и се сплитаха във вихър от проклетия и насмешки.

Чеди неволно се сви.

Ту понижавайки се, ту повишавайки се, звуците с вой се разливаха в сподавено ръмжене. В този хаос на рязкоменящата се, игрива мелодия се включи гласът на Фай Родис:

*Земя, кажи най-сетне „да“,
тез дрипи просяшки свали,
стани каквато си — звезда,
сияеща от светлини!*

Изведнъж се зачу оглушително свирене и вой като експлозия на атомен пламък и музиката секна.

— Какво беше това? Откъде? — попита задъхана Чеди.

— „Раздяла с планетата на скръбта и гнева“, пети период от ЕРС. Стиховете са по-древни и аз подозирам, че на времето поетът е вложил в тях друг, лиричен смисъл. Желанието за пълно унищожаване на живота върху планетата, което обзело неговите потомци, се е реализирало например в бягството на прадедите на тормансианите.

— И независимо от това нашата Земя се е възродила светла и чиста.

— Да, но не цялото човечество. Тук, на Торманс, всичко се повтаря.

Чеди се притисна към Фай Родис като дъщеря, която търси подкрепата на майка си.

ГЛАВА СЕДМА

ОЧИТЕ НА ЗЕМЯТА

„Тъмен пламък“ се издигаше като дива скала сред сухата и пустинна крайморска степ. Вятърът вече беше насипал вълнообразен слой от фин пясък и прах върху площадката от опечена почва около звездолета. Ничия жива диря не пресичаше гребенчетата на вълните. От време на време през звуконепроницаемите въздушни филтри до земляните достигаха приличащите на крясъци разговори между патрулиращите наоколо стражи и силният шум на моторите на транспортните машини.

Астронавтите разбираха, че охраната е сложена тук, за да осуети контакта с тормансианите, а не за защита на гостите от митични злосторници. Опитът за нападение срещу „Тъмен пламък“, направен една нощ, беше акт на държавата. Той не завари астронавтите неподготвени, а апаратите за нощни снимки фиксираха подробностите на „боя“. Бой в същност не беше воден. „Лилавите“, които внезапно започнаха да обстрелват галерията и нахлуха в разположената върху земята част от нея, бяха отхвърлени от защитното поле и ранени от собствените си изстрели. Поради липса на опит Нея Холи се престара, като включи полето внезапно и на голяма мощност. Оттогава никой не се приближаваше към „Тъмен пламък“. На човек, попаднал тук за пръв път, можеше да му се стори, че звездолетът е изоставен от прастари времена.

Екипажът очакваше пълната аклиматизация, когато щеше да стане възможно монтирането на открита галерия и отварянето на люковете на кораба, за да се икономисва въздухът от Земята. Див Симбел и Ола Дез мечтаеха за екскурзия по морето, а Гриф Рифт и Сол Саин мислеха преди всичко за установяването на контакт с населението на Торманс. Малко по малко те започваха да се ориентират в живота на тази планета, близка по хора, чужда по история, социално устройство, бит и по неизвестните цели. Търпеливото изчакване беше станало едно от основните качества на

възпитания землянин и тук то щеше да се понася по-лесно, ако не беше постоянната тревога за седмината им другари, навлезли в потока на живота на чуждата планета и предоставени на волята на нейните неизвестни закони. Всеки момент те трябваше да са готови да помогнат на другарите си.

Всички съобщителни канали се свеждаха до два — сегмент 46 в опасното полукълбо и двойния канал, насочен към град Средище на Мъдростта. Те се издигаха над планетата до отразяващия отвъдатмосферен слой и оттам като водопад падаха надолу, покривайки фуниеобразно широка площ. Излъчвателите на главния канал приличаха на очи в купола на „Тъмен пламък“, денем хвърлящи стъклена синевина, а вечер светещи жълто. Тези бдителни очи всяваха страх сред тормансианите. В недрата на кораба в сфероида на пилотската кабина седеше неотлъчно дежурен, който наблюдаваше седемте зелени светлини на горната ивица на наклонената плоскост на пулта. Нощем обикновено дежуреха мъжете заради древната привичка на този пол да бди през нощта, останала от онези незапомнени времена, когато с настъпващата тъмнина около жилището или катуна на човека бродели опасни хищници.

Седмиците се нижеха една след друга и редовните срещи с другарите по ТВФ смекчаваха остротата на разлъката и опасенията. Див Симбел дори предложи оптичните индикатори да бъдат превключени към звуковата алармена система и да се прекратят дежурствата при пулта. Гриф Рифт отхвърли това мнимо усъвършенствуване.

— Ние нямаме право да лишаваме другарите си от нашата загриженост. Благодарение на нея те чувствуват подкрепа и връзка с това късче от земния свят — командирът на звездолета посочи кораба с широк горд жест. — Там, на Земята, всеки от нас се намираше в психическо поле на доброжелателно внимание и грижа. Тук непрекъснато чувствуваме нещо чуждо, хаотично и зло. Ние никога досега не сме били толкова самотни, а душевната самота е още по-лоша от откъснатостта ни от света, с който сме свикнали. Това е много тягостно при тежки изпитания.

Една вечер Гриф Рифт седеше пред пулта с личните сигнали, сложил лакти на полираната дъска и подпрял с юмруци тежката си глава.

Зад него бавно и безшумно се появи Сол Саин.

— Защо не ви свърта на едно място. Сол? — попита го Рифт, без да се обръща. — Неспокоен ли сте?

— Аз приличам на бегач, който е започнал спринта, но е бил спрял далеч преди финала. Трудно понасям принудителното безделие.

— Че нали се заехте с опаковането на получената информация?

— Това работа ли е? Ние толкова рядко успяваме да се доберем до нещо ценно.

— Бедата е, че тормансианите не сътрудничат с нас, понякога направо ни пречат.

— Почакайте още малко. Ние ще установим връзки с хората, а не с учрежденията на властта.

— Дано това стане по-скоро! Толкова ми се иска да им направим добро. И то колкото може повече. А така просто ми иде да пропуша някой лек наркотик.

— Какво говорите, Сол!

Инженер Сол Саин вдигна глава и зелените светлилки придадоха болезнен цвят на неговото сухо лице с изопната гладка кожа.

— Може би това е неизбежно в нашите условия?

— Какво имате предвид, Сол?

— Безсилието. Невъзможно е да се пробие най-здравата от всички стени — психологическата стена, с която са ни оградили...

— Но защо да не може? Аз на ваше място бих използвал знанията и конструкторския си талант, за да подготвя най-важните инструменти за жителите на Торманс. Те са им много нужни.

— И кое според вас е най-важното?

— Индикатор на враждебността и оръжие. И едното, и другото миниатюризирано до краен предел, с размерите на копче, на малка тока или женска обица.

— И оръжието ли?

— Да! От бомбичките с УБТ до лъчевите пронизвачи.

— УБТ? Как можете да мислите за това и да смятате за аморално моето мимолетно желание да пропуша? Колко хора са загинали от УБТ преди две хиляди години у нас, а и на други планети?

— А колко са се спасили, разгромявайки с него ордите от убийци?

— Не мога да призная правотата ви. Това е било необходимо в древните времена и ние го знаем само от книгите. Аз не мога... — Сол Саин млъкна, като видя колко внезапно се изправи командирът.

Лявата горна зелена светлинка потъмня, мигна един-два пъти и пак засия спокойно. Съсредоточеното лице на Гриф Рифт се оживи, големите му, инстинктивно стиснати юмруци се отпуснаха. Сол Саин въздъхна облекчено. И двамата мълчаха дълго.

— Много ли я обичате, Рифт? — Сол Саин докосна ръката на Гриф Рифт, — Не ви питам от любопитство — твърдо каза той, — защото и аз...

— Кой? — отсечено попита Рифт.

— Чеди! — отговори Сол Саин, долови сянка на учудване, мярнала се в погледа на командира, и добави: — Да, малката Чеди, а съвсем не великолепната Евиза!

Рифт гледаше лявата горна светлинка и предпазливо докосваше с пръсти външния ред бутони по таблото, сякаш се поддаваше на изкушението да поиска връзка със столицата на Торманс.

— Обречеността на Родис я отделя от мен, а зад гърба ми също стои сянката на смъртта — Рифт стана, разходи се няколко пъти из кабинета и се приближи до Сол Саин с едва забележимо смущение.

— Има една древна песенчица: „Не знам какво ме чака в тъмното отпред, но ме е страх да се обърна и назад!“

— И вие, който ме упрекувате в слабост, правите такова признание?

— Да, защото упреквам и себе си. И си прощавам.

— Но ако те се осмелят...

— Казах й, че ще разкопая цялата планета на километър дълбочина, за да я намеря.

— И тя ви забрани, нали?

— Разбира се! „Рифт, нима сте способен да направите такова нещо с хората?“ — Командирът се стараяше да предаде укоряващите и тъжни интонации в гласа на Фай Родис. — „Вие няма да предприемете дори незначителни насилствени действия...“

— А прякото нападение срещу „Тъмен пламък“? — попита Сол.

— Това е друга работа. Те вече усвоиха третия закон на Нютон от опит. И жалко, че в това общество той не се осъществява при

индивидуалното насилие. Целият им живот би станал много пощастлив и по-прост...

— Ето за какво ви било оръжието!

— Именно!

— Но ако всички се сдобият с него?

— Нищо. Всеки ще знае, че рискува главата си, и двайсет пъти ще си помисли, преди да приложи насилие. А щом си помисли, едва ли ще го приложи.

Горното ляво око угасна за миг, светна и мигна няколко пъти.

С облекчена усмивка Рифт се хвърли към пулта, включи системата на периферните честоти. Малкият екран на спомагателния ТВФ послушно светна и зачака импулса. Гриф Рифт изключи обратната връзка и се обърна към Сол Саин.

— Разтревожи ме, стори ми се... Но аз си спомних за нашата уговорка с Фай Родис. Когато поиска да се посъветва, да даде сигнал в часовете на моето дежурство.

Сол Саин тръгна към изхода.

— Останете! Аз не очаквам тайни, онези вечни и мили тайни, които все още са оцелели на нашата Земя — тъжно каза Рифт.

Сол Саин се подвоуми.

— Може би с нея ще бъде Чеди — пророни Рифт...

Инженер-изчислителят се върна в креслото.

Не им се наложи да чакат дълго. Екранът пламна с виолетовия цвят на газосветните лампи на планетата Ян-Ях. На фокус беше малката квадратна градина върху една тераса в обърнатата към планините част от двореца. Гриф Рифт знаеше, че тази градина е определена за земните гости и не се учуди, когато видя Фай Родис само по скафандър. До нея вървеше един тормансианин с гъста черна брада — по описанието Рифт позна инженер Таел. Сол Саин подбутна леко командира и му показа двата СДФ, оставени в срещуположните ъгли на градината. „Екранирано за разговор насаме — досети се Рифт, — но тогава за какво съм аз?“ Отговорът на този въпрос не дойде веднага. Фай Родис не поглеждаше към звездолета и изобщо се държеше така, като че ли не подозираше за включения от нея предавател на СДФ.

Тя вървеше с наведена глава и слушаше замислено инженера. Тъй като им липсваше практика в говоренето на езика на Ян-Ях, астронавтите разбираха думите му само отчасти. Високата трева

шумолеше на вятъра, чудноватите разтворени като ветрила храсти се люлееха и тежките дискове на тъмночервените цветя се навеждаха на гъвкавите си стъбла. Малката градина беше пълна с безпокойството на крехкия живот, което се долавяше особено силно в недостъпната дори за космическите сили пилотска кабина на кораба.

Пръстен от мрак заобикаляше градината. На Торманс нощното осветление се съсредоточаваше в големите градове, на важните транспортни възли и в заводите. По цялото останало пространство на планетата през половината от денонощието цареше тъмнина. Малкият и отдалечен спътник на Торманс едва разпръсваше мрака. Редките звезди откъм галактичния полюс подчертаваха чернотата на небето. По посока към центъра на Галактиката слабо светеше компактното петно звезден прах, което тъжно гаснеше в космическата бездна.

Фай Родис разказваше на тормансианина за Великия пръстен, който помагаше на земното човечество вече близо хиляда и петстотин години, като поддържаше вярата в могъществото на разума и радостта от живота, разкриваше необятността на Космоса и го избавяше от слепите търсения и от задънените разклонения по пътя. А сега онова, което по-рано преминаваше зримо, но безплътно по екраните на външните станции на Земята, беше станало близко — с разкриването на тайната на спиралното пространство и със звездолетите с прав лъч.

— Настъпи Ерата на срещналите се ръце и ето ни тук — завърши Родис. — Ако не беше Великият пръстен, можеха да минат милиони години, преди ние да се намерим, двете планети, заселени с хора от Земята.

— Хора от Земята! — извика смаян инженерът.

— Нима не знаете? — намръщи се Родис. Смятайки Таел за човек на Съвета на Четиримата, тя мислеше, че на него му е известна тайната на трите звездолета и на подземие то в двореца. Инженер Хонтеело Тало Фраел беше първият от триименните тормансиани, който научи тайната на Съвета.

Таел беззвучно мърдаше устни.

Родис допря длани до слепоочията му и той въздъхна облекчено.

— Аз наруших обещанието, което дадох на вашия властелин. Но аз не можех да си представя, че завеждащият информацията на цялата планета не знае истинската ѝ история.

— Виждам, че вие не разбирате докрай каква пропаст разделя нас, обикновените хора, от онези, които са горе и които им слугуват.

— Същата както между джи — дългоживеещите и кжи — късоживеещите, онези, които не получават образование и са длъжни да умрат бързо, нали?

— По-голяма. Кжи могат да попълнят знанията си самостоятелно и да се изравняват с нас в разбирането на света, а ние, освен при изключителни обстоятелства, винаги научаваме само това, което ни се разрешава отгоре.

— И вие не знаете ли, че предаванията на Великия пръстен понякога се хващат тук, на планетата Ян-Ях?

— Не може да бъде!

Фай Родис се усмихна леко, защото си спомни посещението в библиотеката на Института по общественото устройство.

Поласкан от интереса на земляните, началникът-„змиеносец“ ги преведе през една огромна зала с много колони, издатини, дялан камък и позлатено дърво, покрити с барелефи. Змии, приличащи на цветя, и цветя на змии — този натрапчив мотив се повтаряше по стъпаловидните издатини в горната част на стените, по решетките на галериите, по капителите и подножията на колоните. Тесни прозорци прорязваха масивите на библиотечните шкафове, хвърляйки на каменния под кръстосани ветрилообразни сенки, а прозрачните куполи на тавана осветяваха високо разположените скулптури на животни, мидени черупки и хора с разкривени от безумие или ярост маски. По централната ос на дългата зала върху чудновати медни подставки бяха наредени глобуси, отделени един от друг с маси, върху които имаше цветни карти. На земляните им беше достатъчно да хвърлят един поглед. Изображенията на другите светове с такива подробности и такова приближение не можеха да се получат с никакъв телескоп. Следователно тормансианите хващаха от време на време предаванията на Великия пръстен.

Горкият инженер продължаваше да гледа Родис със смаяни очи.

„Поглед на идеалист“ — помисли си Родис, като го сравни с шарещите очи на „змиеносците“ или с твърдия, втрещен поглед на лилавите стражи. Тя направи условния знак.

Гриф Рифт включи обратната връзка.

— Запознайте се с вашите събратя в звездолета, Таел — каза Родис, посочвайки стереоизображенията на Рифт и Саин, — само че говорете по-бавно. Те нямат достатъчна практика в езика на Ян-Ях.

Астронавтите харесаха нервния тормансианин, който не криеше никаква зла умисъл.

Фай Родис тръгна бавно покрай цветната леха и остави Таел да говори с нейните приятели сам.

— Можете ли да запълните пропастта на нашето незнание? Можете ли да ни покажете и Земята, и планетите на други звезди, и най-високите постижения на тяхната цивилизация? — възбудено питаше инженерът.

— Всичко, което сме изучили самите ние! — увери го Рифт. — Но във вселената са известни толкова много явления, пред които ние стоим като още незнаещи да четат деца.

— На нас би ни стигнала една десета от вашите знания — усмихна се инженер Таел, — аз казвам „на нас“. На планетата Ян-Ях има много хора, които много повече от мен заслужават да бъдат запознати с вас! Как да го осъществим? Тук, в този дворец, те не могат да стъпят.

— Можем да показваме филми и да говорим, ако щете, с хиляда души около звездолета — каза Гриф Рифт.

— И да осигурим защитата им — добави Сол Саин. Те започнаха да обсъждат проекта. Родис не вземаше участие. От време на време Гриф Рифт поглеждаше към черната ѝ фигура, застанала встрани до някаква странно разкривена скулптура на разклонението на две градински пътечки.

— Най-голямата трудност както винаги е не в техниката, а в хората — направи равносметка Гриф Рифт. — Излиза, че вие не умеете да различавате психическата структура на човека по външния му вид.

— Вие предвидихте това, когато споменахте за индикатора на враждебността — напомни му Сол Саин.

— Докато не разполагаме с него, каква е ползата от моето предвиждане!

Фай Родис се приближи и каза:

— Докато не сме измислили психоиндикатор, ще трябва ние да се нагърбим с неговата роля. Евиза, Вир и аз като по-тренирани

психически ще подбирате приятелите и познатите на Таел. Така ще се събере първоначалната аудитория.

Когато в кабината на звездолета изчезна изображението на градината, Сол Саин каза:

— Всичко това ми прилича на легендата за Йоланта, само че наопаки.

— Наопаки? — не го разбра Рифт.

— Помните ли легендата за сляпата девойка, която не разбираше, че е сляпа, докато при нея не дошъл рицарят? И тук е същото: има и недостъпна градина, и ослепен от невежество мъж, и рицар от широкия свят, само че в женски облик. И дори в броня...

Гриф Рифт се усмихна сдържано, като почукваше леко с пръсти по пулта.

— Винаги възниква един и същ въпрос: дава ли щастие знанието, или е за предпочитане пълното невежество, стига да е в съгласие с природата, не са ли по-добри елементарният живот и простите песни.

— Рифт, къде сте видели прост живот? Той е прост само в приказките. За мислещия човек от край време единствен изход е било опознаването на необходимостта и победата над нея, разрушаването на инферното. Другият път може да минава само през унищожаването на мисълта, избиването на разумните до пълното превръщане на човека в скот. Изборът е: или надолу — към робството, или нагоре — към неуморния творчески и познавателен труд.

— Имате право, Сол. Но как да им помогнем?

— Със знание. Само знаещите могат да избират пътищата си. Само те могат да изградят охранителните системи на обществото, които позволяват да се избегне деспотизмът на измамата. Резултатът от невежеството е пред нас. Намираме се на разграбена планета, където социалната структура позволява само на една двайсета част от хората да получат образование, а останалите възхваляват красотата на ранната смърт. Но стига приказки, аз ще се скрия за няколко дена и ще помисля над индикатора. Кажете на Мента Кор да поеме опаковането на информацията.

Сол Саин излезе. Дългата нощ на Торманс се влачеше бавно. Гриф Рифт си мислеше: няма ли в тяхното намерение да помогнат, на жителите на Торманс елемент от онази забранена и престъпна намеса в чуждия живот, когато неразбиращите законите му представители на

по-висша цивилизация са причинявали ужасна вреда на процеса на нормалното историческо развитие? Човечествата на някои планети са отразили тези намеси в легенди за пратеници на сатаната, за духове на мрака и злото.

Рифт се заразхожда из кабинета, като нервно поглеждаше седемте зелени светлини, сякаш чакаше от тях отговор. Той искаше да се посъветва с Фай Родис, но не успя. Тя сама ги запозна с тормансианина от низшата категория. Родис избра подходящ момент за разговора, от който на земляните веднага им стана ясно престъпното несъответствие в информацията.

Не, правото на всеки човек на знание и красота е неоспоримо. Те няма да нарушат историческото развитие, ако съединят разкъсаните пътеводни нишки! Напротив, ще коригират злонамерено спряното течение на историческия процес, ще го върнат към нормалния му ход. Голямо щастие е да спасиш един човек, а каква ще бъде радостта, ако те сполучат да помогнат на цяла планета!

И в абсолютното безмълвие на нощния кораб на неговия командир се стори, че чува гласа на Фай Родис, който твърдо и ясно му каза: „Да, мили Рифт, да!“

В леки аварийни скафандри Нея Холи, Ола Дез, Гриф

Рифт и Див Симбел стояха на купола на звездолета. Високо над тях един бял балон, слабо бръмчейки с турбинката, която не даваше на вятъра да го отнесе, блестеше с огледалата на електронния перископ. Пред Див Симбел се разкри във всички подробности заобикалящата звездолета местност. Пилотът вдигна ръка и Гриф Рифт обърна широко раздалечените обективи на далекомера-стереотелескоп към означената с лимба посока. Всички земляни подред се долепиха до прозорчето на далекомера и се съгласиха с избора на инженер-пилота.

Сред безплодните стръмнини на кафявата земя, врязани във веригата жълти крайбрежни хълмове, се намираше циркообразна падина, рязко ограничена от издатините на щръкналите слоеве пясъчник. Обърнатата към звездолета страна на крайморската верига беше пресечена от висока стръмнина, която защитаваше падината от вятъра. Оттатъшните склонове на хълмовете чак до морето бяха покрити с гъсти храсталаци.

— Мястото е идеално — каза доволен Див Симбел. — Преграждаме със защитни полета двата края на падината, както и

опасно-полярната страна чак до морето. Зрителите ще идват с лодки през нощта, ще слизат в храстите и ще се прехвърлят в долината.

— А фар? — попита Гриф Рифт.

— Не е нужен — отговори Ола Дез. — За защитното поле ще трябва да издигнем куличка, тя ще служи и като предавател на ТВФ на един километър от „Тъмен пламък“. Ще издигнем мачта със секторен ултравиолетов излъчвател, а пък тях нека ги снабдят с луминесцентни гониometri.

Наблюдаващите звездолета стражи видяха как се спусна белият балкон и чудовището, което беше дошло от незнайните дълбини на Космоса, зарева. Двете продължителни изсвирвания означаваха, че пришълците викат представител на охраната.

Дошлият офицер разбра, че стоящите на купола земляни имат намерение да правят нещо встрани от кораба. В тази изровена от урви местност нямаше жива душа и офицерът даде сигнал, че разрешава. Откъм звездолета се понесоха вълни от прах и дим, те се превръщаха в отвесна стена, която закри от наблюдателите крайморските хълмове. Когато димът се разпръсна, тормансианите видяха прав път, прокаран през храстите и урвите, който завършваше на едно издигнато равно място, обрасло с редки дървета с бодливи, провиснали клони. Офицерът от охраната реши да съобщи на началниците си за неочакваната активност на земляните. Той още не беше успял да се свърже по радиотелефона с Управлението на очите на съвета, когато от недрата на „Тъмен пламък“ изпълзя една машина, приличаща на нисък, вертикално сложен цилиндър, и поклащайки се величествено, потегли по току-що прокарания път. След няколко минути цилиндърът стигна до крайната точка и започна да се върти там, изравнявайки каменистата почва. Той се въртеше все по-бързо и по-бързо и изведнъж започна да расте нагоре, като при всяко завъртане от него се издигаше спирално навита ивица бял метал. Докато офицерът от охраната докладваше, сред дърветата вече се издигна блестяща куличка, приличаща на разтеглена пружина и увенчана с тънък прът с кубче на върха.

От звездолета не излезе никой, куличката стоеше неподвижно. Всичко утихна над сухото и знойно крайбрежие. И тормансианите решиха да не предприемат нищо.

Още същата вечер „Тъмен пламък“ предаде на Фай Родис картата на местността и плана на импровизирания театър. Родис предупреди, че властелинът на Торманс ѝ е напомнил за „състезанията“ по танцуване. Ола Дез обеща да подготви за едно денонощие своя номер.

Когато включиха големия стереоекран на звездолета, дори Сол Саин излезе от своето уединение.

В двореца на Цоам четири СДФ дадоха разгърнато изображение на просторната кръгла стая на кораба и — чрез обратната връзка — на цялата Бисерна зала на двореца.

Прочутата танцьорка Гае Од Тимфифт имаше за партньор един широкоплещест, не много висок младеж, с мъжествено и съсредоточено лице. Те изпълниха много сложен акробатичен танц, наситен с резки въртеливи движения и кръжене, отразяващ взаимната борба между мъжа и жената. Танцьорката беше с къса дреха от едва съединени с нишки тесни червени ленти. Тежки гривни стягаха като окови лявата ѝ ръка. Високо на шията ѝ блестеше огърлица, която приличаше на кучешки нашийник. Жената падаше, вкопчваше се в партньора си и се просваше на пода пред него. В красива и безсилна поза тя лежеше на една страна, с изпънати като струна ръка и крак, вдигнала нагоре умоляващ поглед. Покорно давайки на партньора си другата ръка, тя подвиваше коляно, готова да стане, ако той пожелае — открито олицетворение на властта на мъжа, на нищожеството и в същото време на опасната сила на жената.

Изкуството и красотата на изпълнителите, безупречната лекота и изящество на рядко трудните пози, страстният, чувствен призив на танцьорката, чието тяло беше едва прикрито от разделящите се ленти, направиха впечатление дори на властелините на Торманс. Чойо Чагас, който беше настанил Фай Родис до себе си, без да обръща внимание на навъсената Янтре-Яхах, се наведе към гостенката със снизходителна усмивка:

— Обитателите на планетата Ян-Ях са красиви и владеят изкуството да изразяват фини усещания.

— Безусловно — съгласи се Родис. — За нас това е особено интересно, защото на Земята нямаме мъже-танцьори.

— Какво? Вие не танцувате ли по двойки?

— Танцуваме, и то много. Аз ви говоря за специалните солови изпълнения на големите артисти. Само жените са способни да

предадат с тялото си всичките вълнения, мъки и желания, които обземат търсеция прекрасното човек. Всички драми на съперничеството, уязвеното самолюбие и поробването на жената са останали в миналото.

— Но тогава какво може да се изрази в танца?

— У нас танцът се превръща в чародейство — трепкащо като мираж, тайно, изплъзващо се и осезаемо реално.

Чойо Чагас вдигна рамене.

— Фай напразно се мъчи да подбира понятия, които само донякъде съответствуват на нашите — прошепна седналата зад Див Симбел Мента Кор.

— Ола Дез сигурно няма да им хареса — каза Нея Холи, — след като тази жена тук я въртяха, огъваха и едва ли не я биха.

Потече мелодията. Като плискаща река с буйни водовъртежи. После тя замря и внезапно бе сменена от друга, печална и бавна, ниските звуци сякаш изплуваха от огледално тиха, прозрачна дълбочина.

В отговор на нея в дъното на импровизираната сцена, разделена на две половини — черна и бяла, — се появи голото тяло на Ола Дез. От залата на двореца Цоам се дочу лек шум, заглушен от високите и резки акорди, на които златистото тяло на Ола отговаряше с непрекъснат поток от движения. Мелодията се променяше, тя ставаше почти страшна и танцърката се озоваваше на черната половина на сцената, а след това продължаваше танца на фона на сребрилата бяла тъкан. Поразителната хармоничност, пълното, немислимо съответствие на танца и музиката, на ритъма и играта на светлината и сянката те завладяваше и сякаш те водеше към ръба на пропаст, където трябваше да се прекъсне невъзможно прекрасният сън.

Увлечени от поезията на невиждания танц, жителите на Торманс ту потупваха в такт по облегалките на креслата, ту вдигаха в недоумение рамене, а понякога дори си шепнеха.

Светлината бавно започна да гасне. Ола Дез се стопи в черната половина на сцената.

— Друго не съм и очаквала! — възкликна Янтре-Яхах и събралите се зашумяха одобрително.

Чойо Чагас хвърли на жена си недоволен поглед, отпусна се на облегалката на креслото и каза, без да се обръща към никого:

— Има нещо нечовешко, недопустимо в тази откритост и сила на чувствата. И нещо опасно — защото тази жена е просто грешно хубава.

Фай Родис видя как пламнаха бузите на седналата до нея Чеди. Момичето я погледна с молба, то почти ѝ заповядваше: „Хайде, направете нещо!“

„Тъпотията никога не бива да тържествува — последиците винаги са лоши“ — мярна се в главата на Родис фраза от някакъв учебник. Тя решително стана и повика със знак

Евиза Танет.

— Сега ние ще ви потанцуваме — спокойно каза тя, сякаш обявяваше поредния номер от програмата. Чеди плесна радостно с ръце.

— На мен ми стига толкова! — злобно каза Янтре-Яхах и напусна залата.

След нея покорно се надигнаха и другите пет поканени в двореца тормансианки. Но Чойо Чагас само се намести още по-удобно на креслото си и мъжете сметнаха за свой дълг да останат. Впрочем земляните, които гледаха от звездолета, видяха, че жените от Торманс начело със съпругата на властелина се спотаиха зад сребристорсивите драперии.

Фай Родис и Евиза Танет изчезнаха за няколко минути и след това се появиха само по скафандри, като всяка носеше прикрепен за дланта си осемстенен кристал със звукозапис. Двете жени: едната с цвета на гарваново крило, другата — сребристорзелена като върбов лист, застанаха една до друга, вдигнали високо ръцете с кристалите. Необичаен ритъм, рязък, с редуване на бързи и бавни удари, заехтя в залата. В такт с ритмичния грохот танцът започна с бързи кръгови движения на прострениите напред към зрителите ръце и с резки извивки на бедрата.

От ръцете с обърнати надолу длани върху тормансианите се сипеха вълни с вцепеняваща сила. Подчинявайки се на монотонния напев, Евиза и Родис отпуснаха ръце и ги долепиха до хълбоците си с разперени длани. Те започнаха да се въртят бавно със съгласувани движения, гледайки зрителите страшно и повелително изпод навъсените си вежди. Те се въртяха, вдигайки тържествуващо ръце. Посипаха се удари на тайнствени инструменти, съзвучни с нещо

скрито дълбоко в сърцата на мъжете на Торманс. Евиза и Фай замряха. Стиснатите устни на двете жени се пооткрехнаха и показаха идеалните им зъби, техните сияещи очи се смееха победоносно. Те тържествено запяха проточения древен ирански химн: „Опиянена, влюбена, под месеца изгрял, без фередже, разбулена и с чаша в ръка... Очите закачливи са, устата страст таят!“ Грохотът на инструментите зазвуча бързо и насмешливо, накара зрителите да затаят дъх. Неподвижните тела от черен и зелен метал отново се съживиха. Без да се помръдват от местата си, те отговаряха на музиката с движение на всичките си поразително послушни и силни мускули. Като вода под напора на вятъра оживяваха внезапно и мимолетно ръцете и раменете, коремът и бедрата. Тези къси трептения се сляха в един непрекъснат поток, който превърна телата на Евиза и Родис в нещо неуловимо и мъчително привличащо. Музиката секна.

— Ха! — възкликнаха Евиза и Фай и едновременно отпуснаха ръце.

За ужас на вцепенилите се зад завесата жени под влияние на хипнотичната музика Чойо Чагас и членовете на съвета на Четиримата бяха се навели напред и изпопадаха от креслата си, но веднага скочиха, направиха се, че нищо не е станало, и лудо запляскаха с ръце по широките облегалки, което означаваше най-голяма похвала.

Родис и Евиза избягаха.

— Как е възможно! — с укор каза Ола Дез, която внимателно беше наблюдавала дивия танц.

— Не, това е великолепно! Погледнете, тормансианите като че са получили шок! — извика Див Симбел.

И наистина зрителите в двореца на Цоам изглеждаха смутени, а жените, които се върнаха на местата си, седяха кротко като наказани. Но когато се появиха Фай Родис и Евиза Танет, всички ги приветствуваха с тежки удари по креслата и с одобрителни възгласи.

Родис се обърна към другарите си в звездолета, показвайки им с пръсти, че батериите са се изтозили, и изключи СДФ, Ола Дез също прекъсна предаването от „Тъмен пламък“ и каза:

— Родис понякога се държи като ученичка от трети цикъл.

— Но те наистина бяха великолепни! — запротестира Гриф Рифт. — Аз не ги сравнявам с вас. Вие сте богиня на танца, само че на Земята.

— Безспорно, тук аз съм победена — съгласи се Ола. — Родис и Евиза умело използваша въздействието на ритмите върху подсъзнанието. Съвместното ритмично пеене и въртене в древността са били смятани за магия, помагача да бъдат завладени хората, също като военните маршировки и съвместната гимнастика при йогите. Тантрическите „червени оргии“ в будистките манастири, мистериите в чест на боговете на любовта и плодородието в храмовете на Елада, Финикия и Рим, кючеците в Египет и Северна Африка, „омайните“ танци от Индия, Индонезия и Полинезия едно време са оказвали върху мъжете не толкова еротично, колкото хипнотично въздействие. Гъвкавостта и музикалността на женското тяло не случайно още от древността са били сравнявани с танца на змиите. Като историк Фай Родис е подбрала всичко хипнотично от древните танци и ефектът беше неоспорим, но кога е успяла да обучи на това Евиза?

— Следователно не бива да обвиняваме Родис в лекомислие и безразсъдност на действията. Очевидно тя отдавна е подготвяла този танц, за да покаже на тормансианите родството им с нас — убедено каза Гриф Рифт.

Отвъд стените на градините на Цоам, на второто стъпало на предпланините растеше малка горичка. Дърветата в нея толкова приличаха на земните криптомерии, че дори отдалеч пораждаха у Родис приливи на носталгия по родната планета. Криптомерии растяха около нейното училище от първи цикъл. Първият цикъл беше най-трудният в детския живот. След свободата и безгрижието на нулевия цикъл настъпваше времето на строга отговорност за собствените постъпки. Малката Фай често бягаше в сянката на криптомериевата горичка, за да си поплаче.

И сега, когато се озова извън границите на двореца на разходка с инженер Таел, Родис се затича към едно дърво и се притисна до дънера му, опитвайки се да долови скъпата за нея миризма на смола и напечена от слънцето кора. Скафандърът не ѝ даде да почувствува живото дърво, а дънерът миришеше само на прах.

Чувство за безизходица, забравено от времето на инферналните изпитания, стегна гърдата на Родис и тя наведе глава, за да не би Евиза и Вир да прочетат носталгията по лицето ѝ. Родното дърво беше я излъгало. Още колко ли пъти ѝ предстоеше да бъде лъгана тук, сред хората, съвсем подобни на земните и толкова различни душевно!

Под различни предлози инженер Таел представи на земляните стотина свои приятели и познати. Въпреки изключителната еднородност на групата гостите от Земята го посъветваха да отхвърли към трийсетина души. Големият брой на отпадналите отначало смая Таел. Земляните му обясниха, че те са посочили не само преките носители на злото или прикриващите своята повредена непълноценна психика завистливци, но и тези, чиито стремежи към знания и духовна свобода не са по-силни от естествените недостатъци на психиката за един нетрениран човек.

След осем дена се събраха достатъчно хора от Торманс, за да могат да започнат сеансите. За учудване на земляните това бяха само джи — дългоживеещи: техническа интелигенция, учени, хора на изкуството. Фай Родис настоя да бъдат поканени и кжи — краткоживеещата младеж. Инженер Таел се смути.

— Те не получават достатъчно образование и ние почти не общуваме с тях. Затова аз не познавам заслужаващи доверие... А най-важното, за какво им е това?

— Напразно съм си губила времето с вас — сурово каза Родис, — ако вие досега не сте разбрали, че бъдещето може да принадлежи или на всички, или на никого.

— Тяхното класово потисничество е по-лошо, отколкото у вас по времето на феодализма! — негодуващо възкликна Чеди. — Намирисва ми на робски строй.

Тормансианинът се изчерви, устните му затрепераха и той устреми фанатичните си очи към Родис с такава кучешка преданост и молба, че на Чеди ѝ стана неудобно.

— Наистина у нас рязко са разграничени заслужаващите образование и необразование. Но нали те се избират според реалните способности от цялата маса на раждащите се деца?! И те, тези кжи, са напълно щастливи!

— Също както и вие, джи. Вие се занимавате с избраната от вас работа, творите, правите открития. Тогава какъв смисъл имат вашите търсения и душевни мъки? Не, аз виждам че сме постигнали съвсем малко. Грешката е моя! Разходките се отменят и ние с вас ще се заловим за историческата диалектика.

Достигащата до отчаяние уплаха дълго не изчезваше от лицето на Таел.

„Той очаква безмилостно наказание за всяка грешка — досети се Чеди. — Вероятно тук това е начинът за третиране на хората.“

Независимо от всички спънки прожектирането на филмите се състоя след шестнайсет дена.

В горещата падина, където полюшваните от слабия вятър стъбла на полуизсъхналата трева бяха единствените признаци на живот, се появи близкият, смайващо реален свят на Земята.

Гриф Рифт и Ола Дез използваха извивката на защитното поле като вътрешна повърхност на екрана и изменяйки кривината, създадоха под стръмния склон на хълма голяма сцена.

За обитателите на планетата Ян-Ях всичко беше необикновено: плаването — тайно на ниски гумени салове по тъмното море, внезапното появяване на светещи знаци върху гониометъра от невидимия ултравиолетов фар, слизането на сушата под крайбрежните храсти, изкачването на стръмнината, при което се използваше за ориентир размитото светещо петънце на някакво съзвездие, търсенето на двете ниски дървета, между които се влизаше в забранената сега за всеки друг падина, необикновената, разсеяна и мрачна светлина, която идваше неизвестно откъде и озаряваше набразденото дъно на котловината, в което седяха развълнуваните посетители. Това толкова се различаваше от монотонния живот на Ян-Ях с неговата затъпяващо еднообразна работа и примитивни развлечения, че създаваше непривична атмосфера на нервна възбуда.

Внезапно от непроницаемия мрак на защитното поле се появяваше кръглата зала на звездолета, където шестимата земляни приветствуваха гостите на родния им език.

Отначало всички пришълци от далечния свят се струваха на тормансианите много красиви, но еднакви. Мъжете — високи, с решителни едри лица, сериозни до суровост. Жените — всички със скулптурно правилни черти, с идеално прави носове, твърди брадички, гъстокоси и яки. Едва когато окото им свикваше с тези общи особености, обитателите на Ян-Ях започваха да забелязват индивидуалното разнообразие на земляните.

Някой от астронавтите, най-често Ола Дез, поясняваше накратко темата на стереофилма и звездолетът изчезваше.

Пред тормансианите се ширваше невероятно прозрачно море със синя вода. Чистите плажове с черен, розов и червен пясък мамеха

човека да се съедини със слънцето и морето. Но великолепните брегове бяха почти безлюдни за разлика от претъпканите с хора удобни за къпане места на Торманс. През различни часове се появяваха хора, плуваха, гмуркаха се и после бързо изчезваха с откритите вагони на малките влакчета, които се движеха по крайбрежието.

Жителите на Ян-Ях бяха просто поразени от гигантската Спирална железница: сметото от упор приближаване на исполинския влак внушаваше на несвикналия човек първобитен страх.

Тропическите градини, заемащи безкрайни пространства, както и безграничните ниви с приказна пшеница с класове, по-едри от царевични кочани, толкова рязко контрастираха с бедните, засадени с храсти градини и с бобовите ниви на Торманс, че Гриф Рифт реши да не показва повече щедростта на родната си планета, за да не наранява гостите.

Автоматичните заводи за изкуствено месо, мляко, масло, растителен жълтък, хайвер и захар сякаш нямаха никакво отношение към нивите, градините с овощни дървета и стадата домашни животни. Плоските прозрачни чаши на уловителите на радиация за производство на белтъчини представляваха само малка част от огромните подземни съоръжения, в които при постоянни температури и налягания циркулираха потоци от аминокиселини. Широките кули на заводите за захар бучаха тайнствено и глухо като ехото на далечна буря. Този звук идваше от колосалното количество въздух, всмуквано в техните бункери, които го освобождаваха от натрупания през хилядите години на неразумно водено стопанство въглероден окис. Най-красиви бяха снежнобелите колони на фабриките за синтетичен жълтък, които блестяха в покрайнините на кедровите гори. Едва след като видяха техническия размах на хранителното производство, тормансианите разбраха защо на Земята има малко доен добитък — крави и антилопикани — и изобщо няма добитък за клане, както и птицеферми и рибни заводи.

— Чак когато вече не било принудено да убива, за да се снабдява с храна, човечеството направило последната крачка от необходимостта към истинската човешка свобода. Това не е могло да стане, докато не сме се били научили да създаваме от растителни белтъчини животински. Вместо крави — фабрика за изкуствено мляко и месо — поясни Гриф Рифт.

— Но защо ние още не разполагаме с това? — питаха обикновено тормансианите.

— Вашата биология очевидно се е занимавала с нещо друго или е била непълноценна, била е изместена от други науки, не толкова важни за процъфтяването на човека. Такова положение е съществувало и в земната история...

— И вие сте стигнали до заключението, че не може да се достигне до истински висока култура, ако се убиват животните за храна?

— Да!

— Но нали животните са нужни и за научни опити?

— Не! Търсете околел път, но недейте изтезава — непременно ще намерите много други пътища за разкриване на истината.

Лекарите и биолозите от планетата Ян-Ях се споглеждаха недоверчиво. Но пред тях отново и отново се появяваха красивите като храмове научни институти, многокилометровите подземни лабиринти на паметните машини — хранилищата на всепланетната информация. Сбъдваха се думите на древния поет, който пожелавал на човека да бъде „прост като вятъра, неизтощим като морето и наситен с памет като Земята“. Сега цялата планета се насищаше с паметта не само на своя живот, но и на хилядите други населени светове от Великия пръстен.

Много инженерни съоръжения слизаха все по-дълбоко в земната кора. Вместо изтощените през древните епохи рудници работеха самообогатяващи се хидротерми, свързани с подкорните течения в мантията там, където изтичаха ювенилни води. Същите хидротермални възходящи потоци се използваха на повърхността в енергетичните и отоплителните инсталации.

На тормансианите като че ли им се стори най-учудващо изключително широкото разпространение на изкуството. Практически всеки човек владееше някой вид изкуство и го сменяше през различните периоди от живота си. Лекотата в ползуването на информацията съвпаднаше с възможността да се види всяка картина, всяка скулптура, да се получат електронни записи на всяко музикално произведение, на всяка книга. Безбройните домове на астрографията, книгата, музиката и танца всъщност представляваха дворци, където всички желаещи можеха спокойно и удобно да се наслаждават на

гледката на Космоса, на неговите населени планети и на цялото неизчерпаемо богатство на човешкото творчество през хилядите години документирана история. Наистина невъобразим брой произведения на изкуството бяха създадени през двете хилядолетия, изминали от времето на ЕСО — Ерата на световното обединение.

Тормансианите виждаха училища, пълни със здрави и весели деца, великолепни празници, на които всички изглеждаха еднакво млади и неуморни. Общественото възпитание не зачуди жителите на Ян-Ях. На тях много по-поразителна им се струваше липсата на каквито и да било стражи или облечени със специална власт хора, изолирали се от света в охранявани дворци и градини. По никое от хилядите преминали пред тормансианите лица нито веднъж не се мярна израз на страх и затворено самолюбиво опасение, макар че по лицата на лекарите-възпитатели и на спортните инструктори често се четеше напрегнатост и тревога. Зрителите биваха поразявани от липсата на шум, гръмогласна музика и говор, на бучащи и пушещи автомобили в градовете на Земята, смайваха ги улиците и пътищата, приличащи на тихи алеи, където никой не смееше да тревожи другите.

Музиката, пеенето, танците, веселбите, понякога безумно палавите игри на земята, във водата и въздуха ставаха на специално предназначени за целта места.

Веселите не се смесваха с тъжните, децата — с възрастните. И още една черта на земния живот будеше недоумение. Личните помещения на хората от Земята, обзаведени с пределна простота, правеха на жителите на Ян-Ях впечатление на полупразни, дори бедни.

— За какво ни е още нещо освен най-необходимото — отговаряше на неизбежния въпрос Ола Дез, — когато ние всеки момент можем да използваме целия разкош на обществените помещения?

И наистина хората на Земята работеха, размишляваха, почиваха и се веселяха в огромни, удобни, заобиколени от градини здания, с красиво обзаведени стаи и зали — в Дворците и Храмовете на изкуствата или науките. Любителите на древността възстановяваха суровите сгради с дебели стени, тесни прозорци и тромави масивни мебели. Други, напротив, строяха просторни, открити за всички ветрове и слънцето висящи градини, които се връзваха в морето или увисваха на главозамайваща височина по планинските склонове.

— А у нас — казваха тормансианите — обществените здания, паркове и дворци са препълнени с хора и са много шумни. Поради многото посетители в тях не може да се поддържа необходимата чистота, да се запази изискаността на украсата им. Затова нашите лични квартири приличат на крепости, където ние се укриваме от външния свят и където крием всичко, което ни е особено скъпо.

— Трудно може да се разбере отведнъж кое поражда тази разлика — каза Ола Дез. — Вероятно вие обичате шума, блъсканицата, сборищата.

— Нищо подобно, ние мразим всичко това като повечето хора на умствения труд. Но неизбежно всяко красиво място, всеки новопостроен дворец за почивка се оказват претъпкани с шумни хора.

— Аз като че ли разбрах каква е работата — каза Сол Саин. — При вас няма съответствие между количеството на населението и ресурсите. В случая не достигат обществените помещения за почивка и развлечения.

— А при вас има ли?

— Това е първата задача на Съвета по икономиката. Единствено съответствието между броя на хората и реалните икономически възможности може да послужи за основа на удобния живот и стабилизирането на ресурсите на планетата за вечни времена.

— Но как го постигате? Чрез регулиране на раждаемостта?

— И чрез това, и чрез предвиждане на случайностите, на флукуацията на успехите и неуспехите, на космическите цикли. Човек трябва да знае всичко това, иначе какъв човек ще е той? Главната цел на всички науки е обща — щастието на човечеството.

— А от какво се изгражда то, вашето щастие?

— От удобния, спокоен и свободен живот, от една страна. Както и от извънредно строгата самодисциплина, от вечната неудовлетвореност, от стремежа да украсим живота, да увеличим знанието, да разширим границите на света.

— Но всички тези неща взаимно си противоречат!

— Напротив, това е диалектическо единство и следователно в него се крие развитието!

Разговори от подобен род съпровождаха всяка прожекция на стереофилми, а понякога се превръщаха в лекции или възбудени обсъждания. По характера на психологията си тормансианите никак не

се различаваха от земляните. Тяхната предистория беше протекла съвместно. Затова и съвременният земен живот, макар и само в общи черти, беше разбираем за тях. Обитателите на Ян-Ях възприемаха с лекота и изкуството на Земята. С науката работата беше по-зле. Прекалено далеч бяха стигнали земляните в разбирането на най-фините структури на света.

Още по-трудно възприемаха те стереофилмите за Великия пръстен. Странни същества, понякога приличащи на земляните, неразбираем говор, обичаи, развлечения, постройки, машини. Мнимата липса на обитатели на планетите около центъра на Галактиката, където под километровите сводове бяха застинали или се въртяха бавно прозрачни дискове, излъчващи синьо сияние. В други светове се срещаха звездовидни форми, заобиколени от хиляди ослепителни виолетови кълба, за разлика от вертикално ориентираните дискове. Тормансианите така и не можаха да разберат какво е това: машини, които са кондензирали някакъв вид енергия, или психически въплъщения на мислещи същества, които са пожелали да останат непознати дори за приемателите на Великия пръстен.

Много зловещи изглеждаха планетите на инфрачервените слънца, населени с висш живот и влизащи в Пръстена. Записите бяха направени преди въвеждането на вълновите инвертори, изобретени на планетата на звездата Бета от Чашата, позволяващи да се вижда вселената на Шапти независимо от условията на осветлението. Едва различимите контури на гигантските сгради, паметници и аркади тайнствено се чернееха под звездите и движението на големите тълпи изглеждаше страшно. Неописуемо прекрасна музика се разнасяше в мрака и едно невидимо море ромолеше със същия хекзаметричен шум, както на Земята и на планетата Ян-Ях.

Ола Дез показа и някои неразшифровани записи, донесени от звездолети с прав лъч от галактиките Андромеда и М-51 в Ловджийски кучета. Лудо въртящи се многоцветни спирали и пулсиращи, кълбовидни хилядостепенни призми сякаш пронизваха океана от плътен мрак. Само екипажът на „Тъмен пламък“, който беше минал по ръба на бездната, се досещаше, че тези изображения можеха да означават проникване в Тамас, в недостъпния и невидим антисвят, който обгръща нашата вселена.

И все пак предаванията от далечните и странни светове, независимо от необикновеността си, малко интересуваха тормансианите. За сметка на това тях безкрайно ги вълнуваха стереофилмите на земляните на други планети, например на отскоро заселената планета на зеленото слънце в системата на Ахернар. Не можеха да не грабнат въображението им великолепните червени хора от Епсилон и Тукан — с тази планета Земята беше установила редовна връзка.

След като ЗПЛ бяха започнали да извършват рейсове до Епсилон на Тукан и обратно — на разстояние сто и осемдесет парсека — за седемнайсет дена, на Земята, особено сред младежта, беше избухнала епидемия на влюбеност в червените хора.

Но се оказа, че браковете между земляните и червените туканци са обречени на безплодие: това причини доста разочарования. Мощните биологически институти на двете планети съсредоточиха усилията си върху преодоляването на неочакваната пречка. Никой не се съмняваше, че трудната задача скоро ще бъде решена и сливането на двете съвсем сходни, но различни по произход човечества ще стане пълно, а по този начин безкрайно ще се увеличат сроковете на съществуването на земния човек като вид.

Хората, които бяха се преселили на планетата на зеленото слънце, не живееха там от много векове, но от радиацията на светилото кожата им беше станала светлолилава и външно те се различаваха от бронзовомургавите земляни много повече, отколкото последните от жълтите обитатели на Ян-Ях. Но цялото устройство на живота на пионерите на земното човечество на Ахернар по нищо не се различаваше от тяхната родина, което вдъхваше у тормансианите увереност в собствения им съюз с могъщата Земя. Приветливото и внимателно отношение на астронавтите към техните гости укрепваше тази надежда. Макар земляните да им се струваха възхладни и малко отчуждени, тормансианите разбираха много напредналата разлика в интересите и вкусовете. Тези крайно искрени и чисти хора никога нито за миг не мислеха за своето превъзходство и жителите на Ян-Ях се чувствуваха с тях просто и леко като с най-близки хора.

Аудиторията в пустинята се състоеше от образовани и умни джи, които много скоро разбраха, че съюзът между Земята и Ян-Ях означава преди всичко крах на олигархическия им строй, разрушаване на

системата джи-кжи и на философията на ранната смърт. Такава структура не можеше да изведе планетата от съвременното ѝ мизерно състояние. В същото време този строй осигуряваше изключително високи привилегии на олигархическата върхушка. Въпреки че сборът от предимствата се оказваше нищожен в сравнение с открития, ясен и здрав живот при комунистическия строй на Земята, естествено, олигарсите на Ян-Ях не можеха да повярват в това и да се откажат от привилегиите си. Затова първото запознаване със стереофилмите от Земята беше предизвикало сред управляващата върхушка чувство на враждебност и страх. Те бяха разбрали, че със самото си съществуване животът на Земята е враждебен спрямо строя на Торманс, защото опровергаваше уж единствено правилния път, избран от властелините, и правеше безсмислено истеричното възхваляване, с което се занимаваха демагозите-пропагандисти на Съвета на Четиримата.

Посещаването на импровизирания театър в пустинята близо до звездолета от Земята, до който на местните хора беше забранено дори да се приближават, от гледище на управниците на Ян-Ях беше държавно престъпление и трябваше да се наказва. Но тормансианите бяха готови на всичко, само и само да присъствуват на предаване на стереофилмите от „Тъмен пламък“. Естествено, земляните се намираха в постоянна тревога за своите зрители. Детекторът на биотоковете за разпознаване на хората, наречен вече от Сол Саин ДПА или дисектор на психосъщността, все още не беше доизпипан докрай. Още можеха да се допуснат грешки в случай на изкусна маскировка.

Положението спаси Нея Холи, която помагаше на Сол Саин в конструирането на ДПА. Тя беше забелязала увеличаването на зъбеца К в биотоковете на всички искрено и открито жадуващи за информация тормансиани. Всяко съмнение, недоверие или скрита силна емоция неизбежно и непременно предизвикваше спадане на зъбците К.

В прохода между двете дървета бе създадено допълнително поле, което пропускаше само хората с определено ниво на възбуждане на зъбците К и отхвърляше всички други. Така тормансианите получиха допълнителна гаранция за сигурността си.

За три седмици Ола Дез уреди осемнайсет прожекции за няколко хиляди обитатели на Ян-Ях. На една от последните прожекции някакъв учен тормансианин с титлата „опознал змията“ и с

невероятното за езика на земляните име Чадмо Сонте Тазтот се усъмни във възможността за общ произход на човечеството на двете планети.

— Човекът на Ян-Ях е лош по самата си същина — заяви ученият. — Тя е наследена от прадедите, които са убивали, ревнували, хитрували и по този начин са си осигурявали съществуването; поради това всички усилия на най-добрите хора са се разбили в стената на душевната диващина, страха и недоверието. Щом човечеството на Земята се е издигнало на такава висота, то очевидно е от друг произход, с по-благородни душевни заложби.

Ола Дез си помисли, посъветва се с Рифт и Саин и извади една „звездичка“ с филми за миналото. Не документални записи, а по-скоро сведения за разни исторически периоди, възстановени по архиви, мемоари и музейни колекции.

Смаяните до онемяване тормансиани видяха чудовищните бедствия, глухия и скучен живот на пренаселените градове, обществени „дискусии“, където предупредителните и мъдри слова потъваха в рева на заблудените тълпи. По онова време великите постижения на науката и изкуството, на ума и въображението са карали средния човек да чувства остро непълноценността си. Психологическите комплекси на унизеността и поверието в себе си пораждали агресивния стремеж за самоизтъкване на всяка цена.

Психолозите на Земята предсказали неизбежността на появяването на изсмукани от пръстите, безсмислени и болезнени форми на изкуството с цяла гама от преходи от абстрактните опити на бездарни хора да изразят неизразимото до психопатското раздробяване на образите в изображенията и в словопотоците на литературните произведения. Хората, които в болшинството си били невъзпитани, недисциплинирани и не знаели начините за самоусъвършенствуване, се стараели да избягат от неразбираемите проблеми на обществото и личния живот. Поради това станали неизбежни наркотиците, най-разпространени от които били алкохолът, оглушителната музика, празните, шумни игри и масовите зрелища, безкрайното набавяне на евтини предмети. В епохата на ЕРС размножаването на Земята не се ограничавало от нищо, в името на конкуренцията между народите и на военното надмощие на една нация над друга, докато на Торманс, където вече нямаше военни конфликти, раждаемостта не се регулирала по други съображения — за подбор на онези пет процента

способни за учение хора, без които би спряла машината на цивилизацията.

Някои учени на Земята, отчаяни от назряващата опасност от постоянно ускоряващото се изродено капиталистическо развитие, призовавали да се хвърлят всички усилия в технологията на изкуствената храна и синтетичните стоки, смятайки, че всички беди идват от недостига на материални блага. Те свързвали с това глобалното разоряване на Земята, напомняйки, че човекът открай време е бил ловец и берач, а не земеделец.

„За правнуците ни — писал един учен — нашите сегашни грижи и опасения ще изглеждат като кошмарен сън на един невеж ум. Ние трябва да открием на нова сметка собствените си забравени качества и да реставрираме нашата Синя планета до истинската ѝ красота.“

Във всеки случай най-пламенните ескаписти (Ескапизъм — тенденция към бягство от действителността, от реалния живот) започнали да изтрезняват, когато земляните направили първите колосални разходи за излитането в Космоса и разбрали огромните трудности на космическите полети, сложността на завладяването на междузвездното пространство и мъртвите планети от Слънчевата система. Тогава хората пак обърнали погледи към Земята, защото разбрали, че тя още дълго време ще трябва да служи за убежище на земното човечество, сепнали се и успели да я спасят от разрушаване.

— Велика Змийо! — възкликна Чадмо Сонте Тазтот. — Това толкова прилича на положението у нас, но как сте се справили с него?

— По труден и сложен път — отговори му Сол Саин, — който бил по силите само на колективния разум на планетата. За това е нужно не организираното отгоре мнение на неосведомената тълпа, а колективното обмисляне и признаването на правата върху базата на разбирането и правдивата информация. Тъй като хората на Земята били извънредно много, всичко това станало възможно едва след изобретяването на компютрите — сметачните машини. С помощта на тези машини у нас е била осъществена истинската борба за здравето на потомството и чистотата на възприятието започнала, когато учителите и лекарите били поставени над всички други професии на Земята. След въвеждането на диалектичното възпитание. От една страна, строго дисциплинирано, колективно, от друга — меко индивидуално.

Хората разбрали, че каквото и да става, те не бива да слизат с нито едно стъпало по-долу от вече постигнатото равнище на възпитанието, знанието и здравето. Само нагоре, по-нататък, напред, дори с цената на сериозни материални ограничения.

— Но на Ян-Ях също има сметачни машини, и то доста отдавна! Ние ги наричаме „пръстени на дракона“ — не се успокояваше „опозналият змията“.

— Аз като че ли се досетих каква е работата! — възкликна Сол Саин. — На Земята е имало голям брой народи, няколко големи култури, различни социални системи. В своето взаимопроникване или в пряката борба помежду си те са забавили образуването на монокултура и на световна държава дотогава, докато не се издигнало общественото съзнание и техниката не осигурила на обществото апаратурата, необходима за истинската комунистическа справедливост и колективност. Освен това заплахата от всеунищожваща война принудила държавите да се отнасят сериозно една към друга в световната политика, така се наричала тогава националната конкуренция между народите.

— А при нас, на планетата Ян-Ях, която е населена фактически от един народ, при монокултурата развитието се оказало еднолинейно.

— И още преди да се опомните, на цялата планета се възцарила олигархическата система на държавния капитализъм! — възкликна Мента Кор и крайната възбуда на тормансианите показва правилността на твърдението ѝ.

След тази беседа инженер Таел помоли Фай Родис за извънредна среща.

Междувременно Евиза Танет беше установила, че създадените противотела в организмите на астронавтите са достатъчни, за да придобият имунитет. Тя им разреши да свалят скафандрите. Ликуващите земяни бяха готови да хвърлят омръзналата им броня още начаса. Фай Родис повика настрана Ген Атал:

— Тивиса и Тор са съобщили на „Тъмен пламък“, че са приключили разглеждането на институтите и резерватите. Сега те искат да изследват изоставените градове и оцелелите първобитни гори в зоната на Огледалното море. Властите предупреждават за някаква си опасност, но независимо от това ние трябва да се запознаем със забранените области на планетата.

— Разбирам ви. Ако сме трима, опасността не е толкова страшна. Кога да излетя?

— Утре. Но Тивиса и Тор са решили засега да не свалят скафандрите си.

— А аз ще го сваля.

— Но ако двамата ви спътници бъдат в метал, а вие не, няма ли да наруши това единството на групата? Вие ще представлявате брънката с най-малка здравина.

— Да, ще трябва да походя още малко метален.

Ген Атал погледна Евиза. Тя му отвърна със съчувствено кимване, но инженерът по броневата защита не прочете в топазовите ѝ очи нужния отговор. Той се обърна към Родис и тъжно каза, че отива да приготви своя СДФ.

Щом Ген Атал се скри зад вратата, Родис погледна Евиза с укор, но тя се разсмя, отметна назад тъмночервената си глава и Родис съжали, че Ген Атал не я вижда в този миг.

— Никак не ми се иска да го огорчавам, но какво да правя?! — каза Евиза. — Елате. Аз отвикнах от нормалното усещане на тялото си, сякаш съм пораснала с люспи, като тормансианска змия.

Инженер Хонтеело Толо Фраел, който беше дошъл при Фай Родис, я чакаше в градинката, където за пръв път научи тайната на своята планета.

Фай Родис излезе при него, тананикайки си, с лека и гъвкава крачка, по къса домашна рокля от Земята. Стегнат корсаж с ниско открити рамене и широка поличка, препасана в талията с черна лента и падаща на свободни гънки. Ръцете и откритите до средата бедра бяха покрити с гладък червеникавокафяв загар, който хармонираше с бледозлатистия цвят на роклята. В това облекло предводителката на земляните беше загубила част от величието си, беше се подмладила и според тормансианина беше станала още по-прекрасна. Фай Родис вече беше свикнала с това, че и най-дребните промени във вида или постъпките им правеха неоправдано силно впечатление на жителите на Ян-Ях, и побърза да се притече на помощ на инженера.

— Случило ли се е нещо? — попита тя усмихната и добави: — Превръщам се в същинска жена от Ян-Ях, щом толкова често мисля за опасността.

— Опасност няма. Но трябва да се посъветвам с вас. —

Инженерът се озърна.

Родис натисна копчето на сигналната си гривна. Дочу се ситно трополене и в градината се появи послушната деветоножка, която беше запазила на купола си гарвановочерния цвят на скафандъра на своята господарка, Родис покри себе си и инженера със защитно поле.

— Видях се с моите приятели. Те ме накараха да дойда при вас. След гледането на филмите за вашата... и нашата — поправи се той — история всички мислят само за това, как да направим живота тук като земния. Преди да си заминете от нас за далечната Земя, вие трябва да ни оставите оръжие.

— Без знание оръжието ще донесе само вреда. Ако нямате ясна, обоснована и проверена цел, вие ще създадете само временна анархия, след която винаги се въдворява още по-зла тирания.

— Но какво да правим?

— По диалектическите закони за обратната страна желязната крепост на олигархическия режим е същевременно много слаба. Трябва да се изучават нейните опорни точки и системно да се нанасят удари по тях и тогава цялото здание ще рухне независимо от привидната му монолитност, защото то се крепи само на страха — отдолу догоре. Следователно на вас ви трябва малък брой мъжествени, смели и умни хора, за да съборите олигархията, и твърде много просто добри хора, за да построите истинското общество.

— Затова ли толкова настоявате за подготовката на народа? — попита Таел.

— Диалектическият парадокс се състои в това, че за изграждането на комунистическото общество е необходимо развитие на индивидуалността, но не и на индивидуализма на отделния човек. Нека има място за духовни конфликти, за неудовлетвореност и желание да се подобри светът. Между личното „аз“ и обществото трябва да има граница. Ако тя се премахне, ще се получи тълпа, адаптирана маса, която изостава от прогреса толкова повече, колкото по-голяма е нейната адаптация. Винаги помнете, че настоящето фактически не съществува, съществува само процесът на преминаване на бъдещето в миналото. Този процес не може да бъде забавян, а още по-малко — спиран. А вашата олигархия е замразила развитието на обществото на Ян-Ях по неговия неизбежен път към комунизма, и то главно поради факта, че вие сте й помагали да заздравява господството

си. Вашите учени не бива да стават убийци независимо от почестите, привилегиите и подкупа. Помнете, че вашата обществена система се опира на потисничеството и терора. Всяко усъвършенствуване на тези методи неминуемо ще се обърне срещу самите вас.

Защото бедата е там, че „кжи“ ви наричат убийци и имат право, макар че разпалването на взаимните обиди е изпитан похват на олигарсите.

— Вие не знаете колко далеч е стигнало развращаването на хората — каза Таел. — Имам предвид демагогията, уж всички хора са еднакви и е достатъчно само да се обработят, да се възпитат по съответния начин (също еднакво), за да получим единство на мисленето и способностите. В действителност се получи обратното. Фактическото неравенство породило море от лична завист, завистта породила комплекс за униженост, в който се загуби класовото съзнание, целта и смисълът на борбата срещу системата. „Кжи“ са против нас, ние сме против тях, а системата от векове си остава неприкосновена. Всеобщо отравяне с омраза и дълбоко неразбиране.

— Таел, не мога да ви позная! Да не би да започвате да се изморявате? Ами примерът на Земята? Единствено сериозните и продължителни усилия могат да превърнат безизходните кръгове на инферното в развиваща се безкрайна спирала. Ето че стигнахме до онова, от което започнахме.

— Не, не до него. Вие съгласихте ли се с обвиненията на „кжи“ срещу нас?

— Да, Таел. В капиталистическата олигархия колкото по-горе стои една или друга класа, група или прослойка на стълбата на обществената йерархия, толкова повече са в нея убийците, преки и косвени, потенциални и реални. Има различни видове убийци — съзнателни и неволни. Едните постъпват така, защото са оръдия на властелините, другите — от невежество, когато пост с решаващо значение се заема от необразован, неук човек. „Джи“, въпреки че сред тях има доста неуки и невежи, в болшинството си са знаещи и изобщо интелигентни хора. Когато те стават убийци, вината им е двойна. Видовете убийство са разнообразни. Убиват чрез несъответствие на изпълняваната работа и условията, в които се провежда тя. Отравят с отпадъци от производството и с миешки химикали реките и почвените води; с несъвършени недообмислени лекарства; с инсектициди, с

фалшифицирана поевтинена храна. Убиват чрез разрушаването на природата, без която човекът не може да живее, убиват с построяването на градове и заводи на места, вредни за живеене, в неподходящ климат, посредством шума, който не се ограничава от никого и от нищо. Посредством зле обзаведените училища и болници и най-сетне — с неумелото управление, което поражда безброй лични нещастия, водещи към огромен спектър от нервни болести. И за всичко това са отговорни преди всичко „джи“ — учените и технолозите, защото кой друг, ако не те, трябва да изследват причините, пораждащи убийствените последици. А случаите, когато „джи“ се превръщат в преки убийци, въоръжавайки полицейските сили, предназначени за изтребване на несъгласните? Когато разработват изтезания и средства за психологическо потискане, когато създават оръжия за масово убийство? Според законите на Великия пръстен такива дейци подлежат на лишаване от възможността да се занимават с наука и дори на физическо отстраняване на диви планети.

Инженер Таел стоеше неподвижно пред Родис. Познатият ѝ израз на объркано дете все по-ясно се изписваше върху лицето му. Фай Родис почувствува, че трябва да подкрепи тормансианина и неговите приятели, като даде опора на нетренираната им психика.

— На вас като че ли ви трябва още един род оръжие, необходим за изкореняване на шпионирането, доносничеството и насилията. Това е ПАП — пулсационният анихилатор на късата памет. На кораба ще изработят няколко десетки ПАП, но вие не бива да ги пуцате в действие, преди да ги размножите в стотици хиляди екземпляри.

— На мен не ми е ясно предназначението на ПАП — уморено каза Таел.

— Нали знаете, че има два вида памет? Те се управляват в мозъка от различни системи молекулярни механизми. Ако лишите човек от дългата памет, ще го превърнете в идиот. Но ако заличите късата памет, всичките отскоро получени сведения и внушени психощампи, вие ще обезвредите и най-опасния си враг, без да му отнемете възможността да пристъпи отново към каквато и да е дейност.

— Дори и към предишната ли?

— Дори и към нея. Но ще му се наложи да започне всичко отначало, както и на неговите учители.

— Но това е великолепно! А ако това оръжие бъде малко по размери...

— То е миниатюризирано, малко по-голямо от украшенията, които едно време са се носели на пръстите. Прибавете към него мъничкия дисектор на ДПА за разпознаване на психиката на човека.

Таел сграбчи поривисто ръката на Фай Родис, коленичи и притисна устни до крайчетата на пръстите ѝ. Родис трепна, чувствувайки, че този жест на архаично поклонение не ѝ е толкова неприятен, както би сметнала по-рано.

ГЛАВА ОСМА

ТРИТЕ СЛОЯ НА СМЪРТТА

Стъпилото върху два пурообразни понтона корабче се плъзгаше по гладката повърхност на морето. Дългият залив на Екваториалния океан не случайно носеше името Огледално море. Разположено в пояс със спокойна атмосфера, по-близо до опасния полюс, това море почти не познаваше бури. Липсата на вливащи се в него големи реки запазваше водите му девствено чисти, тъмни в дълбочините и ослепително блестящи под червените лъчи на светилото на Торманс.

Ген Атал се възхищаваше на играта на цветовете зад кърмата, а Тивиса Хенако и Тор Лик се любуваха на необикновената чистота на морето.

В триъгълната издатина на каютата до лостовете за управление седяха двама тормансиани с лилава униформа, които непрекъснато гледаха напред и само от време на време си разменяха едносрични възклицания.

Те се насочваха право към стръмната бъчвоподобна планина. Нейната тъмносива каменна маса беше разсечена от клонестите жили на някаква червена скала също като от кървави артерии.

По-наляво, под планината, брегът беше облицован с каменни плочи. Зад крайбрежната улица се виждаха сгради, които хаотично се отдалечаваха от морето. Изоставеният град Чендин-Тот се намиреше близо до превърнатата в резерват гора, последната на планетата Ян-Ях. Тук открай време се намирала областта на „привържениците на природата“ — хората, които отхвърляли всеобщата урбанизация и се преселвали в тази зона с нездрав климат. Прекомерното увеличаване на населението на планетата наложило да бъде застроен и районът на резервата.

„Привържениците на природата“ изчезнали, стопили се в общата маса на градските жители. Все пак един незначителен участък по първобитната гора оцелял от всепоглъщащото потребителство на шестнайсетмилиардното население на Торманс. Вероятно това беше

станало случайно. Катастрофалната криза избухнала, преди да бъде изсечена последната гора. Жителите на много градове измрели и онези, които се намирали в по-неблагоприятни климатични зони, никога не били заселени отново.

Брегът се приближаваше. Земляните поискаха да се качат на покрива на каютата, която заместваше мостика, но придружителите се противопоставиха енергично. Те говореха много бързо с акцента на жителите на опасното полукълбо — изяждайки съгласните. Земляните, които бяха свикнали с ясното произношение на държавните радиопредавания и с бавния говор на чиновниците, едва-едва разбираха спътниците си. Стана ясно, че в Огледалното море има лимаи. Тези лакоми чудовища сграбчват с дългите си пипала всичко живо от откритата палуба и го откъват в дълбините. Броят им е несметен.

— Учудваща аналогия със земните морета — каза Тивиса. — Когато през Ерата на разединения свят били изтребени кашалотите, се размножили големите главоноги, с които трябвало да се води същинска война. Изобщо изтребването на който и да било вид незабавно нарушавало милионогодишното равновесие на природата. По силата на селективната насоченост на всяко зло дело, която ние сега наричаме Стрела на Ариман — СА, — на унищожаване се подлагали животните и растенията — предимно красивите, правещи впечатление, по-малко приспособени към новите условия за живот. Оставали главно вредните видове. Понякога те се размножавали фантастично бързо и буквално заливали с вълните на своята биомаса огромни пространства. Закона за преимущественото оцеляване на вредните форми там, където природата е била насилвана неумело от човека, са разбрали от собствен опит и тормансианите.

— Колко жалко, че такова прекрасно кристално море е населено с такива гадини! Аз бих искала да се окъпя тук, ако не беше скафандърът — тъжно завърши Тивиса.

— Ти не забелязваш ли навсякъде на Торманс една странна закономерност? — попита Тор Лик. — Във всички хубави места, здания, дори в хората се крие нещо лошо.

— Мили Афи (така на Земята наричаха галено астрофизиците) — Тивиса разчорли косата на Тор, — време е да се върнеш на звездолета. Носталгията започва да те наляга все по-често...

— Права си. Аз стъпих на тази опустошена планета като в засъхнала градина, от която няма изход!

— Нима човекът е можал да промени толкова цяла една планета?
— попита Ген Атал, който за миг си представи неизтощимата щедрост на Земята.

— Ресурсите на всяка планета са ограничени — отговори Тор, — не можеш само да вземаш, без да даваш. Взетото може да се върне посредством благоустройване на планетата. Иначе, както е станало и при нас на Земята, настъпва неизбежно унищожаване на стабилизирани форми на живот, изтощаване на натрупаните в продължение на милиони години енергийни ресурси, което обрича на мизерия и бедност идните поколения. А ние сега се намираме на планета, която е била разорена не само от войните, но и от лекомисленото заешко размножаване. При експлоатирането на природните богатства те са държали сметка само за доходите, без да мислят за загубите, включително и откъм човешките ресурси.

— Да, ние видяхме много печални неща — съгласи се Тивиса, — избити са всички диви животни и едри птици, изловена е рибата, годните за ядене молюски и водорасли. Всичко това е било употребено за храна по времето на катастрофалния Век на глада. Гонитбата за количество, евтиния и масовост на продукцията без далновидност отровила реките, езерата и моретата. Реките пресъхнали вследствие унищожаването на горите и силното изпаряване на водохранилищата на електроцентралите, след тях настъпило пресъхването и осоляването на езерата. Почти навсякъде водата за пиене не е по-евтина от храната. Тя едва достига за земеделието на тази печална планета. За обезсоляването ѝ няма достатъчно енергия. Тук няма големи полярни калпаци, следователно липсват и запаси от безсолен лед. А животновъдството... Видяхте ли добитъка им? Биологически това са козите, които на времето спасили библейската цивилизация, но унищожили цялата растителност по бреговете на Средиземно море.

— Но самите те разбират ли какво са направили? — попита Ген Атал. — Видяхте ли се с учени в биологическите институти?

— Струва ми се, че разбират. Но биологията им е архаична и се свежда предимно до селекцията, практическата анатомия, физиологията и медицинските ѝ отрасли. Животните им са изчезнали, преди те да успеят да ги изучат. Това е изгубено вече завинаги.

— „Завинаги“! Много често ми се случва да чувам тук тази непоносима за човека дума — каза Тор Лик, млъкна и се загледа в морето.

Кристалната вода отпред се набръчка. Отначало на земяните им се стори, че изплуваха преплетени водорасли. Но от неопределената маса се издигна цяла гора от синьозелени гърчеци се пипала. Те се издигаха на височина до четири метра над повърхността на морето, въртяха се и размахваха на всички страни сплесканите си червени краища.

Корабчето направи остър завой, земяните се блъснаха в стената на каютата, а лявата „пура“ на понтона се издигна над водата. Двигателите зареваха и чудовището изчезна под надигналата се отзад вълна.

Двамата тормансиани започнаха да се препират тихичко и победи кормчията, който енергично показваше с ръка някъде настрана от облицования с камъни бряг.

— Няма да спрем точно пред града — поясни на пътниците си вторият тормансианин, — при кея е много дълбоко и могат да ни нападнат лимаите. Досега никой не ги е виждал толкова близо до града. Отстрана има плитчина, където лимаите не могат да стигат, там ще хвърлим котва. Само че ще трябва доста да заобиколите пеш.

— Не ни е страх от разстоянията — усмихна се Тивиса. — Но не ни е страх и от тия гадини — намеси се Тор Лик, — нашите СДФ ще ги пропъдят или унищожат!

— Защо да изтощаваме батериите? — възрази Тивиса. — Наистина Ген докара нови, но ни предстои дълъг път.

— Тивиса е права. На нас много ни говориха за някакви опасности. Освен това при подводно нападение ще трябва да изразходваме двойно повече енергия. — Тор Лик доближи ръце до челото си в знак, че се предава.

Под корабчето от дълбините изплува склонът на плитчината. Екипажът разреши на пътниците да излязат на палубата. В тежкия неподвижен въздух се долавяше миризма на азотен окис. Удивително гладкото зелено дъно се оказа слегната тиня. Зад кърмата се вдигнаха огромни кълба размътена утайка.

— Какво ти къпане, Тивиса! — посочи дъното Ген Атал. — Тук ще затънеш до шия.

Двигателите изреваха, наоколо кипна мътилка. Кормчията засили корабчето и го изхвърли на крайбрежната ивица от пясък и ситни валчести камъни. Оттук земляните лесно се прехвърлиха на брега по една широка дъска и прекараха своите деветоножки.

— Кога трябва да се върнем? — отсечено попита кормчията.

— Няма нужда — каза Тор и двамата моряци въздъхнаха с нескривано облекчение. — Ние ще отидем навътре в страната и ще прехвърлим планинската верига по посока към екватора, за да излезем в равнината Мен-Зин — продължи астрофизикът, поглеждайки от време на време картата, — там ще ни изпратят самолет.

— И ще разгледаме най-големия мъртъв град на опашното полукълбо Кин-Нан-Те — добави Тивиса.

— Кин-Нан-Те! — възкликна кормчията и млъкна. Другарят му го смушка, като същевременно се кланяше на земляните, и им пожела „змийски път: непреклонен и неотстъпен“.

Моряците разклатиха корабчето. То се изскубна от плитчината и изчезна в Огледалното море,

Предоставени сами на себе си, земляните хвърлиха дрехите, навиха ги на стегнати вързопи и ги закрепиха за СДФ. След това трите разноцветни фигури: тъмнорубинена, малахитовозелена и кафявозлатна — тръгнаха с дълга неуморна крачка покрай брега към овалния площад на пристанището. Изоставеният град Чендин-Тот ги посрещна с убийственото еднообразие на къщите, училищата, бившите места за развлечение и болниците, което беше характерно за трескавото и небрежно строителство от епохата на „експлозията“ на населението. Странният обичай да се струпват в пренаселените квартали сгради с различно предназначение обричаше на безрадостно затворничество децата, болните и старците, натикваше шумния транспорт в тесни каналобразни улици. Тивиса и Тор бяха наблюдавали всичко това в „живите“ градове,

В неугледните паралелепипедни постройки с еднакви отвори на прозорците нямаше нищо от онази тайнственост, която обикновено ни привлича в напуснатите градове. Земляните бързаха да прекосят тъжните, покрити с прах улици. Застиналите в задушния въздух разкривени скелети на дърветата се разсипваха при най-лекото докосване. Тор влезе наслуки в една сграда, която го привлече с цветната рамка на вратата си. Ръждясалите подпори на циментовите

плочи едва крепяха таваните. Тор Лик се реши да влезе навътре. Плавно извитите контури на интериора рязко се различаваха от скучните правоъгълници на повечето сгради. През полукръглия хол, затрупан със строшени мебели, Тор Лик стигна до една кръгла зала, която веднага му напомни за Земята. Като се огледа, той видя, че стените са облицовани с плочки от полиран дунит и хиперстенев пироксенит — дълбочинни ултраосновни скали от фундамента на земната кора, които и тук очевидно образуваха долните зони на кората на Торманс. Сякаш за да подчертаят приликата, два цилиндрични фриза хвърляха през праха червеникави отблясъци. Тор Лик позна в тях богати на едри гранатови примеси еклогити.

— Тор, къде си? — високо извика Тивиса, която влезе след него.

— Ш-ш-шт! Излизай отук, сградата едва се крепи.

— Какво толкова интересно намери в тази прашна стая?

— Тя е облицована с минерали от дълбините на Торманс — отговори Тор, излизайки на улицата. — Съвсем прилича на една подобна стая в Уралския минен музей. Вътрешният състав на планетата, както и можеше да се очаква, е много близък до земния. Оттук произтича почти еднозначната гравитация и характер на геологичните процеси.

Зад града се простираше гола равнина, която полегато се изкачваше към планините. Много надалеч в горещата мараня се разливаха черни петна. Стереотелескопът позволи да се види, че това са първите живи дървета. Тримата земляни упорито вървяха по древния криволичещ път от трамбован чакъл, който приличаше на речно корито: през вековете колелата на тежките коли бяха натъпкали пътната настилка в меката почва. Изведнъж Ген Атал се спря така рязко, че СДФ, който ситнеше до него, вдигна облаче прах, защото заби късите си лапички в пътя.

— Гледайте, минаваме през гробища! — възкликна инженерът по броневата защита и посочи безкрайното поле от едва забележими хълмчета. Тук-там, нарушавайки еднообразието, се издигаха останки от ограда, циментови плочи вместо надгробни камъни.

— Учудвате ли се, Ген? — каза Тор Лик. — Впрочем вие току-що пристигате от Градините на Цоам. Около всеки голям град на десетки километри се простират подобни гробища, възникнали в епохата на пренаселването, когато недостигът на гориво накара хората да се

откажат от изгарянето на трупове и да се върнат към стария погребален обичай. Гигантските гробища на Торманс са едно от красноречивите доказателства за фосфорната катастрофа, настъпила на планетата. Щом като Торманс толкова прилича по елементарния си състав на Земята, то, както и на Земята, фосфорните ресурси тук са били доста ограничени. Тормансианите не само са разтворили фосфора в отнесените в океана отпадъци, откъдето не е в състояние да ги извлече бедната им енергетика. Те са го свързали в трилионите свои скелети, заровили са го в тези изсъхнали гробища и са го изключили от кръговрата на планетата, без да държат сметка, че изобщо всички процеси срещу течението на ентропията са невъзможни без фосфор.

— Да, странно е защо те не са се отказали от старинното увековечаване на праха.

— Изглежда, вече не е било по силите им да променят посоката на събитията — каза Ген.

— Аниhilация на качеството от количеството — каза Тивиса. — В зелените джунгли тигърът е изглеждал великолепно животно, почти мистически страшно. Но представете си десет хиляди тигъра, изгонени на една такава равнина! Колкото и опасна да е тази маса, тя представлява само едно обречено стадо, тигър в нея няма.

Кой знае защо, Ген Атал въздъхна и не отрони повече нито дума.

Келявата гора се простираше на всички страни и се изгубваше зад хоризонта, отвъд хълмистата верига на предпланините. Земляните се приближиха до първите дръвчета. Тъмнокафявите къси дънери издигаха към оловното небе правилните фунии на клоните с груби листа с шоколадов цвят. Удивителната симетрия на ниските, обърнати с върховете надолу конуси напомняше за постоянното безветрие в околностите на Огледалното море. На пътиците им беше много горещо, въпреки че въздушното продухване на скафандрите работеше с все сила. Въздухът профучаваше под металната „кожа“ и излиташе през клапите на петите, вдигайки при всяка крачка къси струи прах.

Настъпващата отведнъж вечер на Торманс завари земляните сред подобни дървета, но по-дебели и с толкова гъсти корони, че отделните клони се закриваха от листната маса. Върху сухата почва паднаха дълги сенки. Нищо живо не се мяркаше във вцепенената гора. Когато земляните се настаниха за почивка край едно дърво близо до пътя, светлината на фенера привлече някакви полупрозрачни насекоми.

Земляните включиха за всеки случай въздушното продухване през яките на скафандрите. Тивиса вдъхна бавно въздуха с разширени ноздри и каза:

— Какво нещо е самовнушението. Патроните за продухване са заредени с въздух от Земята и макар да знам, че това е само атомарна смес, абсолютно лишена от мирис и вкус, на мен ми се струва, че долавям в тукашната задуха ароматния вятър на северните езера... Аз работех там преди експедицията.

— Тук всеки вентилатор ще ти заприлича на северен вятър, по контраста със задухата и праха — измърмори Тор Лик, извади охладителната възглавница и се подпря на хълбока на СДФ.

Нощта на Торманс, която траеше половин денонощие, беше прекалено дълга, за да могат земляните да си позволят да дочакат разсъмването. Пръв се събуди Ген Атал, защото го измъчваха страшни сънища. Присънваха му се гигантски сенки, които се въртяха наоколо, неопределени фигури, промъкващи се покрай наклонената каменна ограда, червени кълба дим в зейнали черни пропасти. Известно време Ген продължаваше да лежи и да анализира виденията си, докато не разбра, че подсъзнателните инстинкти го предупреждават за отдалечена, но несъмнена заплаха. Ген Атал се изправи и в същия миг се събуди Тивиса.

— Сънувах нещо лошо, тревожно. Тук, на Торманс, нощем често ми е тежко, особено преди разсъмване.

— Часът на Бика, два часа през нощта — отбеляза Ген Атал. — Така са наричали в древността най-мъчителното за човека време малко преди разсъмване, когато властвуват демоните на злото и смъртта. Монголците в Централна Азия определяли така: часът на Бика свършва, когато конете полегнат преди утрото на земята.

— Долор игнис анте луцем — свирепата мъка преди разсъмване. Древните римляни също са познавали странната сила на тези нощни часове — каза Тивиса и започна да прави гимнастика.

— Нищо странно няма — обади се астрофизикът. — Напълно закономерно чувство, съставено от физиологията на организма още от първобитните времена — и от особеното състояние на атмосферата преди разсъмване.

— За Афи винаги всичко е свързано с Космоса! — разсмя се Тивиса.

Червенозлатният СДФ на Ген излезе напред. Издигнатата високо на гъвкав прът лампа освети пътя. Лудешки се замятаха черни сенки из деретата и падините, съвсем като в съня на Ген Атал. СДФ се люлееше по грапавините на пътя и околният мрак ту отстъпваше, ту идваше съвсем до тях. В гъстия мрак горе за миг се мяркаха самотните светлини на звездите. Отдясно, едва очертавайки правилния купол на една далечна планина, немощно светеше спътникът на Торманс. Земяните неусетно достигнаха билото. И пак гола пустиня... Започна нанадолнището, също така полегато както стръмнината. Пред тях, през редеещия мрак се виждаше нещо тъмно, закриващо целия едва забележим хоризонт. Отпред и отдолу се появи слаб, равномерен шум. Земяните бяха свикнали с безводието на огромните пространства на планетата Ян-Ях и не можаха да се досетят веднага, че ромоли вода. Краткото развиделяване угаси фенера на СДФ, мрачното пурпурно светило пламна вдясно зад тях. То се издигаше, ставаше по-светло и между планините се показва котловина. Някъде под склона шуртеше рекичка, а зад нея, по ниските хълмове, стърчеше гора от гигантски дървета. Секна дъхът дори на пътешествениците, свикнали със сто и петдесет метровите евкалипти и секвои на Земята. Колоната от сравнително тънки дънери, високи най-малко двеста и петдесет или триста метра, горе беше захлупена от плътен калпак от клони и листа. Земяните слязоха при рекичката и очакваха да видят подскачащ по камъните планински поток, а се натъкнаха на дълбока, тъмна, едва течаща вода, преградена от паднал напреки къс от огромно дърво. Като балансираха предпазливо по плъзгавия бент, шестимата пешеходци — тримата човека и трите СДФ — се прехвърлиха на мека мъхообразна покривка. СДФ бяха принудени да подскачат, за да не затънат с тънките си лапички. Отвъд ивицата мъх пак започваше сухата камениста почва, покрита в горския пояс с дебел слой от опадали листа и клони. Под краката на вървящите полуизгнилата покривка се превръщаше в кафяв прах, вероятно векове наред не бе имало кой да тъпче тези изветрели остатъци.

— Ето как са изглеждали горите на Торманс преди идването на нашите звездолети! — тихо каза Тивиса.

— Интересно кой ли ги е обитавал по онова време? — попита Ген Атал, ритайки изтлялата маса от листа и плодове и вдигайки тъмен прах. — Едва ли някой е могъл да се изхрани тук долу!

— В големите гори на Земята — отговори Тивиса — се е съсредоточавал целият животински живот. — Тя вдигна ръка към губещите се във висините разкривени клони.

Сякаш в отговор на нейния жест един висок като изсвирване вопъл разцепи безмълвието на гората и накара хората да замрат от изненада. Някъде далеч му отговори друг вопъл, който приличаше на скриптенето на бързооборотна елмазена пила.

Тор Лик измъкна стереотелескопа и започна да се взира в нещо сред гъстия листак. Беше му се сторило, че на тристаметрова височина клоните се поклащат едва доловимо.

— Аха! — весело възкликна Ген Атал. — Тук, отсам Огледалното море, не всичко е измряло! Тормансианите не са изпояли всичко!

— Ако действа факторът СА, там едва ли е останало нещо прилично — намръщи се Тор Лик. — Този писък не ми е особено симпатичен.

Земяните дълго стояха и се ослушваха; те настроиха фотоокоето на СДФ за слабо осветление. Но гигантската гора като че ли криеше в себе си толкова живот, колкото и кубовете на едва крепящите се сгради на Чендин-Тот.

Още два дена прекараха земяните в гората, проправяйки си път от хълм на хълм през купища растителен гнилоч. Понякога малки полянки се издигаха нагоре като ослепителни комини от светлина. Високо се виждаше оловносивото небе, заградено от рошави шоколадови клони. На третия ден те се спряха на края на една от полянките.

— Напразно си губим времето — решително каза Тивиса, — дори ако тук, в резервата, в тази безспорно древна гора е оцелял нищожен брой животни като тези пискуни, ние имаме малко шансове не само да ги наблюдаваме, но дори и да ги зърнем! Твърде голям е страхът им от човека. Какъв контраст със Земята! Тези дни аз често си спомнях за нашите пернати и космати приятели. Как могат да живеят тормансианите, без да полагат грижи за по-малките си братя? Нали любовта към природата изчезва, ако няма с кого да я споделяш?!

— Освен с ей тоя! — прошепна Ген, сочейки срещуположната страна на поляната.

Там, зад стълба светлина между дънерите беше се спотаило животно, голямо колкото мечка, само че по-ниско. Ярките му като на птица очи без страх наблюдаваха неподвижно застаналите земляни, то сякаш мереше силите си със силите на пришълците.

Тивиса грабна от колана си наркотизаторния пистолет и изстреля една сребърна ампула в хълбока на животното. То издаде къс нисък рев, подскочи и когато получи втора ампула в крака, побягна. Ген Атал се втурна да го гони. Тивиса го накара да спре, като му каза, че на едрите влечуги препаратът започва да действа едва след две минути. А ако животното притежава по-ниска организация, препаратът може да изиска и повече време.

Прокопаната в дървесния гнилоч диря ги доведе до подножието на едно дърво, исполинско дори сред гигантите в тази гора. Замаяното от мощния наркотик животно, беше се блъснало с все сила в дънера и лежеше по гръб. Непоносимата трупна воня накара земляните да напъхат в носовете си филтри и едва след това да се доближат досами невиджаното животно. То имаше черна като тормансианска нощ, лишена от косми люспеста кожа. Големите му опулени и изцъклени очи говореха за нощен начин на живот. Двата чифта свити лапи бяха разположени толкова близо един до друг, сякаш излизаха от едно и също място на туловището. Под тежката кубична глава се виждаше още един чифт крайници, дълги, жилести, с криви сърповидни нокти. Широката уста беше отворена. Тя нямаше устни, виждаха се двуредните дъги на коничните притъпени зъби. От действието на наркотика или от удара в дървото животното беше повърнало вонящото съдържание на стомаха си.

Тор Лик улови Тивиса за ръка и ѝ показа полусмления човешки череп, изхвърлен заедно с остатъците от други кости. И двамата изследователи трепнаха от вика на Ген Атал:

— Внимание, то идва на себе си!

Задната лапа трепна веднъж, дважд. „Не може да бъде! — помисли си Тивиса. — Парализаторът действа най-малко един час.“ Тя се озърна и отскочи назад под погледа на няколко чифта очи, също толкова големи, прозрачни и червени, като на приспаното чудовище, които я гледаха втренчено от мрака между дърветата. Едно от животните, полускритото под слоя гнилоч, пълзеше, криволичейки, към поразения от наркотика звяр.

— Тор, по-бързо! — прошепна Тивиса.

Защитното поле на СДФ отхвърли назад нахалната твар и ревът ѝ заглъхна в непроницаемата стена.

Тор Лик остави СДФ от другата страна на дървото и Тивиса се залови да изследва анестезираното животно. Междувременно Ген Атал извади от своя СДФ прибор, който приличаше на парализиращия пистолет на Тивиса, и закрепил за него кръгла кутия с излизащ от центъра ѝ назъбен шип. Астрофизикът помагаше на Тивиса. Двамата преобърнаха чудовището и му направиха електронограми.

Ген Атал нагласи пистолета за максимален удар и стреля успоредно на дънера, в чието подножие стояха. Кутията се заби здраво в чатала на два мощни клона на височина повече от триста метра. Телеуправляемият мотор спусна на извънредно тънко въже една карабинка. За нея Ген Атал закачи плетени ленти, съедини ги с две катарамии — и асансьорното приспособление беше готово.

След няколко минути Тивиса се изкачи на страшна височина, издигната от скрития в барабана двигател. Тя използва своя пистолет, за да забие няколко куки за предпазното въже и за окачване на СДФ. Последен изкачиха СДФ на Ген Атал. Щом защитното поле беше изключено, дебнещите зад дърветата зверове се хвърлиха към още упоеното животно. Хрущенето на костите и проточеният вой не оставиха никакво съмнение за съдбата на едно от последните големи животни на Торманс, които населявали планетата, преди тя да бъде подложена на опустошаване от човека.

Тънкият и здрав като стоманена пружина ствол леко се поклащаше от действието на подемния двигател.

Приключението развесели Тивиса. След прашните равнини и теснотията на градовете тя за пръв път беше се озовала на опияняваща височина. Тънкият ствол засилваше чувството за опасност, а несигурното положение, от което трябваше да се измъкнат, напрегвайки силите на ума и тялото си, ѝ се струваше примамливо...

Ген Атал се покатери още по-високо. От непроницаемия листак се чу неговият тържествуващ възглас:

— Наистина има!

— Какво има? — попита Тор Лик.

— Въздушно течение, постоянен вятър!

— Естествено! Ако сме се катерили чак дотук само за това, можеше да ме попиташ.

— А как щеше да откриеш без прибори въздушното течение?

— Ами вие обърнахте ли внимание на повишената влажност на короните?

— Да, наистина. Сега всичко ми е ясно! Ето с какво се обяснявала грамадната височина на дърветата. Те се стараят да стигнат до минаващия над планините постоянен въздушен поток, който донася влага в този безветрен край... Всичко е отлично. Качете се тук, ще изтеглим СДФ и ще си направим планер.

— Планер?

— Ами да. Аз предвидих, че може би ще трябва да се прехвърляме през каньони, реки или морски заливи.

Плътният зеленикавокафяв килим се виждаше на стотина метра под кулообразната корона на дървото, което бяха си харесали пътешествениците. По посока към екватора и осевия меридиан горският гъсталак беше прекъснат от сивовиолетови планински зъбери. Зад тях се намираще голямата на времето река, която течала през плодородната равнина Мен-Зин и един от най-древните градове на планетата, Кин-Нан-Те. Земляните разчитаха да се доберат до Нан-Те и да повикат там самолет.

Ген и Тор се заловиха да разгръщат огромните платнища от извънредно тънка ципа, да я опъват върху рамките от нишки, които бързо се втвърдяваха на въздуха.

Тивиса зареждаше информационните ролки с нови наблюдения. Когато слънцето изгря, земляните слязоха по-ниско и се скриха в листака, изчаквайки да се засилят въздушните течения. Грубите, извити като куки листа изпущаха пресушаваща гърлото, замайваща миризма.

— Най-добре ще е да си сложим маските — посъветва мъжете Тивиса.

Те се подчиниха, така се дишаше по-леко. Тор Лик седеше, облегал на дънера, и с удоволствие гледаше Тивиса. Тя беше се настанила в началото на един клон, протегнат като гигантска длан, и спокойно работеше, полюшвайки се равномерно на тристаметровата височина, като че ли през целия си още къс живот беше се катерила по дърветата.

Ген Атал раздаде патрончетата с храната и се замисли.

— Не мога да забравя повърнатия от чудовището череп — каза той внезапно. — Нима тия гадини са людоеди?

— Възможно е — отговори му Тивиса. — Но е по-вероятно те да се хранят с трупове. Обърнете внимание на две особености, които като че взаимно се изключват. На размери тези животни са колкото едър хищник, но зъбите им, макар и мощни, са къси и тъпи. Вероятно това са най-големите от сухоземните животни на Торманс, които са оцелели, защото са променили начина си на хранене. Това е станало през периода на катастрофата, във Века на глада, когато не е имало недостиг на трупове, разбира се, при условие, че самите хора не са съперничели на тези животни при изяждането на храната им.

— Говорите ужасни неща, Тивиса — каза Ген Атал намръщен.

— Природата излиза от своите задънени улици по най-безмилостен начин. Канибализмът престава да бъде табу при ниско развитие на емоциите и интелекта, когато повелята на гладното тяло замъглява чувствата и парализира волята.

Тор Лик протегна изморените си крака.

— Ако човекът е бил изяден, тогава околностите съвсем не са безлюдни.

— Тъпомуцунестите хищници могат да преминават големи разстояния. И освен това ти забрави ли какво ни казваха неотдавна в Биологическия институт?

— За скитниците и за целите селища на укриващи се хора в изоставените области ли? — спомни си Тор Лик. — Може би тъкмо това е опасността, за която ни предупреждаваха?

— А може да са имали предвид лимаите. — Тивиса посочи надолу и хвърли под себе си празното патронче.

В отговор проехтя рев.

— Все пак странно е, че не ни предупредиха — каза Тор Лик. — Или и самите те нищо не знаят?

— Трудно е да се допусне! — възрази му Тивиса. — Но наистина е странно. Може би в резерватите отдавна не е идвал никой?

— При липсата на влечение към природата и това е възможно — отговори Тор. — Тук от природата са се запазили само остатъци, и то с чисто утилитарно предназначение, без дълбочина, вътрешна душа и

сложни взаимовръзки. За какъв интерес към природата може да става дума?

— Че как така? — учуди се Ген. — Вие посетихте десетина резервата, няма нищо не ви интересува, не ви привлече поне с необикновеността си?

— На нас ни показаха петнайсет резервата — каза Тивиса.

— Още повече. И във всеки от тях сигурно сте намерили по нещо? И хората, потомците на онези, които са полагали усилия да запазят природата на различни места на планетата?

— Ген, разберете, че всички резервати на Торманс представляват новозасадени участъци на мястото на унищожените гори и степи. В тях няма нищо древно, както и в малкото видове животни, оцелели в зоологическите градини, изродели и отново върнати към мнимо див живот сред правите редици на растенията. А ние не видяхме нито едно истински голямо дърво!

— Тогава значи всички ние за пръв път се намираме на едно островче от древната природа на Торманс. Обаче аз не искам да оставаме повече тук. Трите дена са ми напълно достатъчни.

— Достатъчни са, Ген! Няма какво да чакаме. Може би ние пак ще се върнем тук с винтолет, за да издебнем пискуните — каза Тивиса.

Вятърът слабо зашумоля в листака. Земляните бързо сглобиха втория ромбовиден планер от почти безтегловната ципа, закачиха турбокутиите със сглобяемите перки. В тях имаше енергия само за две-три минути летене. Ген с две СДФ образуваха екипажа на първия ромб. Тивиса, Тор и третият СДФ се настаниха на скелета на втория планер. Перките се завъртяха, прозрачните ромбове се плъзнаха един подир друг от върха на дървото и заплуваха бавно над килима от долепени корони към планините. Ген Атал въздъхна облекчено. Докато перките се въртяха, планерите стигнаха до края на гората и подети от възходящо въздушно течение, долетяха до второто стъпало на планините. Отвесните тъмнолилави стени на високите плата не можеха да се преодолеят при слабите въздушни течения. Ген Атал насочи планера към един широк проход, който разсичаше стръмните скали.

За учудване на земляните те кацнаха сред хълмове от втвърдена глина близо до един хубав път, съвсем незначително повреден от свличания и порои.

Тор Лик поиска да сгъне своя планер, но Ген махна с ръка.

— Зарядите в турбокутиите са изразходвани, жицата се е втвърдила и няма да се сгъне, ще ни бъде безполезен товар.

Астрофизикът погледна със съжаление грамадното ромбовидно крило, проснато на склона на хълма, и тръгна към пътя.

Изкачването по нажеженото дефиле им отне няколко часа. Земяните спряха да си починат в сянката на една стръмна скала.

— По пътя ще можем да вървим и през нощта — каза Тор Лик и започна да надува извънредно тънката възглавница.

— На мен ми се иска да стигнем билото още по светло — лениво му възрази Ген Атал. — Да видим какво има там, отвъд планините. Ако пътят е по-запазен, ще яхнем СДФ.

— Великолепно! — съгласи се Тор Лик. — Кой не обича да се вози на СДФ! А Тивиса още от училище се славеше с ловкостта си в този спорт... Впрочем къде е тя? — Астрофизикът скочи.

— Пътешествието по Торманс си дава отраженията — спокойно му отговори Ген Атал, — и тримата все по-често ни обземат пристъпи на безпричинна тревога. А Тивиса — ей я там. — Той показа високата отвесна скала, образувана от редуващи се слоеве пясъчник и мека белезникава глина. Скалата се издигаше стръмно; набраздена от пукнатини и отрупана с откъртени блокове, тя приличаше на развалините на титанична стълба. Малката фигурка блестеше в лъчите на червеното светило. Тивиса ловко скачаше от издатина на издатина по огромната стръмнина.

Тор и Ген ѝ замахаха да се върне в сянката на скалата.

Тивиса енергично ги викаше да се качат при нея.

Тор Лик стана и погледна със съжаление меката си възглавница.

При вида на отломките от големи черни и гладки кости в подножието на скалата от отпуснатостта им не остана и следа. Тивиса стоеше на издатината, където един откъртен блок беше разкрил скелетите на едри животни. Малко по-нататък от пясъчника се подаваше грамадният полуразрушен череп на още един звяр. Един дебел къс от рог или от боен зъб стърчеше от купчината така, сякаш още се заканваше на враговете,

Тримата земяни съзерцаваха скелетите мълком; цветът и доброто състояние на вкаменените кости свидетелстваха, че животните са били погребани в големи водни басейни. Цялата скала

беше покрита с кости. Това говореше, че тук някога е процъфтявал могъщ живот.

Тивиса и Тор бяха видели няколко скелета на изкопаеми животни в музея на Биологическия център. Тези палеонтологически колекции не отразяваха истинската история на живота на Торманс и изобщо не можеха да се сравняват с величествената картина на миналото, пресъздадена в музеите на Земята. Слабият интерес на тормансианите към миналото на тяхната планета може би се дължеше на общия упадък на историческите изследвания при олигархическия строй. Олигархията не обича историята. Но по-достоверна като че ли беше друга една причина. На Земята в дълбоко разположените слоеве от преди милиони години останките на древни хора, на различни форми на човека се намираха обикновено заедно с останките на слонове. Като че ли най-могъщите и най-слабите физически от едрите животни на Земята вървяха заедно. Още по-дълбоко в миналото отиваха слоевете, отнасящи се до времето, когато прахората изработвали първите оръдия и овладявали огъня, най-сетне — когато общите прадеди на човека и маймуните тръгнали по различни пътища.

За жителите на Земята бяха очевидни корените им на родната планета. Те можеха да оценят целия път на велик възход от първичния живот до мисълта, изминат през милионите векове на страдания, на безкрайно раждане и смърт на живата материя.

Почвите на Торманс пазеха сведения за историческото развитие на живота до равнище, не по-високо, отколкото на животно с интелект, значително по-нисък от тоя на земните коне, кучета и слонове, да не говорим за китообразните. Тук палеонтологията доказваше, че човекът е чужд пришълец, и пазеше доказателства за това, че той престъпно е унищожил предишния живот на Торманс, с каквито и Бели звезди да прикриваше произхода си. Безкрайните степи на опашното полукълбо, днес прашни и пустинни, очевидно са били също така богати на живот, както на времето безграничните равнини на Северна и Южна Америка. Тивиса ясно си припомни една картина в Дома на историята на Африка и екваториалната зона. Изгорена от безмилостното слънце равнина с пръснати тук-там приличащи на чадъри акации, осеяна с избелели и станали на прах скелети на диви животни. Опрян на радиатора на бързоходна кола, на преден план стои човек с многозарядна карабина, присвил скучаещите си очи, за да не му люти димът на залепената за

крайчеца на устата му цигара. Написаната под нея игрословица на староанглийски език означаваше едновременно и „Край на дивеча“, и „Край на играта“.

— Какво ти е, Тивиса? — попита Тор Лик.

— Замислих се! Донеси апаратите. Ще направим холограми. — Тивиса присви дръпнатите си очи, изморени от ярката светлина.

Тримата пътешественици и трите верни деветоножки упорито преодоляваха стръмнината, навлизайки все по-дълбоко в сянката на тъмно виолетовите урви на главния масив.

Лъчите на светилото вече се плъзгаха успоредно на повърхността на платото, когато дефилето се разшири. Хоризонтът започна да слиза надолу. Зад тях остана обширната падина с първобитната гора, а пред тях, по посока на екватора, се простираше каменният хаос от разноцветни скали — резултат от продължаващата милиони години работа на слънцето, водата и вятъра. Гребени, зъбци, правилни конуси и стъпаловидни пирамиди, клисури като разкъсани рани, стени с архитектурно правилни ансамбли от колони, свлачища и сухи корита — всичко беше се смесило в този пъстър лабиринт с петната на плътните сенки, ту сини, ту виолетовочерни.

Много надалеч в сгряната от пурпурното ниско светило мараня хаотичните грамади се изравняваха и неусетно преминаваха в пустинната степ на равнината Мен-Зип. През задимения от прах хоризонт едва проблясваше водата. Там пурпурната мараня се превръщаше в накъсана верига от сини облачета, легнали ниско над степта.

Тук беше по-прохладно и земяните се втурнаха по нанадолнището. Криволичещият път на места беше преграден от срутени камъни. Пътешествениците тичаха няколко часа подред, а до тях, без да изостават, вдигнаха прах трите СДФ. По-долу започна зоната на пясъците, довеяни от някогашните ветрове по склоновете на предпланините. Пясъчните преспи по завоите пресичаха пътя с острите си гребени.

Тивиса дишаше тежко, явно бяха изморени и Тор, и Ген. Астрофизикът се спря внезапно.

— Защо всъщност тичаме, и то с такова темпо? До водата на хоризонта е още далеч, а сега ще се стъмни. Нали не сме определили точната дата на пристигането ни в Кин-Нан-Те?

Тивиса се засмя и си пое дъх.

— Наистина. Вероятно в нас е непреодолимо подсъзнателното желание да бъдем колкото може по-далеч от неприятните гори и техните обитатели. Почивка!

Вертикални ивици от гипсови кристали пресичаха косо хълма, под който се настаниха земяните. За да бъдат спокойни, те наредиха СДФ около лагера, без да включват полетата, но се заградиха с бариера от невидими лъчи, съединени с автоматичното реле на защитата.

— За в случай че и тук се въдят тези „симпатични“ зверчета — усмихна се Ген Атал, настройвайки преградата.

Тор Лик направи опит да се свърже със звездолета посредством отразен лъч, но неуспешно. Мощността на СДФ не стигаше за създаването на собствен вълновод, а без него една толкова отдалечена връзка изискваше познаване на атмосферните условия.

... Тивиса се събуди от лек шум и не можа да разбере веднага, че шушне вятърът, който в този предутринен час беше нахлул от просторите на равнината Мен-Зин. Бодливите храстчета, които растяха наоколо, приличаха на скръбно приведени джуджета с разчорлени и провиснали до пясъка коси. Те се мърдаха и печално клатеха глави. Тивиса бе обзета от тъжно чувство, но то веднага изчезна. Тя не знаеше кое бе го предизвикало — дали отдавна нечуваното шумолене на вятъра, този постоянен спътник на живота на Земята, или печалните растения на тормансианската пустиня.

Те пак потеглиха. Пътят стана по-добър. СДФ прибраха късите си твърди лапички, замениха ги с валячета с меки грайфери, изкараха подставките за крака, а в центъра си издигнаха лоста за опора и управление. По-опитните ездаци се возеха на СДФ без опора, разчитайки на мигновената си реакция и на развитото си чувство за равновесие. Тогава простото пътуване се превръщаше в спорт. Тивиса с нейния тъмнорубинен скафандър с розова гарнитура, с развяваща се черна грива, красиво и ловко балансираше на крачните подставки и летеше през пустинята. Ген Атал ѝ се любуваше и насмалко не се търколи презглава, когато неговият СДФ намали малко скоростта си при един завой.

Тивиса наложи такова темпо на езда, че след два часа те вече бяха слезли в широката речна долина. На времето тук бе текла могъща река. Лишена след изсичането на горите от подхранващия я

водосборен район, преградена с язовирни стени, тя била превърната във верига от езера, чието изпаряване ставало толкова по-силно, колкото повече намалявала водата и колкото по-сух ставал климатът. Скоро само отделни езерца от гъста саламура се проточили надолу по най-дълбоката ивица на бившето корито. Червени, твърди като бетон пясъци покриваха краищата на долината. Близко до водата те бяха розови, светли, а около езерата дразнеха очите и с игривите отблясъци на ивицата перлови, аметистови и лилави кристали. Същите кристали покриваха пропитите със сол остатъци от мъртви дънери, чиито разкривени пънове, разцепени клони и коренища стърчаха тук-там от плитката синя вода в тежкия зной над неподвижната гладка повърхност на езерцата.

Земляните загувиха известно време, докато заобикаляха лепкавата кал, и прекосиха коритото там, където двата хълма на високия бряг се разделяха от долината на някакъв приток, облекчавайки изкачването на стометровата стръмнина. Чувството за посока и тук не беше излъгало земляните. Щом се изкатериха на брега, пътешествениците видяха огромен град. Той беше разположен едва на няколко километра от реката. Само височината на брега и своеобразната рефракция на нажежения въздух над солените езера бяха попречили на земляните да видят още от планините най-големия град на опашното полукълбо Кин-Нан-Те. Те още отдалеч забелязаха колко по-добре се е запазила старата част на града в сравнение с по-късно построените райони. Кулите, приличащи на архаичните пагоди на Земята, гордо се издигаха над жалките развалини, които се простираха по периферията на древния град.

Осмогълните, многоетажни, леко стесняващи се към върха кули с разкошни орнаменти, с еркери и балкони, блестяха с пъстротата на облицовката с повтарящи се изображения на страшно разкривени лица сред гънките на все същите змии или между стилизирани розетки от дисковидните цветя на Торманс. Други пагоди изглеждаха опасани с тънкозъбести гребени от черен метал, които се редуваха с етажи от сиви метални плочи, изпъстрени с йероглифи, или от решетки, прорязани от кръстовидни отвори.

Кулите се издигаха върху постаменти-аркади. На времето те са били заобиколени от градини и басейни, сега от тях бяха останали само изгнили пънове и ями с керамична облицовка.

Ген Атал се мъчеше да си спомни къде на Земята е виждал подобна архитектура. В кои реставрирани градове на древността?

Дали не беше в Източна Азия?

Годните за кацане на самолети летища се намираха откъм екваториалната страна на Кин-Нан-Те. Пътешествениците трябваше да прекосят целия град, но те само се радваха на тази възможност. Древният град заслужаваше да бъде разгледан, дори ако се наложеше да загубят цял ден. Земляните с усилие лавираха из развалините на строежите от последния период на Кин-Нан-Те. Бурите или леките земетресения, отминали град Чендин-Тот на брега на Огледалното море, тук бяха разрушили нетрайните, построени на бърза ръка сгради и ги бяха превърнали в безобразни купчини от камъни, бетонни плочи и трегери. Само гигантската чугунена тръба на древния водопровод, подпряна на навити на спирални пружини железни змии, право и неотклонно прекосяваше хаоса от развалини. Не по-малко величествена изглеждаше колосалната порта на границата на стария град. Тя имаше осем символични прохода. Тежките портали с ръбести покриви се опираха на квадратни колони, високи по петнайсетина метра. Земляните минаха през централния проход, сякаш навлизаха в друг свят. Тук се чувствуваше същата враждебна монументалност на архитектурата, както и в градините на Цоам, само че по-явно. Всяка от огромните сгради бе предназначена за смаяване на човека, за да се почувствува той нищожна, лесно заменима евтина част от обществения механизъм, в който изпълняваше работата си, без да разсъждава и да иска разбиране.

Отпечатъкът на разрушението личеше още по-ясно в централната част на града при гледката на пресъхналите езера и канали, на изтлелите дървета в парковете, на стръмните и смели арки на мостовете, които безполезно се изгърбваха над безводните корита. Отмерените крачки на земляните и ясното трополене на СДФ, които пак бяха стъпили на твърдите си лапички, глухо отекваха по каменните плочи на улиците и площадите.

Широки стълби водеха към големи сгради, заобиколени с колони, които още бяха запазили ярките си цветове. Надменно се кривяха вирнатите ъгли на покривите; отворите на вратите във формата на големи ключалки сякаш криеха нещо забранено. Вместо с обикновените капители колоните бяха увенчани със сложна плетеница

от конзоли. Основите им обикновено изобразяваха или вързани хора, смазани от тежестта, или люспести, навити на пръстени змии.

Пътешествениците отминаха един ансамбъл от високи сгради и се озоваха пред гигантска, очевидно много стара кула. Част от дванайсетте ѝ корниза бяха рухнали и разкриваха вътрешната структура на сложните коридори, които се чернееха между дебелите извехтели стени. Тайнственост облъхна земляните, завладя ги странно предчувствие. За това, изглежда, спомагаха и двете зловещи статуи от груб, побелял от стичалата се върху него мазилка метал, които охраняваха входа на кулата.

В странни облекла, с яростно стиснати юмруци и безобразно излъчени кореми, те стояха разкрачени. Всяка черта на лицата, измоделирани с особена експресия, говореше за тъпа жестокост. В широката, здраво стисната уста, в дълбоките бръчки, които се спущаха от плоския нос към брадата, в изблецените очи под тежките наклонени дъги на веждите се долавяше неукротим стремеж към убиване, измъчване, тъпчене и унижаване. Цялата гадост, на която може да бъде способен човек, бе събрана от изкусни ваятели като във фокус в тези отвратителни лица.

— Тук дори мирише неприятно — каза Тивиса, нарушавайки тягостното мълчание. Тя приклепна и започна да разглежда блажните петна по плочата. — Кръв! Съвсем прясна кръв!

Тайнственото мълчание на древния град започваше да става заплашително. Кой би могъл да остави следи от кръв по плочите на площада? Животни или хора?

Внезапно някъде отдалеч се зачуха неразбираеми звуци, стори им се, че това са заглушени от разстоянието човешки вопли и че те идват от прозорците на кулата.

Ръководени от една и съща подбуда, пътешествениците поискаха да проникнат в кулата, но не можаха да направят нито крачка във вътрешността ѝ. Рухналите тавани закриваха долната част на зданието, без да оставят дори и най-малка пролука. Земляните пак излязоха на площада и се послушаха. Сега воплите се чуваха по-ясно.

Звуците се отразяваха от зданията, идваха от различни страни и ту се засилваха, ту заглъхваха. Най-сетне откъм портата, през която бяха минали, се дочуха ясни човешки гласове. На Тивиса ѝ се стори, че различава отделни думи на езика на Ян-Ях.

— Видяхте ли, излиза, че тук има хора! — зарадвано възкликна тя.

Думите ѝ бяха прекъснати от такъв отчаян вопъл, че и тримата трепнаха. Викът отслабваше, докато не замря, заглушен от глъчката на много хора.

Тивиса се огледа безпомощно. Нейните знания по социология на нискоорганизираните общества бяха твърде ограничени, за да може да предвиди събитията и да намери най-добрата линия на поведение. Тор Лик се затича натам, откъдето се донасяха виковете, но размисли и се върна при другарите си. Без да губи време, Ген Атал извади излъчвателя на защитно поле на СДФ. Гласовете се приближаваха от две страни едновременно — единствените изходи от площада към вливащите се в него улици.

До кулата се допираше една стена от сив камък с тесен проход между два стълба, увенчани с железни змии. Ген Атал предложи да се скрият зад стената.

На горната площадка на стълбата се появи тълпа хора, Подножието на кулата пречеше на земляните да виждат по-голямата част от тълпата. Никой не забеляза пътешествениците и те можаха да разгледат новодошлите. Това бяха млади хора, вероятно принадлежащи към групата „кжи“, дрипави и раздърпани, с тъпи лица, сякаш замаяни от наркотик. Сред тях възбудено се мятаха жени с несресани, мръсни кичури сплъстена коса.

Отпред неколцина здравеняци влачеха двама пребити хора, жена и мъж. Голи, окаляни, целите в пот и кръв. Разпуснатите дълги коси на жената закриваха клюналото на гърдите ѝ лице.

Откъм портата се чу възторжен рев. Нова тълпа викащи, лудеещи хора се изсипа на площада, който, изглежда, служеше за събрания.

Тивиса погледна Тор с ням въпрос. Той допря пръсти до устните си и вдигна рамене.

От втората тълпа излезе напред гол до кръста човек, с вързана на кок коса. Той вдигна дясната си ръка и извика нещо. В отговор откъм стълбата се раздаде смях. Жените започнаха да крещят една през друга. Страшният смисъл на чутото не можа да стигне веднага до съзнанието на земляните.

— Хванахме двама! Единия убихме на място. Втория довякохме до портата. И там пукна, мършата му с мърша, да го ядат... —

Пътешествениците не разбраха непознатата дума.

— А ние хванахме още двама от същата експедиция! Има една жена! Тя е хубава! По-мека и по-дебела от нашите. Да ви я дадем ли?

— Дайте я! — изрева полуголият с кока.

Извиха ръцете на пленничката и тя се сгърчи от болка. Един от юначагите я събори със силен ритник и жената се изтърколи надолу по стъпалата към статуите. Полуголият се затича към замаяната от падането жертва и я повлече за косата към купчината пясък край кулата. Тогава плененият мъж се изтръгна от мъчителите си, но беше хванат от един човек с разкопчана куртка, на чиито голи и мръсни гърди беше татуирана летяща птица. В яростно безумие, с див вик пленникът се вкопчи в ушите на татуирания. И двамата се затъркаляха по стълбата. Всеки път, когато се окажеше отгоре, пленникът удряше главата на мъчителя в ръбовете на стъпалата. Татуираният остана да лежи в подножието. Тълпата се втурна с рев надолу. Пленникът успя да дотича до полуголия, който влачеше жената. Последният го събори с изкусен удар, но не го спря. Пленникът сграбчи победителя за краката, впи зъби в глезена му и го събори на земята.

Притеклите се на помощ откъснаха пленника от падналия, проснаха го по очи на плочите до статуите. Полуголият скочи и показва редките зъби на широката си уста. В тази усмивка-озъбване нямаше гняв. в нея се четеше само подигравателно тържество, упоение от властта над поваления човек.

Ген Атал се отдели от стената, но преди да направи втора крачка, полуголият измъкна изпод колана си назъбена като харпун кама и я заби до дръжката в гърба на пленника.

Укорявайки се за мудността си, тримата земляни изтичаха на площада. Тържествуващ рев се изтръгна от стотиците подивели гърла, но тълпата забеляза необикновения вид на хората и утихна. Тивиса се наведе над гърчещия се пленник и разгледа камата. Тя беше покрита със стоманени пластинки, които се отделяха пружиниращо от острието също като борова шишарка с дълги люспи. Такова оръжие можеше да се изтръгне само заедно с вътрешностите. Тивиса мигновено взе решение: с помощта на внушението тя успокои ранения, натисна две точки на шията му и животът на мъченика се прекъсна.

Жената, която нямаше сили да се изправи на крака, допълзя до земляните и протегна умоляващо ръка към тях. Полуголият главатар

скочи към нея, но изведнъж се преметна и главата му изкълтя глухо на плочите. Тор Лик, който беше го съборил с въздушната вълна от незаредения наркотизаторен пистолет, се хвърли към жената, за да я изправи. От тълпата излетя втори такъв тежък, назъбен нож, заби се между плешките на жената и я уби на място. Трети нож се удари в скафандъра на Тор и отскочи настрана, четвърти изсвири край бузата на Тивиса. Ген Атал както винаги разчиташе на техниката и включи защитата на своя СДФ, на когото предварително беше заповядал да бъде край него.

Съпровождани от рева на възбудената тълпа и от звъntenето на ножовете, които отскачаха от невидимата преграда, земляните се укриха в прохода в стената. Нападателят не можаха да разберат веднага, че имат работа с непреодолима сила. Те се отдръпнаха на площада и започнаха да се съвещават. Когато се огледаха, пътешествениците разбраха, че се намират в градските гробища. Стената на гробищата не би спряла нападателите, затова Ген Атал избра място за създаването на защитно поле близо до входа. Той сложи два СДФ в ъглите на квадрата, заграден със стълбчета от синя керамика. Тук границата на забранената зона беше по-нагледна за нападащите. След няколко атаки у тях ще се изгради рефлекс за непреодолимост и тогава от време на време ще може да се изключва полето. Състоянието на батериите много тревожеше инженера по броневата защита. Тъй като не очакваха подобни приключения, те бяха изразходвали много енергия за бързото препускане...

Тор Лик издигна перископа на СДФ, който едновременно служеше и за антена. Наближаваше часът, когато „Тъмен пламък“ щеше да създаде отражателно „огледало“ в горните слоеве на атмосферата над град Кин-Нан-Те. Пътешествениците ще повикат самолет и ще могат да се посъветват във връзка със станалото.

Индикаторът за връзката показва синя светлина. За икономия на енергията решиха да проведат разговора без изображение, с изключени ТВФ.

Потресената Тивиса бродеше между гробовете и все не можеше да се успокои; кореше се, задето толкова късно бяха се притекли на помощ на пленниците.

Тор Лик отиде при нея и поиска да я прегърне, но тя направи крачка назад, дръпна се.

— Какви са тези същества? Не се различават от хората и в същото време не са хора. Какво правят тук? — мъчително прозвуча въпросът ѝ.

— Това сигурно ще е опасността, за която намекваха чиновниците от Торманс — убедено каза Ген. — Очевидно тях ги е срам да си признаят, че на планетата Ян-Ях съществуват такива видове — тях „общество“ не можеш да ги наречеш — бандитски шайки, възкръснали сякаш от Тъмните векове на Земята!

— Да, тук опасността е къде по-голяма, отколкото сред лимаите от Огледалното море и черепоядите в гората — съгласи се Тор.

— Аз си спомних, за съжаление късно, една от лекциите на Фай Родис — съкрушено въздъхна инженерът по броневата защита — за чудовищната жестокост, която се е натрупвала в психологията на древните раси. Оттук произтичаше изводът за различните нива на инферното при различните народи по едно и също време. Поради робската зависимост от властелините на живота независимо от техния образ — звяр, бог или владетел — възниква потребността от триумф посредством изтънчени мъчения и гаври спрямо всички попадащи под властта на подобни изроди.

— Струва ми се, че това е нещо друго! — възбудено извика Тор Лик. — Както всички общества и тормансианското е натрупало морални ресурси посредством възпитанието в суровата школа на живота. Те са изразходвани в тираничната експлоатация и е настъпила всеобща аморалност, която не са способни да удържат никакви страшни закони, нито свирепостта на „лилавите“.

— Не, аз трябва да поговоря с тях! Ген, изключете полето. — Тивиса тръгна към отвора в стената.

Появяването на Тивиса изтръгна викове от тълпата, която беше запълнила площада. Тивиса вдигна ръце, за да покаже, че иска да говори. От двете страни се приближиха очевидно главатарите — полуголият, с вързаната на кок коса, и татуираният — заедно със своите приятели. Жените си приличаха като сестри, те кълчеха вървешком кльощавите си бедра.

— Кои сте вие? — попита Тивиса на езика на Ян-Ях.

— А вие кои сте? — попита на свой ред татуираният, тоя говореше на „долното“, примитивно наречие на планетата, с неговото

неясно произношение, изяждане на съгласните и рязко повишаване на тона в края на фразата.

— Ваши гости от Земята!

Четиримата прихнаха да се смеят и започнаха да сочат Тивиса с пръсти. Смахът се поде от цялата тълпа.

— Защо се смеете?

— Наши гости! — изрева полуголият, наблягайки на първата дума. — Скоро ти ще станеш наша... — и направи жест, който не оставяше съмнение относно съдбата на Тивиса.

Жената от Земята не се смути и каза, без да трепне.

— Нима вие не разбирате, че се търкаляте към бездна, от която няма връщане, че натрупаната във вас злоба се насочва срещу вас самите? Че сте се превърнали в свои собствени палачи и мъчители?

Едната от жените, злобна, настръхнала като разярена котка, внезапно се приближи до Тивиса.

— Ние отмъщаваме, отмъщаваме, отмъщаваме! — извика тя.

— На кого?

— На всички! На тях! И на умиращите като ням добитък, и на онези, които си изпросват живота, ставайки мекерета на господарите!

— А какво е мекере?

— Гнусен роб, който оправдава робството си, такъв, който мами другите и пълзи по корем пред господарите, който предава и убива тихомълком. О, как ги мразя!

„Тази жена е била подложена на тежко унижение, на насилие, което я е докарало до ръба на безумието“ — помисли си Тивиса и попита тихо:

— Но кой ви е обидил? Именно вас, лично?

Лицето на жената се разкриви.

— А! Ти, чистата, красивата, всезнаещата! Бийте я, бийте ги всички! Защо стоите, страхливци?! — разкрещя се тя.

„Психопатка!“ — помисли си Тивиса. Тя се вгледа в лицата на приближаващите се към нея хора и се ужаси; в тези очи нямаше никаква мисъл. От очите на тези хора я гледаше дивата и елементарна, плоска като чинийка душа на недоразвито дете.

И Тивиса се прибра през портата. И тъкмо навреме. Ген Атал, който наблюдаваше преговорите с ръка на бутона, включи защитата.

Отхвърлените преследвачи се търкулнаха по плочите на древния площад.

Тивиса се хвана за бузата, както винаги в минути на разочарование и несполука.

— Какво друго можеше да направиш, Тихе? — попита Тор Лик, наричайки я с интимното име, измислено още по времето на Херкулесовите подвизи.

— Ах, ако вместо мен тук беше Фай Родис! — с болка каза Тивиса.

— Страх ме е, че и тя нямаше да постигне с тях нищо добро. Освен ако приложеше способността си да създава масова хипноза... Е, щеше да ги спре, а после? И ние ги спряхме, но няма да вземем да ги избиваме с лазерен лъч, за да спасим скъпоценните си кожи!

— О не, разбира се. — Тивиса млъкна и се вслуша в шума на тълпата, който се донасяше през оградата на гробищата.

— Може би на тях им трябва наркотици? — попита Ген Атал. — Помните ли колко широко са били разпространени наркотиците едно време, особено когато химията изобретила по-евтин и по-ефикасен наркотик от алкохола и тютюна?

— Не се съмнявам, че те имат опияти. Достатъчно е да ги погледнеш как се движат. Но същината на бедствието е другаде — те са загубили човечността си. Някога в древността се е случвало диви животни да възпитават малки деца, случайно изоставени на произвола на съдбата. Известни са деца-вълци, деца-павиани, дори момче-антилопа. Естествено, можели са да оцелеят само индивиди, надарени с особено здраве и умствени способности. И все пак те не са станали хора. Децата-вълци дори загубили способността си да ходят на два крака. Ето какво става с човек, когато инстинктите и преките потребности на тялото не са дисциплинирани от възпитанието.

— Тук няма нищо чудно — каза Тор Лик. — Отдавна е известно, че мозъкът на човека е станал могъщ, единствено развивайки се в социална среда. Първите години от живота на детето имат далеч по-голямо значение, отколкото са мислили по-рано. Но...

— Но обществото, а не стадото е възпитало човека — поде Тивиса. — Човекът е бил групово, но не стадно животно. А тълпата е стадо, тя не може да събира и запазва информация. Престъпно е да се лишават хората от знания, от истината; отвратителната лъжа е довела

човека до пълна деградация. Ръководени само от най-примитивните си инстинкти, подобни хора се групират в стадо, където главното развлечение са садистичните удоволствия. И е невъзможно да преустроиш психиката им, както и психиката на децата-вълци, с апелиране направо към човешките им чувства. Трябва да се измислят специални методи... Все пак аз много съжалявам, че Родис не е с нас.

— Какво ни пречи да я повикаме тук? — попита Тор.

— Афи, ти не се ли досети, че Родис остана като заложница в двореца на властелините? — каза Ген Атал. — И ще стои там, докато всички ние не се завърнем в „Тъмен пламък“.

— Гледайте, те прескочиха стената! — възкликна Тивиса.

Обсаждащите бяха се досетили, че защитното поле прегражда само портата, и сега се катереха по стената. Скоро ревящата тълпа вече тичаше през гробищата, като се буташе и блъскаше по пътеките между паметниците. При сините глазирани стълбчета нападателите бяха отхвърлени назад. Заработиха двата ъглови СДФ. Ген Атал беше създад защитно поле с минимално напрежение, проницаемо за светлината и силното оръжие, каквото нападащите нямаха.

Земляните никога не бяха си представяли, че човек може да оскотее дотолкова. Вбесени от неуспеха си, жителите на Кин-Нан-Те крещяха ругатни, плезеха се, плюеха, разголваха й показваха срамни от тяхно гледище части на тялото си, дори вършеха на показ естествените си нужди.

Ниският, приличащ на далечна гръмотевица сигнал на звездолета донесе небивало облекчение. Синята светлина на СДФ се замени от жълта. „Тъмен пламък“ искаше връзка. Тор Лик изключи полето край портата, където на стража беше застанал Ген, и третият СДФ започна предаването.

Гриф Рифт попита:

— За колко време ще ви стигне кръговата защита?

— Всичко зависи от това, колко често ще ни щурмуват — отговори Тор.

— Вземете най-лошия вариант.

— Тогава максимум за осем часа.

Гриф Рифт надзърна в картата на Торманс.

— Нашият дискоид ще прелети тези седем хиляди километра за пет часа. Скоростната ракета би стигнала за един час, но тъй като не

познаваме добре физиката на планетата, не можем да се прицелим с нужната точност. Я направете опит да си пробиете път и да излезете от града.

— Не бива. Страх ме е, че няма да мине без жертви.

— Прав сте, Тор. Затова няма смисъл да пращаме и дискоид. Нека тормансианите сами се оправят. Техните самолети също ще долетят до Кин-Нан-Те за не повече от пет-шест часа. Сега ще се свържа с Родис. Свързвам ТВФ с паметната машина. Дайте ми видеоканал за снимки. И се дръжте!

Тор Лик бързо предаде кръгова панорама и изключи връзката. Навреме! Ген Атал даде знак за опасност и третият СДФ отново прегради портата.

Времето течеше, а тълпата продължаваше да вилнее със същото упорство и тъпота край означените от сините стълбчета граници. Ген Атал се ядосваше, че не беше се сетил да вземе от звездолета батериите за психическо въздействие, които бяха донесени за в случай, че ги нападнат животни. Тези батерии щяха да разгонят подивелите тормансиани и да събудят у тях чувството на животински ужас. Подобно защитно устройство лесно можеше да бъде създадено и на „Тъмен пламък“, но сега им оставаше само да чакат. Дивата тълпа можеше да бъде унищожена, но подобна мисъл изобщо не минаваше през ума на земляните.

По същото време в Градините на Цоам Фай Родис обясняваше на инженер Таел какво се е случило и го молеше веднага да изпрати самолети на помощ.

— Поради недостиг на гориво с полетите се разпорежда само Съветът на Четиримата.

— Тогава докладвайте веднага на Съвета, а още по-добре — направо на властелина.

Таел стоеше нерешително.

— Вие не разбирате ли с какъв малък запас от време разполагаме?! — учудено възкликна Родис. — Защо се бавите?

— За мен не е много просто да докладвам на властелина — прегракнало каза Таел, — по-бързо ще стане, ако вие лично...

— Защо не казахте веднага?! — и Фай Родис се устреми към покоите на председателя на Съвета на Четиримата.

За щастие днес Чойо Чагас не беше напускал двореца. След половин час Родис бе въведена в зелената стая, която вече беше станала постоянно място за срещите ѝ с властелина на Торманс.

— Аз бях предвидил подобна възможност — каза Чойо

Чагас, след като разгледа предадената от звездолета снимка — затова управниците по места са настоявали пред вашите изследователи да се откажат от рискованото пътешествие.

— Но на тях никой не им е обяснил степента на опасността!

— Всеки зонален управител се срамува, по-точно страх го е да говори за тези вампири. Тях ги наричат „оскърбители на двете блага“.

— На двете блага?

— Да, разбира се — на дългия живот и леката смърт. Те са се отказали и от едното, и от другото и затова трябва да бъдат унищожени. Държавата не може да търпи своеволия. Но те се спасяват в изоставените градове, а недостигът на транспорт затруднява борбата с тях и те си остават позор за зоналния управител.

— Грехота е да се бавим още — каза Родис, — загубените минути могат да костват живота на нашите другари. Те са добре защитени, но капацитетът на батериите е ограничен. Тесните, непроницаеми очи на Чойо Чагас бяха втренчени в Родис.

— Вашите деветоножки притежават убийствена сила. Спомням си как те сринаха една врата в този дворец — усмихна се язвително властелинът.

— Разбира се, всеки СДФ има лъч за рязане, инфразвук за събаряне на препятствия и най-сетне фокусирана искра... Но аз не ви разбирам!

— Толкова проникателна жена и да не може да разбере, че вместо да изразходват енергията за защитно поле, те трябва да избият негодниците.

— Те няма да го направят!

— Дори ако им заповядате ли?

— Аз не мога да дам такава безнравствена заповед. Но дори и да се опитам, все едно, никой няма да я изпълни. Това е един от главните стълбове на нашето общество.

— Невероятно! Как може да съществува общество върху такива нестабилни основи?

— После ще ви обясня, а сега ви моля незабавно да издадете заповед! Изпратете самолети час по-скоро! Какво прилагате вие в такива случаи? Успокоителна музика или ГВР — Газ на временната радост?

— Газ на радостта! — каза Чойо Чагас със странна интонация. — Нека бъде така! За колко часа ще стигне енергията на вашите хора? Не може ли да им се изпрати ракета с батерии от вашия всемогъщ кораб?

Родис погледна гривната си, която беше зафиксирала момента на получаването на сигнала от град Кин-Нан-Те.

— Запасът от енергия ще стигне за около седем часа. А без коригиращи станции е невъзможно да се извърши точно кацане на ракетата. Бихме убили другарите си: прекалено малка е площта, на която са обкръжени те.

Чойо Чагас стана.

— Виждам колко сте загрижена за съдбата им. В края на краищата вие не сте били чак толкова безстрастни, както искате да изглеждате на нас, обитателите на Ян-Ях! — Той завъртя малкия диск върху масата и тръгна към съседната стая. — Ще дойда след малко!

Чакаше го висок слаб „змиеносец“ с хлътнали очи и широка като на жаба уста с тънки устни.

— Изпратете два самолета от резерва на охраната в Кин-Нан-Те, да спасят нашите гости от Земята — започна властелинът, гледайки над приведения в почитателен поклон чиновник. — Защитата им ще работи още седем часа — продължи Чойо Чагас, — следователно след седем и половина вече ще е късно. Чувате ли, след седем и половина!

— Разбрах, велики! — Чиновникът вдигна преданите си очи към властелина.

— „Оскърбителите“ трябва да бъдат изтребени до крак. Този път без мъчения и процедури — просто да се унищожат!

„Змиеносецът“ се поклони още по-ниско и излезе. Чойо Чагас се върна в зелената стая, като си каза: „Да видим толкова детински наивни ли са те, както ме уверява тази Цирцея. Нека това бъде своего рода експеримент.“

— Заповедта е дадена! Тук моите заповеди се изпълняват!

Фай Родис му благодари с поглед, но изведнъж трепна.

— За какъв експеримент си мислите?

— Аз самият бих искал да ви задам няколко въпроса — побърза да я прекъсне Чойо Чагас. — След получения урок ще се стремите ли пак към отдалечените области на планетата?

— Не. Тази екскурзия беше предизвикана изключително от желанието на нашите изследователи да видят първобитната природа на Ян-Ях!

— Няма що, те вече я видяха!

— Опасността не е дошла от природата. „Оскърбителите“ са продукт на едно човешко общество, изградено върху потисничеството и неравенството.

— За какво равенство говорите вие?

— За единственото! Равенство на еднаквите възможности.

— Равенството е невъзможно. Хората са толкова различни, следователно не са равни и възможностите им.

— При голямо разнообразие на хората има равенство на резултатите.

— Измислица! Когато ограничените ресурси на една планета са изтощени до последна степен, далеч не всеки човек е достоен да живее. Хората имат нужда от толкова много неща, а ако нямат способности, с какво са по-добри те от червеите?

— Нима смятате за достойни само онези, които имат изключителни способности? Но нали съществуват и просто добри, сръчни и съвестни работници?

— Как да ги определяме кой е добър и кой лош? — пренебрежително се усмихна Чойо Чагас.

— Но това е толкова просто! Още в дълбока древност са умеели да разпознават хората. Невъзможно е да не са ви известни такива стари думи като симпатия, обаяние, влияние на личността!

— А мен за какъв ме смятате? — внезапно я попита Чойо Чагас.

— Вие сте умен. Притежавате големи способности, но сте и много лош човек, а затова много опасен.

— Как го определите?

— Вие добре се познавате и оттук идват вашата подозрителност, комплексът ви за величие и необходимостта постоянно да тъпчете хората, които са по-добри от вас. Вие искате да притежавате всичко на планетата. Въпреки че ирационалността на това желание ви е ясна, то е по-силно от вас. Вие дори се отказвате от общуването с другите

светове, защото е невъзможно да ги завладеете. Освен това може да се окаже, че там съществуват хора, по-издигнати от вас, по-добри и по-чисти!

— Вие четете мислите ми! — Чойо Чагас се стараеше да прикрие чувствата си под обикновения израз на презрително високомерие. — От известно време... от известно време аз искам да владея и онова, което липсва, което още не е съществувало на моята планета.

Чойо Чагас се обърна рязко и излезе от стаята.

Тивиса дойде на себе си от самохипнозата. С нейна помощ те един по един се избавяха от гледката на вилнеещата тълпа — това зрелище не беше по силите на нормален човек.

„Отмъстителите“ притежаваха упорството на психопати. Видът на тримата земляни, насядали безстрастно и неподвижно с подвити крака върху каменната плоча, вбесяваше тълпата.

„Може би трябваше да се престорим на уплашени, за да се поуспокоят малко тия“ — помисли си Тивиса. От разговора със звездолета се бяха минали почти пет часа. Тивиса вече беше загубила надежда, че помощта ще дойде навреме. Последните часове на пасивно очакване в обсада ѝ се сториха неимоверно дълги. А след събуждането всяка минута засилваше тревогата. В Ерата на срещналите се ръце повечето хора на Земята притежаваха способността да предвиждат събитията. На времето хората не разбирали, че тънкото усещане на взаимовръзката между ставащите събития и възможността да се надникне в бъдещето не представлява нищо свръхестествено и, общо взето, прилича на математическо пресмятане. Докато не била създадена теорията на предвиждането, събитията можели да предвиждат само хората, надарени с изключително чувство за връзка и разположение на явленията във времето. Смятало се, че те притежават особена ясновидска дарба.

Сега психическата тренировка позволяваше на всекиго да притежава тази „дарба“, естествено, при различна степен на способностите. Жените открай време бяха по-способни в тази насока от мъжете.

Тивиса се вслушваше в своите усещания — те ясно сумираха гибелна равносметка, Неотвратимата смърт бе надвиснала над тях също като колосалната пагода зад портата. Обхваната от мъчително желание да отдалечи научаването на неизбежното, Тивиса седна до

главата на безгрижно спящия Тор и тъжно се загледа в безкрайно скъпото, мъдро и в същото време детски искрено лице. Съзнанието за безизходността прииждаше все по-силно и заедно с него растяха нежността на странното усещане за вина, сякаш тя беше виновна, задето не може да защити своя възлюбен.

Астрофизикът почувствува погледа ѝ, надигна се, събуди Ген Атал. Най-напред мъжете прегледаха СДФ.

— Минималният разход е добре определен — тихо каза Тор Лик, — но запасът е много малък...

— Две нишки от двайсет и седем, и то само с резонансно напомпване — съгласи се Ген Атал, който беше клекнал до СДФ.

— В моя има три...

— Ако самолетите не пристигнат в предвидения срок, ще повикаме „Тъмен пламък“.

Разтревоженият Гриф Рифт им съобщи, че Родис е ходила лично при властелина. Заповедта била дадена пред нея. Помощта трябва да пристигне всяка минута. Рифт помоли да не изключват канала, докато той не направи справки.

Мина се още половин час... Четирийсет минути. Самолетите не се появиха над Кин-Нан-Те. Вечерната сянка на огромната пагода пресичаше целите гробища. Дори „отмъстителите“ се поукуротиха. Те насядаха по пътечките и гробовете, прегърнали колената си с ръце, и наблюдаваха земляните. Дали се досещаха, че защитното поле, което отначало затуляше пътешествениците с тънка стена от мъгла, става все по-прозрачно? От време на време някой хвърляше нож, сякаш за да изпита силата на защитната стена. Ножът отхвъркваше, дрънваше върху камъните и всички пак се успокояваха.

Гласът на Гриф Рифт на милия земен език внезапно нахлу в напрегнатата тишина на гробищата и в отговор тълпата замълча.

— Внимание! Тивиса, Ген, Тор! Родис току-що е говорила с Чойо Чагас. Самолетите си пробиват път през бурята, която вилнее в равнината Мен-Зин. Ще дойдат със закъснение. Икономисвайте батериите, доколкото е възможно, съобщавайте ни за положението всеки момент, аз чакам край пулта!

„Внезапна буря тук, в най-спокойните ширини на Торманс? И защо това стана известно едва сега, когато в индикаторите на батериите гореше последната нишка?“ Тор Лик навъсено отвори

задния люк на СДФ и още неуспял да измъкне атмосферния сондоперископ, Ген Атал му подаде своя.

— Ще ги съединим, тогава сондата ще се издигне на петстотин метра.

Тор Лик му кимна мълком. Те почти не се чуваха. Защитното поле вече не заглушаваше рева на тълпата. Лъскавият цилиндър, който излетя към небето, накара „отмъстителите“ да стихнат. Само две минути им бяха необходими, за да се убедят в пълното спокойствие на атмосферата на много километри към екватора от Кин-Нан-Те, както и в липсата на самолети поне на разстояние един час полет.

— Чойо Чагас лъже. За какво ли им е нашата смърт? — възкликна Тивиса.

Мъжете не казаха нищо. Ген Атал повика „Тъмен пламък“.

— Идваме със звездолета! Дръжте се, като стеснявате малко по малко полето — късо каза Гриф Рифт.

Ген Атал направи наум мигновена сметка: за излитане от стационарно състояние — три часа, за кацане — още един час. Не! Късно е!

— Пробийте си път и излезте от града, разпръснете тълпата с инфразвук! — извика командирът.

— Безполезно е. Далеч няма да стигнем. Твърде дълго чакахме, защото повярвахме в самолетите на Чагас, иначе бихме се постарали да се барикадираме в някоя сграда — с виновен глас каза инженерът по броневата защита, — ние не предвидихме... Повикайте всички, Рифт, нека се сбогуваме. Само че по-бързо, остават ни минути.

Късо и сурово беше това сбогуване. Въпреки молбите на астронавтите Ген Атал изключи предаването, угаси и жълтата светлина на приемника: през тези последни минути преди гибелта им се искаше да останат сами. Те бяха направили всичко, което можаха, като разкриха предателството и съобщиха за него. Здравите капаци на СДФ ще запазят непокътнати всички събрани сведения.

Тивиса прегърна другарите си и с безкрайна нежност каза на Тор Лик:

— Винаги ми е било някак си светло с теб, Афи, и ще ми бъде до края. Не ме е страх, само много ми е тъжно, че това трябва да се случи тук и е толкова... безобразие. Афи, аз нося със себе си кристала на „Стража в мрака“...

От прозрачната призма зазвуча суровата мелодия на любимата ѝ симфония, зазвуча като тревожно очакване на нещо незнайно.

Тивиса се изправи и тръгна бавно по каменната пътечка. плъзгайки поглед по околните развалини, а мислите ѝ потекоха спокойни, ясни, изпълнени с велика печал, която я приобщаваше към неизброимите легиони на мъртвите, изминали пътя си на загубената Земя и тук, на чуждата планета, мятане се в плен на инферното.

Гробищата както едно време на Земята бяха предназначени за привилегированите мъртъвци, удостоени с погребение в центъра на града, в подножието на древния храм. Тежките плочи бяха изпъстрени с изящни йероглифи, по тях блестеше позлата.

Тивиса гледаше статуите на прекрасни жени с тъжно приведени глави и на мъже в последния порив на предсмъртната борба; птици с разперени могъщи крила, вече безсилни да ги размахат за полет; коленичили деца, прегърнали камъка, който завинаги беше покрил родителите им.

След идването си на новата планета човекът беше заличил от нея породилия се тук живот, беше оставил само жалки късчета от едновременната биологична хармония. Той беше построил тези градове и храмове, възгордян от делата си, бе издигнал паметници на най-преуспелите в покоряването на природата или в създаването на илюзиите на властта и славата. И каква беше равносметката? Изоставени градове и завинаги забравени гробища... А днес останките на хората от светлия свят на Земята ще се смесят с праха от безименните гробове, с останките от безполезен живот.

„Безполезен и безсмислен?“ Тивиса потръпна. На Земята никога не беше ѝ минавало през ум, че животът, устремен към дълбините на вселената, изпълнен с радостта да помагаш на другите, да събираш красота, да опознаваш новото, да усещаш собствената си сила, може да се окаже безсмислен. Но тук!...

Тивиса толкова ярко си представи милиардите ясни детски очи, гледащи света, без да знаят за злото и мъката, с които е пълен той; безбройните жени, чакащи щастие с любов и надежда и полягащи като трева под смъртоносния вятър на живота; мъжете, чието доверие и достойнство са премазани от тежкия валяк на лъжливата власт; животните, чиито ноздри се разширяват, ушите им стрижат, а очите се озъртат в напрегнато внимание, за да запазят мимолетния си като

искрица живот. Защо? В името на какво е този живот? Тук, в обкръжението на смъртта и на безобразие деградиралата мисъл, този древен въпрос беше изострен от съзнанието за опасността.

Жестоката печал на последните минути измъчваше Тивиса, когато погледът ѝ се прикова върху статуята на една девойка с покривало. Безстрашното лице, гордите очертания на тялото, отчаяно вкопчаните ръце изразяваха цялата трагична сила на тъгата по миналото и упоритата вяра в красотата на бъдното, чието противоречиво съчетание съставлява човек.

Тор Лик гледаше възлюбената си; външно Тивиса беше спокойна, но Тор чувствуваше, че тя е напрегната като натисната докрай пружина.

Тивиса се озърна през рамо и го погледна с такава нежност, че Тор усети остра болка в сърцето.

— Тихе! Батериите изгасват! Ела тук.

Тълпата почувствува, че нещо не е наред, и се доближи предпазливо до бариерата. Още няколко минути. Земяните отстъпиха чак до портата, до последния СДФ. Симфонията „Стражи на мрака“ замря след дългата, проточена нота. Тор

Лик измъкна двуострото чукче на разрядника, прегърна Тивиса и подаде ръка на Ген Атал.

— Може да не излезе нищо — тревожно каза Тор, — батериите са много изтощени...

— Тогава с инфразвука! — Ген Атал издърпа ръката си. —

Той има самостоятелен заряд! Кулата ще рухне и след смъртта си няма да попаднем в мръсни ръце!

Тивиса и Тор погледнаха нагоре към гигантската старинна кула, която загуляше чистото вечерно небе.

— Нека! — съгласи се Тивиса. — Дръж ме по-здраво, Афи!

Ген Атал обърна рупора към тълпата. Двата СДФ до малките стълбчета сякаш въздъхнаха: защитното поле беше угаснало. С див вой „отмъстителите“ се втурнаха към тримата прегърнати земляни. Ниският, неописуемо страшен рев на инфразвука спря, отхвърли, разпиля предните редици, но задните напиха, като тъпчеха падналите. Ген Атал включи цялата сила на заряда: фигурите се запремятаха, изпопадаха, запълзяха с вопли навън, но не можаха да

избягат: колосалната кула рухна неотвратимо, погребвайки земляните и нападателите и затрупвайки древните гробове.

ГЛАВА ДЕВЕТА

ОКОВАНАТА ВЯРА

Вир Норин и Евиза Танет, които пристигнаха в Кин-Нан-Те със самолет, завариха цяла войска от „Лилави“. Купчината развалини от рухналата кула вече беше разчистена, трупове на „оскърбителите“ махнати, оцелелите — изчезнали.

Телата на тримата земляни лежах в гробищата в една беседка от червен камък. Тивиса и Тор докрай бяха останали прегърнати. Оцелелите им лица бяха запазили отражението на предсмъртния порив на безгранична нежност. Ген Атал разпознаха само по скафандъра.

Евиза и Тор ги освободиха от защитното облекло, което изследователите все пак не можах да свалят, и пристъпиха към погребалния обред. Една много силна искра от СДФ — и на каменната плоча останаха само контурите на телата, очертани от слой фина пепел. С няма тъга Евиза и Вир събраха и смесиха пепелта: загиналите земляни се сливаха завинаги.

Платинената урна и трите СДФ със следи от несполучливи опити за разбиване по капациите бяха откарани на „Тъмен пламък“.

Родис получи покана от Съвета на Четиримата. Властелините на планетата ѝ изразяваха съболезнование по повод гибелта на тримата гости от Земята. Случайно или преднамерено, Съветът се събра в черната зала, наречена от земляните Зала на мрака.

Безстрастна и неподвижна, Родис изслуша права кратката реч на Чойо Чагас. Председателят на Съвета на Четиримата очевидно очакваше тя също да му отговори с реч, но Родис мълчеше. Никой не се решаваше да наруши тревожната тишина. Най-сетне Фай Родис се приближи до Чойо Чагас.

— Много неща научих на вашата планета — каза тя съдържано — и сега разбирам как може да лъже човек, когато е принуден от застрашителното положение. Но защо лъже оня, който е облечен с могъществото на голямата власт, със сила, която му се дава от цялата пирамида на човечеството на Ян-Ях, на чийто връх се намира той? За

какво му е това? Или цялата система на вашия живот толкова е пропита от лъжата, че дори властелините са нейни роби?

Чойо Чагас стана, пребледнял. Разтегли здраво стиснатите си устни и изсъска:

— Какво?! Как се осмелявате...

— Ръководена от достойни намерения, аз се осмелявам на всичко. Вие ме уверихте, че самолетите са изпратени, и ми напомнихте, че вашите заповеди се изпълняват безпрекословно. На второто обръщение ми отговорихте, че самолетите били забавени от бурята и си пробивали път през нея. Моето невежество в планетографията на Ян-Ях ме накара да ви повярвам, но Ген Атал и Тор Лик са изследвали атмосферата, отгатнали са лъжата и успяха да ни предупредят, преди да загинат.

Родис млъкна. Лицето на Чойо Чагас се разкриви. Той извика с фалцет така, че залата екна;

— Ген Ши!

— Слушам, велики председателю!

— Да се изясни кой е пилотирал самолетите, кой е съобщил за бурята и кой е командувал операцията. Всички да бъдат доведени тук! Аз лично ще проведем разследването!

— Моля ви, председателю на Съвета! — Фай Родис долепи длани и приведе глава. — Не са нужни повече жертви — те и без това са много. Вашите стражи избиха много хора в град Кин-Нан-Те, а ние — Родис за пръв път трепна — загубихме нашите близки.

— Вие не разбирате — злобно й възрази Чойо Чагас, — че виновниците безчестят мен, Съвета и всички нас, представяйки ни като лъжци и лицемери.

— Но какво ще се промени, ако те бъдат наказани?

— Всичко! Нарушителите на заповедта ще получат заслуженото, вие ще се убедите в искреността на нашите намерения и в правдивостта на нашето лице.

Фай Родис гледаше замислено Чойо Чагас.

Немият упрек на Фай Родис стана непоносим за властелина на Торманс. Той се отпусна на креслото, приведе се от неудобство и разпусна Съвета с махване на ръка.

Фай Родис се изкачи по стълбата до „земното“ крило на двореца, готвейки се за мъчителен разговор с Гриф Рифт. Командирът

настояваше това да стане на четири очи. Родис разбираше, че тази молба е предизвикана единствено от неговото желание да съсредоточи волята си само върху нея.

Те се озоваха лице срещу лице, както ако Родис влезеше в пилотската кабина и седнеше между стената и пулта. Невидимата граница на контакта на фронталните страни на стереопроекции побираше в себе си цялото разделящо ги разстояние. Рифт и Родис, както и всички земляни с развита и тренирана психика, се разбираха почти без думи — думите служеха само за потвърждаване на чувствата.

И когато срещна погледа на Гриф Рифт, съзерцаващ с упрек „сигналите на живота“ — зелените светлинки, които бяха вече само четири, Фай Родис каза твърдо:

— Това е невъзможно, Рифт. Бягството, отстъплението, наричайте го както искате, е невъзможно. Невъзможно е, след като ние посяхме надежда, след като от тази надежда започна да покълва вяра!...

Командирът на звездолета се надигна тежко. Стиснал едрите си юмруци, леко изгърбен, той гледаше втренчено право в зелените очи жената, която не можеше да не обича. После се изправи, пое си дъх. Цялото му същество изразяваше възмущение.

— Проклетата планета не заслужава и една хилядна от нашите загуби. Тук още не са готови за нищо добро! Ние не можем да допускаме такива жертви! — Рифт посочи с ръка угасналите завинаги „сигнали на живота“.

Родис се приближи чак до границата, която разделяше проекциите им.

— Успокойте се, Гриф — каза тя меко и тихо, вдигайки към него печалното си лице. — Ние, двамата, след като сме осветени в знание, за каквото тук нямат дори и представа, не можем да живеем и да бъдем свободни, докато съществуват нещастни. Как да прекрачим прага на висшата радост, когато тук цяла планета се намира в инферното, заляна от море от мъки? Какво са в сравнение с това моят и вашият живот, животът на всички ни? Попитайте тримата ми спътници!

— Знам какво ще кажат — отговори Гриф Рифт, избягвайки да гледа Родис. Той вече беше се овладял. — Ще кажат, че самото им

присъствие е необходимо, че то дава на хората от Торманс идеал и вяра и по този начин ги обединява в техния стремеж към целта.

— Ето че вие дадохте отговора, Рифт! Знаете, че колкото по-дълго останем тук, толкова по-добре ще е за тях. Независимо от цялото си несъвършенство за тях ние сме живо въплъщение на всичко, което донася на човека комунистическото общество. Ако ние избягаме, тогава гибелта на Тивиса, Тор и Ген наистина ще бъде напразна. Но ако тук се образува група хора, притежаващи знание, сила и вяра, тогава мисията ни е оправдана дори да загинем всички до един.

— Легендата за седемте праведника. Но цялата планета не е градче, а ние сме твърде малко! — мрачно се усмихна командирът на звездолета.

— И пак забравяте, че с нас е Земята, нейните знания, нейният образ в толкова успешно прожектираните от вас стереофилми. А освен това нашите лекции и разкази, ние самите. Скоро Чеди, Вир и Евиза ще слязат в града, ако разговорът ми с властелина мине успешно.

— Таел каза ли ви, че чиновниците от Съвета са били възмутени от прожекцията на филмите? — попита Гриф Рифт.

— Още не е. Аз го очаквах. Надявам се да се споразумея с властелините да не пакостят на онези, които са ги гледали и ще ги гледат. И не стойте така вдървен, мили!

Гриф Рифт разпери безпомощно ръце, избягвайки погледа на Родис. Изведнъж той забеляза на стената зад нея цветните контури на някакви изображения: по-рано ги нямаше. Родис премести фокуса на екрана, а самата тя се дръпна настрана.

Цялата стена на стаята ѝ беше изрисувана с ярките възгуби бои на Ян-Ях. Току-що завършената фреска, както веднага разбра Гриф Рифт, символизираше излизането от инферното.

По главоломни стръмнини, помагайки си едни на други, с последни сили се катереха хора. Долу, на мазната трева, се тълпеше разнородно сборище и презрително сочеше покритите с пот, жалки и бледи пълзачи по скалите. По-настрана стояха групички, уверени в своето превъзходство, и гледаха отчуждено и равнодушно.

Това изкачване изглеждаше трагично безнадеждно. Високо горе, почти на гребена на стената, която ограждаше просторната низина, като остър клин стърчеше една издатина — последното стъпало от изкачването. От сянката се излъчваше синкаво сияние и се отразяваше

в скалата. На самия край на издатината, окована с блестяща верига, стоеше на колене една жена, китките на ръцете ѝ с жестока сила бяха извити на гърба и стегнати с третата примка на веригата, която минаваше през корема и дясното ѝ бедро. Брънките на веригата се впиваха в голото тяло, едва прикрито на гърба от черните вълни на косата. Вързана, лишена от възможността да подаде ръка на катерещите се и дори да им направи ободряващ знак, тя все пак беше символ: непоколебимата увереност на знанието! Тя сякаш концентрираше в себе си всички радости на утехата и надеждата. Окованата вяра изглеждаше независима и свободна, сякаш не съществуваха жестоките вериги, смъртта и страданията.

Случайно или преднамерено, Окованата вяра приличаше на Чеди...

— Какво търси тя тук? — усъмни се Гриф Рифт. — Ще я разберат ли?

— Ще я разберат — уверено каза Родис, — искам да оставя в двореца спомен от нас.

— Те ще я унищожат!

— Може би. Но преди това нейните репродукции ще залезат планетата.

— Всеки път се оказвате по-силна от мен... — Рифт млъкна и се загледа в Родис като преди раздяла.

Тя се наведе над самата граница на фокуса и му махна с ръка успокояващо и нежно.

— Започна да ми се присънва Амрия Мачен, най-високата планина в Азия. На планинското плато, където гората от хималайски ели граничи с голия хълм, се издига древен будистки храм — подслон за изморените. В този храм — място за почивка и размишление пред властния порив на планините към небето — на разсъмване и в часовете преди залез звучат огромни гонгове от танталовомедна сплав с цвета на чисто злато. Провлачените могъщи звуци се устремяват към безкрайната далечина и всеки удар дълго отеква в околната тишина.

Същото усещане будят камбанариите на древните руски храмове, възстановени и снабдени с титанови камбани. Тези сребристи камбани звънтят със същите дълги ноти с особено чист тон, които те привличат отдалеч с вълшебен непреодолим зов. И аз като че ли тичам, подмамена от този зов, през рядката утринна мъгла в сребристия

изгрев... А тук изгревът донася мрачно напомняне за недовършеното. И тича само времето...

Родис бързо се сбогува и изключи ТВФ. В съседната стая Евиза Танет оглеждаше критично Чеди и Вир Норин, облечени за излизане извън границите на Градините на Цоам, долу, в кипежа на живота на столицата, която според земните представи беше заселена невероятно гъсто.

— Нищо не излиза, Чеди — решително заяви Евиза, — от цял километър личи, че сте земна жена. Ако тукашният народ наистина е зле възпитан, подир вас ще се помъкне цяла тълпа.

— Добре, ами вие?

— Аз нямам намерение да скитам сама из улиците като вас с Норин, мен ще ме съпровождат местните колеги. Те ще ме снабдят със специални лекарски дрехи с канарчев цвят.

Затова панталонът и блузката ми стигат.

— Изходът е един — каза астронавигаторът, — нека Таел ни откара, без да привлича ничие внимание, при своите приятели и те ще ни помогнат да се облечем.

— Ако на него му позволят, а нас ни пуснат. В двореца нищо не може да се прави без специално разрешение. Това поне добре го усвоихме. — Чеди мушна ръце под коланчето си, изпъчи се и направи гримаса на високомерно недоброжелателство, присъща на всички „змиеносци“ на Торманс. Приликата беше толкова голяма, че Вир и Евиза се усмигнаха и поразсеяха малко рядкото за земляните състояние на жестока печал, причинено от трагедията в Кин-Нан-Те.

Хората от Ерата на срещналите се ръце не се страхуваха от смъртта и твърдо посрещаха неизбежните случайности на живота, изпълнен с активен труд, пътешествия и остри и смели развлечения. Но безсмислената гибел на тримата им другари на жестоката планета се понасяше по-тежко, отколкото ако това беше се случило в родината им.

Не са ли те твърде малко за Торманс? Ако се позамисли човек, не са. За малобройна група е по-просто да установи контакт с хората на планетата, по-лесно е да почувствува нейната психическа атмосфера, да намери правилния начин на държане и да разбере по-дълбоко тормансианите. Една по-голяма експедиция би се изолирала от света на Торманс със собствения си бит и живот. Биха били необходими

десетки години, докато двата свята на братя по кръв, но толкова различни по своите представи и отношението си към света, се разкрият един пред друг. Те постъпват правилно, като се гмурнат в човешкото море на Ян-Ях и се разтварят в потока на нейния живот.

Подобни мисли караха земляните да се тренират в особено сурова концентрация на силите и чувствата.

Те бяха вече само четирима, по-точно трима, за връзка с народа на Торманс, Родис ще остане пленница в двореца и нейната голяма душевна сила няма да влезе в допир с хората от Ян-Ях. Вероятно тъкмо това иска да избегне далновидният Чойо Чагас. Дали ще им разреши той да живеят в града?...

Точно за това си приказваха Чеди, Вир и Евиза, когато Родис влезе при тях. Родис беше побледняла от безсънните нощи край картината, с която се стараеше да се разсее.

Евиза ѝ посочи едно кресло, но Родис поклати отрицателно глава.

— Тук и без друго твърде много седят, както едно време у нас на Земята, когато човекът — бегач и пътешественик по природа — солидно се наместил зад бюрата или в креслата на транспортните машини и затлъстял физически и духовно.

— Да, вярно е — съгласи се Евиза, която беше се замислила за нещо, и неочаквано попита: — Фай, не ви ли се струва, че тази планета вече не може да бъде измъкната от инферното? Че болестта е твърде напреднала и е отровила хората с увредена наследственост — с дисгеника? Че хората на Торманс вече не са способни да вярват в нищо и се грижат само за елементарните удоволствия, заради които са готови на всичко? — Евиза погледна въпросително Родис, тя ѝ кимна ободряващо и Евиза продължи: — Ако по планетата скитат подивели тълпи, ако пустините настъпват и поглъщат плодородните почви, ако са изразходвани минералните богатства, ако деградацията личи навсякъде и особено в душите на хората, тогава какво, коя сила ще го изправи на крака? Когато на жените на Торманс преди три века им предложили да ограничат раждането на деца, те преценили това като посегателство върху най-свещените права на човека. Какви права? Не права, а обикновени инстинкти, присъщи на всички животни, инстинкти, които са в разрез с нуждите на обществото. И до ден-днешен тук не могат да разберат, че свободата може да дойде

единствено от голямото разбиране и отговорността, В цялата вселена не съществува никаква друга свобода. За тормансианите съвсем не е важно да знаят, че децата им ще бъдат здрави, умни и силни, че ги чака достоен живот. Те се подчиняват на минутното желание, без изобщо да мислят за последиците, за това, че захвърлят в мизерния неуреден свят един нов живот и го обричат на робство, на ранна смърт. Нима може да се очаква, че детето ще се роди велик човек, когато знаем, че тази вероятност е нищожно малка. Възможно ли е да се отнасят толкова лекомислено към най-важното, най-святото?

Родис целуна Евиза.

— Сериозни въпроси са възниквали и при нас, на Земята, Евиза. През критичната Ера на разединения свят, когато започнало рушенето на капиталистическата европейска цивилизация... (Следва пропуск в текста) не били просто поразителни. Естествено, от тях израствали хопи, които обитавали една пустиня в югозападната част на Северна Америка. Те живеели в условия, много по-лоши, отколкото на Торманс, и независимо от това създали особено общество, по много признаци близко до комунистическото, само че на ниско материално равнище. За учените от ЕРС Хопи представлявали пример и надежда: свободните жени, колективната грижа за децата, възпитаването на самостоятелна трудова дейност още от най-ранно детство довели Хопи до висока интелигентност и психическа сила. За учудване и смущение на учените-европейци след петнайсет века живот в сурови и трудни условия способностите на децата на Хопи се оказали по-големи, отколкото на надарените бели деца. Високата им интелигентност, наблюдателността им, тяхното сложно и отвлечено мислене били просто поразителни. Естествено, от тях израствали хора, които приличали на съвременните земляни. Те се ръководели от вътрешното съзнание за необходимост. И физически Хопи били по-съвършени от заобикалящите ги народи. Спомням си снимката на едно момиче, то много приличаше на Чеди...

— Следователно бедността на Торманс няма да попречи за издигането му, така ли? — попита оживено Чеди.

— Убедена съм в това — решително каза Родис. — А що се отнася до генетиката, съпоставете периода на увреждане на генетичния фонд с натрупването на здрави гени през време на

оформянето на човека на нашата планета: няколко хиляди години — и два милиона. Отговорът е ясен.

— А какво да правим с безнадеждно похабената психология? — попита Евиза.

— Вие повтаряте грешката на психолозите от ЕРС, включително и на прочутия тогава Фройд. Те смятали психиката на човека за статична от рождение и за определяща всички прояви на неговия живот. А в действителност психиката лесно се координира чрез възпитанието. Когато тази проста истина била разбрана, започнал повратът от психологията на собственика и егоиста от капиталистическото общество към комунистическото съзнание. Неочаквано се оказало, че високото равнище на възпитанието прави чудеса в душите на хората и в устройството на обществото. Започнала тригерна реакция — лавина от доброта, любов, самодисциплина и грижа за другите, която веднага издигнала и производителните сили. Хората биха могли да предвидят своя възход, ако биха се замислили колко силни и неописуемо прекрасни са предчувствията на младостта — доказателство за вродената красота на чувствата, която ние сме носили в себе си и много малко сме реализирали през предишните епохи.

— Но нали тук липсва вярата в хората, в по-доброто бъдеще? — застъпи се за Евиза астронавигаторът.

— Точно затова тормансианите са стигнали до мистицизма — каза Родис. — Когато му липсва опора в обществото, когато него не го закрилят, а само го заплашват и той не може да разчита на закона и справедливостта, човек стига до вярата в свръхестественото — последното убежище. В края на Ерата на разединения свят мистиката се засилва и в тираниите на държавния капитализъм, и в страните на лъжесоциализма. Лишените от образование невежи маси загубили вяра във всемогъществото на диктаторите и прегърнали сектантството и мистицизма. Следващият завой на историческата спирала върнал болшинството от човечеството към атеизма на познанието. Ако направим аналогия, то сега е най-изгодният момент да се вдъхне в народа на Торманс нова, истинска вяра в човека.

— Кога се е разпространил на земята мистицизмът? — попита Евиза,

— През синия цикъл на седемнайсетия кръг. За онези времена историците използват периодизацията, приета в хрониките на манастира Бан Тоголо в Каракорум. Уединилите се там летописци безпристрастно регистрирали световните събития от ЕРС, използвайки двуколонната система за съпоставяне на противоречивите радиосъобщения. Уединеността на будисткия манастир е причина там да се запазят летописите — през онези времена голям брой исторически документи в другите страни били унищожени. В Бан Тоголо оцеляла най-пълната хронология и ние използваме нейния календар.

— Великото сражение между Запада и Изтока, или битката на Мара, също ли е било през седемнайсетия кръг? — попита Чеди.

— През годината на червената или огнената кокошка от седемнайсетия кръг — потвърди Фай Родис — и е продължила до годината на червения тигър.

— Забавна хронология! — каза Евиза. — Звучи архаично нелепо.

— Тя не е чак толкова нелепа, както изглежда на пръв поглед. Всеки кръг съответствува на средната продължителност на човешкия живот и затова се възприема не само разсъдъчно, но и емоционално.

— А в Бан Тоголо запазили ли са се летописи от по-ранен период? — попита Евиза.

— Те стигат далеч в дълбочините на времето, отвъд Ерата на смесването на формациите.

— През Тъмните векове? Тогава те се падат между петия и тринайсетия кръг. ЕРС е започнала през петнайсетия — бързо пресметна Чеди.

— А е завършила през черния цикъл на седемнайсетия кръг — добави Родис.

— Не е ли време да прекратим изследванията, в който и кръг да се намираме? — предложи Евиза. — Измъчихме Фай.

— През годината на синия кон от петдесет и първия кръг — разсмя се Родис. — Елате при мен. Напоследък ние много размишляваме. И дори забравяме да потанцуваме...

Една седмица по-късно при Родис дойде пратеник на Чойо Чагас — самият началник на „лилавите“ Ян-Гао-Юар, или съкратено Янгар: едър човек с резки черти на голямото лице. Дори само името му караше инженер Таел да се озърта предпазливо.

Изпод притворените като от умора клепки втречено, в упор гледаха ясните, нищо не изразяващи очи на хищна птица, безмилостни и безстрашни. По-късно инженер Таел обясни, че началникът на „лилавите“ винаги гледа така, сякаш се цели. Той беше прочут по цялата планета стрелец с куршумени пистолети, каквито имаха офицерите от стражата и сановниците на Ян-Ях.

Дръзко разглеждайки гостенката от Земята, която за пръв път виждаше отблизо, Янгар ѝ предаде поканата на властелина. Фай Родис обеща да дойде след няколко минути, но началникът на „лилавите“ не си отиваше.

— Заповядано ми е да ви съпровождам.

— Аз знам пътя за зеления кабинет.

— Не там! И ми е заповядано да ви съпровождам!

„Обстоятелствата са се променили“ — помисли си Родис. Тя влезе в стаята си и замря за няколко минути, за да се съсредоточи и да събере енергия.

Началникът на „лилавите“ вървеше на една крачка зад Фай Родис и не ѝ позволяваше да изпробва психическата му устойчивост.

Очаквайки ги, Чойо Чагас се разхождаше по червените килими. Високите и тесни прозорци пропускаха малко светлина и създаваха любимия на тормансианите розов полумрак. Този път властелинът не предложи на гостенката си да седне. Понеже не видя подходяща мебел, Родис кръстоса крака и се отпусна направо на килима. Чойо Чагас вдигна вежди, освободи със знак Янгар, разходи се напред-назад по залата и се спря пред Родис, гледайки я подозрително и гневно отгоре надолу.

— Ние прожектирахме филмите само на онези, които жадуваха за знание и преодоляваха неудобния път до звездолета и риска да бъдат заловени от вашите кордони — каза Родис, без да дочака въпроса.

— Аз забраних обществените прожекции! — дума по дума изрече властелинът. — И ви предупредих да не се бъркате в работите на нашата планета!

— Обществени прожекции не е имало — твърдо отговори Родис. — Изпълнявайки желанието ви, ние не демонстрирахме филмите на цялата планета. Вероятно имате причини за това.

— Аз ви забраних да ги показвате на когото и да било!

— Такова право няма нито една държава, нито една планета във вселената. Свещен дълг на всеки от нас е да нарушава това безподобно потисничество. Кой смее да препречва пътя към опознаването на света от мислещите същества? Фашистките диктатури от миналото на Земята и на други светове са извършвали подобни престъпления и са причинявали неимоверни бедствия. Затова, когато във Великия пръстен се открие държава, която прегражда пътя към знанието на своите хора, тя се унищожава. Това е единственият случай, даващ право за пряка намеса в работите на чужда планета.

— Може ли да прецени някакъв си Пръстен конкретната вреда или полза в чуждия живот?! — извика вбесен Чойо Чагас.

— Не може. Но ние няма да допуснем да се забранява опознаването на изкуството, науките и живота на другите планети. За да установим с вас приятелски отношения и разбирателство, ние направихме отстъпка и не настояхме за общопланетни демонстрации на филмите.

Чойо Чагас издаде неразбираем звук и още по-бързо се заразхожда из залата.

— Съжалявам — тихо каза Родис, — че вие не оценихте донесените от нас стереофилми. В противовес на потискащия ад, събран от вашите прадеди там долу, те доказват окончателната победа на човешкия разум.

— А контролът? Кой ще гарантира пълната безвредност на вашите филми? Това е пропаганда на чужди идеи! Измама!

— Комунистическото общество на Земята не се нуждае нито от пропаганда, нито от измама. Разберете, владетелю на планетата! — Родис скочи на крака. — За какво й е това на Земята? Вие сте умен човек, колкото и да ви ограничават диктаторските условия! Нима не чувствувате, че единственото ни желание е, преди да потеглим назад, да ви дадем колкото може повече, да помогнем на вашите хора да намерят пътя към друг живот... Безвъзмездно! Разберете, че за човека няма по-голяма радост от тази да дава и да помага!

Тя замря на половин крачка от Чойо Чагас, наклонена напред като възпитателка или майка на тъпо дете, напрегнато вкопчила ръце пред лицето си.

Страстната убедителност на думите на Фай Родис направи впечатление на властелина. Той се загледа дълбокомислено в пода и

поведе мълком Родис към постоянното място на техните срещи — зелената стая с черните мебели и топката от планински кристал. Там той взе лулата си и всмукна от нея дима с добре познатата на Родис остра миризма.

— Хората — каза Чойо Чагас, прикривайки с клепачите тесните си очи — са сенки, които нямат значение в историята. Живеят само делата им. Делата са гранит, а животът — пясък. Такава е древната максима...

— И аз я знам — от общите ни прадеди... Но си припомнете, че тълпата и властелинът представляват диалектическо единство на противоположностите, поотделно те не съществуват. И двете страни са невежи, садистично жестоки, озлобени една срещу друга, особено когато назрява противоречие между социалната сложност и духовната нищета.

— Тогава мен ме учудва защо вие се грижите толкова за безименните тълпи на Ян-Ях. Това са хора, с които можете да направите каквото си искате! Да ги ограбите, да им отнемете жените и възлюбените, да ги изгоните от удобните им домове. Трябва само да приложите стария като нашия и земния свят похват — да ги възхвалявате. Крещете им, че са велики прекрасни, храбри и умни, и те ще ви позволят всичко. Но опитайте се да им кажете какво представляват в действителност: невежи, глупави, тъпи и безпомощни изроди, и негодуващ рев ще заглуши всяко разумно обръщение към тях, въпреки че те цял живот понасят и много по-жестоки унижения.

— Очевидно от докараните от Земята филми вие сте възприели най-лошия от начините за управляване на хората — с укор каза Родис. — Но още тогава нашите прадеди вече са прилагали друг един метод: апелването към здравия разум на хората, стремежа да им се обяснят причините на действията и да им се докажат последиците. Тогава благодарение на дълбоко заложеното в нас чувство за справедливост и усет за правотата ние ще направим много повече и ще се съгласим на трудни изпитания, което е било доказано от хората на миналото. Не бива да се избира винаги най-лекият път — по него може да се стигне до безизходно inferно.

— Трудният и плодотворен път е немислим при голям брой хора.

— Колкото повече са хората, толкова по-голям е изборът на умове, чиито обединени усилия са дали на Земята нейната могъща и

чиста ноосфера. Съвременният човек е резултат от сливането на различни кръстосващи се в продължение на милиони години клонове. Затова и наследствеността му съдържа голям брой психологически същности и разликата между индивидите е много голяма. В това се състои ключът към усъвършенствването на човечеството и пречката за превръщането му в мравешко общество. Сливането на различните типове психологически структури, които винаги ще се държат по различен начин в общия поток на културата, представлява просто чудо и е доказателство за прекрасните качества на човека в насочващите рамки на общественото съзнание.

— А милиардите глупаци и психопати, които раздробяват истината на дребнави откровения и създават страхотна бъркотия на мненията? Един мъдрец е писал за знанието като за тлъстина, която замърсява мозъка. У тях е така. Защо тогава да живеят и да хабят последните ресурси на планетата?

— Вие вече сте постигнали неотклонно спадане на раждаемостта сред вашата интелигенция. Вие се стремите да избавите хората от всякаква привързаност, за да ги превърнете в оръдие на потисничеството и властта! Няма що, това е естествен резултат от тираничното отношение към хората.

— Тези сведения сте получили от инженер Толо Фраел! — възкликна Чойо Чагас, сякаш разобличаваше Родис. — Между другото той знаеше ли за предаванията на стереофилми?

На нея започна да ѝ се гади от чувството, че сега ще трябва да излъже. В света на Торманс неотклонното спазване на законите на Земята винаги можеше да доведе до тежки последици.

— Аз отдавна съм се досетила, че той е задължен да доносници — уклончиво отговори тя.

Чойо Чагас неправилно изтълкува мярналото се по лицето на Родис отвращение и се ухили самодоволно. Родис разбра, че заплахата е отминала Таел. Тя сведе очи, за да скрие и най-малкия нюанс на емоциите си от зорко наблюдаващия я

Чойо Чагас.

— Отговорете ми откровено, бихте ли могли да ме убиете? — попита той изведнъж.

Родис вече не се учудваше от внезапните скокове на мислите на Чагас.

— Защо? — спокойно попита тя.

— За да ме отстраните и да отслабите властта.

— Да ви отстраним! На вашето място мигновено ще се окаже друг, още по-лош. Вие поне сте умен...

— Поне! — гневно извика властелинът.

— Вашата обществена система не осигурява идването на власт на умни и порядъчни хора, в това се състои основната ѝ слабост. Нещо повече, според един закон, открит още в Ерата на разединения свят от Питер, в тази система съществува тенденция за увеличаване некомпетентността на управляващите кръгове.

Чойо Чагас искаше да ѝ възрази, но се сдържа и попита с престолено простодушие:

— А технически бихте ли могли да ме убиеете? И с какво?

— Всеки момент. Като ви заповядам да умрете.

— И аз мога да ви избия на минутата!

Родис сви рамене с чисто женско презрение.

— В такъв случай командирът на нашия звездолет ми е обещал да прекопае повърхността на цялата Ян-Ях на един километър дълбочина.

— Но вие не вършите убийства! И сигурно ще му забраните!

— Тогава аз няма да съм между живите — усмихна се Родис, — а той е командир!...

Чойо Чагас почука замислено с пръсти по масата и сякаш в отговор тихо звънна невидима камбанка.

По това, колко се разтревожи председателят на Съвета на Четиримата, на Фай Родис ѝ стана ясно, че сигналът съобщава за нещо много важно. Тя се изправи, но властелинът, който гледаше апарата, закрит от Родис с една преградка с дърворезба, ѝ посочи заповеднически креслото.

— Вика ви вашият кораб. Към Ян-Ях се приближава звездолет. От Земята ли е?

— О, не! — възкликна Родис с такава увереност, че властелинът я изгледа подозрително. — Не го чакам толкова скоро — добави тя, когато разбра мислите му.

— А вие можете ли да се свържете с този нов пришълец?

— Разбира се, стига планетата им да влиза във Великия пръстен.

— Искам да присъствувам!

Родис достатъчно беше опознала обичаите на Торманс. Никой не можеше да кани властелина нито у себе си, нито на друго място. При него се явяват само по негово повикване.

Дотича Вир Норин с два СДФ. В зелената стая с неизменно смайващата тормансианите реалност се появи кабината на „Тъмен пламък“ с астронавтите, които бяха се събрали по тревога. Ола Дез манипулираше със селектора на вълните. Сигналите на приближаващия се кораб бяха извън спектъра на Великия пръстен. Ето че Ола Дез издърпа към себе си черния лост в горната част на пулта и същевременно натисна с крак червения педал, включвайки и изчислителната, и паметната машина, за да пресметнат необикновения спектър на предаването.

Кабината се изпълни с проточения трепкащ звън на ненастроена носеща вълна. На големия екран в кабината на звездолета се замъркаха, подреждайки се и разпадайки се, части от образи. Чойо Чагас затули очи, за да не му се завие свят. Трептенето се забави, частите от раздробената картина започнаха да се задържат на екрана също като хванати в мрежа. Най-сетне от тях се оформи образът на необикновен кораб. Той имаше четири плоскости от няколко слоя грандиозни тръби, които пресичаха един гигантски надлъжен цилиндър като четири музикални органа, съединени почти на кръст. В тръбите пулсираше бледен пламък, който обгръщаше като ореол цялата конструкция.

Образът на звездолета порасна, погълна целия екран, разтвори се в него. Остана само сърповидната издатина на надлъжния цилиндър на фона на бездънната чернота на Космоса. От полулунната вдлъбнатина излитаха и се втурваха напред светещи, наподобяващи осморки знаци. Те бяха ориентирани ту вертикално, ту хоризонтално и се движеха или на отделни групи, или в непрекъснатата верига. Видението продължи не повече от минута и се смени от образа на вътрешното помещение на кораба. Трите плоскости се пресичаха под различни ъгли — чуждата архитектура трудно се долавяше в ракурса на предавателя.

Вниманието му привлякоха шест неподвижни фигури, потънали в дълбоките седалки пред една наклонена, лъскава като черно огледало стена във формата на триъгълник. Зигзагообразни потоци от сребристолилава мътна светлина преминаваха по наклонените плоскости на тавана. Помещението ту потъваше в здрач, ту пламваше

със заслепяваща светлина, без сенки и преходи. Пулсацията на осветлението пречеше да се различат подробности.

И шестте фигури седяха неподвижно, по човешки, облечени с нещо като тъмни наметала със заострени капишони, които закриваха лицата, разбира се, ако тези тайнствени същества имаха лица!

Земляните не можеха да преценят какви са размерите на кораба. На екрана не се появи нищо, което да има поне далечна прилика с космическия опит на Великия пръстен.

Редките избухвания на светлината, застиналите тъмни фигури, странно начупените и разкривени подпори на корпуса — всичко това действуваше потискащо. Непонятна сила се носеше от дълбините на вселената. Корабът явно се приближаваше. С всяка пулсация на осветлението нарастваше вибриращият стон, подобен на звука на разрязван метал. Този звук, който заглъхваше и се възраждаше с нова сила при всяка светлинна експлозия, караше човек да трепва от необяснимо отвращение.

Цялата разтреперана — тя не би могла да изрази какво усещаше през тези минути, — Ола Дез заглуши звуковия фон и включи предавателя на „Тъмен пламък“. За няколко секунди машините определиха целта и насочиха към нея лъча, повтарящ известния по цялата Галактика сигнал на Великия пръстен.

Нищо не се промени в предаването от неизвестния звездолет. Пак продължиха да се редуват сребристите експлозии, пак така неподвижно и мрачно седяха фигурите с непроницаеми капишони.

Ола Дез засилваше сигнала на същата вълна, която използваше чуждият звездолет. Стълбчето синя светлина — показателят за мощността на каскадата — се издигна до края на тръбичката. Ола Дез отвори малко звуковия канал и веднага го намали до минимум — този печален стон не можеше да се слуша.

„Тъмен пламък“ сигнализираше, преминавайки на различни кодове. Стенещият звук постепенно отслабваше. Стана очевидно, че чуждият звездолет се отдалечава, без да обръща внимание на сигналите. Известно време на екрана се виждаше кръстатият силует на кораба, но и той се сля с мрака на Космоса.

С весел звън в редицата на индексите на главния локатор се втурна верижка от цифри.

— Курс 336–11 по северния лимб на Галактиката, ниво четвърто, скорост 0,88 — съобщи Див Симбел.

— Движи се напреко на Галактиката, приблизително откъм Косите на Вероника, над равнището на главните струпувания — каза Гриф Рифт.

— Чудното е, че се движи в обикновеното пространство. Скоростта му е малка. За прекосяване ще му трябват над сто хиляди земни години — високо се обади от двореца на властелина Вир Норин.

От изненада Чойо Чагас и неколцина присъстващи сановници рязко се обърнаха към него.

— А живи ли са онези в кораба? — Мента Кор зададе въпроса, който, изглежда, измъчваше всички астронавти.

— И звездолетът безкрайно ли ще се движи? — попита Чойо Чагас, обръщайки се към Фай Родис. Вместо нея отговори Мента Кор:

— Докато не се изтощи запасът от енергия за автоматите, които коригират курса, звездолетът е неуязвим. Но и след това в разредената зона на четвъртото ниво шансовете за среща със струпуване на материя са толкова незначителни, че той може да прониже цялата Галактика и да лети още милиони години.

— Милиони години — бавно произнесе Чойо Чагас, сепна се и се навъси. — Нима на Земята е прието да отговаряте, когато не ви питат? — каза той заплашително, гледайки само Родис. — И то в присъствието на старши?

— Прието е — отговори му Родис. — Ако разговорът се води от няколко души, отговаря оня, който пръв е формулирал отговора. Старшинството няма значение. Аз имам предвид възрастта.

— А званието също ли няма значение?

— При обсъждането на въпроса — никакво.

— Анархисти! — промърмори Чойо Чагас и стана. По знак на Родис Ола Дез изключи връзката. Прекратиха мекото си бучене прожекционните апарати на СДФ.

Драпираната с ярки тъкани зала на двореца придоби обикновения си вид, сякаш изобщо не беше се появявал мрачният призрак на кораба, който профуча покрай планетата, изпращайки в пространството неразбираем стенещ зов.

Земляните бяха потресени от срещата с междузвездния скитник. Нещо безизходно, infernalно имаше в трептенето на светлината сред

остро кръстосаните метални плоскости на празната зала на кораба.

Гнетящата мъка, изглежда, бе обзела не само земляните.

Чойо Чагас не каза нито дума и се запъти към покоите си с неприсъща за него изморена походка. Зад него вървяха безшумно двама „лилави“, които поглеждаха презрително движещата се на разстояние групичка приближени.

Фай Родис напразно се страхуваше, че спътниците ѝ ще бъдат бавени още няколко дена. Инженер Таел връчи на Чеди, Евиза и Вир Норин парченца гъвкава пластмаса, изпъстрени със ситни знаци и покрити с прозрачна ципа. Тези карти им даваха правото да влизат във всички учреждения и институти, да присъствуват на всички събрания в град Средище на Мъдростта. За голямо учудване на земляните се оказа, че подобно право притежават малцина от жителите на столицата. Повечето имаха други карти, които ограничаваха правата на притежателите им. Човек без карта се смяташе за поставен извън закона. Арестуваха го и след разпит или го интернираха в друга област на планетата, където имаше нужда от физически труд, или пък, ако липсваше такава потребност, го обричаха на „лека смърт“. Таел изпрати тримата земляни заедно с техните СДФ извън границите на забранената зона на Градините на Цоам, предаде ги на придружителите и се върна. Той намери Фай Родис до прозрачната стена на хола, от който се влизаше в опустелите стаи. Без скафандъра, по къса широка пола, с корсаж, тя беше станала по-близка, по-делнична.

Родис се оглеждаше в градината, където трепкаха клоните на дърветата. Те жадно бяха проточили към небето фуниите на своите клони. Таел изведнъж си помисли колко ли чужди трябва да се струват на земляните тези мили за сърцето му растения. И самотната Родис с нейната лекомислено младежка според представите на Ян-Ях дреха му заприлича на тъгуваща и беззащитна пленничка.

Инженерът забрави за всичко. Дълго сдържаното чувство избликна с неочаквана за самия него сила. Той подвигна едното си коляно и заприлича, без самият да подозира, на древните рицари на Земята. Сграбчи отпуснатата ръка на Фай Родис и започна да ѝ разкрива любовта си пламенно, изразително и трескаво.

Родис го слушаше, без да се помръдне и без да се учудва, сякаш всичко, което казваше тормансианинът, отдавна ѝ беше известно.

Таел я гледаше в очите и се стараше да прочете или поне да отгатне отговора. Сияещите като на всички земяни приказни зелени очи на земната жителка криеха под външната си ласкавост непоколебима смелост и бдителност, стояха на стража на нейния вътрешен свят. И разбивайки се в тази невидима стена, гаснеха мечтите и любовните думи, които бяха издигнали инженера на едно равнище с Фай Родис. Таел наведе глава и млъкна, продължавайки да стои в краката на Родис в поза, която вече му се струваше смешна.

Фай Родис стисна долепените му длани и ги приближи до себе си. Тя поиска да сложи ръце на рамената на Таел, но той знаеше успокоителната им сила и се отдръпна, почти негодувайки. По известния човешки закон, еднакъв за Земята и за Торманс, мъжът, който моли за любов, можеше да понесе по-лесно отказа, отколкото приятелското съчувствие. Не съжаление, тормансианинът в никакъв случай не почувствува съжаление към себе си и затова беше благодарен на своята избраница, която не се отстрани от него и в същото време беше толкова невъзможно далечна.

— Простете ми — с достойнство каза Таел, — аз се замечтах и ми се стори... с една дума, забравих, че вие не можете да изпитвате любов към нас, низшите същества на една залутана планета.

— Можем, Таел — тихо му отвърна Родис.

Инженерът стисна до болка пръстите на сложените си зад гърба ръце. Опасната сила на земната жена пак го завладя, сломявайки волята му и стягайки гърдите му.

— Тогава... — промърмори той и пак се обнадежди.

— Погледнете с очите на Земята, Таел. Вие видяхте нашия живот. Намерете ми място във вашия, защото любовта за нас е единствено в съвместния път. Иначе това е само физическа страст, която се реализира и отминава, след като изпълни предназначението си. Нейните периоди не са чести, защото изискват такъв подем на чувствата и напрежение на силите, че представляват смъртна опасност за неравния партньор.

За инженера менторският обрат, който придоби неговото обяснение, започна да става непоносим и обиден, макар той отлично да разбираше, че Фай Родис говори с него доверчиво и прямо, и най-важното, като с равен.

Инженер Таел се сбогува и тръгна към изхода, стремейки се да се държи с независимостта и достойнството на землянин. Фай Родис погледна огорчено след него и изведнъж го повика.

— Върнете се, трябва да ви кажа нещо важно.

Родис го заведе в стаята си и затвори добре вратата. Забръмча СДФ. Родис включи защитното поле и му разказа за разговора си с Чойо Чагас.

Тормансианинът я слушаше със слаба усмивка, която при обитателите на планетата Ян-Ях прикриваше мъката на безсилието.

— Вие сте казали, че аз съм длъжен да доноснича? — попита той.

Родис кимна.

— Но това е самата истина! И аз доносничех през цялото това време, за мен друга възможност нямаше.

— Защо?

— Един ден без донос — и аз вече нямаше да мога да ви видя. Никога.

— И какво доносничехте?

— О, това е опасна игра. Да разкажеш истината, която няма да ви навреди, да премълчиш важното, да измислиш полуистина. Имаш работа с умни врагове, но полуистината, изобретена за политическа измама, може да се използва като оръжие срещу самите тях.

— Защо сте се впуснали в подобна игра?

— Как защо? Ами десетките хиляди хора от Ян-Ях, които видяха комунистическата Земя? Ами знанието, с което ни въоръжихте вие? Ами радостта от общуването с вас? Аз дори не съм мечтал за такъв щастлив жребий! Да видя друг, приказно щастлив живот, да стоя на границата между два свята. Да разбера, да повярвам, да се убедя, че за народа на Ян-Ях съществува изход!

— Простете ми, Таел — с почит като на по-възрастен каза Фай Родис, — аз знам още толкова малко и правя обидни грешки...

— Не говорете така, звездо моя! — възкликна потресен Таел и тръгна заднишком към вратата.

Родис насила го дръпна за ръката и го накара да седне на голямото канапе — на него много пъти бяха сядали земляните.

Инженерът бе обзет от странното чувство за абстрахиране от всичко. Сякаш всичко това ставаше с някой друг, а той беше страничен

свидетел на разговора между обитателите на различни светове.

Фай Родис се покатери на канапето, подви крака и прегърна с ръце голите си колена. Сега тя гледаше на тормансианския инженер по-другояче, разбирайки откъде идват дълбоките бръчки, набраздили челото му; защо страдалчески и завинаги непреклонно бяха смръщени веждите над светлите му и зорки очи на мислител; защо се бяха врязали толкова дълбоко бръчките, започващи от ноздрите и отиващи далеч по бузите му, отминавайки крайчетата на пълните, винаги стиснати устни; защо тук-таме в брадата и мустаците му толкова рано се бяха появили бели косми.

Както обикновено, Фай Родис беше сложила пръстите си върху ръката на инженера, установявайки телесния контакт, който ѝ помагаше да чувствава този толкова далечен по навиците и толкова близък в стремежите си човек.

Таел гледаше замислено и тъжно. Много пъти изпитваното чувство за космическите бездни, които сякаш зейваха зад Родис, пак го обзе и тормансианинът трепна.

Родис притисна още по-силно ръката му и го попита тихо:

— Бъдете откровен с мен, Таел. Какво ви заплашва, какво е надвиснало над вас и очевидно над всеки жител на Ян-Ях?

— Зависи от провинението. Ако наруша задължението да доноснича, чака ме изгнание. Ще трябва да замина за някой далечен град, защото в столицата няма да има работа за мен.

— Ами ако се разкрие, че сте се възползували от общуването с нас, за да предавате на приятелите си нашата информация?

— Ще ме обвинят в държавна измяна. Ще ме арестуват и ще ме изтезават, за да издам съучастниците си. На свой ред и те ще бъдат изтезавани, ще издадат останалите и още неколкостотин невинни просто за да се отърват от непоносимите мъки. После всички ще бъдем унищожени.

Родис изтръпна, макар че всичко това ѝ беше известно. Но сега пред нея се разгръщаше не историята, не потъналите в хилядолетията преживявания на древните хора на Земята. Самият живот на Торманс в образа на инженер Таел я гледаше кротко и печално. В това спокойствие имаше повече трагизъм, отколкото в отчаяния вик. И екранираната от тихо бръмчащия СДФ стая заприлича на Родис на

малък, несигурен сал във враждебен океан, където брегът във всички посоки е еднакво далечен и непостижим.

— Аз не се страхувам от тях — каза Таел, — и то не защото съм сигурен в силата си. Никой не може да устои. Онова, което се разказва в легендите за несломимите хора, или е лъжа, или свидетелствува за недостатъчно умение на палачите. Съществуват хора с изключителен героизъм, но ако спрямо тях се приложат достатъчно продължителни и достатъчно силни мъчения, те също ще се пречупят, от хора ще се превърнат в напласнени, полумъртви животни, изпълняващи в полусън всяка заповед.

— Тогава на какво се надявате?

— На слабостта си. Палачите първо смазват човека физически. Второто стъпало е психическото пречупване. Аз ще умра на първото стъпало и те нищо няма да изкопчат от мен!

Фай Родис въздъхна и се изправи. Тормансианинът не можеше да вдигне поглед от нейните високо вдигнати гърди. Това беше неприлично и срамно според морала на Ян-Ях, но жената от Земята прие погледа на инженера като естествена проява на мъжкото му влечение.

Фай Родис си мислеше, че природата въпреки последователната жестокост на процеса на еволюцията все пак се оказва по-хуманна от човека. Човекът, който изобретил тънките, проникващи дълбоко в тялото оръжия — стрелите, копията, куршумите, — рязко е увеличил инферното на мъченията на Земята, отхвърляйки бойната тактика на хищния звяр, изградена върху шока на първия удар, разкъсването на големите кръвоносни съдове и безболезнената смърт от загуба на кръв. Жертвите на човека започнали да загиват в ужасни мъки от дълбоки вътрешни възпаления. А когато психически непълноценните стигнали до садизма, те създали адска техника за измъчване, която незабавно била използвана за политически и военни цели.

И ето че децата на Земята бяха се върнали в един подобен свят, отдавна изтрит от лицето на тяхната планета. Фай Родис прокара ръка по косата на инженера.

— Вижте какво, Таел! Продължавайте да ги информирате, вие знаете, че нямаме тайни. Ние ще ви вземем в „Тъмен пламък“, ще ви излекуваме, ще ви дадем здравина на тялото и психическа тренировка. Вие ще се научите да управлявате тялото си, чувствата си, да карате

хората да ви се подчиняват. ако това потрябва за вашето дело. И вие ще се върнете тук друг човек. Ще ви трябват само два-три месеца!

Тормансианинът стана от канапето и решително завъртя глава.

— Не, Родис — той произнесе земното име непривично за резкия език на Торманс, напевно и нежно, — аз не мога да стана идеално здрав сред болнавите хора на моята планета. Не мога, защото знам колко много време и сили трябва да изразходвам за себе си, за да се задържа на това равнище. Все пак аз не съм получил идеално тяло като наследство от прадедите си. Само доближаването до вашата сила ще изисква да посвещавам на себе си толкова време и внимание, че няма да ми остава нищо за по-важното: за добрината, любовта, състраданието и грижата за другите, което аз смятам за мой дълг. Малко любов и добро има в нашия свят! Малцина надарени не са пропилили душевните си сили за глупости от рода на кариерата — за богат в материално отношение живот или за власт. Аз съм се родил слаб, но с любов към хората и не трябва да напускам този път. Благодаря ви, Родис!

Родис помълча малко, загледана в инженера, после „звездните“ ѝ очи угаснаха, прикрити от спуснатите клепачи.

— Добре, Таел! Подбудите ви са прекрасни. Вие сте наистина силен човек. Бъдещето на планетата е в ръцете на такива като вас. Но приемоте от мен само един дар. Той ще ви освободи от страха от възможните мъчения и ще ви постави извън властта на палачите. Ако намерите за нужно, можете да го предадете и на други...

Тя пак погледна инженера: разбира ли?

— Да, познахте. Аз ще ви науча на уменията да умрете мигновено, в който поискате момент, по собствена воля, без да използвате нищо друго освен вътрешните сили на организма. Открай време всички тирани са мразели най-много хората, които самоволно се изплъзвали от тяхната власт над живота и смъртта. Правото да се разпорежда с живота и смъртта станало притежание единствено на господаря. И хората повярвали в този фетишизъм, подкрепен от християнската църква. През хилядолетията на преминалите на Земята цивилизации те не измислили нищо друго освен мъчителни начини за самоубийство, достъпни и за животните. Само индийските мъдреци рано разбрали, че като правят човека господар на собствената му смърт, те го освобождават от страха от живота... — Родис помисли

малко и попита: — Но може би с вашия дълг на „ранната смърт“ всичко това не е толкова съществено, колкото в древността на Земята?

— Много е важно! — възкликна Таел. — „Нежната смърт“ също изцяло се намира в ръцете на олигархията и без разрешение никой не може да влезе в нейния дворец. А за нас, образованите дългожителите, зависимостта на живота и смъртта от властелините е абсолютна.

— Изберете времето — решително каза Родис, — при вашата психическа нетренираност ще ни трябват няколко занятия.

— Толкова много?!

— Това не може да се усвои без опитен учител. Трябва да знаете как да спрете сърцето си в момента, в който пожелаете. Щом обикновеният човек от Ян-Ях започне да забавя сърцето си, мозъкът му, който престава да получава ежесекундно нужния кислород и храна, веднага ще го пришпори. Затова, за да се спре сърцето, трябва да се приспи мозъкът, но тогава се загубва самоконтролът и „урокът“ завършва със смърт. Задачата ми е да ви науча да не губите самоконтрола до последната крачка в живота.

— Благодаря ви, благодаря ви! — радостно възкликна

Таел. Той смело сграбчи и двете ръце на Родис и ги покри с целувки.

Тя издърпа ръцете си, вдигна главата на инженера и сама го целуна.

— Никога не съм могла да си помисля, че ще дам на влюбен в мен човек дарбата да умре. Колко безкрайно странен и печален е животът в оковите, на инферното!...

Когато забеляза, че Таел я гледа смаян, тя добави:

— В една от древните легенди на Земята се говори за богинята на скръбта, която утешавала смъртните с отровно вино.

— Аз си спомням тази легенда и сега знам, че тя е дошла от общите ни прадеди! Обаче ние казваме, че виното било направено от лози, израснали над гроба на любовта. И при вас ли е така?

— И при нас.

— Това е вярно, богиньо на скръбта! До утре? Нали?

Инженер Таел сам изключи екранирането и без да се обърне, излезе, като затвори внимателно тежката и висока врата.

Фай Родис легна на канапето и подпря брадичка на кръстосаните си ръце. Тя се замисли за двойствената си роля на планетата Ян-Ях. С

това, че я превърна в негласна пленница на своя дворец, умният властелин беше я изолирал от хората на Ян-Ях. И в същото време и той неволно ѝ беше дал възможност да проникне в самата същина на властта над планетата, да изучи олигархическата система, която един човек от комунистическото общество много трудно би могъл да разбере. На пръв поглед основата на олигархията беше извънредно проста и открай време бе практикувана на Земята, приемайки различни форми — от тираничните диктатури в Асирия, Рим, Монголия и Средна Азия до най-последните видове национализъм в капиталистическия Запад, които неизбежно водели към фашизъм.

Когато някои хора провъзгласяват единствено себе си във всички случаи — за прави, това автоматично води до изстребването на всички, които заявяват, че не са съгласни, тоест на най-интелигентната част от народа. За да не допуснат възраждането на свободата, олигарсите си поставяли за цел да сломят волята на своите поданици, да ги осакатят психически. И навсякъде за осъществяването на тази задача се опитвали да привлекат учените. За голямо щастие деградацията на биологическите науки на Торманс не беше позволила на „учените“ от подобен род да постигнат сериозни успехи в онези зловещи отрасли от биологията, които на времето в отделни страни на Земята едва не довели до превръщането на мнозинството от народа в тъпи евтини работи, покорни изпълнители на всяка воля. Тук, на обеднялата планета, средствата за духовно пречупване бяха елементарни: терор и глад плюс пълен произвол в образованието и възпитанието. Духовните ценности на знанието и изкуството, трупани от народите в продължение на хилядолетия, се изваждаха от обращение. Вместо тях се внушаваше гонитбата на мними ценности, на предметите, ставащи все по-долнокачествени успоредно с разрушаването на икономиката, което е неизбежно при упадъка на морално-психическите качества на хората. На Земята поради разнообразието на страните и народите олигархията никога не беше се домогвала до толкова неограничена власт, както на Торманс. В който и да е момент на което и да е място на планетата властелините можели да направят всичко, каквото им скимне, промълвявайки само няколко думи. Разясняването на необходимостта или обясняването на станалото се предоставяло на учените слуги. Тази абсолютна власт често пъти попадала в ръцете на психически ненормални хора. Едно време на Земята именно

параноиците с тяхната дива енергия и фанатична убеденост в собствената им правда ставали политически или религиозни вождове. В резултат на това в средата на физически по-слабите рязко се увеличавал броят на хората с маниакално-депресивна психика, основа на живота им ставал страхът: страхът от наказанието, дамоклевият меч на хроническото опасение — да не би случайно да сгрешат и да извършат наказуема постъпка.

На Торманс властелините не се страхуваха от съпротива и за щастие бяха лишени от параноидален комплекс и мания за преследване и това обстоятелство без съмнение беше спасило живота на милиони хора.

„О, тези сънища за небеса златисти, о, кейове за кораби с крила“ — спомни си Родис стихотворението на един древен руски поет: тя обичаше най-много руската поезия от онова време за нейната чистота и вяност на човека. Сънищата бяха се сбъднали съвсем не така, както е мечтал поетът. С развитието на техническата цивилизация все по-голям брой хора се изключвали от активното участие в живота, понеже действували в много тясната сфера на специалността си, без да смеят и да знаят нещо повече.

Преди Ерата на разединения свят средният човек на Земята бил доста разностранно развита личност — Със собствените си ръце той можел да построи жилище или кораб, знаел да управлява кон и каруца и обикновено винаги бил готов да се сражава с меч в ръка в редовете на войската.

А после, когато станали повече, хората се превърнали в нищо незначещи придатъци към своите тесни и нищожни професии, в пасивни пътници на разнообразните превозни средства.

Ако си представим човечеството във вид на пирамида, то колкото по-висока е тя, толкова по-остър — по-малоброен — е върхът ѝ, състоящ се от активната част от хората, и по-дебела е основата. Ако по-рано отделната личност била разностранна и здрава, то с израстването на пирамидата, със загубването на интереса към живота тя ставала все по-слаба и по-неспособна. Мнозина мислители от ЕРС смятали скуката, загубата на интерес към живота за по-опасни от атомната война! Какъвто и да бил елитът на горните слоеве, все по-тежко ставало положението на долните и инферното се задълбочавало. При такава тенденция цивилизацията, израснала от технократическия

капитализъм, трябвало да рухне — и рухнала! Родис си представяше йерархичната пирамида на властта на Торманс като стъпаловидно натрупване на рязко разширяващи се надолу слоеве. То се крепеше върху широка „основа“ — милиардите „кжи“, необразовани, с ограничени способности, удостоени с „щастieto“ да умрат млади.

„Нашите учени и моят Кин Рух бяха съвсем прави — помисли си Родис, — когато говореха за увеличаване на инферното, щом няма изход за долните слоеве на пирамидата. Тя трябва да бъде разрушена! Но нали пирамидата е най-устойчивата от всички постройки?! Премахването на върха ѝ не решава нищо: на мястото на свалените веднага ще се появи нов връх от по-долния слой. Трябва да се разкърти основата на пирамидата, а за тази цел е необходимо да се даде нужната информация именно на «кжи».“

Родис повика „Тъмен пламък“ — тя искаше да се посъветва с Гриф.

Гриф Рифт се появи пред нея на три, уви, непреодолими крачки — той беше зарадван от извънредната среща.

Родис му разказа за пирамидата и Гриф Рифт се замисли.

— Да, това е единственият изход. Между другото, такава е отколешната методика на всички истински революции. Идва часът и пирамидата рухва, но само когато отдолу се натрупат сили, способни да организират друго общество. Нека вашият инженер разбере, че за целта е нужен съюз между „джи“ и „кжи“. Иначе Торманс няма да излезе от инферното. Разривът между „джи“ и „кжи“ представлява осовата опора на олигархията. Тя не може да мине и без едните, и без другите, но дължи собственото си съществуване на тяхната разединеност. „Кжи“ и „джи“ еднакво се блъскат в извънредно здравата клетка, създадена с усилията и на двете класи. Колкото по-силно враждуват те, толкова по-трайна и по-безизходна е клетката. Ние трябва да ги снабдим не само с информация, но и с оръжие.

— Не бива да раздаваме оръжието слепешката — каза Родис, — а всеобщата информация действа твърде бавно! Сега за тях най-важни са средствата за отбрана, а не за нападение, по-точно, средствата за защита от деспотизма. Два мощни инструмента: ДПА — разпознавателят на психологията, и ИКП — инхибиторът на късата памет, ще защитят зараждащите се групи от шпионите и ще им позволят да израснат и узреят.

— Съгласен съм. Но информацията трябва да се разпространява иначе — каза Рифт. — Ние започнахме наивно и създадохме опасно положение. Съветвам ви да заявите на властелините, че прекратяваме прожекциите на филми. Вие ще кажете истината, а ние ще изработим един милион патрони, стотина от които незабележимо ще се побират във всеки джоб. Вместо сеансите на стереофилми ще започнем да раздаваме патрони с видеоинформация на всички необходими теми. Онези, които са гледали филмите, ще потвърдят, че информацията е реална истина, подбрана за блуждаещите в мрака.

— Днес аз разбрах, че освен от ДПА те имат нужда и от психологическа тренировка, за да бъдат освободени от страха от преследване и от фетишизирането на властта. Тук отношенията между хората и държавата са се раздалечили прекалено много. Тя стои над тях като зла и всемогъща сила. Време е те да разберат, че в правно отношение всеки индивид и народът са еднозначни, а не антагонисти. Преминаването на единичността в множественост и обратно е абсолютно неясно за тях, защото те бъркат целта със средството, техниката с познанието, качеството с количеството.

Гриф Рифт се усмихна мрачно.

— Не разбирам защо тази цивилизация още съществува.

Тук всъщност е нарушен законът на Синед Роб. Ако са се добрали до висока техника и малко им остава да пристъпят към овладяването на Космоса — а не са се погрижили за моралното благосъстояние, което е значително по-важно от материалното, то те не са могли да прекратят прага на Роб! Нито едно ниско по морално-етичното си равнище общество не може да го прекрачи, без да се самоунищожи — и все пак те са го прекрачили!

— Как не сте се сетили, Рифт! Тяхната цивилизация от самото начало е била монолитна, също както и народът, на каквито и държави да са се разпадали временно. Железният капак на олигархията е похлупил цялата планета, премахнал е заплахата от прага на Роб, но в същото време е унищожил и възможността за излизане от инферното.

— Съгласен съм! Но тогава какво ще правим със Стрелата на Ариман?

— Ще видим... — Родис трепна и добави бързо: — Някой идва насам. Довиждане, Гриф! Гответе патрони с информация, а за темите

ще помислим, когато съберете всички ни на съвет. И направете повечко ДПА и ИКП! Всички сили за тях!

Родис изключи СДФ и седна на канапето, чувствувайки приближаването на чужд човек.

На вратата се почука. Появи се висок и слаб стар „змиеносец“.

— Великият председател кани владетелката на земяните да прекара вечерта в неговите покои. Той ще ви чака след... — Сановникът вдигна очи към стената, където на големия часовник осцилираха кръгови светещи ивици, и видя картината на Фай Родис. Старецът забрави за тържествения тон, с който бе започнал, и бързо изрече: — След два пръстена време.

Родис благодари и освободи пратеника. „Пак нещо ново“ — помисли си тя, приближи се до огледалото и огледа критично скромната си дреха.

Жените от Земята, родени артистки, обичаха да си играят на превъплъщаване. Когато променяха облика си, те се пренастройваха в съответствие с приетия образ. Докато пътуваха със звездолета, Ола Дез се превъплъщаваше в маркиза от края на феодалната ера, Нея Холи ставаше лудетина от ЕРС, а Тивиса Хенако — гейша от древна Япония. Мъжете по-малко се увличаха от това поради бедността на въображението си и чисто мъжката си немарливост в изпипването на подробностите.

Родис доста се повъртя пред огледалото, докато прехвърли подходящите видове външност, и се спря на жената от стара Индия — махарани. Облеклото на индийската жена — сарито — подхождаше за случая; и по простотата на изпълнението си, и по това, че никоя друга дреха не се слива толкова много с жената, която я носи. Сарито точно предава настроението и чувствата на жената. То може да се превръща и в непроницаема броня, и просто да се разтапя върху тялото, откривайки всичките му линии,

Родис изкусно се възползува от малкото средства, които имаше на разположение.

Тя настрои СДФ, взе йонен душ, направи си електрически масаж и след това подсили пигментацията на кожата си до цвета на златистокафявия плод тинга. Късата коса, разделена на темето от път и силно стегната на тила, образуваше голям кок. Родис начупи един къс полирана до огледален блясък титанова жица и я превърна в обръчи,

които сложи като звънящи гривни на китките и глезените си. Парче белоснежен плат, украсен със сребърни звезди, се превърна в сари, покъсо, отколкото едновременните. Сложи си тъмна точка между веждите, поразходи се из стаята, за да пригоди движенията си към костюма. Съжали, че не е взела със себе си красиви обеци.

Оставаше около половин час. Тя се съсредоточи, извика във въображението си бавно плуващите картини на древна Индия...

Весела, малко възбудена, дрънкайки тихо с гривните си, тя влезе в зеления кабинет и разпространи около себе си приятната, едва доловима миризма на здраво тяло, освежено от тонизиращ въздушен поток.

Чойо Чагас стана малко по-припряно от обикновено. Той поздрави Родис насмешливо както винаги, но явно ѝ се зарадва. Само дълбоко в тесните му очи се криеше обикновената му недоверчива напрегнатост.

Зет Уг и Ген Ши седяха край масата в черните кресла, а до драперията стоеше високият и слаб „змиеносец“, който бе повикал Фай Родис. При появяването ѝ той въздъхна с облекчение и се отпусна на тежкото столче с чудновати крачета. Иззад завесата, която затуляше вътрешната врата, се появи една много висока и стройна жена и уверено се запъти към средата на стаята. По това, как я поздравяваха членовете на Съвета, Фай Родис прецени положението на непознатата в сложната йерархия на Торманс. Тя беше значително по-висока от Родис, с дълги, може би прекалено тънки крака, с атлетически рамене и царствена осанка. Fino и твърдо лице, остри дръпнати очи под правите вежди, висока копа черна коса. Единствено украшение на непознатата бяха обеците ѝ, всяка от по десет пламтящи с червени светлинки топчета, които хвърляха въздрави отблясъци върху малко хлътналите бузи и широките скули на жената. Рамената и гърдата ѝ бяха силно разголени. Две тесни лентички се връзваха в нежната кожа и поддържаха роклята. В ежедневиия живот на Торманс в никакъв случай не се позволяваше пълно разголване на гърдата. Жена, която откриеше гърдата си дори без да иска, се смяташе за опозорена. Същевременно вечер на жените, кой знае защо, се разрешаваше да се показват едва ли не съвсем голи. Родис още не можеше да проумее тази морална сложнотия.

Фай Родис хареса свирепата красота на непознатата и нейното артистично умение да се показва: всяка къдрица на небрежно сресаната ѝ коса бе разположена така, че да предизвика определен ефект.

Жената спокойно огледа земната гостенка, едва присвила студените си очи и отворила малко едрата си, добре очертана, злобна уста.

Чойо Чагас изчака няколко секунди, сякаш искаше да остави жените да се разгледат взаимно, а всъщност ги сравняваше безцеремонно.

— Ер Во-Биа, моя приятелка и съветничка в държавните работи — провъзгласи той най-сетне, — а владетелката на земляните е известна на цялата планета.

Приятелката на Чагас се усмихна и вирна гордата си глава, сякаш казваше: „И аз съм известна на цялата планета!“

Тя подаде ръка на Фай Родис, която по обичая на Ян-Ях ѝ протегна своята. Здравата гореща ръка на жената силно стисна пръстите ѝ.

— Аз мислех, че пътешествениците из Космоса се обличат другояче — каза тя, без да скрива учудването си от тоалета на Родис.

— През време на пътешествията, разбира се. А в обикновения живот — както ни хрумне.

— И днес тъкмо този тоалет ли ви хрумна? — попита Ер Во-Биа.

— Днес ми се дощя да бъда жена от древните народи на Земята — отговори Родис.

Ер Во-Биа вдигна рамене, сякаш казваше: „Ясни са ми вашите хитрости“.

Чойо Чагас настани жените до масата, на която вече бяха сложени пъстри чашки с ароматно ободряващо питие.

Председателят на Съвета на Четиримата беше в добро настроение. Той дори лично подаде на Родис чашката ѝ.

Фай Родис реши да използва момента. След разговора с Таел и Рифт не ѝ даваше мира мисълта за лекомислието, с което те бяха се заели да прожектират филми въпреки забраната на олигарсите. Наистина могъщите пришълци от Земята не се страхуваха от властите на Торманс. В тяхната сила се разбиха опитите на властите да попречат на народа да научи за прекрасната си прародина. И в същото време

мъдрите диалектици от Земята бяха забравили за другата страна — за онези, на които предаваха забранената информация, карайки ги по този начин да извършват престъпление. Колкото и дивашко да изглеждаше това в очите на хората от комунистическия свят на Земята, жадуващите за знания подлежах на сериозно наказание. И те, астронавтите, бяха провокирали тази опасност! Оставайки неприкосновени, те изправяха беззащитните хора на Торманс лице срещу лице със страшния апарат на властта, потисничеството, предателството и шпионажа.

— Аз и доите приятели обмислихме постъпките си след моя разговор с вас — тихо започна Родис.

— И? — намръщи се нетърпеливо Чойо Чагас, който, изглежда, не искаше да говори тук по работа.

— И стигнахме до заключението, че не сме били прави. Ние прекратихме предаванията и ви поднасяме извинения.

— Така ли? — учуди се и омекна Чойо Чагас. — Приятна новина. Виждам, че разговорите ни не отиват на вятъра.

— О, не! — възкликна Родис с неподправен ентузиазъм и съвсем искрено, с което достави на властелина още по-голямо удоволствие.

Чойо Чагас попита Родис как върви картината. Тя се учуди само за миг. Другояче не можеше и да бъде. За нейната работа сигурно беше „докладвано“ много пъти.

— Въобразявах си, че съм я завършила, но в действителност ще трябва да я преправя. Концепцията е погрешна! За да се намери изход от инферното, трябва преди всичко Мяра, а не Вяра.

— Жалко — равнодушно каза Чагас, — аз разчитах да я видя... тези дни.

Ер Во-Биа изведнъж се изчерви, очите ѝ светнаха.

Внезапно и безцеремонно в стаята влезе началникът на „лилавите“ Янгар. Той се приближи до властелина и тихо започна да му говори нещо. Фай Родис стана, отиде до едно шкафче и взе да се любува на майсторството на старинния рисунък. Чойо Чагас отстрани недоволния Янгар и попита защо се е отдалечила Родис. Властелинът на планетата не обичаше хората да стават без разрешение в негово присъствие.

— Не исках да ви преча. На планетата Ян-Ях всичко е спешно и всичко е поверително.

— Напразно. Нищо важно — недоволно каза Чойо Чагас, докато Янгар се втренчи в земната гостенка, разчитайки да я смути със студения си поглед на съдия и палач.

Чойо Чагас отпрати с рязък жест Янгар, а самият той се подпря на дръжката на креслото по-близо до Родис.

Ер Во-Биа продължаваше да наблюдава Родис изпод вежди и изведнъж не се сдържа и я попита безцеремонно къде и как учат на Земята изкуството да прелъстяват.

— Ако подразбирате умението да се държим и да се харесваме на мъжете във възхитителната игра на взаимното влечение — то от деца. Всяка жена на Земята умее да подчертава в себе си онова, което е оригинално, интересно и красиво. Струва ми се, че „прелъстяването“, което имате предвид вие, е нещо друго.

— Това е умението да накараш един мъж да се влюби в теб — каза тормансианката.

— Тогава аз не виждам разлика. Може би това е не само умение, но и вродена способност. Отначало ми се стори, че вие казахте тази дума с осъдителен оттенък, като за нещо лошо.

— Прелъстяването винаги е до известна степен измама, фалш. Аз ви виждам за пръв път, но са ми казвали, че вие не сте такава.

— Всички присъстващи освен вас ме познават и в други... различни образи.

— И все пак кой е истинският?

— Оня, в който се показвам най-често. Тук, на планетата Ян-Ях, аз нося образа на началничка на земната експедиция, историчка. Но този образ също е непостоянен и след време ще се промени. На Земята аз ще съм друга, съвсем друга! — мечтателно завърши Родис.

Ер Во-Биа поднесе пъстрата чашка до устните си, отпи малко и тихо каза нещо на Зет Уг. Приятелката на Чойо Чагас външно беше по-ефектна от Родис. Писателите и придворните поети на Ян-Ях пишеха, че привлекателността ѝ действувала като електрически ток. Женската ѝ същност просто крещеше. Литераторите на Ян-Ях отбелязваха, че тя буди такова страстно желание, че дори вързано животно, когато я види, е способно да разкъса синджира, Ер Во-Биа излъчваше тайнственост. Тя сякаш стоеше на чертата, отвъд която започваше забранената област. Хилядолетия наред тази женска тайна обещаваще значително

повече, отколкото даваше, и все пак продължаваше да е привлекателна дори за опитните хора.

Ер Во-Биа се усмихна и внезапно върху младата ѝ гладка кожа се появила тънки бръчки, които издадоха, че тази необикновена жена е трябвало да понесе доста изпитания по женския си път.

Независимо от маската на махарани Фай Родис си оставаше същата пряма, открита и безстрашна жена, която беше поразила властелина още от първата им среща. В нейния вътрешен свят очевидно господствуваха равновесието и умението бързо да възстановява покоя в себе си. Качества, които бяха възможни само при изобилие на психологическа здравина и воля. Именно затова, поради контраста с увредената психика на тормансианите, тези нейни блестящи човешки качества — пълната липса на неприязън, подозрителност или самодоволство — все пак не привличаха към нея тормансианите. Неизменна си оставаше пропастта между нея и всички други, това важеше дори за самия Чагас. „Дори и за него, великия и всемогъщия!“ — с негодуване признаваше властелинът. Той си припомни един откъс от разговор между инженер Таел и Фай Родис — бяха му докладвали за него на времето. Родис обясняваше на Таел, че на планетата Ян-Ях изцяло липсва един от много важните психологически устои на творческия живот — съзнанието за безкрайността на пространството с неговите недостижими граници и неизброими, още неоткрити от човека светове. Бездънни дълбини на Космоса съществуват дори извън знанието на Великия пръстен и в най-неочаквани комбинации от законите на материалния свят. Инженерът беше ѝ отговорил, че самата Родис представлява за него въплъщение на тази безграничност и че нейната душа се различава от тяхната психика толкова, колкото безкрайността от затворения и скучен свят на Ян-Ях, главна опора на който е строгата йерархия.

„Моят инженер е направил умен комплимент — мислеше си властелинът, — но има нещо друго, за което той, горкият, сигурно не смее и да помисли. Тя е жена като всички останали и затова неизбежно трябва да се подчини на волята и силата на мъжа. Впрочем не мисля, че тази студена, весела и самонадеяна дъщеря на Земята ще бъде толкова добра любовница като моята Ер Во-Биа. Но все пак това трябва да се изпроба!“

И като всички владетели от всички времена и светове председателят на Съвета на Четиримата, без да отлага, се зае с осъществяване на намерението си.

Щом той стана, станаха Зет Уг и Ген Ши. Ер Во-Биа продължи да седи, праметнала крак върху крак, поклащайки пантофката си, с монтирано в нея звездоподобно фенерче. Вертикално насочените лъчи на фенерчетата осветяваха стройните крака на тормансианката и ги обрисоваха в цялата им дължина под тънката тъкан на роклята.

Фай Родис сметна, че приемът е свършил, и също стана. Тя мислеше за картината в стаята си. След разговора с Таел ѝ се искаше още днес да грабне четките и боите. Но Чойо Чагас заяви, че незабавно трябва да обсъди с нея един важен въпрос. Двамата членове на Съвета се поклониха и изчезнаха, напущайки по преценката на Родис председателя си с удоволствие. Ер Во-Биа се надигна и хвърли поглед към Чойо Чагас, задавайки му ням въпрос. Тя дишаше развълнувано, разтеглила в престорена усмивка едрите си синкави устни. Но Чойо Чагас сякаш изобщо не забеляза нейния призив. И тогава Ер Во-Биа тръгна към изхода, без да се сбогува и без да се озърне, оскърбена, прекрасна и злобна.

Чойо Чагас се разсмя за пръв път в присъствието на Родис и тя се учуди от това, колко грубо прозвуча смехът му. Властелинът отмести средната завеса и въведе Родис в един ослепително светъл коридор, където на пейки един срещу друг седяха двама стражи със зелени дрехи. Без да им обръща внимание, Чойо Чагас се запъти към вратата в края на коридора и извърши някакви манипулации с ключалката. Дебелата врата се отвори и Родис влезе в личната, недостъпна за никого стая на властелина, скрита в дебелите стени на двореца.

Една гигантска кристална призма служеше за прозорец и отразяваше пламтящ от залеза хоризонт. Чойо Чагас натисна едно лостче, призмата се завъртя, показа се възтъмното небе на Торманс, а в стаята автоматично се запалиха оранжевите светилници. Голямото петогълно огледало отрази сребърнобялата махарани и до нея властелина с черна, извезана със сребърни змии дреха.

Чагас понечи да пристъпи към широкото канапе, постлано с мъхест килим с шарки от преплетени пръстени, но се спря зад гърба на Родис и погледна през рамото ѝ нейното отражение в огледалото. Тя разбра какво ще последва. Започнатата игра трябваше да се довърши,

без да се създават заплетени противоречия, Родис отвърна на властелина с равнодушен и снизходителен поглед. Големите ръце на Чойо Чагас обгърнаха тънката ѝ талия. Още един миг и Родис ще го докосне с гръб, ще сложи глава на рамото му... Нищо подобно не стана. Неизвестна сила отхвърли ръцете му, неговата самонадеяност се изпари за един миг и той дори се отдръпна от нея, сякаш изобщо не беше изпитвал желание — толкова поразително беше това.

— По-добре нека се върнем към предишния си разговор — тихо каза Родис.

Чойо Чагас рухна на канапето и като в просъница започна да търси на нощната масичка принадлежностите си за пушене.

Фай Родис спокойно и мълчаливо седна на крайчеца на канапето. Смаяният Чойо Чагас запуши. За пръв път от много години той не знаеше как да постъпи. Да се престори, че нищо не е ставало, или да се разгневи?

Родис му се притече на помощ. Играта беше свършила, от махарани беше останало само бялото сари.

— Нима властелинът на планетата е също такъв роб на инстинктите, както и най-невежият „кжи“? — попита тя, усвоила добре терминологията на Ян-Ях.

Чагас с негодувание отхвърли това предположение.

— Аз се поддах на очарованието ви и не се обясних, както би трябвало да направя, но за това сте виновна самата вие!

С целия си вид Родис изрази мълчаливо недоумение.

— Нима за вас е достатъчно да се срещнете няколко пъти с една жена, която не прилича на другите, за да пламнете от неудържима страст? — попита тя със замислен тон, който най-силно действуваше на властелина. — Мога да разбера хората, които малко са видели, които стоят ниско във вашата йерархическа система, притеснени са от мизерния живот. За тях това като че ли е дори неизбежно, но вие!

За минута лицето на властелина придоби лилав оттенък.

Но той веднага се овладя.

— Говорите така, защото не разбирате истинските ми подбуди. Аз исках да се убедя в привлекателността ви за мен, преди да ви помоля за нещо много сериозно!

— И какво, убедихте ли се?

— Убедих се! — Злобна усмивка обезобрази за миг лицето на властелина, той я прогони с привично усилие на волята.

— Знаете ли, за пръв път ми се случва да моля, а не да заповядвам...

— Жалко. Подобно самовластие неизбежно разваля хората. Нима през детството и юношеството си вие само сте заповядвали? Нали властта при вас не е наследствена?

— За нещастие не е. Спомените за униженията през детството и младостта ми, макар и избледнели от годините, понякога ме изгарят като огън!

— Естествено! Комплексът за обида и отмъщение е неизбежен за всеки, който се е докопал до властта. Но нима всяка молба е унижителна? Нима не ви се е случвало да молите майка си, баща си, учителите и наставниците? Първата си възлюблена?

— Отклоняваме се. Нека се върнем към моята молба — сухо каза властелинът. — Вие с вашата бездънна интуиция и мека симпатия ми се струвате най-гениалната от всички жени, които съм виждал. Да не говорим за знанията, за психологическото могъщество и най-сетне за красотата ви, което също е много важно.

— Аз помня разговора за възхвалата — засмя се Родис, — с какво се каните да ме унижите?

— Да ви унижа? Велика Змийо! Аз искам да ви извися над цялата планета Ян-Ях, искам да ми се отдадете!

Фай Родис се изправи. Чойо Чагас продължи невъзмутимо:

— За да ми родите син. Надявам се, че на Земята са се научили да управляват генетиката и вие ще можете да ми родите дете от нужния пол?

— За какво ви е син от мен? Имате на разположение половин милиард жени на Торманс!

— Те стоят по-ниско от вас по здраве и по съвършенство на тялото и душата. Вашият син ще бъде първият наследствен владетел на планетата Ян-Ях, или както му хрумне да я нарече. Може би той ще й даде вашето име!

Червенината на негодуванието не пролича върху мургавата кожа на Родис.

— Значи вие мечтаете за наследствена власт? Защо?

— Целта е ясна; За да се подобри животът на планетата. Постигането на тази цел преминава през укрепването на властта до пълната ѝ абсолютизация. Владетелят трябва да стои неизмеримо по-високо от всички, да бъде бог на планетата и народа ѝ!

— Струва ми се, че вие сте преуспели в тази насока — каза, сдържайки възмущението си, Родис, — вие и вашите помощници стоите толкова високо над масата на населението на Ян-Ях, колкото е било възможно само в най-древните държави на нашата Земя.

Чойо Чагас се намръщи и изведнъж зашепна на събеседничката си, като се наведе интимно към нея:

— Разберете, че аз нямам толкова всеобхватен ум, та всичките ми поданици искрено да се прекланят пред него!...

— Но вие сте достатъчно умен, за да разберете това! Да разберете, че не е възможно един човек да обхване колосалната сума на знанията, която се изисква за научното управляване на планетата. Но вие имате учени, те ще ви помогнат. Жалко, че не им вярвате, впрочем на кого ли вярвате вие?...

— Да, да! Аз не мога да мина без тях, без тези „джи“, не не им вярвам. Учените са измамници, страхливци и нищожни слуги. Поколения наред те са лъгали управниците и народа на Ян-Ях и, доколкото знам, така е било едно време и на Земята. Те обещавали, че планетата ще може да изхрани неограничен брой хора и изобщо не взели под внимание, че земята ще се изтощи много преди посочената от тях пределна цифра. Те не предвидили и вредата от химическите торове, които отровили растенията и почвите, не се съобразили с необходимостта от определено жизнено пространство за всеки човек. Въпреки че не разбирали всичко това, те не се посвенили да дават категорични заключения. И в резултат предизвикали страшна катастрофа. Осемдесетте години на Глад и Убийства! Наистина те си платили за грешките и нахалството. Хиляди учени били обесени надолу с главите на градските порти или пред научните им институти. Учените винаги са лъгали нас, властелините, и особено математиците и физиците, в чиито реални успехи не може да се ориентира никой освен самите те. Така са постъпвали жреците и маговете на Земята. Не, аз не обичам учените. Жалки, славолюбиви хорица, разглезени от лекия живот, а мислят, че знаят тайната на съдбата.

Заинтригувана от откровеността му, Фай Родис се усмихна замислено.

— Цялата им вина се състои в липсата на двустранно мислене, на истинска диалектика. Те не са разбрали, че при необятното разнообразие на света математическите методи приличат на езика. Та езикът също е една от най-логичните пострройки на човешката мисъл. С думите човек може да си играе и да доказва каквото си поиска, могат да се подберат и математически доказателства за каквото поискате. Учените на Земята често се забавляват с такива шеги.

— Безнаказано ли?

— Кой наказва за шега? Недейте я взема сериозно, не бъдете толкова дребнаво обидчив. Впрочем самите вие приличате на математиците, когато издавате декрети и заповеди и вярвате, че думите могат да променят развитието на обществото и хода на историята.

— Че кой тогава може?

— Единствено самите хора!

— Точно за това ние въздействуваме на хората!

— Не така! Всяко насилие непременно поражда контрасила, която неумолимо ще се развива и ще се прояви не веднага, но неизбежно и понякога от неочаквана страна.

— Разполагате ли с примери?

— Предостатъчно. Вземете издигането на хората в едно общество, изградено върху чиновете и званията. Такава система автоматически и неизбежно поражда некомпетентност на всички нива на йерархията.

— Тъкмо затова аз искам да укрепя цялата система, започвайки от върха ѝ. Заговорих за учените, за да разберете колко искам да дам на Ян-Ях един владетел, надминаващ по силата на ума си съвременните учени-подмазвачи. Те измъкват от мен огромни средства, обещавайки високи технически постижения. На практика излиза, че всяка крачка по пътя към големите открития е чудовищно скъпа и става все по-непосилна за планетата. Не случайно у нас са забранени космическите полети. Науката води до задънена улица, а аз не мога да я унищожа и не е по силите ми да предвидя нейните грешки и лъжи. Мога само да поддържам сред учените си слуги страха, че всеки момент ще хвърля срещу тях масата „кжи“, които ще се разправят с тях толкова безмилостно, че това ще има да се помни с векове.

— Подобни спомени вече са останали и на Ян-Ях, и на Земята след китайския лъжесоциализъм — вметна Родис,

— Историята се повтаря.

— Вие сте я повторили. Но нали ви е ясно, че това е грешка на човечеството? Защо, след като е била допусната веднъж, вие искате да я повторите?

— За да постигна онова, което не са постигнали прадедите ми.

— И мечтаете за син с изключителен ум, на когото да поверите планетата ли? — тихо попита Родис.

— Точно така! Благородна цел! Вие ме уверявате, че сте пристигнали тук за благо на моите хора. Ето ви възможност реално да създадете благо! — И Чойо Чагас облиза устните си, искрено развълнуван.

— Колко сте наивен, владетелю на планетата! — изведнъж каза високо Фай Родис.

— Какво?!

Родис протегна към него ръка с успокояващ жест.

— Простете ми за моята несправедлива острота. Вие не можете да излезете от ноосферата на Ян-Ях. Всички предразсъдъци, стереотипи и присъщият за човека консерватизъм на мисленето тегнат над най-високопоставения човек в държавата. Мислите, разсъжденията, мечтите, идеите, образите се натрупват в човечеството, те се спотайват в нас и с хилядолетия въздействуват на редица поколения. Освен светлите образи на учените, творците на красотата, рицарите на крал Артур или руските богатири тъмната фантазия е създала и демони-убийци, сатанински жени и садисти. Съществувайки във вид на устойчиви клишета, на мислени форми в ноосферата, те са могли да създават не само халюцинации, но и да пораждат реални резултати, въздействувайки чрез психиката върху поведението на хората. Прочистването на ноосферата от лъжата, садизма и маниакалнозлобните идеи е коствало на земното човечество огромни усилия. Тук, при вас, аз физически чувствавам бодливата ноосфера на грубостта и озлоблението. Вероятно за това са виновни и учените, които вие толкова мразите. Опитвайки се да заместят човека с машина, те са изпаднали в опасна грешка и са разпространили в ноосферата едностранчивото линейно-логическо мислене, смятано за същина на разума.

— Нека е така! Тогава още по-голяма е нуждата от свръхчовек!

— Не! Мозъкът на човека физически се променя бавно,

Продължителността даже на нашата земна цивилизация е нищожна и затова тя не е довела до съществени промени в него. Всяко развитие се определя изцяло от обстоятелствата.

— От околната обстановка ли?

— Не само. Милиони способни хора са загинали, без да дадат на света, каквото са могли, само защото задачите на обществото и равнището на времето не са били в съответствие с техните способности. Ето защо аз не мога да си представя моя син в ролята на властелин при такова ниско равнище на съзнанието.

— Защо ниско?!

— Да, председателю, стремежът да господствуваш, да се издигаш над другите, да командуваш хората — е един от най-примитивните инстинкти, изразен особено ярко при мъжките павиани. Емоционално това е най-ниското и най-тъмното стъпало на чувствата!

— Искате да кажете...

— И ще добавя още, че ако един ден вие наистина имате син — бъдещ наследствен владетел — с изключителен интелект, това непременно ще причини беда. Според закона на Стрелата на Ариман...

— Каква е тая Стрела?

— Така наричаме условно тенденцията на зле уреденото общество с морално тежка ноосфера да увеличава злото и мъката. Всяко действие, дори ако то външно е хуманно, се превръща в бедствие за отделни хора, цели групи и за цялото човечество. Идеята, провъзгласяваща доброто, има тенденцията в процеса на своето осъществяване да донася все повече злини, да става вредна. Обществото от низшия, капиталистическия тип не може да мине без лъжата. Целенасочената лъжа също създава своите демони, изопачавайки всичко: миналото, по-точно — представата за него, настоящето — в действията, и бъдещето — в резултатите от тези действия. Лъжата е главното бедствие, което разяжда човечността, честните стремежи, светлите мечти.

Виждам, че у вас нищо не е направено за създаването на предпазни системи срещу лъжата и клеветата, а без подобни мерки моралът на обществото неотклонно ще пада и ще създава почва за узурпиране на властта, за тирания или фанатично и маниакално

„ръководство“. Още нашите общи прадеди са открили закона за неблагоприятните съвпадения, или закона на Финеган, както била наричана полушеговито сериозната тенденция на всички процеси в природата и обществото да се превръщат в несполука, грешка и разрушение — от гледище на човека. Разбира се, това е само частно отражение на великия закон на осредняването, според който ниските и повишените структури се отхвърлят от процеса. А човекът непрекъснато се опитва да постигне повишаване на структурите, без да е създадена база за това, стреми се да получи нещо за нищо. Развитието на живата природа е изградено върху сляпата игра на проби. Сто хиляди проби за един успех, една печалба при хиляда хвърляния на заровете. Колкото по-тесен е коридорът на съвършенството, по който трябва да се мине, толкова по-силно действа законът на Финеган, превръщайки се в насочената тенденция на Стрелата на Ариман. В природата тя се преодолява посредством подбор в огромни интервали от време, защото природата се справя с него, създавайки в организмите многократно повтарящи се предпазни приспособления и запаси от здравина.

В човешкото общество превръщането на закона на Финеган в Стрела представлява бедствие, защото бие именно по висшите прояви на човека, по всичко, което се стреми нагоре, по онези, които тласкат прогреса — аз подразбирам истинския прогрес, тоест изкачването от инферното...

— А вие как преодолявате Стрелата?

— С помощта на най-грижливо предварително претегляне и обмисляне на всяка работа, на предпазване от сляпата игра. Вие трябва да започнете с възпитанието, като подбирате хора, закриляте ги и създавате предпазни системи.

Чойо Чагас поклати глава.

— Невъзможно е. Прекалено е напреднало издребняването на хората от Ян-Ях. Увреждането на генетичния фонд е довело до физическа слабост и до духовен конформизъм. В нашите условия е необходим бърз оборот на поколенията. Вие сама казахте: колкото по-често хвърляш заровете, толкова по-сигурна е печалбата.

— Природата не държи сметка за жертвите при постигането на целта. Един мъдър човек не може да постъпва така. — фай Родис видя, че разговорът е безполезен, и стана.

— Значи вие ми отказвате? — Във въпроса на Чагас прозвуча заплаха.

— Разбира се. Ако това можеше да промени съдбата на човечеството на Ян-Ях, аз бих била готова да му дам моето дете, колкото и тежко да е за една майка да остави рожбата си в чужд и далечен свят. Но да дам живот на един бъдещ владетел, потисник и нещастен човек — никога!

Чойо Чагас се изправи бавно, сякаш преценяваше как да постъпи по-нататък.

— Довиждане, председателю! — каза Родис, която пак прочете мислите му. — Винаги съм готова да ви разказвам за сравнението между нашите две планети, да ви съветвам, да ви прожектирам които поискате филми. Докато моите приятели са в града, докато аз съм тук — виждате ли, вие дори не можахте да минете без заложници, — сам направете заключение за равнището на вашата държава. А сега нека сложим край на излишните неща!

Чойо Чагас се отпусна на канапето и задими с лулата си. Родис се обърна гърбом към него и отиде до вратата. Само две минути ѝ бяха достатъчни, за да разбере тайната на ключалката. Вратата се отвори и Родис тръгна по коридора към зелената стая. Двамата стражи не се помръднаха, те гледаха през нея като в празно пространство.

Чагас я гледаше от сумрачното си обиталище. Той физически усещаше походката на Родис. Със сияещото бяло сари, през чиито гънки се обрисуваше тялото ѝ, Фай Родис му се стори недостигаема, а себе си той видя унизително смешен. Вбесен, Чойо Чагас се втурна към коридора. Стражите скочиха и изблещиха уплашени очи, с което още повече ядосаха властелина. Той започна да ги удря по страните, докато болката в дланите не го отрезви. Когато се овладя, той влезе в зеления кабинет, сега винаги свързан с образа на владетелката от Земята, седна до масата и подпря главата си с ръце. Той чувствуваше около себе си онази безнадеждна празнота, която неизбежно се образува, когато човек премахва или отстранява от обкръжението си порядъчните хора, винаги несъгласни с несправедливостта. Неумолим е процесът на заместването им с нищожества и невежи, готови да възхваляват всяка постъпка на властелина. Съветниците, охраната — всичко това е човешки измет. Верността им се осигурява само с помощта на подаръци и привилегии.приятели нямаш, душевна опора

не намираш в никого, все по-често те наляга страхът пред възможен заговор.

От време на време гребенът на терора прочистваше маси те на „джи“, сановниците-„змиеносци“, учените — очите на властелина, и оставяше незаличим ужас. Страхът от отговорност лишаваше хората от инициатива. Страхът от всякакъв риск и изнамирането на оправдания за абсолютно всяка стъпка бяха едва ли не главното в работата на тези хора. Те бяха се превърнали в негоден човешки материал, подобно на хора, преживели катастрофа, които повече не могат да водят борба с никакви трудности, понеже предишните изпитания са парализирали мозъка и волята им.

Чойо Чагас мразеше антуража си, но не можеше да намери изход от задънената улица, до която беше го довело провеждането на старата политика на Мъдрият отказ.

Чойо Чагас тропна по масата с тясната страна на дланта си. А за какво му е изобщо да търси изход? Объркването донесоха със себе си явилите се от далечната му прародина хора. Земята е безкрайно отдалечена в пространството и времето — всъщност тя е недосегаема. Скоро звездолетът ще си замине, всичко ще стане както преди. Те да си губят безплодно времето, щом искат, и нека си вървят час по-скоро! Днес той беше се размечтал съвсем като глупав „кжи“, и то не за първи път! Красотата, а не нещо необяснимо в тази вещица пречупва неговата воля... „Стига? Какво си мисли тая заложничка?! Достатъчно е да натисна сигналното копче... не, на морския нос стои дяволският звездолет и още един е повикан на помощ. Да я изпратя в града? Това едва ли е разумно. С извънредно острия си ум и със сатанинската си прелъстителност тя ще предизвика брожение на умовете. Ще заповядам на Таел да я откара в Хранилището на историята. Нека се рови в купищата документи, докато помощниците ѝ прекарат в града разрешения срок. Хранилището се намира в един стар храм, заобиколен с градина и стена, и «очите на властелина» заедно с Таел ще се погрижат тя да не напуща определеното ѝ място. Таел. ами ако и той бъде покорен от тая? Глупости, той е твърде жалък, за да си въобрази, че може да стане приятел на Родис. Впрочем нека и двамата бъдат следени. Нещо вече я е стреснало. Може би Таел? Щом тя заяви, че се отказват от филмопредаванията, значи земляните са започнали да разбират кой е господарят тук!“

Чойо Чагас протегна ръка към шкафчето, напипа тайната пружина и извади от изсочилото чекмедженце едно топче ароматно черно вещество. Сложи го в устата си и започна да го дъвче бавно, загледан в дълбочината на кристалната топка.

В същото време Фай Родис, недоволен намръщена, се разглеждаше в огледалото. Тя чувствуваше присъствието на тайни наблюдатели. Това постоянно надзъртане започваше да я дразни. Тя включи екранирането и помилва черния си СДФ като единствено близко и вярно същество.

„Стига съм си играла!“ Дрехата на махарани беше прибрана под капака на деветоножката. Фай Родис се обля с йонен душ, избавяйки се от усещането, че се е омърсила. Тя пак облече удобната рокля с възкъса широка пола и с облекчение се качи на подиума. Взе четката, постоя няколко минути, загледана във фигурата на жената — и остана крайно недоволна от работата си.

Прозвуча сигналът за повикване от „Тъмен пламък“.

— Изморена ли сте, Родис? — попита Гриф Рифт.

— Не, Просто съм недоволна от себе си. Всичко е тръгнало наопаки. Зле разбирам този живот и правя грешка подир грешка... О, не, нищо сериозно — успокой тя приятелите си, когато забележа тревога по лицата им.

— А при нас всичко е отлично — каза Ола Дез, — Преди един час за първи път се окъпахме в морето на Торманс. И представи си, всички изпитваме страшно чувство на неудовлетвореност, не знам защо.

— А аз най-накрая се сетих — каза Нея Холи, — тук съставът на солите и концентрацията им са различни в сравнение със Земята.

— Тогава и тормансианите не изпитват наслада от морето — каза Фай Родис, — нали и тяхната кръв като нашата е наследила състава на водата на земния световен океан. Те носят в кръвта си земното море и сигурно тъжат по него...

Късата среща се привърши. Без да постигне нормалното си вътрешно спокойствие, Родис пак се залови за картината. Тя нахвърли фигурата на силна знаеща жена, символизираща Мярата. Жената беше се надвесила над хората с протегнатата ръка, готова с едно движение да изтегли нагоре първия, който се добере до нея. По лицето ѝ се четеше същата убеденост в крайната победа, която притежаваше и Таел.

Неотдавна, когато видя новия вариант, Таел каза на Родис, че „Мярата“ е започнала да прилича на нея.

Родис работи почти цялата нощ, без да подозира колко скоро ще ѝ се наложи да напусне Градините на Цоам.

ГЛАВА ДЕСЕТА

СТРЕЛАТА НА АРИМАН

Чеди Даан още не беше свикнала с шума на тормансианската столица. Неочаквани звуци стигаха до малката ѝ стаичка на четвъртия етаж на една сграда в долния край на град Средище на Мъдростта. Построените от евтини звукопроводящи материали стени и тавани кънтяха под стъпките на живеещите на горния етаж хора. Чуваше се рязка нехармонична музика. Чеди се мъчеше да определи откъде идва този нестроен шум, за да разбере защо толкова шумят хората, които разбират, че поради лошото устройство на домовете си пречат на своите съседи. Цялата сграда резонираше, в ушите на човек непрекъснато се набиваха трополенето, скърцането, свиренето, вибрацията на водопроводните тръби в тънките стени.

Чеди разбра, че къщите са построени небрежно и не се е предвиждало в тях да живеят толкова много хора. Улицата също беше планирана без оглед на резонанса и се превръщаше в усилвател на шума. Всички нейни опити да се отпусне и да премине към вътрешно съзерцание не даваха резултат. Щом Чеди се абстрахираше от нестройния хор на звуците, внезапно се раздаваха кънтящи и резки удари. Оказа се, че се затръшват вратите на къщите или автомобилите. Обществено невъзпитаните тормансиани дори смятаха за проява на изисканост по-силното затръшване на вратите. На Чеди ѝ се хвърли в очи преди всичко това, че тормансианите абсолютно не умееха да се нагаждат към теснотията, в която живееха, и продължаваха да се държат така, като че ли вчера бяха напуснали просторните степи.

Чеди се приближи до прозореца, който гледаше към улицата. Тънките грапави стъкла разкривяваха контурите на срещуположната къща, която затуляше небето с мрачния си корпус. Зорките очи на Чеди забелязваха маранята от наситените с въглероден окис и олово газове, която излизаше от подземните тунели, предназначени за тежкия градски транспорт.

За пръв път не с въображението си, както на уроците по история, а с цялото си тяло Чеди усети теснотията, задуха и неудобството на един град, построен единствено за да може по-евтино да бъде изхранена и снабдена с необходимите неща безименната човешка маса — абстрактно количество консуматори на храна и вода.

Излишно беше да мисли за съсредоточаване и почивка, преди да се научи да се абстрахира от непрестанната какофония.

С дрехите също трябваше да свикне. Чеди накара всички мускули на тялото си да затреперят, масажирайки кожата си, която я сърбеше под дрехите. От върхното си облекло тя не можеше да се оплаче. Блузата със стоманен цвят с висока яка, пристегната в кръста с мек черен колан, и широкият панталон от същия плат се харесваха на Чеди. Но нея я накараха да облече и долни дрехи: абсолютно непознатия за жителката на Земята сутиен и една твърда поличка. Новите приятели на Чеди я уверяваха, че ако се покаже на улицата без тези странни приспособления, може да предизвика скандал.

Чеди се подчини и седеше полугола, докато домакинята и сестра ѝ се въртяха наоколо и дотъкмяваха дрехата. Още в Градините на Цоам пепелявата коса на Чеди беше се превърнала в смолисточерна остра грива, която момичетата от планетата Ян-Ях обичаха да носят или хаотично разчорлена, или оплетена на две стегнати къси плитки. Контактните лещи промениха цвета на очите ѝ. Сега, когато Чеди се доближеше до огледалото, оттам я гледеше чуждо и донякъде неприятно лице. Но двете жени не преставаха да ѝ се възхищават и да ѝ предсказват многобройни победи над мъжете. Тъкмо към това Чеди се стремеше най-малко от всичко. Дали ще изпълни бързо мисията си, зависеше от пълната ѝ свобода като наблюдател.

Приятелите на Таел доведоха Чеди тук през нощта. Улица „Хей-Гой“, тоест „Цветя на щастieto“, беше населена с „кжи“. Посрещнаха я млада тормансианска девойка и сестрата на домакинята, която живееше тук временно.

Трисричното име на тази млада жена се съкращаваше като Цасор. Тя беше се съгласила да стане придружителка на Чеди из град Средище на Мъдростта. За младите — и особено за красивите — момичета разходките из столицата на Ян-Ях през вечерните часове бяха опасни, да не говорим за нощта, когато и силните мъже не се показваха на улиците без крайна необходимост. Жените биваха

обиждани или нападани предимно от обхванати от полова психоза младоци. Красотата, вместо да бъде защита, само още повече привличаше младите бандити, както миризмата на кръв хищниците.

Верният синкав СДФ се настани с подвити крачета под кревата (тук спяха на високи легла от желязо или пластмаса) и бе закрит със спуснатата до пода кувертюра. Както обясниха на Чеди, това бе предпазна мярка, за да не бъдат заподозрени домакините, че са във връзка с жителка на Земята. Официално Чеди се водеше като гостенка на семейството на инженер от един огромен завод, а контактът на астронавката с простите, непросветени „кжи“ се смяташе за недопустим. Заради него домакините рискуваха да бъдат изгонени от столицата. Заплахата беше сериозна: навсякъде по планетата животът беше по-труден. Там хората получаваха за труда си по-малко и затова имаха по-малко пари за храна, за набавяне на необходимото и за удоволствия.

Обитателите на град Средище на Мъдростта и на още два-три грамадни града по крайбрежието на Екваториалното море бяха обект на завист за останалите, не толкова щастливи жители на Ян-Ях.

Чеди не можеше да проумее същината на това щастие, докато не разбра, че на планетата Ян-Ях богатството и бедността се измерват с количеството дребни вещи, притежавани от всекиго. Във всепланетен мащаб, в икономическите отчети, в съобщенията за успехите фигурираха само вещите и изцяло се изключваха духовните ценности. По-късно Чеди се убеди, че самоусъвършенствуването не беше главната задача на човечеството на Ян-Ях.

И в същото време домакините смайваха Чеди с веселата си непосредственост и с любовта си към скромните украшения на тяхното тясно жилище. Две-три цветя във ваза от просто стъкло вече ги хвърляха във възторг. Ако съумяваха да си набавят някоя евтина статуетка или чашка, тогава удоволствието траеше няколко дена. Във всяко жилище имаше екран на видеоприбор с мощен звукопредавател. И вечер, когато семейните хора, тоест живеещите на двойки заедно с децата си до възраст, отговаряща на началото на 1-я цикъл на Земята, се прибираха и съзерцаваха мътните малки плоски екрани, грохотът на звуковия съпровод разтърсваше стените, таваните и подовете на паянтовите сгради. Но техните обитатели се отнасяха към това с учудващо равнодушие. Сънят на младите беше здрав: те не

чувстваха никаква нужда от четене, размисъл, а още по-малко от медитация. Много голяма част от свободното им време отиваше за празни приказки, за разказване на слухове и клюки.

На улица „Цветя на щастието“ имаше училище — мрачна сграда от червени тухли посред повехнала изпотъпкана градинка. В училището занятията се водеха от сутрин до вечер. От време на време училищната градина и граничещата с нея част от улицата екваха от рев, дивашко свирене и писклив смях — момченцата и момиченцата лудуваха в интервалите между часовете. Още по-силен шум се вдигаше през вечерните часове: викове, трополене, ругатни и побоища — съвсем като кошмарен сън за хора, превърнати от зъл магьосник в маймуни.

Учениците живееха в една дълга сграда зад училището през целия период, докато тях, вече взетите от родителите им, ги подготвяха за разпределяне по професионалните училища и за сепарация на „джи“ и „кжи“. Чудовищната невъзпитаност на децата не смуцаваше никого. Дори възрастните смятаха едва ли не за позорно да се окаже помощ на болен или стар, да се прояви уважение към старостта, да се отстъпи в каквото и да било на друг човек. Чеди не може да разбере отведнъж, че вината за това се крие не в особената поквара на тормансианите, а в разпространените психологически комплекси за униженост и непълноценност. Нарастването на тези комплекси в света на абсолютната власт се движеше в двете посоки едновременно, като обхващаше все по-голям брой хора и завладяваше все по-силно всекиго поотделно.

Странното общество на планетата Ян-Ях като че ли изобщо не се замисляше над това, как да облекчи живота на всеки човек, да го направи по-спокоен, по-добър, по-щастлив. Всички най-добри умове се насочваха само към поевтиняването на производството, към увеличаване на броя на вещите — хората биваха принуждавани да ламтят за вещи и да умират от духовен глад още преди да е настъпила физическата им смърт.

Поради това възникваха много неудобства и от необмисленото строителство, и от небрежната технология, и от неквалифицираната работа. Младите „кжи“ получаваха само примитивна професионална сръчност — истинско майсторство не притежаваше никой. Неудобствата на живота предизвикваха милиони ненужни сблъсъци

между хората, в които всеки беше прав по своему, а вината се криеше в общественото устройство на планетата, принуждаващо хората да затъват до шия в ежедневни неприятности, за чието премахване никой нищо не правеше. Тормансианите не се ръководеха нито от морал, нито от религиозни правила, да не говорим за висша съзнателност. Изцяло липсваше постоянна, строга и разработена във всички аспекти система за възпитаване на хората като членове на обществото. Нищо не те възпираше в стихийния стремеж да направиш нещо напук на другите, да излееш унижението си върху своя съсед. Идиотските критични забележки, оплюването и публичното опозоряване в производството или в сферите на изкуството и науката пронизваха целия живот на планетата, стягаха го с отровния обръч на инферното. Очевидно занапред при същата система на управление щеше да има все по-малко доброжелателност и търпимост, все повече злоба, подигравки и гаври, присъщи по-скоро на стадо павиани, отколкото на едно технически развито човешко общество.

Преди повече от две хиляди години някои нации на Земята вярвали, че политическите програми, приложени в икономиката от тоталитарна власт, могат да променят хода на историята без предварителна подготовка на психологията на хората. Понеже не били способни да подобрят съдбата на народите, догматиците много силно влияели върху съдбите на отделните личности. Стрелата на Ариман се забивала право в целта, защото необоснованите промени нарушавали отколе постигнатата и скъпо платена устойчивост на обществото. Необходимото усредняване на социалните явления не се постигало. Напротив, засилвало се люшкането от една крайност към друга, без научен анализ и регистрация на щастието и благополучието на хората. Това беше главната беда на олигархическите режими и много нагледно проличаваше на Торманс.

Дефектите на социалното устройство на Торманс, както ги познаваше по-рано Чеди Даан, я поставяха в позицията на изолиран, макар и благосклонен наблюдател. Непосредственият допир с „дефектите“ започна още от първите дни от живота ѝ на улица „Цветя на щастието“ и оттогава усещанията на Чеди станаха съвсем други.

Изненадите започнаха още от първата им разходка с Цасор. Тормансианите вървяха срещу тях по улицата както им падне, без да се придържат към определена страна. По-силните нарочно пореха

тълпата, разблъскваха вървящите насреща им минувачи или ги караха да отскачат настрана и грубо отвърщаха на упреците. Навсякъде, където някакъв проход забавяше тълпата — пред портите на парковете, на входовете на увеселителните дворци и магазините (на Торманс, както и навсякъде, където съществуваше неравенство в разпределението, беше запазена паричната система на заплащане на труда за двете низши класи от обществото), на столовете и в транспорта, — здравите мъже и жени разблъскваха по-слабите си съграждани, стремейки се да минат първи. Чеди вече знаеше всичко това и независимо от тренираната си воля често усещаше, че едва съдържа възмущението си. Задължителният стремеж да задминеш, да изпревариш макар и с една минута другите хора можеше да се възприеме от незапознат с инферналната психология човек като болезнен идиотизъм.

Веднъж Цасор, пребледняла и изплашена, каза на Чеди, че са я повикали в местния Дом за събрания на „Среща със Змията“. Такива срещи се провеждаха във всеки район на града по два-три пъти годишно. Колкото и да се опитваше Цасор да обясни смисъла и предназначението на тези срещи, същината на въпроса си остана неразбираема за Чеди. В края на краищата Чеди реши, че това е древен култов обред, превърнат в обичай на нерелигиозните хора на съвременната Ян-Ях. Ужасът, който вдъхваше на Цасор тази покана или, по-точно, заповед, накара Чеди да заподозре нещо нередно и да настоя да отидат заедно при „Змията“.

Голямата, зле проветрена зала бързо се пълнеше с хора. Никой не обърна внимание на седналите на средния ред Цасор и Чеди. Събралите се седяха в нервно очакване. От вълнение по мургавите бузи на едни избиваше руменина, други, напротив, изпъкваша с жълтата бледост на лицата си. Някои ходеха развълнувано нагоре-надолу по широките пътеки между редиците, навели глави и шепнейки нещо, но не стихотворения, както помисли отначало Чеди. Тормансианите изобщо много рядко декламираха на глас стихотворения, защото се стесняваха от изразените в поезията чувства. Най-вероятно беше, че си мърморят някакви научени наизуст формули или правила.

Залата побираше близо хиляда „кжи“, тоест хора, не по-възрастни от двайсет и пет години по местното изчисляване на

възрастта.

Четири удара на гонг изпълниха залата с вибриращия кънтеж на медта. Събралите се замръзнаха в напрегнати пози, изправили гърбове и вперили очи в подиума на малката сцена, към която отиваха, стеснявайки се, линиите по стените, тавана и пода,

От тъмния коридор зад осветената сцена се дотърколи кубично възвишение, изрисувано с преплитащи се черни и жълти ивици. На него стоеше „змиеносец“ с дълга черна дреха, който държеше в ръката си малък фонопредавател.

— Настана денят на срещата! — кресна той така, че гръмна цялата зала и Чеди забеляза как треперят пръстите на Цасор. Тя взе истиналите ръце на момичето в своите спокойни и топли длани и ги стисна, внушавайки на тормансианката душевно спокойствие. Цасор престана да трепери и благодари на Чеди с поглед.

— Днес властелините на великия и славен народ на Ян-Ях — „змиеносецът“ се поклони — ви проверяват чрез непреодолимото знание на Змията. Онези, които се спотаят и сведат очи, са тайни врагове на планетата. Онези пък, които не могат да повторят химна на предаността и послушанието, са явни врагове на планетата. А онези, които се осмелят да противопоставят волята си на волята на Змията, безусловно подлежат на разпит от помощниците на Ян-Гао-Юар!

Цасор трепна и съвсем тихичко помоли Чеди да подържи ръката ѝ, защото сега ще започне най-страшното. Поддавайки се на внезапна интуиция, Чеди накара Цасор да изпадне в каталептично състояние. И тъкмо навреме!

На възвишението вместо изчезналия „змиеносец“ се появи полупрозрачно кълбо. Шарките от вълнисти линии, които се преливаха при въртенето на кълбото, блестяха. В съответствие с препускането на многоцветните вълни вибрираше и повишаваше тоналността си мощен звук. Кълбото въртеше вертикален стълб от дъгоцветна светлина и действуваше хипнотично на събралите се. Чеди трябваше да напрегне цялата си воля, за да остане безпристрастен наблюдател. Звукът секна. На възвишението с мудност, целяща да предизвика ефект, се надигна, размотавайки грамадните си пръстени, една гигантска червена метална змия. В зиналата ѝ уста блещукаше ален огън, а в страничните издатини на сплесканата глава злобно светеха виолетови очи. Лампите в залата угаснаха. Змията започна да върти глава на всички страни и да

прокарва лъчите на очите си по редиците насядали тормансиани. Чеди кръстоса поглед с металната гадина и почувствува удар — за миг съзнанието ѝ се размъти. Обзе я слабост, която плъзна от краката нагоре към сърцето. Само силната нервна система, закалена чрез специално обучение, помогна на астронавката да запази психическата си независимост. Змията се наведе по-ниско и започна да се люлее, като почти докосваше с глава, първия ред. В такт с нея се залюшкаха насам-натам и седналите в залата освен вцепенената Цасор и непокорената Чеди.

Когато забеляза, че „змиеносецът“ стои в ъгъла на сцената и зорко наблюдава публиката, Чеди притисна до себе си своята спътничка и започна да се люшка заедно с нея.

Змията издаде проточен вопъл и той веднага бе подет от хилядата тормансиани. Те запяха тържествен и провлечен химн, възхвалявайки владетелите на планетата и своя щастлив живот, освободен от заплахата на глада. Докато гледаше лишените от мисъл лица и зиналите уста, Чеди се смая от безкрайната глупост на това, което ставаше. След като се позамисли, тя разбра, че намиращите се в хипнотичен транс хора независимо от волята си здраво затвърдяват в своето подсъзнание смисъла на песента, който ще води борба с всяко противно мнение, както вътрешно, така и дошло отвън, под влиянието на други хора или на книги.

Но страшната метална змия беше само обикновена машина. Истинските господари на съдбините на „кжи“ се намираха на заден план, Чеди се заплесна и забрави, че трябва да отваря уста заедно с всички и да се преструва, че пее. Пръстът на „змиеносеца“ я посочи. Отзад се появи набитата фигура на един „лилав“ страж, чиято изключителна тъпота не можеше да бъде пробита дори от хипнозата на червената змия. Той сложи ръка на рамото ѝ, но Чеди извади картата-„пропуск“. „Лилавият“ отскочи с нисък поклон и се затича в тръс към „змиеносеца“. Те си размениха няколко фрази, заглушени от рева на тълпата. Сановникът разпери ръце, красноречиво изразявайки яда си. Чеди вече не трябваше да играе роля. Тя седеше неподвижно и се оглеждаше наоколо. Възбудата на тормансианите растеше. Неколцина мъже изтичаха по пътеката между предния ред столове и сцената. Там те паднаха на колене и започнаха да викат нещо неразбираемо. Моментално четирима „лилави“ ги изведоха наляво, през една врата,

скрита зад драпериите. Две жени запълзяха по колена, след тях няколко мъже... „Змиеносецът“ ръководеше „лилавите“ като изкусен диригент. С недоловим жест той нареди на стражите да измъкнат от креслата двама мъже и една жена. Хванатите се дърпаха, обръщаха се, казваха нещо, което не се чуваше в общия шум. Стражите грубо и безцеремонно мъкнеха хората към тъмния коридор зад сцената.

Люшканията на змийското тяло намалиха амплитудата си, движенията му се забавиха и най-сетне змията застина, устремила нагоре триъгълната си глава, очите ѝ угаснаха. Хората млъкнаха и започнаха да се озъртат в недоумение, съвсем като стреснати насън. „Те не помнят какво е станало!“ — досети се Чеди. Те са се научили да крият чувствата си на общите събрания, които постоянно се уреждат на работните им места. Там, както бяха разказвали на Чеди, от „кжи“ се изисквало публично да одобряват и възхваляват мъдростта на олигархията. Вековната практика беше приучила хората да не придават никакво значение на тези изисквания и да се подчиняват само външно. Тогава олигарсите намерили нови методи да се вмъкнат в психиката и да разкриват тайните мисли.

Чеди събуди скришно Цасор.

— Не ми говорете и не се приближавайте до мен! — прошепна астронавката. — Те знаят коя съм. Вървете си в къщи, аз ще намеря пътя сама.

Още замаяната Цасор ѝ намигна с разбиране.

Чеди стана бавно и излезе, вдишвайки с удоволствие прохладния въздух след задухата. Тя се спря до една тънка колона с квадратно сечение, направена от евтин изкуствен камък, и продължи да си мисли за сцената на всеобщо покаяние под хипноза. Внезапно тя почувствува върху себе си настойчив поглед, обърна се и се оказа лице срещу лице с един „кжи“ с атлетическо телосложение, облечен със зелена дреха. За ръкава му беше пришита емблема във вид на стиснат юмрук. Една малка група хора измежду „кжи“ достигаше до трийсет и дори повече години. Това бяха така наречените „спортни образци“ — професионални играчи и борци, които не се занимаваха с нищо друго освен с мускулни тренировки и забавляваха огромните тълпи по стадионите със зрелища, приличащи по-скоро на масови сбивания.

Спортният „образец“ я гледаше упорито и безцеремонно, както и много други мъже, които Чеди беше срещала тук. Още в Градините на

Цоам тя беше свикнала с навика на жителите на Ян-Ях да събличат с поглед. На Земята в голотата, в естествения вид на човека, никой не намираше нищо особено, поне нищо възбуждащо, а още по-малко срамно. Разбира се, всеки трябваше да бъде чист и да не заема неестетични пози, на което хората биваха приучвани още от първата година на своя живот. Подобни похотливи мъжки погледи можеха да предизвикат у жителките на Земята само неприятно чувство, като погледите на луди.

„Образецът“ попита:

— Отдалеч ли си пристигнала? Отскоро ли си тук? Сигурно си от опасното полукълбо?

— Как можавте... — Чеди се сепна — можа да познаеш?

Тормансианинът се усмихна доволно.

— Разправят, че там имало хубави гаджета, а ти... — той щракна с пръсти, — ходиш сама, макар да си по-хубава от всички. — Непознатият кимна към слизащите по стъпалата. — Аз се казвам Шот Ка-Шек, съкратено — Шотшек.

— А аз — Че Ди-Зем или Чезем — в същия тон му отговори Чеди.

— Чудно име. Впрочем вие там, в опасното, сте някак особени.

— Ти бил ли си у нас?

— Не — за облекчение на Чеди призна тормансианинът.

— А ти на кого си?

— Не разбрах.

— Ами принадлежиш ли на някой мъж, или не? — разсмя се Шотшек, когато видя недоумението на Чеди. — Взема ли те някой?

— Не, никой! — досети се Чеди и започна да се ругае мислено за тъпотата си.

— Ела с мен в Прозореца на живота.

Тормансианите наричаха така големите помещения за гледане на филми и артистични изпълнения.

— Добре, да отидем — отговори му Чеди. — Ами ако имах мъж?

— Щях да го повикам настрана и щяхме да си поприказваме с него. — Шотшек вдигна рамене пренебрежително. Стана ясно, че „преговорите“ от този род винаги са завършвали успешно за него.

Шотшек сграбчи ръката на Чеди. Те тръгнаха към сивата кутия на най-близкия Прозорец на живота.

Задухата в него напомняше Дома за събрания. Седалките бяха още по-тесни. В горещата стая сияеше искрящ грамаден екран. Техниката на Ян-Ях позволяваше да се създават правдоподобни илюзии, които грабваха зрителите с пъстроцветната си лъжа. Чеди още от звездолета беше видяла много филми и този малко се различаваше от тях. Макар че планетата Ян-Ях много отдавна беше се превърнала в единна държава, действието ставаше през една от миналите войни. Героите действаха с цялата хитрост и жестокост на древните времена. Убийствата и измамите се нижеха едни подир други. Красиви жени възнаграждаваха героите в леглата си или ги подлагаха на нечувани унижения. Едно от главните действащи лица беше жена. В хода на действието тя убиваше и изтезаваше хора.

Лудо надпрепускане с ездитни животни, преследване с громолещи механизми, плен, бягство, пак плен и бягство. Действието се развиваше по изпитания психологически шаблон. Когато героинята се озова в леглото, едва прикрита с одеялото (тормансианското табу относно някои части на тялото), с голия, но заснет откъм гърба герой, Чеди почувствува как горещите и влажни ръце на Шотшек я сграбчиха за гърдата и коляното. Съжалявайки, задето не притежава закалката и психическата сила на Фай Родис, Чеди направи опит да се отдръпне. Тормансианинът я държеше здраво. Тъй като не искаше да отвърща с насилие, Чеди рязко издаде лакътя си като клин, изскубна се, стана и тръгна към изхода, придружена от сърдитите подвиквания на онези, на които пречеше да гледат. Шотшек я настигна на пътеката, водеща към голямата улица.

— Защо ме обиди? Какво лошо направих?

Чеди го гледаше спокойно, дори тъжно, пресмятайки как да излезе от създалото се положение, без да разкрива своето инкогнито.

— Ние не постъпваме така — тихо каза тя, — щом ще се прегръщаме от първия час на познанството ни, какво ще правим през втория?

Шотшек се изсмя злобно.

— Сякаш не знаеш! На колко си години?

— На двайсет — излъга го Чеди.

— Още повече! А аз мислех, че си на седемнайсет... ела!

— Къде?

— У дома. Имам стая с изглед към канала. Ще купя вино и динат и ще ни бъде добре. — И Шотшек пак прегърна здраво Чеди.

Тя мълком се изтръгна от ръцете му и побърза да излезе на улицата. Минувачите не смутиха преследвача. Той настигна Чеди, дръпна я грубо за ръката и я накара да се обърне с лице към него.

— Защо дойде с мен? — ядосано я попита той.

— Не мислех, че така ще стане, извинявайте!

— Няма „извинявайте“! Ела, добре ще прекараме. Или не ме харесваш? Ела, няма да съжаляваш!

Чеди направи крачка настрана и тогава Шотшек я удари с длан по лицето. Ударът не беше особено болезнен или зашеметяващ. По време на тренировки Чеди беше получавала и много по-силни. Но за пръв път земното момиче от ЕСР бе ударено със специалното намерение да го унижат, да му нанесат обида. По-скоро учудена, отколкото възмутена, Чеди се обърна към многобройните хора, които бързаха покрай тях. Те гледаха с безразличие или боязън как силният мъж бие момичето. Никой не се намеси дори когато Чеди получи втори, по-силен удар.

„Достатъчно!“ — реши астронавката и изчезна. Психологическата игра на изчезване е известна на всяко дете на Земята и се състои в умението да отвлечеш вниманието на съперника си и да го съсредоточиш върху нещо странично, да се промъкнеш безшумно зад гърба му и да не излизаш от сектора на невидимостта. Това можеше да се прави само на открито място, ако предугаждаш всички ходове на „противника“.

Шотшек се озърташе, вбесен и учуден, докато Чеди не се появи в полезрението му.

— Пипнах ли те?! Няма да ми се изплъзнеш! — кресна тормансианинът и вдигна юмрук.

Чеди се наведе мълниеносно и му нанесе парализиращи удари в два нервни възела. Шотшек рухна в краката ѝ. Той се гърчеше, правеше опити да застане на непослушните си крака и гледаше Чеди с безкрайно учудване. Тя го завлече до стената, за да може той да се подпре с гръб на нея, докато му мине вцепеняването. Една компания от момчета и момичета се спря край тях. Те безцеремонно сочеха с пръсти поваления Шотшек, смееха се и подхвърляха обидни забележки. Чеди за пръв път се сблъскваше с навика на хората от Ян-

Ях да осмиват грубо всичко, което не разбират, да се подиграват с нещастieto на собствените си съграждани. Чеди се засрами. Тя бързо тръгна надолу по улицата. В ушите ѝ продължаваше да звучи нахалният смях, а пред очите ѝ още стояха изумените очи на Шотшек. Завладя я странно, ново чувство. То приличаше на тъгата и притискаше сърцето ѝ. Но тъгата носеше със себе си усещане за откъсване от света, а сега Чеди сякаш беше се заплела в мрежите на неопределена вина. Тя още не разбираше, че изпитва съжаление — едно древно чувство, сега толкова малко познато на хората на Земята. Състраданието, съчувствието, желанието да помогне бяха характерни за човека от Ерата на срещналите се ръце. Но съжалението, което се ражда от безсилието да отблъснеш бедата, се оказа нещо ново за Чеди Даан и я накара тревожно да започне да анализира своето поведение. Недоволна от себе си, тя се стараше да открие грешката, без да подозира, че двамата ѝ другари — Евиза и Вир — също се спъваха мъчително при първите крачки от своя живот в столицата.

Чеди бързаше да се прибере в къщи, за да не би да направи в отсъствието на Цасор още някоя глупост. Срещайки смаяните погледи на минувачите, тя не подозираше колко се различава от обитателите на Ян-Ях с осанката си — с високо вдигнатата глава и гордо изпъкващата гръд. Мъжете свиреха силно подир нея, изразявайки възхищението си. Жените се обръщаха с негодувание и я наричаха безсрамница. Чеди не се досещаше, че това е само опит да се изтъкнат, опозорявайки красивата конкурентка. Чеди усещаше като физически измерима тежест обикновената за Торманс недоброжелателност на всички спрямо всички. Тя въздъхна с облекчение, когато прекрачи прага на малката квартирка. Изведнъж ѝ станаха близки чувствата на хората от древността, които се укривали в жилищата си от външния живот. Сега ѝ хареса дори учудилото я отначало безредие в жилището, навикът на тормансианите да разхвърлят нещата си, създавайки хаос от дрехи, измачкани брошури (тук четяха печатни издания), опаковки от храни и козметически принадлежности.

Цасор се зарадва на връщането на гостенката, защото неочаквано беше си спомнила, че я е оставила без пари. Тя веднага принуди Чеди да вземе няколко изтрити пластмасови квадратчета с йероглифи и кодови знаци. Чеди отново се учуди на небрежната щедрост на „джи“, които изобщо не пазеха нито своята, нито чуждата собственост. Те не

се опитваха да пестят парите, както е било прието едно време на Земята. Чеди едва по-късно разбра, че в краткото съществуване на „кжи“, изцяло зависещо от произвола на управниците, които всеки момент можеха да ги лишат от всичко, дори от живота, липсва бъдещето. Нямаше смисъл да се пестят парите, да се пазят вещите... Дори децата не радваха хората без бъдеще. Непрекъснато се водеше глуха борба между жените, които не искаха да раждат, и държавата, която забраняваше средствата срещу забременяване и абортите. За да повишат падащата раждаемост, неотдавна властелините бяха удостоили майките с известни привилегии. Възникналата заплаха от намаляване на числеността на хората бе толкова осезаема, че властелините бяха започнали да се тревожат: покорните тълпи са опората на олигархията.

Чеди послушно прие парите и разказа на Цасор приключенията си. Тормансианката много се изплаши.

— Това е опасно! Да оскърбиш мъж! Ти още не ги знаеш колко са отмъстителни! Аз знам, той ти завижда, мъжете са много завистливи... както и жените — добави след кратка пауза Цасор. Чеди не може да разбере веднага за какво трябва да й завижда Шотшек и едва много по-късно проумя, че пак завистта заради богатството, този път не материално, а духовно, беше възбудила тази омраза, особено силна, защото този род богатство беше съвсем недостъпен за хората от типа на Шотшек.

— Само че той ме оскърби!

— Това няма значение. За мъжете не е важно какво чувствуваме ние, жените. Важното е тяхната гордост да бъде удовлетворена. И винаги виновните сме ние... Интересно, как ли е на Земята?

Чеди започна да разказва за действителното равенство на жените и мъжете в комунистическото общество на Земята. За любовта, отделена и независима от всички други работи, за изпълненото с гордост и щастие майчинство, когато всяка майка ражда детето не за себе си и не като неизбежна разплата за миговете на страст, а слага този скъпоценен дар върху протегнатите ръце на цялото общество. Много отдавна през ЕРС и при зараждането на комунистическото общество привържениците на капитализма се надсмивали над етиката на свободата на брака и колективното възпитаване на децата, без да

подозират колко е важно то за бъдещето и без да разбират на колко високо равнище трябва да се решават подобни въпроси.

Цасор слушаше като омагьосана и Чеди ѝ се радваше. С ежедневната си дреха тормансианката приличаше на момче. Широкият колан, който поддържаше панталона от груба тъкан, лежеше косо върху тесните ѝ бедра, а под него беше натъпкана синя риза с дълбок разрез на разкопчаната яка и с навити ръкави. Острата, дълга до раменете коса беше разделена от небрежен път и падаше върху тревожните очи и веждите със страдалческа извивка. Отворените устни на голямата уста говореха за пределно внимание. Цасор беше се облегла на рамката на вратата, пречупила тънката си снага и скръстила ръце.

Поддавайки се на внезапното чувство (тя не започна да се бори с него или да се мъчи да го разбере), Чеди прегърна Цасор и замилва с майчинска нежност косата и бузите ѝ. Тормансианката трепна и се притисна към Чеди, която ѝ каза няколко нежни думи на земен език. Момичето скри горещото си чело на гърдите на Чеди, сякаш тя ѝ беше майка, макар че разликата във възрастта им съвсем не бе голяма.

Те стояха прегърнати, докато не премина мимолетният здрач на планетата Ян-Ях. В тихата стаичка отведнъж настана мрак — уличното осветление беше твърде оскъдно. Цасор се отдръпна от Чеди и засрамена запали лампата. За да скрие смущението си, тя започна да си тананика и Чеди поразена от музикалната прозрачност и тъгата на нейните песни, които никак не приличаха на песните, които беше чула по улиците или на местата за развлечения, с техните груби ритми, резки дисонанси и креслив начин на изпълнение. Цасор и поясни, че сановниците порицават меланхоличните песни на младежта, смятайки без основание, че те понижават и без това ниския тонус на живота. А старинните песни, харесвани от по-старото поколение „джи“, съдържат излишни спомени за миналото и също пораждат тъга. Затова за общопланетните предавания властите одобряват само бодрите, възхвалителни и, разбира се, бездарни песни. Сега Чеди започна да разбира защо тормансианите пеят толкова малко. На нея самата непрекъснато ѝ се искаше да пее, но навън се страхуваше да не привлече вниманието на тълпата, а в къщи — на съседите. Чеди си спомни колко се стесняват хората на Ян-Ях да проявяват нежност,

любов и уважение. Тя реши, че Цасор трябва да види другите земяни. Същата вечер Чеди очакваше среща с Родис по СДФ.

Те се промъкнаха в стаичката на Чеди, без да палят лампата, затулиха грижливо прозореца и чак тогава издърпаха изпод кревата сребристосинкавия СДФ. Щом Чеди завъртя диска върху гривната, сигналът светна, деветоножката забръмча и се изправи на лапичките си. Тя изплаши малко Цасор, която беше я помислила за живо същество.

Когато лъчът-носител бе насочен по известните координати, Фай Родис не се оказа там. Развълнуваната Чеди не видя веднага немите сигнали, тичащи по стената, върху която се фокусираше СДФ. Най-сетне тя забеляза веригата от движещи се кръгчета и разбра, че Родис е напуснала Градините на Цоам и е оставила там малък индикатор, който се включва от лъча на СДФ,

Разтревожена, тя се опита да повика Евиза или Вир Норин. Мина се цял час, докато на екрана най-сетне се появи Евиза, облечена във вечерна, силно деколтирана и прилепнала рокля. Платът с аметистов цвят подчертаваше нейните топазови, раздалечени очи и яркочервените ѝ устни.

Евиза Танет успокои Чеди: Фай Родис е напуснала Градините на Цоам и сега живее в стария Храм на времето, разположен във високата част на града и превърнат в хранилище на древни книги. Евиза живееше до Централната болница и свободно можеше да се свързва с Родис. Чеди и Евиза се споразумяха, че ще се срещнат четири дена покъсно, след като Евиза присъствува на междуградската лекарска конференция.

— Елате от сутринта, Чеди — каза Евиза, — ще обядваме в стола на болницата. Между другото, къде се храните вие?

— Където ме свари времето в моето скитане из града, в първия срещнат стол.

— Трябва да си изберете постоянен стол, такъв, където хранят най-добре.

— Навсякъде е еднакво лошо. „Кжи“ не обичат работата си в столовете. Цасор казва, че те, как беше... крадат. Вземат за себе си най-хубавото.

— Защо?

— За да го изядат лично, да го занесат на семействата си или да го разменят срещу квадратчета... пари. Затова не им е вкусна храната!

— Струва ми се, че вашата приятелка не е права. Тук, на Торманс, хората са толкова наплашени от Века на глада, че се стараят да произведат колкото може повече храна от всеки продукт, добавяйки в нея негодни за ядене вещества. По такъв начин те развалят натуралното мляко, масло, хляба и дори водата. Естествено, такава храна не може да бъде вкусна, а често пъти тя е направо вредна. Оттук идва грамадното количество болести на черния дроб и червата.

— Ето защо тукашната вода не била вкусна. И я разливат без полза. Не е ли по-добре да я изразходват по-пестеливо, но да я правят по-вкусна? — каза Чеди.

— Тук на всяка крачка се срещат неща, които противоречат на здравия разум. Вечер те включват с все сила телеекраните, музиката гърми; дерат си гърлата специалните възхвалители; показват филми, хроника на събитията, убийствени спортни зрелища, а хората си гледат работата, разговарят за съвсем други неща, стремейки се да надвикат предавателите.

Евиза погледна въпросително Чеди, но тя не намери обяснение.

Нима можеха да бъдат разбрани действията, произтичащи от чудовищен егоизъм: грубост в отношенията, небрежност в работата и говора, стремеж да тровиш и без това горчивия живот на ближния си? Шофьорите на тромавите транспортни средства смятаха например за доблест да профучат нощем по улиците с шум и грохот. И тук принципът на безчовечното поевтиняване превръщаше машините в смрадливи чудовища, изригващи димна отрова и измъчващи слуха.

— Не се притеснявайте, Чеди! — каза Евиза от екрана на СДФ.
— Ние не плащаме чак толкова скъпо, казано с думите на тормансианите, за да видим с очите си такова невероятно общество. Родис казва, че точно така си е представяла ЕРС на Земята!

— Тогава какво невероятно има тук? То е само печално, като си помисли човек за излишните изпитания и жертви на нашите общи прадеди, които вече са минали през всичко това...

— Дръжте се, Чеди! Предстоят ни още много изпитания. Всеки ден тук непременно се случва нещо неприятно и аз не бих искала да живея дълго на Торманс — призна си Евиза.

Чеди чу зад стената гласовете на прибиращите се стопани и се сбогува с Евиза, СДФ сам се напъха под кревата. Чеди спусна одеялото и срещна погледа на Цасор. Тормансианката стоеше със скръстени ръце, страните ѝ пламтяха, а в очите ѝ се виждаха сълзи.

— Могъща Змийо, колко прекрасна е Евиза! — каза тя. — Чак примирам като едно време, когато ми разправяха приказки.

— Какво особено има в нея? — усмихна се Чеди.

— Всичко! И ти си хубава, но тя!... Само че защо е толкова сурова, защо в нея има малко любов и състрадание?

— Цасор! Как можа да откриеш толкова пороци в Евиза? На Земята няма такива хора.

— А, не! Макар че — момичето се позамисли — отначало и ти ми се стори същата. Може би и тя е друга? Но е страхотно красива! — Цасор избърса неканените сълзи и се измъкна от стаичката.

Чеди остана неподвижна, мислейки за трогателната безпомощност на децата и жените на Торманс. Развълнуваното двегодишно дребосъче, което чупи ръчичките си в смущение и очакване, девойката, цялата тръпнеща от първата грубост в нейната любов, жената, която се чуди какво да направи, за да угоди на злобния си възлюблен.

Навсякъде сълзи, трепет, страх и пак сълзи — такава е съдбата на жената на Торманс, кротката и търпелива труженица, която се бори в домашния си живот с комплекса за униженост. Мъжът беше господар и тиранин. Остра болка пронизваше Чеди, но диалектическото мислене ѝ напомняше, че кротостта и търпението възпитават грубост и невежество. В примитивните общества и през Тъмните векове на Земята мъжете се страхували от жените с развит интелект, от умението им да използват оръжието на своя пол. Първобитният страх карал мъжете да измислят специални ограничения за тях. За да се предпазят от „чародейските“ свойства на жената, мъжете я държали на ниско равнище на умственото развитие, изтощавали я с тежка работа. Освен това всички тормансиани бяха обзети от един общ страх, присъщ на хората от урбанистичното общество — страха да останат без работа, тоест без храна, вода и покрив, — защото хората не знаеха как другояче могат да получат всичко това освен от ръцете на държавата.

Жестокостта на държавния олигархически капитализъм неизбежно прави чувствата на хората и тяхното възприемане на света

дребнави, повърхностни, непостоянни. Създава се почва за целенасоченото зло — за Стрелата на Ариман като процес, присъщ тъкмо на тази структура на обществото. Там, където хората са си казали: „Нищо не може да се направи“ — знайте, че Стрелата на Ариман ще поразии всичко най-хубаво в техния живот.

За пръв път Чеди се упрекна за самонадеяността, с която беше се заловила да изучава социологията на такава планета. На нея не й достигаше непоколебимата увереност на Евиза и задълбочеността на Фай Родис.

А в този миг Евиза Танет обмисляше речта си пред конференцията. Как, без да ги обижда, без да събуди в тях чувство на унижение, да разкаже на лекарите на Торманс за гигантската сила на земната медицина в сравнение с поразителната бедност на тяхната наука?

Тя вече беше виждала лекарите — мъченици и герои, които работеха денонощно, без да щадят сили, бореха се с мизерията на болниците, с невежеството и грубостта на низшия персонал, който мразеше и проклинаше своята зле платена, мръсна и позорна работа. По-голямата част от болните бяха „джи“, а низшият персонал — „кжи“. Тези различни класови групи се отнасяха една към друга с омраза и положението на болните ставаше трагично. Обикновено близките полагаха всички усилия, за да помогнат на болните да преодолеят болестите си в къщи. С хирургията това беше невъзможно — на Евиза дълго й се присънваха задушните, препълнени стаи за следоперационни болни с тяхната специфична миризма и прекъсваха нейните мечти и спомени за Земята.

Евиза беше намерила подслон у инженери от класата на „джи“, хора, които стояха по-горе на йерархическата стълба.

Затова и стаята, и креватът й бяха малко по-просторни, отколкото на Чеди. Всяко стъпало в йерархията на Торманс се изразяваше в някакво дребно предимство — в размерите на квартирата, в по-доброто хранене. Евиза с учудване наблюдаваше с каква настървеност се борят хората за тези нищожни привилегии. Те се стараеха най-вече да се доберат до висшия сановнически слой, да станат „змиеносци“, където привилегиите нарастваха до максимум. В действие се пуцаха и лъжата, и клеветата, и доносите. Подкупите, робското усърдие и зверската омраза към конкурентите — Стрелата на Ариман вилнееше,

помитайки по пътя си порядъчните и честни хора, умножавайки негодниците сред „змиеносците“...

В деня на конференцията, бодра и цветуща, тя влезе в служебното помещение на Централната болница. През камерата за облъчване и дезинфекционния коридор тя стигна до малкия хол и там се спря, за да се погледне в огледалото. През откренатата врата на съседната пушалня се дочуваха високи гласове. Разговарящите не се стесняваха. Евиза разбра, че става дума за нея. Събралите се за ритуала на пушенето млади лекари изразяваха един през друг възхищението си от гостенката в такава форма, че Евиза не знаеше да се смее ли, или да негодува.

— Тръпки ме побиват, когато мине край мен — чуваше се един висок тенор, — жълтите ѝ очища сияят, гърдите ѝ ще скъсат роклята, краката ѝ, ох, какви крака!...

Евиза влезе внезапно в пушалнята. Тримата млади лекари, които димяха с лулите си, я поздравиха. Евиза ги погледна със засмени очи и те разбраха, че е чула ако не всичко, то доста.

Те смутено се повлякоха подир Евиза, загасвайки набързо лулите си, а тя придаде на своята походка характера на еротичен танц, за да „накаже“ младежите за грубата еротика на разговора. Развълнуваното дишане отзад свидетелствуваше за успеха на нейната дяволия.

Величественият главен лекар на болницата, с постоянното облекло на медиците на Ян-Ях — яркожълта престилка с черен колан и пак такава жълто меко кепе, с очила, щом видя Евиза, разтегли в усмивка тънките си, неприятни устни на хитър и вечно недоволен човек. Зорките му, присвити очи бързо огледаха нейния тоалет, който изглеждаше ярък поради пълното му съответствие с фигурата, настроението и гордото лице на неговата собственичка.

— Елате в моята кола! — и без да дочака съгласието ѝ, главният лекар помъкна гостенката към страничния изход, където го чакаше дълъг и тесен транспортен механизъм.

Конференцията трябваше да се проведе в един дворец извън града и колата стигна дотам по стръмен път, изпреварвайки мнозина пешеходци. На едно място Евиза забеляза стара „джи“ с тежка кутия на рамената и неволно направи жест, за да спре колата. Но шофьорът дори не намали скоростта. В отговор на учудения поглед на Евиза главният лекар само се намръщи. Те спряха пред сграда с извехтели

архитектурни украшения от грамадни каменни цветя. Високата стена бе порутена тук-таме, а триетажната куличка над портата бе разрушена. Но градината, която заобикаляше зданието, изглеждаше гъста и свежа, без признаците за увяхване, които личаха в съхнещите паркове и градини в самия град.

— Аз забелязах колко ви учуди, че не взехме старицата в колата — започна главният лекар, гледайки под око вървящата до него Евиза.

— Проницателен сте.

— Ние не бива да сме прекалено добри — каза тормансианинът сякаш за свое оправдание. — Първо, можем да се заразим, второ, трябва да пазим колата, трето...

Евиза го спря с жест.

— Може да не ми обяснявате. Вие мислите преди всичко за себе си, пазите колата — това примитивно изделие от желязо и пластмаса — повече, отколкото човека. Всичко това е естествено за едно общество, в което животът на малцинството се крепи върху смъртта на мнозинството. Само че защо вие сте се посветили на медицината? Има ли смисъл да лекувате хората при леката смърт и бързия оборот на поколенията?

— Вие грешите! „Джи“ са най-ценната част от населението. Наш дълг е да ги лекуваме с всички средства, да ги изтръгваме от смъртта. Естествено, идеално би било, ако можехме да запазваме само мозъка, като го отделяме от остарялото тяло.

— Нашите прадеди са допускали същата грешка, смятайки мозъка и психиката за нещо отделно от тялото, нещо, което е независимо от природата като цяло. Намирали се хора, които твърдели, че целият свят е само производна от човешките представи за него. Тук са корените на много биологически грешки. Мозъкът и психиката не се създават сами по себе си. Структурата и действието им са производни на обществото, времето, сбора от знанията през периода на оформянето на индивида. Единствено посредством непрекъснатото абсорбиране на нови впечатления, знания и усещания мозъкът на емоционалните и паметливи хора преодолява закономерната консервативност — и то само донякъде. Трийсет години след кулминацията в дейността си и най-великият учен ще стане консерватор, безнадеждно ще изостане от епохата си. И сам няма да

разбере това, защото мозъкът му е настроен съзвучно със света, който е останал назад, отишъл в миналото.

— Но нали могат да се моделират и натрупват нови условия?...

— Докато ги моделирате, още повече ще се раздалечат кондицията на мозъка и условията на средата. Ноосферата, тоест психическото обкръжение на човека, се променя несравнимо по-бързо от биологичната трансформация.

— Ние не сме теоретизирали, а сме се борили със смъртта, откривайки чрез опити нови възможности за продължаване на живота.

— И сте прибавили към колосалния списък на престъпленията към природата и човека още милиони мъченици. На всичко отгоре много открития са причинили на хората повече вреда, отколкото полза, защото научили политическите бандити — фашистите — да пречупват човека психически, да го превръщат в покорно говедо. Ако сложим в сметката всички измъчвани до смърт през време на опитите животни и изтерзаните от операциите ви болни, ще трябва строго да осъдим вашия емпиризъм. В историята на нашата медицина и биология също е имало позорни периоди на незачитане на живота. Всеки ученик е можел да реже жива жаба, а полуграмотните студенти — куче или котка. Тук е много важна мярата. Ако прескочи границата, лекарят ще стане касапин или отровител, ученият — убиец. Ако ли пък не достигнат нужната граница, лекарите се превръщат във фантазори или неграмотни службаша. Но най-опасни от всички са фанатиците, които са готови да накълцат човека, да не говорим за животните, само и само за да осъществят нечувана операция, да заменят незаменимото, без да разбират, че човекът не е механизъм, сглобен от стандартни запасни части, че сърцето не е само помпа, а мозъкът не е целият човек. На времето този подход е нанесъл големи щети у нас и аз виждам, че той процъфтява на вашата планета. Вие експериментирате с животните наслуки и забравяте, че само най-крайната необходимост може да оправдае донякъде мъченията на висшите животни, които са способни да страдат не по-малко от човека. Също така безпомощни са и вашите „пациенти“ в болниците. Аз видях изследователските лаборатории на три столични института. Събраното в тях страдание не може да оправдае нищожните постижения...

Главният лекар хвана Евиза за ръката и я дръпна встрани от пътечката. Те се озоваха зад един избуял храст.

— Наведете се, по-бързо! — прошепна тормансианинът толкова настойчиво, че Евиза му се подчини.

Откъм вратата тичаха неколцина души, които гонеха пред себе си дебел човек със сиво лице и облещени очи. Силите напущаха тичащия. Той се спря и залитна. Единият от преследвачите преви дебелака в кръста и го ритна с коляно в лицето. Вторият събори жертвата на земята. Преследвачите започнаха да тъпчат поваления с крака.

Евиза се отскубна от ръцете на главния лекар и се затича към мястото на саморазправата, крещейки:

— Стига, престанете!

По озверените лица се изписа безкрайно учудване. Юмруците се отпуснаха, по разкривените устни се мярнаха сенки на усмивки. В настъпилото мълчание се чуваха само хлипанията на повалената жертва.

— Как може шестима младежи да биете един човек — при това пълен и стар? Или вие не разбирате позора, срама на такава постъпка?

Един як мъж със синя риза се наведе напред и посочи Евиза с пръст.

— Велика Змийо! Как не се сетих! Нали ти си от Земята?

— Да — отговори Евиза и коленичи, за да прегледа ранения.

— Остави тая мърша! Ще се оправи! Ние го понатупахме само колкото да му дойде умът в главата.

— Защо?

— Защото е драскач. Тия проклети писатели-мекерета измислят дивотии за нашия живот, изопачават историята, за да докажат величието и мъдростта на онези, които им разрешават да живеят повечко и им плащат добре. За всяка фраза от техните съчинения, която се хареса на властелините, трябва да плащаме всички ние. На такива боя не им стига, трябва да ги убива човек!

— Почакайте! — възкликна Евиза. — Може би той не е чак толкова виновен. Вие тук не се грижите за точността на казаното или написаното. Писателите също не мислят за последиците от някоя остра, ефектна фраза; учените — за злините, които може да причини откритието им. Те бързат да уведомят час по-скоро света и приличат на надвикващи се петли.

Предводителят се ухили открито и симпатично.

— Ти си била умница, землянке! Само че грешиш: тия знаят, че лъжат. Те са по-лоши и от момичетата, които се продават по градините за пари. Ония продават само себе си, а тия — всички ни! Мразя ги. — Той ритна жертвата си, която се измъкваше пълзешката.

— Престанете, нещастници! — Евиза заслони писателя.

— Змия-мълния! Ти нищо не разбираш — присви очи главатарят, — те са нещастни, а не ние. Ние напущаме живота, пълни със сили, без да знаем що е болест, що е страх, без да се грижим за нищо. Какво може да ни изплаши, щом все едно, скоро ще умрем? А „джи“ вечно треперят и се страхуват от смъртта и дългия живот с неотвратимите болести. Страх ги е да не би да не угодят на „змиеносците“, страх ги е да промълвят една дума срещу властта, за да не ги разжалват в „кжи“ и да не ги изпратят в Храма на нежната смърт. Опасяват се да не изгубят нищожните си предимства по отношение на храната, жилището и облеклото.

— Тъкмо затова трябва да ги съжалявате.

— Няма го майстора! Знаеш ли с какво печелят те правото на дълъг живот? Измислят как да накарат хората да се подчиняват, как да правят храна от разни боклуци, как да принудят жените да раждат повече деца за Четиримата. Измислят закони, които оправдават беззаконията на „змиеносците“, хвалят и лъжат, за да ги повишат.

— Нали все пак искат да отидат на по-трудна работа?

— А, не! Колкото по-високо стои у нас човек, толкова по-малко работи. Затова се натискат да стигнат до чин „змиеносец“ и за тая цел са готови да предадат целия свят.

— А вие не правите ли предателство, например, като се срещате със Змията? И не ви ли е страх от Янгар?

Предводителят на „кжи“ трепна и се озърна.

— Ти си знаела повече, отколкото мислех... Хайде, сбогом, землянке, повече няма да се видим.

— А аз мога ли да ви помоля да свършите нещо важно? Именно вас. — Евиза погледна водача. Той пламна като момченце.

— Зависи какво.

— Да отидете в стария Храм на времето, при паметника, да намерите там нашата владетелка. Тя се казва Фай Родис. Поговорете с нея също така откровено и умно, както говорихте с мен. Само че първо

намерете инженер Таел. Макар че е „джи“, той е човек, каквито рядко се срещат на вашата планета.

— Добре. — Главатарят ѝ подаде ръка.

— И му кажете, че ви праща Евиза Танет.

— Евиза Танет... какво име!

Шестимата изчезнаха в градината. Откъм портата към Евиза вървеше шумна група лекари от Централната болница, които бяха пристигнали с голяма обществена кола.

Изад храстите се измъкна главният лекар, повика помощниците си и те безропотно помъкнаха пострадалия към колата.

— Кой е този? — попита Евиза един от колегите си от болницата.

— Прочут писател. Добре са го наредили! — Върху лицето на говорещия цъфна доволна усмивка, сякаш той изцяло беше на страната на „кжи“.

Смаяната Евиза тръгна заедно с лекарите към тесния портал на входа.

Отвътре сградата беше повторение на общия архитектурен стил на Торманс. Тежките врати водеха към просторен вестибюл. Широката стълба се изкачваше към зала, заградена с двуредна колонада. Във вестибюла се тълпяха много хора. Погледите им мигновено се обърнаха към Евиза. Гостенката бе отведена горе и настанена в страничната галерия на едно охлузено канапе. Всички пристигнали продължаваха да стоят долу, строени като жив коридор.

— Чакат ли някого? — попита Евиза минаващия покрай нея стар човек с жълта медицинска престилка.

— Разбира се — строго ѝ отвърна той, — ще благоволят да пристигнат представители на Висшето събрание.

— А просто да пристигнат не могат ли?

Събеседникът погледна уплашено Евиза, озърна се и изчезна между колоните.

Очакването трая малко повече от половин час, докато се изясни, че сановниците няма да пристигнат. Чакащата долу тълпа заприлича на изригващ вулкан. Със смях и с характерния за тормансианите висок говор всички се втурнаха по стълбището към залата. Главният лекар намери Евиза и я поведе към подиума, където бяха се настанили най-прочутите медици от столицата и почетните гости от другите краища

на планетата. Евиза отказа, уверявайки го, че с нищо не е заслужила такова почетно място и че от страна на един редови млад лекар от Звездния флот това е неприлично. Тя седна до една колона в края на залата, чувствувайки върху себе си вниманието на цялата аудитория и загрижена за предстоящото си слово.

Ораторите бавно се изреждаха. Те говореха дълго за повече от очевидни неща, обуславяйки предварително насоката на започнатите доклади. Тормансианите, кой знае защо, наричаха тези речи кратко встъпително слово. По всичко личеше, че тези потоци от баналности не интересуваха никого. Евиза виждаше това по скучаещите лица, по шума в залата, който грохотът на предаващите речите на ораторите звукоусилватели едва надделяваше.

Най-сетне ръководителят на заседанието съобщи, че лекарката от Земята иска да говори пред лекарите на Торманс.

Евиза прекоси залата и се запъти към трибуната, приветствувана от виковете, тропането по облегалките на креслата и свиркането на възхитената младеж. Колкото и дивашки да ѝ се струваше подобен рев и шум, той изразяваше добри чувства. Евиза благодари на тормансианите с поклон. Когато тя заговори с неописуемо мекия си земен акцент, който усилвателите не можаха да направят груб, в залата настана небивала тишина. Тормансианите не сваляха очи от Евиза; разглеждайки я от нейните внимателни и весели топазови очи до силните крака със странни сини, блестящи обувки, те се опитваха да разберат по какво толкова много прилича и в същото време не прилича тази жена на жените на Ян-Ях.

— Вашите началници поискаха да се запозная с медицината на Ян-Ях, да направя анализ на грешките на лекарите и да разкажа за постиженията на Земята. Но моите познания по науката на Ян-Ях са нищожни и, най-важното, на мен ми липсва основният критерий, необходим, за да се съди за която и да било наука, липсва ми представа за нейния дял в създаването на човешкото щастие. Затова от моя страна би било нескромно и неуважително да влизам в ролята на съветник и критик. Всичко, което мога, е да ви разкажа за препятствията, които на Земята вече са преодолени... Преподаването на всеки предмет, особено на големите клонове от науката, у нас започва с разглеждане на историческото развитие и на всички грешки, направени по пътя. Така човечеството, борейки се с присъщия на

хората стремеж да забравят неприятните неща, се предпазва от грешните пътища и от повтарянето на миналите несполуки, които са били чести в предкомунистическата история. Още през ЕРС се очертава огромната разлика между силите и материалните средства, които човечеството изразходвало за медицината и за науките с военно и техническо значение.

Най-добрите умове били заети във физиката, химията и математиката. Крачка по крачка биологията и медицината все повече се разграничавали от физико-математическите науки в представата си за света, макар че външно широко използвали техните методи и изследователски апарати.

В резултат на това заобикалящата човека природа и той самият като част от нея започнали да се възприемат от човечеството като нещо враждебно, което трябва да бъде подчинено на временните цели на обществото.

Учените забравили, че великото равновесие между природата и конструкцията на организма е резултат от невъобразимо дълъг и сложен исторически път, че то се проявява в съподчинението и взаимовръзката между интегралните части. Изучаването на тази сложност, макар и в общи черти, изисквало многовековна работа, а земното човечество се заело необмислено и прибързано да приспособява природата към преходните си утилитарни цели, без да се съобразява с необходимите за хората биологични условия за живот. И човекът — наследникът на мъчителния милиардогодишен път, изминат от планетата — като неблагоприятен и неразумен син се заел да пилее, да връща в състояние на ентропия получения основен капитал: натрупаната в биосферата енергия, която като затегната на времето пружина послужила за технически скок на човечеството...

Евиза млъкна и залата тутакси екна от тропане с длани по дърво. Засегнатата тема беше близка на планетата Ян-Ях, разорена до шушка от лекомислието на прадедите.

Евиза, която не беше свикнала с подобна реакция на събранието, стоеше и безпомощно оглеждаше шумящата аудитория, докато председателят не укроти възторжените слушатели.

Евиза съвсем нямаше намерение да нажежава страстите на несдържаната аудитория, което водеше до загубване на разумното и критично възприемане. Тя реши да бъде по-предпазлива.

Тя разказа колко късогледо са се мамели онези, които лекували, побеждавайки отделни прояви на болестите с помощта на средства на химията, която ежегодно създавала хиляди нови, фактически лъжливи лекарства. Докато отблъсквали незначителните атаки на природата, учените не забелязали нахлуването на масовите последици. Като потискали болестите, без да излекуват заболелите, те породили чудовищно количество алергии и разпространили най-страшната им разновидност — раковите заболявания. Алергии възниквали и поради така нареченото имунно пренапрежение, на което хората били подлагани в теснотията на жилищата, училищата, магазините и зрелищните помещения, както и поради пренасяне на нови щамове на микроби и вируси от единия край на планетата до другия с бързия авиотранспорт. В тези условия бактериалните филтри, изработени от организма в процеса на биологичната еволюция, се превръщали в своята противоположност — във врати за инфекцията, като например сливиците на гърлото, синусите на лицето или лимфатичните възли. Загубването на мярката в използването на лекарствата и хирургията увредило предпазните устройства на организма, също както злоупотребата с властта съкрушила охранителните устройства на обществото — закона и морала.

Естеството на лекуването, изградено върху стари представи, било изостанало от живота. Когато в процеса на развитие на обществото загинали религиите, вярата в задгробния живот, на силата на молитвата и в чудесата, миросгледът на назадничавия капиталистически строй навлязъл в безнадеждната задънена улица на неверието, празнотата и безцелността на съществуването. Това породило масови неврози всред възрастното поколение. Преувеличаването на заплахата от тотална война като похват на политическата агитация, постоянното напомняне за това във вестниците, по радиото и телевизията спомагало да се развият психози у младата част от населението — противоречивите стремежи час по-скоро да се изпитат всички радости на живота и да се избяга от неговата реалност. А лекарите се опитвали да лекуват по старите канони, останали от времена с други темпове, с друга напрегнатост на битието.

Автомобилите, благоустройството на жилищата и битовата техника съществено променили нормалното физическо натоварване на

хората. Медицината продължавала да се ползува от опита, натрупан в съвсем други жизнени условия. Общото отслабване на организма, на мускулната, свързочната и скелетната система водело независимо от липсата на тежка работа до масово развитие на килите, дюстабанлъка, късогледството, до зачестяване на фрактурите, разширяване на вените, хемороиди, разрастване на полипите и слабост на сфинктерите с влошаване на храносмилането и чести явления на апандисит. Голям брой дефекти на кожата се дължели на лошата обмяна на веществата.

Озадачени от наплива на заболявания, лекарите оперирали безкрай, проклинали скучната рутина на „простите случаи“ и не подозирали, че ги залива първата вълна на бедствието. А когато след общото отслабване на хората все по-често започнали да се срещат болести на увредената наследственост, само малцина най-добри умове можали да доловят в това Стрелата на Ариман. Най-голямото благо — намаляването на детската смъртност — се превърнало в бедствие, защото подарило на обществото безброй психически непълноценни, пълни кретени или физически дефектни по рождение хора. Тревожна изненада станало зачестяването на случаите, когато се раждали по две и по три деца едновременно, защото те, общо взето, понижавали равнището на здравето и психиката. Борбата с новото бедствие се оказала изключително трудна. То можело да се преодолее единствено при наличността на извънредно висока морална отговорност на всички хора и на проникване на науката чак до дълбините на молекулярните генетични апарати.

Евиза изброи още няколко коварни клопки, сложени от природата по прогресивния път на човечеството. Този път се заключавал във връщане към първоначалното здраве, но без предишната зависимост от безмилостната природа. Работата била да се излезе от нейните хекатомби, посредством които тя осъществява подобряването и усъвършенствуването на животинските видове, безмилостно отмъщавайки за несръчните опити на човека да се избави от нейната власт.

— И ние го постигнахме! — възкликна Евиза. — Всички ние сме здрави, силни и издръжливи по рождение. Само защото разбрахме, че нашето чудесно човешко тяло заслужава нещо по-добро от седенето по креслата и натискането на бутони. Нашите ръце — най-добрите инструменти, създадени от природата или от човека — искат изкусна

работа, за да получат истинско удовлетворение. Дори нещо повече: за живота на ума си ние се борим не по-малко, отколкото за живота на тялото. Вие можете да научите какви са усилията, които ние трябваше да положим крачка по крачка в неравната борба. Неравна затова, защото дълбочината и всеобхватната мощ на природата до ден-днешен не са изчерпани и до ден-днешен човечеството неотклонно води сражение за своето умствено и физическо здраве и е готово да посрещне всяка атака на природните стихийни сили!

Краят на речта на Евиза предизвика нова вълна от одобрителен шум. Строгата, дори вдъхновена сериозност я напусна и тя се превърна в жизнерадостна, дори донякъде кокетна жена, която направи пред залата свободния поклон на една танцьорка. Метаморфозата засили възторжения рев сред медицинската младеж. На тормансианите изобщо им харесваше веселата сериозност на земляните, които никога не се шегуваха с големите чувства, не се подиграваха на никого и не се опитваха да си правят смешки за чужда сметка...

Евиза се върна на старото си място и продължи да наблюдава докладчиците. Те говореха разумни неща на равнището на науката на Торманс, съобщаваха за нови открития, но интересните идеи потъваха в изобилието от ненужни фрази. Мисълта се мятеше като хванато в капан животинче между словесните натрупвания на констатациите, отстъпленията, реминисценциите, просто — схоластиката на доказателствата.

Учените на Торманс много се занимаваха с отричане, унищожавайки словесно онова, което уж не може да съществува и не може да бъде изучавано. За известни явления на природата те твърдяха, че не съществували, защото не разбираха сложността на света. Това негативно течение в науката се ползуваше с най-голям успех сред повече жители на Ян-Ях, защото издигаше техния нищожен опит и ограничения им ум до равнището на „последна дума“ на науката.

Мина доста време, а Евиза не можа да извлече почти нищо, заслужаващо внимание, с изключение на психологическите наблюдения. Навика да се говори на всяка цена тя си обясни с желанието за изтъкване на собствената личност пред другите. Освен това, изригвайки потоци от думи, човекът получаваше психологическо разтоварване, което беше необходимо в този свят на постоянна

угнетеност и раздразнение. За нея ставаше все по-изморително да улавя мислите в километричните речи. Обявената почивка я зарадва. Евиза стана и се нареди да намери уединено място, за да походи там и да си почине, но къде ти! — тя се оказа заобиколена от шумна тълпа възбудени тормансиани и тормансианки от всички възрасти, от младите практиканти до белокосите началници на болници и професори от медицинските институти.

Евиза намери с поглед своя главен лекар. Той се приближи към нея, разблъсквайки безцеремонно хората.

— Да ви заведе ли в стола да се подкрепите? Направете път, колеги „джи“, гостенката ни е гладна и изморена!

На Евиза не ѝ се ядеше, особено в непознат стол. Тя губеше апетит от необяснимата омраза на жените, които раздаваха храната. В живота на Торманс всяка зависимост от някого се оказваше унижителна. Оня, когото молеха, се подиграваше и си придаваше важност, преди да изпълни прякото си задължение. За „кжи“ бяха характерни отвращението или в най-добрия случай пълната незаинтересованост към работата им. „Джи“ трепереха пред тях, докато чакаха и най-дребната услуга. В заводите и фабриките, където командуваха лилавите „змиеносци“, положението беше друго. И най-малката съпротива се наказваше незабавно, най-често с изпращане в Двореца на нежната смърт. За сметка на това, когато не бяха наблюдавани от зорките очи на сановниците и стражите, „кжи“ се подиграваха с „джи“ колкото си искат. И те безропотно търпяха, защото знаеха, че всеки момент по решение на Съвета на Четиримата „кжи“ могат да се превърнат в техни палачи. На Торманс всички се страхуваха най-много от машините. Масовото прилагане на механизми в ръцете на невъзпитани и озлобели хора създаваше повишена опасност. Транспортните катастрофи бяха станали ежедневно явление на Ян-Ях, за нормални се смятаха и дивашките разпри с дългожителите.

Замислена, Евиза вървеше с главния лекар по алеята към ниската сграда, където се намираха столът и хотелът.

— Учуди ли ви, че аз се скрих зад храстите, а не се притекох на помощ на писателя? — попита внезапно главният лекар, търсейки погледа на спътничката си.

— Не — равнодушно му отвърна Евиза. На нея ѝ беше безразлична персоналната мотивировка на постъпката, която

неизбежно произтичаше от обществения живот на Торманс.

— Аз можех да повредя ръцете си и да причиня вреда на много хора, като ги лиша от възможността да се оперират.

Неочаквано иззад дърветата изскочиха тълпа хора и с викове се втурнаха към тях. Главният лекар посивя, лицето му се изкриви от страх. Евиза, която остана спокойна, позна младите лекари, участници в конференцията. Те връхлетяха като вихър, избутаха главния лекар и образуваха плътен кръг около гостенката от Земята. Евиза си спомни как през един от първите ѝ дни в столицата тя беше поразена от тълпата, която заобикаляше една красива, ярко облечена жена. Това беше прочута артистка, както обясниха по-късно на Евиза. Тя раздаваше наляво и надясно заучени усмивки. Неколцина мъже с червени дрехи грубо разблъскваха също така безцеремонно напиралците хора. Достатъчно беше някой популярен човек да дойде на обществено място и стотици младежи се хвърляха към него, за да си изпросят нещо за спомен.

Сега самата астронавтка беше се озовала сред кръг от любопитни, за щастие само лекари. Пред нея стоеше усмихната, доста миловидна тормансианка; мургавата кожа, черната коса и блестящите ѝ тесни очи ярко се подчертаваха от прилепналата към тялото ѝ жълта дреха.

— Не ни се сърдете, задето ви спираме. Забелязахме, че искате да си отидете. Ние едва ли ще се срещнем още веднъж с вас! Имаме извънредно важни въпроси, нали няма да ни откажете...

— Няма да ви откажа — също така весело отговори и Евиза, — стига да мога. Моите знания са много ограничени... Какво ви интересува?

— Сексът! Разкажете ни как у вас на Земята се справят с тази причина за безброй беди, могъщ бич в ръцете на властта и призрак на най-висшето и лъжовно щастие. Разкажете или поне отговорете на въпросите, които ние не можехме да ви зададем в заседателната зала!

Евиза забеляза една полянка, заградена от меридионална алея с високи и гъсти дървета и защитена от жегата. Нейното предложение да отидат там се прие с възторг. Ниската и жилава трева се изпъстри от дрехите на насядалите в сянката хора, а Евиза се настани пред тях на една височинка, с подвити крака. Досмеша я — тя пак беше станала проповедничка. Сега пред нея стоеше по-друга цел, отколкото на

конференцията, и Евиза можеше да говори, без да се опасява, че ще травмира някого с формулировките си, които винаги изглеждат резки при разлика в интелектуалното възприемане. Евиза погледна тъмното небе на Торманс, премести погледа си върху лилавите ивици на сенките и почувствува как я подема музикалната логика на мисълта.

Тя се постара да предаде на тормансианите колкото може по-поетично стихотворението на древния руски поет:

„Една мъка всичко живо мъчи — що върви, лети и плува в дълбините — глад и страст могъща неразлъчни...“ И напевния финал: „Вдигнали на болката камшика, любовта с глада напред ги тикат!“

— Човекът и на Земята, и у вас на Ян-Ях се е борил, за да премахне от живота си тези две сили, причиняващи болка. Отначало камшика на глада — и е получил масово затлъстяване. След това камшика на любовта, постигайки празнота и индиферентност на сексуалния живот. Човечеството на Ян-Ях ту отхвърля силата и значението на сексуалния живот, ту превъзнася това влечение, придавайки му доминантна тежест в живота. Това мятане от една крайност в друга вреди на половото възпитание.

— А нима при вас то съществува? — последва въпрос.

— Съществува и се смята за много важно. Човек трябва да се научи да владее тялото си, без да потиска своите желания и без да им се подчинява до разпуснатост.

— Нима любовта и страстта могат да се регулират?

— Понятието е неточно. Когато се пързалите на гребена на вълна, трябва да балансирате изкусно, за да не паднете. Но когато искате да спрете, напуцате вълната, изоставате от нея...

Евиза забеляза недоумението на слушателите си и се досети, че в моретата на Торманс няма такива големи приливни вълни и на слушателите не е познато пързаянето на сърф.

— На събранието аз споменах за двойката зависимост. Богатството на психиката идва от силното и здраво тяло, което от разностранната психика получава смелост, стремежи, неуморност и чувственост. Биохимията на човека е такава, че изисква постоянна алертност на мозъка до една пета от неговата мощност, а това се поддържа единствено от равнището на кетостероните — половите хормони в кръвта. Човекът плаща за това, ако се изразим с вашите думи, с постоянната еротична острота на чувствата. Ако съдържа

това чувство прекалено дълго, възникват нервни депресии и психически деформации, онова внезапно и поробващо влечение към случайни партньори, което на времето у нас е било наричано нещастна любов.

— Следователно човек има нужда от успокояване и трябва да го постига импулсивно, отведнъж — каза тормансианката, която беше повела разговора.

— Точно така.

— А къде остава в такъв случай любовта? Нали импулсът не може да трае дълго?

— Тази грешка е много древна! Човекът се е издигнал до истинската любов, но тук, у вас, продължават да смятат, както в пещерните времена, че любовта е само страст, а страстта — само полова връзка. Има ли нужда да ви говоря колко по-богата, по-ярка и по-продължителна е истинската влюбеност? Онова велико съответствие на всички стремежи, вкусове и мечти, което може да бъде наречено любов, и у нас, на Земята, не се намира лесно и просто. За нас думата „любов“ е свещена, тя означава всеобхватно и разностранно чувство. Но и в най-тесния си смисъл чисто физическата, половата любов никога няма едностранен оттенък. То е нещо повече от наслада, то е служене на любимия човек и едновременно с него на красотата и обществото, понякога дори подчинявайки се на изискванията на генетичните закони в разрез с личните си вкусове, ако едните и другите не се покриват, при желание да се създават деца. А коварната сила на напрегнатите хормони ние сме се научили да пуцваме на свобода, създавайки вътрешно спокойствие и хармония...

— Нима на Земята не са се научили да регулират тази сила химически, с лекарства? — попита един познат на Евиза неврохирург.

— По-добре е да не се намесваме в твърде сложната плетеница на хормоните, които крепят психофизиологическата основа на индивида, а да вървим по естествения път на еротичното възпитание.

— И вие обучавате на еротика девойките и младежите? Нечувано! — възкликна неврохирургът.

— На Земята това е започнало преди няколко хиляди години. Храмовата еротика на древна Гърция, Финикия и Индия, издигната до нивото на богослужение. Девадази — храмовите танцьорки изучавали

и практикували ерос с такава интензивност, че напълно да изчерпят сексуалните стремежи на човека и да го насочат към други помисли. Такива са и тантрическите обреди за жените.

— Значи на Земята винаги е съществувал култ към страстта и жената? — попита една по-възрастна слушателка.

— У нас веднага биха заговорили за разюзданост и разврат...

— Далеч не е така! В първобитните общества, които възникнали много преди комунистическите ери, жените били сведени до нивото на работен добитък. Съществували уж „свещените“ обреди на специални операции, като например клиторотомията, за да бъде лишена жената от сексуалната наслада.

— Защо? — уплашено възкликнаха тормансианите.

— Така жената нищо не искала, а покорно изпълнявала задълженията си на слугиня и детераждащ механизъм.

— А какви са били децата им?

— Прости и жестоки диваци, но нима е могло да бъде другояче?

— И вие сте се справили с това?

— Нали виждате тук нас, потомците на всички раси на Земята...

— Велика Змийо! Колко пречки има по пътя към истинската доброта в любовта! — помисли си гласно една млада тормансианка, седнала с кръстосани крака на първия ред.

— Всичко може да се постигне при умен и сериозен подход към половите въпроси. Няма нищо по-унизително и по-отвратително за мъжа от една жена, която иска от него невъзможното. За жената е оскърбителна необходимостта да се самоограничава, задължението да „спасява любовта“, както са казвали едно време. И двата пола трябва да се отнасят еднакво сериозно към сексуалната страна на живота...

Раздаде се пренебрежително сумтене. Един висок лекар с някаква блестяща брошка на гърдите стана и се разходи пред редиците на слушателите, поглеждайки нахално Евиза.

— Аз очаквах други откровения от пратеничката на Земята. Тези са стари като Белите звезди. Какво практикувате вие — може би, така да се каже, начално запознаване на всяка двойка?

— Разбира се! За да станат двойка от трайно влюбени.

— Ами ако излезе нетрайно?

— И двамата ще получат разреждане, тъй като владеят Ероса.

— У нас това е абсолютно невъзможно! Да не би земляните да са лишени от главното чувство в любовта — ревността? Да кажеш на цял свят: тази жена е моя!

— Такава ревност няма. Това е остатък от първобитния полов подбор — от съперничеството за самката или за самец — все едно. По-късно, при установяването на патриархата, ревността процъфтявала на базата на инстинкта за собственост. Тя временно угаснала в еротично благоустроения живот на античното време и отново се възродила при феодализма, но тогава била свързана вече със страха от сравнението, с комплексите за непълноценност или униженост. Между другото ужасната нетърпимост на вашата олигархия е явление от същата категория. Само някой да не бъде поставен по-горе, да не бъде смятан за по-добър! А нашите силни, спокойни жени и мъже не са ревниви, те приемат дори временното неразбиране. Но знаят, че висшето щастие на човека винаги се намира на края на неговите сили!

Опонентът погледна Евиза с преценяващ мъжки поглед.

— Вероятно това е възможно само защото вие, земляните, сте толкова студени, защото учудващо прекрасната ви външност по-скоро отблъсква, отколкото привлича.

Част от мъжете изръкопляскаха одобрително.

Евиза се разсмя звънливо.

— Докато вървахме насам, чух част от разговора между някои от присъстващите. Те оценяваха достойнствата ми със съвсем други изрази. Аз и сега чувствавам вниманието, адресирано до моите крака. — Евиза помилва кръглите си колена, които бяха се подали изпод късата рокля. — Аз нито за миг не съм преставала да усещам насоченото към мен желание. Следователно студенината не пречи на привлекателността и моят опонент не е прав.

Лекарите възнаградиха Евиза с одобрителни ръкопляскания.

— Ние наистина сме студени, докато не си дадем воля в еротиката, и тогава...

Евиза стана бавно, изправи се и цялата се напрегна, сякаш в минута на опасност. И тормансианите видяха метаморфозата на астронавката. Устните ѝ се открянаха, също като за песен или за неизречени думи, „тигровите“ ѝ очи станаха почти черни. И без друго предизвикателно високата гръд на младата жена се издигна още по-

високо, стройната ѝ шия се откри някак си на не много широките прави рамена с немислимо чиста и гладка повърхност, от вълнение под загара на голата ѝ кожа изби руменина. Спокойно разсъждаващата и приветлива учена бе изчезнала. Тя беше се превърнала в жена, олицетворение на пола си, с предизвикателна красота и сила, зовяща, страшна и съвсем леко презрителна...

Метаморфозата изглеждаше толкова поразителна, че слушателите отстъпиха назад.

— Змия, същинска змия! — чу се шепот на смаяните тормансианки.

Евиза се възползува от объркването, напусна поляната и никои не посмя да я спре.

Чеди вървеше бавно по улицата, тананикаше си тихо и се стараеше да сдържи песента, която напираше от душата ѝ. Искаше ѝ се да излезе на голям площад, тя отдавна чувствуваше, че не ѝ достига простор. Тесните стаи-кутийки, в които сега се намираше постоянно, непоносимо я потискаха. „Когато от време на време я налягаше страшна печал“, Чеди излизаше да поскита. Тя отминаваше малките квартални градинки и мизерните площици и се стремеше да се добере до парка. Сега най-често ходеше сама. На няколко пъти я арестуваха „лилави“ или хора със знака „око“ на гърдите. Картата редовно я спасяваше. Цасор беше ѝ показала в нея един ред от знаци, подчертани със синя линия, който означаваше „да се оказва особено внимание“. Както ѝ обясни Цасор, това беше категорична заповед, отнасяща се за всички тормансиани, където и да работят те — в стол, магазин, салон за фризури или в обществения транспорт, — да обслужват Чеди колкото може по-бързо и по-добре. Докато излизаше с Цасор, Чеди не използваше картата и от опит се убеди колко трудно е за обикновения жител на столицата да си издействува не дори особено, а нормално добро отношение. Щом обаче картата се появеше на бял свят, грубите хора се прегъваха в унижени поклони, стремейки се в същото време час по-скоро да изпроводят опасната посетителка. Тези промени, предизвикани от страха, толкова отблъскваха Чеди, че тя използваше картата само за отбрана срещу „лилавите“. От няколко дена насам Чеди все не можеше да се свърже по СДФ нито с Евиза, нито с Вир, затова не беше се виждала и с Родис. Вир Норин живееше сред учени. Чеди реши да не се появява там без крайна необходимост. Тя

разчиташе на скорошното връщане на Евиза и се чудеше какво ли би могло да я забави повече от едно денонощие. Чеди се запъти към дома на приятелката си пеш, без да се смущава от значителното разстояние и от глупавата планировка на града.

Километър след километър вървеше тя, без да поглежда еднообразните къщи, стремейки се да открие скулптурите и паметниците, които на всяка планета отразяваха мечтите на народа, спомена за миналото, стремежа към прекрасното. На Земята много обичаха скулптурите и винаги ги слагаха на открити и уединени места. Тук човек намирал опора за мечтата си още през ония времена, когато заплесването по ненужни работи и теснотията на живота пречели на хората да се издигат над ежедневието. Огромно е могъществото на фантазията! В глад, студ и терор тя е създавала образите на прекрасни хора — независимо дали в скулптури, рисунки, книги, музика и песни, — побирала е в себе си широтата и тъгата на степта или морето. Всички те заедно преодолявали инферното, изграждайки първото стъпало на възхода. След него дошло второто стъпало — усъвършенствуването на самия човек, и третото — преобразяването на обществения живот. Така се създали трите първи велики стъпала на възхода и като основа на всички послужила фантазията.

А в град Средище на Мъдростта по площадите и парковете се издигаха обелиски или изображения на змии с поучителни надписи. От време на време се срещаха идолоподобни статуи на велики началници от различни периоди от историята на Ян-Ях, които въпреки разликата в облеклото си приличаха като близнаци по заплашителните непреклонно-волеви лица и пози. Изобщо липсваха скулптури, посветени просто на красотата на човека, на идеята, на върховете на постиженията. Тук-там стърчаха купища ръждясало желязо, сякаш разкривено в гърчовете на болната психика на своите създатели — това бяха остатъци от скулптури от епохата, предхождаща Века на глада, запазени за забавление на съвременните обитатели на Ян-Ях.

Когато минаваше край обществени сгради, Чеди не виждаше стъклописи или фрески: изглежда, могъществото на фантазията на изобразителното изкуство пречеше на владетелите, оспорвайки им властта над душите на хората. Разбира се, по-просто беше да се управлява тъмна и плоска психика, която притежава само най-примитивни потребности и не вижда път към нищо друго...

Чеди сви по една тясна уличка между еднакви червени сгради, украсени със старинни рисунки от черна керамика. Стори ѝ се, че по широките плоскости на стените се стичат огромни капки смола. Тук се намираха жилищата на „джи“, подслонът на Евиза в столицата, Чеди набра известния ѝ код, който отваряше вратата, и в малкото антре помоли на висок глас за разрешение да влезе.

Домакинът, един стар бактериолог, постоянно отсъствуваше, защото се намираше в Здравните патрули. Дочу се гласът на домакинята, която канеше Чеди в съседната стая. На едно кресло с книга в ръцете седеше жена на средна възраст с разплакано лице. Оказа се, че Евиза не се е прибрала в къщи от четири дена насам. Жената попита разтревожено:

— Как мислите, нали вашата земна приятелка все пак ще се върне? Багажът ѝ остана тук!

— Разбира се, ще се върне. Но какво ви се е случило?

— Нещастие! Колко ми трябва вашата приятелка. Само тя може да ме спаси.

— Кажете какво има, може би аз веднага ще мога да ви помогна!

— Аз... — жената изхлипа. По бузите ѝ рухнаха сълзи. Чеди сложи ръка на главата ѝ.

— Не мога — жената вдигна книгата, — изобщо не мога да чета. Не виждам. Загубена съм. Аз изкарвах по нещо с правенето на извадки. А сега? Какво ще правя сега? Как ще живея?

— Първо се успокойте. Вие имате мъж и деца, те се нуждаят от вас.

— Страх ме е да остана безпомощна. Вие не разбирате. Книгите бяха единствената ми радост. На мен, излишната, безползната, книгите ми дават всичко! — и сълзите пак рухнаха. — Не виждам. А нашите лекари не знаят как да ми помогнат.

Сълзите на безпомощност и безнадеждност причиниха болка на душата на Чеди. Тя не умееше да се бори със съжалението, това ново, все по-силно завладяващо я чувство. Трябва да помоли Евиза да помогне на жената с някакво мощно лекарство. В морето от страдание на Торманс страданията на жената бяха само една капка. За морето е безразлично и безползно дали ще помогнеш на капката. Така бяха учили Чеди на Земята и искаха от нея винаги да определя причините за бедствията и да действува, унищожавайки техните корени. А тук

всичко излезе наопаки. Причините бяха ослепително ясни, но в бездната на инферното на Торманс не можеха да ги изкоренят нито Чеди, нито целият екипаж на „Тъмен пламък“. Чеди седна до разплаканата жена, успокои я и едва тогава си тръгна към къщи.

Стъмни се. По оскъдно осветените улици на столицата се мяркаха редки минувачи, които ту се появяваха в светлината на фенерите, ту се загубваха в мрака. От ниската луна с нейната слаба сива светлина падаха едва забележими призрачни сенки. Чеди като че ли беше единствената жена по опустелите улици на този район. Като всеки друг човек от Земята тя не се страхуваше. Едно време основа на безстрашието най-често е била безчувствената нервна система и самоувереността, дължаща се на невежеството. Комунистическото общество беше породило друго, по-високо стъпало на безстрашието: самоконтрол при пълно знание и изключителна предпазливост в действията.

Чеди не бързаше да се прибере в килерчето си и си спомняше сребърните лунни нощи на Земята, когато хората като че ли се разтапят в нощната природа, уединявайки се за мечти, за любов или срещайки се с приятели за съвместни разходки. Тук с настъпването на тъмнината всички се втурваха към домовете си, под закрилата на стените, озъртайки се уплашено. Безпомощността на тормансианите пред Стрелата на Ариман беше отишла много далеч и се бе превърнала в същинска трагедия.

Чеди вървя близо час, докато стигна добре осветената централна част на град Средище на Мъдростта. Вечерните развлечения привличаха тук много хора, предимно „кжи“, които за по-сигурно идваха на компании от по няколко души. „Джи“ избягваха да се появяват на посещаваните от „кжи“ места.

Чеди също се стараяше да избягва компанията на „кжи“, а да не прибягва до измерителното психологическо въздействие и най-вече, за да не използва картата-закрилница на властелините. И този път, когато видя приближаващата се насреща ѝ група мъже, които ревяха ритмична песен под съпровода на звукопредавател, Чеди премина на противоположната страна на улицата и се спря пред една каменна порта. Нагоре-надолу покрай нея сновяха хора, чуваха се възклицания и гръмогласен смях, толкова характерен за обитателите на Ян-Ях. Приблжиха се двама младежи и се опитаха да я заговорят. Ярка

червенолилава светлина обливаше широкото стълбище, спускайки се като полегата каскада от фронтоната на Двореца на вечерните удоволствия, който беше заграден с двойна редица от квадратни, синьо-златни колони. Внезапно младоците изчезнаха, сякаш ги отнесе вятърът, пред нея се изпречиха трима „кжи“ — „образци“. Те се приближиха, вглеждайки се в Чеди и говорейки си нещо. Изведнъж нечия груба ръка сграбчи Чеди отзад и я принуди да се обърне. Остро чувство за опасност ѝ подсказа да се отмести. Страшният удар, нанесен с нещо тежко, метално, засегна главата ѝ, раздра кожата на тила, разкъса мускула и надrobi дясната раменна става заедно с ключицата и част от плешката. Докато падаше, Чеди инстинктивно се обърна на лявата си страна. Тежкият шок стисна гърлото и сърцето, замъгли очите ѝ и тя започна да губи съзнание. Гласъкът от падането я прониза с хиляди нажежени ножове в рамото, ръката и шията. С усилие на волята Чеди надигна глава и се помръдна, опитвайки се да се изправи на колене. Пред нея като отдалеч се появи познато лице. Шотшек я гледаше с уплаха, злоба и тържество.

— Вие? — с безкрайно учудване прошепна Чеди. — Защо?

Въпреки цялата си тъпота тормансианинът не прочете върху прекрасното лице на своята жертва нито страх, нито гняв. Само учудване и съжаление, да, именно съжаление, отнасящо се до него! Изключителната психологическа сила на момичето събуди нещо в примитивната му душа.

— Защо спря? Удари я още веднъж! — извика един от приятелите му.

— Махайте се! — Вбесеният Шотшек замахна към него. Всички побягнаха. Още преди това бяха се пръснали неволните свидетели на саморазправата и осветеното стълбище опустя.

Чеди бавно клюмна на една страна и се просна на камъните в краката на Шотшек. В безпомощната сломеност на момичето от Земята в небитието отиваше толкова много чиста и безкрайно далечна красота, че Шотшек изведнъж почувствува непоносима скръб и разкаяние, сякаш бяха го разкъсали на две. „Кжи“ не умееха да се справят с толкова необикновени преживявания. Шотшек можа да ги преодолее само по един начин. Той изскърца със зъби, измъкна дълга тристенна игла и я заби със замах в гърдите си; когато острието стигна до сърцето му, той рухна и се изтърколи на няколко крачки от Чеди.

Чеди не видя нищо — нито самоубийството на Шотшек, нито как двамата „лилави“ дотичаха, обърнаха я с лицето нагоре, претърсиха я и когато намериха картата, извикаха ужасени един човек с „око“.

— В Централната болница, бързо! — нареди той

ГЛАВА ЕДИНАДЕСЕТА

МАСКИТЕ В ПОДЗЕМИЕТО

Фай Родис не можа да се види с властелина преди неочакваното си преселване в Хранилището на историята. Той избягна прощалната аудиенция. Високият слаб „змиеносец“, който служеше за посредник между председателя на Съвета на Четиримата и Родис, ѝ събщи, че Великият е извънредно зает с държавни работи. Съвпадението на заетостта с приключенията от предната седмица щеше да развесели Родис, ако не беше тревогата ѝ за нейните приятели, които бяха в града. Преди да напусне двореца на Цоам, тя все пак успя да монтира микропредавател на координатите.

Новото жилище на Фай Родис въпреки мрачността на архитектурата и запустялостта си ѝ се стори по-уютно от двореца в Градините на Цоам. То не оправдаваше гръмкото си наименование Хранилище на историята, понеже беше най-обикновен стар храм, построен някога в чест на Всемогъщото време. Не на божеството, а по-скоро на символа, на който в древността се кланяли нерелигиозните тормансиани. Храмът на времето бе образуван от шест дълги сгради от големи сини тухли. Те бяха наредени успоредно и излизаха в една открита галерия, която минаваше на два метра от земята и бе обградена с ниска балюстрада от преплетени змии. Фронтоните на всяка от шестте сгради крепяха вити колони от груб чугун. Запустялата градина с ниски бодливи дървета и храсти беше избуяла между храма и високата червена стена, по гребена на която от време на време минаваха „лилави“ стражи с фунии на гърдите. Напечената през деня пръст нощем излъчваше миришеца на прах топлина.

Вътре в сградите нямаше нищо друго освен бали с книги.

В центъра на всяка зала бяха изправени високи плочи от сив и червен зърнест камък, изпъстрен със сложните плетеници на старинни надписи. Пред плочите бяха сложени каменни табли за дарения.

Страничните кораби на горните етажи бяха наблъскани с библиотечни шкафове и с рафтове, претъпкани с книги. Между тях до

стените бяха отрупани купища полуизгнили ръкописи, вестници, репродукции или щампи. Родис вече достатъчно добре познаваше тази картина: на планетата Ян-Ях липсваха специално построени хранилища, там се задоволяваха с горе-долу приспособени пустеещи старинни сгради. Тук нямаше и истински музеи с широко разгърнатата експозиция, със специално създадени оптически диорами, изкуствено осветление и защита от праха и температурните промени.

На горните етажи бяха се запазили многобройни стаи и стаички с неизвестно предназначение, тесни коридори, паянтови балкони и галерии.

Когато „змиеносецът“ поведе Родис да си избира жилище, Таел, който постоянно съпровождаше „владетелката“ на земляните, успя да ѝ прошепне да настоя за петата, броена откъм портата сграда. „Змиеносецът“ очакваше, че Родис ще поиска да се настани по-близо до портата, и затова се зарадва, но от страхлива предпазливост попита защо ѝ е харесал именно петият храм.

— Зданието се е запазило най-добре — отговори, без да се замисля, Родис — и освен това на стълбищната площадка там има великолепна змия.

— Наистина, наистина! — съгласи се „змиеносецът“. Фай Родис не си кривеше душата. Скулптурата на змията в петия храм наистина се различаваше от двата вида статуи, приети по цялата планета. Обикновено змията биваше изобразявана надигаща се от широките си пръстени в заплашителната поза на земната кобра. Или изправена на крайчеца на опашката си, развита нагоре като пружина, с устремена към небето зинала уста. И двата вида змии изразяваха злоба и бойна готовност.

В петия храм незнаен скулптор беше изобразил огромната чугунена змия в поза на отчаяние; несиметрични, сякаш начупени от гърчове извивки на пръстените, мъчително отметната назад горна част на туловището, тясна уста, разтворена в ням вик. Змията също като хората чувствуваше пленничеството си и се мъчеше да се изскубне от него. Скулпторът безспорно беше доловил и загатнал концепцията за инферното.

Родис щеше да живее в две набързо почистени, вмирисани на прах и стара хартия малки стаички в мецанина на петата сграда. Внесоха предварително приготвените мебели. Родис искаше да си

избере две сравнително уютни квадратни стаи, свързани с балкон, който гледаше към обърнатата към планините страна на Храма. Таел още веднъж издебна подходящ момент и я посъветва да се настани в две асиметрични по очертанията си килийки, намиращи се близо до късата страна на стръмния покрив. „Змиеносецът“ заповяда на „лилавите“ да наредят мебелите (а целият багаж на Родис се състоеше, както знаем, от един СДФ и чанта с резервни батерии), сбогува се и каза, че от време на време щял да навестява владетелката на земяните, за да провери удобствата на нейното жилище и на обслужването.

— Великият и мъдрият — „змиеносецът“ се прегърна по навик — ми нареди да ви съобщя, че поради огромната опасност вие не бива да напуцате Хранилището на историята. Тук има стража, която е способна да отблъсне всяко нападение. По улиците на града винаги съществува опасност, а властелинът — нов поклон — е убеден, че вие ще се откажете от лична охрана.

— Ще се откажа!

— Великият Чойо Чагас е предвидил всичко! А сега аз си отивам. Ще остане да ви помага, както и преди, инженер Хонтеело Толо Фраел.

„Змиеносецът“ кимна небрежно на инженера и си излезе.

Дъсченият под на коридора и стълбата изскърцаха под тежките му стъпки. В стария храм стана тихо. Стоящият мълчаливо, с унесен вид Таел се оживи. Той даде на Родис знак да мълчи, бързо измъкна плоча за писане, надраска няколко знака и я подаде на Родис. Тя прочете: „Може ли СДФ да служи като детектор на електронни устройства и химически отрови?“ — кимна утвърдително и задействува деветоножката. СДФ издаде напред мигащо зеленикаво фенерче, чийто лъч обиколи стаите, но не промени цвета си. За сметка на това черното топче с градуиран лимб веднага размърда мустачките си и засече две посоки в първата стая и четири във втората. Ръководейки се от показанията на прибора, Таел откри в мебелите, в гардероба и в нишата на прозореца шест кутийки от тъмно дърво. Родис послуша инженера и прониза всяка с разрушителен ултразвук. Операцията им отне само няколко минути. Таел въздъхна с облекчение и помоли Родис да включи защитното поле.

— Сега можем да разговаряме свободно — каза той и се настани на канапето.

— Защо бяха тези предпазни мерки? — усмихна се Родис. — Нека слушат и записват.

— В никакъв случай! — възкликна тържествуващо инженерът. — Сега ще разберете всичко! Избирайки уединено място, Чагас направи първата си голяма грешка. В много старите храмове има лабиринти от тайни помещения, забравени с течение на времето и неизвестни на владетелите, защото далновидни изследователи, археолози и архитекти са можали да запазят тайната за нас, „джи“. В две подобни сгради — Огледалната кула в опасното полукълбо и в Купола на белите пчелни пити, в столицата сега се размножават приборите за ДПО и ИКП... А този Храм на времето беше изследван неотдавна. Един мой приятел, архитект по възстановяването на старите сгради, можа, и то случайно, да намери някогашните му планове. Тук вие сте абсолютно свободна. Всеки момент под носа на „лилавите“ можете да напуснете Хранилището на историята или да се срещнете тук с когото си поискате.

— Второто е много по-важно — зарадвано каза Родис. — това е гаранция за сигурността на идващите при мен хора. Сега не ми е необходимо да излизам в града. Следят ме и това непременно ще навлече беда на някого. А иначе аз мога да мина през постовете на „лилавите“ винаги, когато поискам.

— Нима? — възкликна Таел учудено и благоговейно. — Как е възможно това?

— Ще видите — обеща му Родис, — но има ли начин да разгледаме плановете?

— Утре ще ви доведе архитекта, а сега ще ви покажа подземния тунел. Пък и трябва да си тръгвам, за да не събудя подозрения с прекалено дългия си престой при вас без свидетели... И така, вижте. — Инженерът влезе в задната стая, която беше избрана за спалня, коленичи до дебелия стена, хвана крака на Родис и сложи върха на обувката ѝ срещу една незабележима вдлъбнатинка до пода. С лек удар по петата той накара Родис да натисне скрития механизъм. Мощни пружини изтеглиха настрана една тясна и дебела плоча. От вертикалния отвор лъхна на застоял въздух на подземие. Инженерът влезе в черния мрак и даде знак на Родис да го последва. Там той

запали едно фенерче и ѝ показа ръждясалия лост, с който процепът се затваряше.

— Оттук може само да се влезе, а връщането става по друг път. По онова време автоматиката не е съществувала, пък и тя не би могла да оцелее в продължение на много векове — каза Таел.

Те слязоха по тясната каменна стълба в дебелия стена, завиха два пъти и започнаха да се изкачват. На последното стъпало от стената стърчеше сърповидна дръжка. Родис я натисна и неволно зажумя от светлината, защото беше се озовала в спалнята си, само че откъм срещуположната страна.

Таел подскочи, хвана се за края на корниза над прозореца и затвори стената, като се отпусна плавно на него.

— Ако някой случайно натисне ръчката, стената, все едно, ще си остане затворена. — Тормансианинът сияеше като момченце, което е открило съкровища.

— Утре ще ви чакаме зад тази стена по същото време. Ако възникне някоя пречка, дайте ни сигнал с инфразвука на СДФ. Храна ще ви докарват от Двореца на Цоам. Не яжте нищо, ние ще ви храним. Тъй като познавам непретенциозния ви вкус, не се съмнявам, че нашата храна ще ви се стори годна за ядене. Но днес ще трябва да попостите.

Фай Родис само се усмихна.

— А сега аз трябва да се сбогувам с вас — каза Таел, хвана ръката на Родис и понечи да я доближи до устните си. След „дарбата на смъртта“ тя разреши тази нежност на инженера и от време на време сама го целуваше по челото. Но днес тя издърпа полека ръката си и каза:

— Аз ще дойда с вас.

— Как? Защо? Ами „лилавите“?

Фай Родис се усмихна. Тя слезе до статуята на змията и тръгна по откритата галерия под нощното небе, обсипано с редки звезди.

„Лилавите“, които се въртяха пред входа на петия храм, поздравиха надменно познатия им Таел и не забелязаха Родис. Край главната порта бяха се събрали неколцина „лилави“ начело с командира си. Спазвайки формалностите, той поиска картата на Таел, без да забележи вървящата до него земна жена.

Най-сетне Родис и Таел излязоха на площада при паметника на Всемогъщото време. Родис беше го зърнала през прозореца на колата и сега реши да го разгледа. Четири високи фенера хвърляха мъртвешка живачна светлина върху паметника.

— А как ще се приберете? — разтревожи се Таел.

— Както излязох.

— Масова хипноза! — досети се инженерът. — У нас я прилагат при общественото покаяние. Биолозите са разработили специален апарат във вид на змия. Съчетание на музика, ритмично движение и светлинна хипноза.

— У нас има много хора с вродени способности в тази насока. Засилвайки ги с помощта на специална тренировка, хората стават лекари, но аз не станах. И ето че сега безполезната за един историк дарба неочаквано ми върши работа...

В далечината се дочуха нечии крачки. Инженерът изчезна зад постаментата, а Родис се залови да обикаля бавно около древния паметник, опитвайки се да разбере чувствата на народа на Ян-Ях, живял преди хиляда години. Четири слети ведно мъжки фигури с гигантски размери. „На Всемогъщото време“ — прочете Родис огромните златни знаци върху кръглия пиедестал. С лице към откритото пространство, където се срещаха изкачващите се откъм града тесни улици, стоеше разкрячен каменен гигант с безстрастно, нищо неизразяващо лице. С две ръце той държеше широк щит с надпис, иззад чийто горен край се подаваше змия от тормансианска порода със сплескана отстрани глава. В зиналата й уста стърчаха огромни отровни зъби. „Който посегне на гроба на Времето, ще бъде ухапан от събудената змия“ — гласеше надписът върху щита. Отдясно, прикривайки с усмивка злото спотаено знание. Времето във втория си облик пущаше да минат под протегнатата му ръка върволицата безлични хора, които излизаха изпод пиедестала. От другата страна същият гигант, жестоко разтеглил широката си уста и издул ноздрите на сплескания си нос, стоварваше върху заобиколилите сектора на пиедестала една дебела тояга, на която бяха набучени гвоздеи. Хората се превиваха, затуляха лица и глави, падаха на колене, гърчеха се и отваряха чернеещи уста в застинали страдалчески викове. Там, където оръжието не можеше да достигне, шествието хлътваше в една пропаст, закрыта с едва забележима решетка.

Обърнатата към храма четвърта страна на паметника беше заобиколена със стъклена пътечка с цвѳета на камъка на паметника. Тук четвъртото лице на исполина се озаряваше от тъжна усмивка, която излъчваше утеха и странно тържество. С нежна предпазливост той се навеждаше над тълпата устремени към него млади мъже и жени със силни и красиви тела. Те искаха да достигнат гиганта, а той сякаш милваше с длан нивата от вдигнати ръце и изливаше широка чаша върху лицата, обърнати към него с надежда и радост.

Притихнала и съсредоточена, Фай Родис се прибра в своята изолирана от цял свят резиденция, свърза се по СДФ с Евиза и ѳ описа разположението на новото си жилище. Евиза осигури връзка на Вир Норин и Родис се успокои, че нейното изгнание не се е отразило върху другарите ѳ. Очевидно недоволството на Чойо Чагас беше насочено единствено срещу нея.

Сега за Родис нямаше по-скъпи хора от Чеди, Евиза и Вир Норин, които бяха се залутали из огромната столица. Родис се страхуваше най-много за Чеди. Тъй като се намираше сред най-необразованата и най-недисциплинирана част от населението, Чеди не можеше да прецени всички подбуди на постъпките им. Но Евиза беше я уверила, че с Чеди всичко е наред и че тя е натрупала голям брой интересни наблюдения. И Родис спокойно заспа на новото място, без да обръща внимание на постоянното пукане на дървените греди и дъските на пода. В непрогледния мрак също като древно кандило гореше малката светлинка на СДФ; ако се появеше неканен гост или се променеше химическият състав на въздуха, той веднага щеше да вдигне тревога...

В уреченото време Родис се облече по тормансиански — с широк панталон, блуза от гладък черен плат и твърди обувки. Вместо фенер Родис си сложи диадемата, която автоматически светваше на тъмно, и натисна с крак вдлъбнатината в стената. Преди да стъпи в образувалия се отвор, тя нагласи СДФ в първата стая за автоматично включване на полето. След като се предпази от неканени гости, Родис намести зад себе си стенната плоча.

В края на първата стълба я чакаха Таел и архитектът. Познанството започна както обикновено с продължителен поглед и отсечени, сякаш случайно казани думи. В това нямаше нищо чудно — на стеснителния дребничък архитект, който беше свикнал с

пренебрежението на сановниците и с грубостта на външния свят, слизащата по стълбата Родис с блестящата си диадема му заприлича на богиня. Таел само се усмихна, като си спомни колко потресен беше самият той след първата си среща с Родис. Една зигзагообразна стълба ги заведе в галерията, която опасваше с пръстен от аркади централната зала с нисък свод. В нишите между аркадите се криеха каменни пейки. Архитектът заведе спътниците си при една от пейките, където имаше съвсем нова маса и масивен фенер, който той запали. Силна червеникава светлина заля подземие. Архитектът се дръпна малко назад, поклони се и си каза името.

— Гах Ду-Ден или Гахден.

Той разгърна общия чертеж на подземията на Храма на времето и Родис бе поразена от размерите им. Два етажа от тунели и галерии пронизваха почвата във всички посоки, изхвърляйки шест дълги ръкава извън очертанията на градината и стената.

— Ей тази галерия излиза под статуята на времето — поясни архитектът, — но ние я оставихме запушена, мястото е твърде оживено. Тунел номер пет вляво от нея е един от най-удобните. Той стига до стария павилион, зает сега с електрически трансформатори за високо напрежение, където ние. „джи“, имаме свободен достъп. Още по-добър е четвъртият тунел, врязан дълбоко в скалата на издигащия се към планините склон, където на една тераса се намира старата сграда на химическата лаборатория „Зет Уг“. От мазето на лабораторията започва вертикален кладенец, достъпен за всички, които са посветени в тайната на храма. Другите тунели водят до открити места и при често използване могат да бъдат забелязани, но в случай на бягство ще свършат работа.

— Нали Зет Уг е един от членовете на Съвета на Четиримата? — попита Родис. — Аз не знаех, че той е учен-химик.

— Съвсем не е! — разсмя се архитектът. — У нас всеки институт, театър и завод може да бъде наречен на името на великите, които нямат нищо общо нито с науката, нито с изкуството, нито с каквото и да било друго освен властта.

— Такъв е обичаят — потвърди Таел, като че ли се извиняваше.

— И ще мога ли да се виждам с хора в тази зала? — Родис огледа просторното подземие.

— Струва ми се, че за нападателите ще е удобно да ни обкръжат тук. Нека отидем в Светилището на трите крачки, то е на втория етаж.

Подземиата на втория хоризонт се оказаха по-просторни. Тук-там в тях бяха оцелели мебели, изработени от черно дърво или от шуплест чугун, който широко се употребяваше на планетата поради недостига на чисти метали. Върху предметите имаше много тънък слой прах. Грижливо полираните стени бяха покрити с твърд стъкловиден слой. Под него бяха се запазили фрески, нарисувани върху блестящ черен фон с двете любими бои на Торманс — алената и канарчевожълтата. Комбинацията от двата цвята правеше изображенията по-груби и в същото време им придаваше първобитен дивашки израз и сила. Родис неволно забави стъпките си и с възхищение заразглежда творбите на древните художници на Ян-Ях. Таел и Гахден не обръщаха никакво внимание на стенописите.

Доколкото можеше да прецени Родис, фреските изразяваха неизбежното стигане на човека до смъртта по неумолимото течение на времето.

По дясната страна на галерията чувствата на живота бавно нарастваха от безгрижната детска игра до опитната зрялост и угасваха в старостта, в изблик на отчаяние, след който идваше рязко пропадане в смъртта. То се изразяваше чрез отвесна линия, която разсичаше всичко, стигнало до нея. Отвъд тази граница имаше само чернота. На същия черен фон до чертата беше се скупчила група хора, нарисувани с особена изразителност. Деформираните от възрастта и болестите хора се дърпаха, телата им се скупчваха, но щом някой докоснеше страшната линия, в мрака изчезваха като отсечени глави, ръце, тела...

По лявата, също черна стена се редяха вече не фрески, а барелефи, потопени в стъкловиден материал, от който те прозираха с приказна реалност. Тук художниците бяха изобразили резкия преход от замисленото юношество към младостта, изразена чрез нарастването на сексуалните чувства, сякаш целият свят се свеждаше до ритмиката на танцуващите млади тела в еротична полуда.

Червените мъже и огненожълтите жени се преплитаха в сложни пози. Обаче на тези изумителни изображения все пак им липсваше божественото достойнство на еротичните скулптури на древна Индия и дори демоничната дълбочина на тантрическите фрески на Тибет или на картините на иранските сатанисти.

Огледалночерната тъмнина прекъсваше процесията на фигурите не в гаснещия упадък, а в момент на кресчендо, на кипене на чувствата. Лявата страна в противовес на дясната отразяваше концепцията за ранната смърт.

Идеята за бърз оборот на населението със селекция на най-способните за техническия прогрес очевидно бе възникнала на Торманс отдавна.

Съвременното население на планетата жънеше плодовете на мисли, посети преди хиляди години — катастрофалното пренаселване беше ги оформило в цяла философия.

Черната галерия се разшири. Над главите на вървящите надвиснаха чудовищни, грубо и пъстро боядисани маски. Огромните зинали уста, разкривени от подигравателни усмивки, показваха животински остри зъби; поразително живите очи бяха свити в презрителна насмешка. Под тези отвратителни муцуни се нижеше редица от други маски в естествения размер на човешкото лице, по тях бе изписан израз на безнадеждна меланхолия. Духовният упадък се четеше по тях толкова явно, че събуди в Родис непреодолимо тежко чувство. Маските винаги са били индикатори на психологическите трудности на живота, налагащ необходимостта от прикриване на истинските лица на човека и обществото. Тук алегорията на маските изглеждаше пределно проста, но по грандиозността на замисъла и нивото на изпълнението си те не отстъпваха на фреските от черната галерия. Родис сподели това с архитекта. Той се оживи и я помоли да почака. Дватамата с Таел донесоха една висока пейка и откачиха от куките чудовищните изображения, които бяха кухи, измоделирани от лек материал. Маските закриваха минаващ по цялата дължина на галерията фриз от великолепни скулптури на млади прекрасни хора с мъжествени и благородни лица; в техните голи тела нямаше свян, липсваше също и неизменната сексуалност на фигурите в черната галерия.

— Но защо са ги закрили с тези муцуни? И кога — попита Родис.

— В епохата на установяването на общопланетната власт — отговори Гахден, — за да премахнат още една духовна опора на човека. Онези, които са идвали тук на времето, ги съзерцавали и се замисляли — заприличвали душевно на хората от миналото, заимствували от тях сила, мъдрост, яснота. Придобивали мъжество,

въображение и воля — качества, които са непоносими за властелините. И ето защо фризовете били покрити с маски от Века на глада и убийствата... Да ги сложим на мястото им, Таел!

— Недейте. Нека онези, които дойдат тук при нас, видят и кухите призраци, и истинския живот на Ян-Ях.

Архитектът ги заведе в една квадратна зала — в ъглите ѝ се гърчеха в циничен смях маски. Три широки подиума се издигаха до стената срещу входа. На всеки подиум имаше по два реда каменни пейки, В стената имаше ниша, в нея — дълга маса.

— Светилището на трите крачки — каза архитектът, — предлагам тук да се провеждат срещите.

— Мястото е подходящо — одобри го Таел и погледна Родис.

— Това трябва да решите вие, които познавате живота на Ян-Ях. А мен ме интересува само светилището. Защо точно на трите крачки?

— Смятате ли го за важно? — попита архитектът.

— Да. Аз се досещам, но ми трябва потвърждение. За мен това е крайно необходимо, за да вникна по-дълбоко в миналия духовен живот на Ян-Ях.

— Добре. Ще проуча — обеща Гахден, — а сега аз си отивам. Трябва да подготвим помещението и водачите.

Архитектът изчезна в мрака, без да запалва фенера си. Фай Родис реши да последва неговия пример и да не използва инфралокатора. Тя каза това на Таел, но инженерът ѝ възрази:

— Какво значение има със светлината ли сте, или без, щом като можете да накарате хората да не ви забелязват?

— И да доведе след себе си онези, които ще се крият в страничните галерии извън обсега на моето внимание ли?

— Аз сигурно никога няма да се науча да мисля като земляните. Първо — за другите, после — за себе си. От хората — към себе си — такъв е ходът на почти всяко ваше разсъждение. И вие се усмихвате на всеки срещнат, а ние, напротив, прикриваме с надменния си вид страха от подигравка или обида. Нашата грубост непрекъснато издава ниското психическо равнище на живота, протичащ сред страх. Между вас и нас има разлика колкото от небето до земята — с болка каза Таел.

— Но не толкова сериозна — усмихна се Родис, — елате с мен да преброим крачките и завоите. Или и вие трябва да си отидете?

— Не. Аз искам да прокарам сигнализацията до вашите стаи.

Известно време те вървяха мълком. Родис помагаше на инженера да закрепва извънредно тънката жица.

— С вас искат да се видят Сивите ангели — каза Таел.

— Ангели? И то сиви?

— Това е една много стара тайна организация. Ние мислехме, че тя е прекратила дейността си още по времето на Вековете на разцвета. Оказа се, че те съществували, но бездействували. Сега, както казват те, вашите ДПА ги възкресяват. Много настояват да се срещнат с вас.

— Светилището на трите крачки и Сивите ангели — произнесе замислено Родис, — странно! Нима всичко това е съществувало и тук?

— Кое именно?

— Ще ви разкажа после, когато Гахден получи сведения за трите крачки и аз се срещна със Сивите ангели.

През остатък от деня Родис обмисляше по-нататъшните действия. От осемнайсет дена насам спътниците ѝ се запознават с ежедневиия живот на град Средище на Мъдростта. Още малко — и мисията им ще бъде приключена. Освен тая на Вир Норин и нейната. За астронавигатора не е толкова лесно да се ориентира в интелектуалния елит на тормансианското общество. А тя, Фай Родис, трябва да прокара първата нишка между разединените класи на обществото на Ян-Ях — между хората, които многократно са били лъгани от историята, от заплетените хитри лъжи на политическата пропаганда, изморени от скуката и безцелността на живота. Без цел не може да съществува осмислена борба. Тук най-изразителните думи и най-примамливите идеи са се превърнали в празни заклинания, лишени от сила. Още по-лоши са думите-вампири, в чието обикновено и привлекателно звучене скришом е вложен извратен смисъл. Пътят към бъдещето се е разпаднал на хиляди тесни пътечки. Никоя от тях не вдъхва доверие. Всички устои на обществото и дори просто на човешкото общуване тук са разрушени изцяло. Законността, вярата, правдата и справедливостта, достойнството на човека, дори опознаването на природата от него — всичко е унищожено от господството на аморални, безсъвестни и невежи хора. Цялата планета Ян-Ях се е превърнала в гигантско пепелище. Пепелище на опустошени души, силата и достойнството на които също са разпилени в празна омраза, завист и безсмислена борба. И навсякъде лъжа.

Лъжата е станала основа на съзнанието и на обществените отношения на нещастната планета.

Това ужасно състояние на неверие, скептицизъм и неразбиране на пътя поражда освен всичко друго и шизофрения. Според тайните статистики на Торманс към шейсет процента от населението са психично болни. Досега „кжи“ са презирали всичко, а наплашените от „змиеносците“ „джи“ живеели в постоянен страх. Сега назрява криза. „Джи“ и „кжи“ са разбрали, че повече не бива да живеят така, че трябва да се избавят от лъжата и измамата, с които са ги оплели. Когато успеят да им покажат правилния път и да премахнат недоверието, земляните ще могат да си отидат.

„Корабът да излети!“ Още колко ли дена ще трябва да чакат тези вълшебни думи! Още колко ли дена ще трябва да прекара тя в мансардата и в подземие, докато получи правото да каже тези думи на Гриф Рифт, който от тревога става все по-нетърпелив. Тези дни пак ѝ предстои трудна среща с него по СДФ. Трябва им още една деветоножка или най-малкото нейният прожекционен апарат, който да се монтира в Светилището на трите крачки.

Заспивайки, Родис с тъга се сети за „Окованата вяра“ като за живо същество, останало в Градините на Цоам.

Тя стана с първите лъчи на светилото и тъкмо беше привършила сутрешните упражнения, когато се появи един „лилав“ и докладва, че е благоволил да пристигне (те никога не идваха като хора, а „благоволяваха“ да пристигат) специален пратеник на властелина на Ян-Ях. Малко учудена от ранното посещение, Фай Родис посрещна ниския, възпълен сановник. Златните змии по гърдите и рамената му свидетелствуваха за много висок ранг — пряк помощник на Съвета на Четиримата.

„Змиеносецът“ ѝ предаде поздрави от Чойо Чагас. Земната гостенка в никакъв случай не бива да гледа на преселването си като на изгнание или немилост от страна на властелина. Великият и Мъдрият е решил, че в двореца тя ще бъде самотна и ще ѝ е по-приятно да се намира по-близо до спътниците си.

Родис прикри усмивката си, благодари му и добави, че тук тя е не по-малко откъсната от града, отколкото беше в двореца.

Сановникът въздъхна с престорено огорчение и заяви, че Янгао-Юар щял да вземе мерки, за да я снабди с охрана, която не би ѝ

пречила в разходките из столицата. Родис вежливо изрази съмнението си. „Змиеносецът“ попита добре ли се грижат за нея назначените за целта хора. След като поговори още малко за незначителни неща, той се изправи. Неговото скучаещо, тъпо лице стана напрегнато, остриите му умни очи зашариха наоколо. Той се наведе към Родис и съвсем тихо я попита би ли могла да включи машината за предпазване от подслушване. Родис кимна утвърдително, завъртя циферблата на деветоножката, застана пред креслата и извади пластинките на излъчвателите. Магнитният лъч премина по ъглите на стаята, по гънките на завесите и по мебелите за в случай, че там са били монтирани нови апарати. Успокоеният сановник пак се настани на креслото и без да сваля втренчения си поглед от Фай Родис, заговори за недоволството на народа от властта и от съвременния живот. Някои висши сановници разбират това и са готови да променят действащото управление. По-специално той държи в ръцете си „лилавите“ начело със самия Янгао-Юар. Ако Фай Родис му помогне, властта на Чойо Чагас и на целия Съвет на Четиримата ще рухне.

— Според вас аз какво трябва да направя за тази цел? — попита Родис.

— Дребна работа. Дайте ни няколко от вашите машини — той посочи с глава СДФ — и направете по телевизията декларация, че сте на наша страна. Ние се наемаме да уредим всичко.

— И какво ще стане след събарянето на властта?

— На вас, земляните, ще бъде предоставена пълна свобода за пътуване из планетата. Живейте у нас колкото щете, правете, каквото си искате! А когато пристигне и вторият звездолет, за него също няма да има ограничения.

— Това за нас, гостите, а за народа на Ян-Ях?

„Змиеносецът“ се намръщи, сякаш Родис беше му задала нетактичен въпрос. Той започна да говори дълго и заплетено, за несправедливостите, за масовите екзекуции и изтезания, за глупавите сановници, за нищожеството на тримата членове на Съвета на Четиримата и на мнозинството от Висшето събрание, които Чойо Чагас специално подбира измежду най-невежите и страхливите хора. Но Родис неумолимо го връщаше към същината на въпроса, молейки го да изброи реалните промени в живота на планетата, които ще последват свалянето на Съвета на Четиримата.

„Змиеносецът“ се сърдеше, хапеше устната си, барабанеше с пръсти по креслото и когато разбра, че е невъзможно да се отърве с общи приказки, започна да изрежда:

— Ще увеличим количеството на увеселенията. За късо време ще построим много Домове на любовта, Прозорци на живота, почивни дворци на брега на Екваториалното море. Ще премахнем ограниченията за сексуалните зрелища и отговорността на мъжете за началния стадий от възпитанието на децата... Всичко това и за двете класи. И отделно за „джи“, разбира се. Трябва да се премахне забраната за предаванията от Космоса. Аз не виждам в това никаква опасност за държавата. Предаванията рядко се хващат и са неразбираеми...

Родис мълком изучаваше сановника, стремейки се да разбере хода на неговите мисли, а след това заговори бавно:

— Вие ще отмените закона за ранната смърт, вече няма да има нито „джи“, нито „кжи“. Ще престанете да храните децата с фалшифицирани продукти! Ще отделите стотици пъти повече средства за възпитание, за по-добри училища, пътешествия и за общо подобряване на живота. Ще построите повече болници, столове и жилища. Ще създадете музеи. Науките и изкуствата ще стават други. Ние ще ви помогнем да промените и подобрите много неща в живота на народа.

— О! Всичко това е значително по-трудно. Планетата е твърде обедняла след Вековете на глада. Не може всичко отведнъж. Много неща в нашето обществено устройство са необходими. И повярвайте ми, „кжи“ са щастливи. По своему, разбира се. — Той изгледа Родис втренчено и заяви: — Известно ли ви е, че историческият процес прилича на махало, което се люлее напред-назад, като преминава през върхните точки на противоположностите и дълбоко спадане. С нашата победа махалото ще се насочи към върха на икономическата интензивност на живота и тогава...

— Но това не е вярно! Фактическият ход на историята е друг. Махалото е само образ, приумица на хора с еднолинейно мислене, които не познават диалектиката. Образът се е родил от страданията на човешките маси при незначителни промени на системата на управление, без тя да се прекроява коренно. Всъщност нищо няма да се промени, ако приемете доктрина, противоположна на предишната,

преустройте психологията и се приспособите. Ще се мине време, всичко ще рухне и ще причини неизброими беди. Вашите икономисти не умеят да предвиждат естествената количествено-качествена пулсация на живота и да се предпазват от нея. Задача на човека е да унищожи тези „махални“ страдания.

— Нека оставим настрана далечните последици, аз въпреки всичко съм привърженик на теорията на махалото. Нима само увеличаването на развлеченията и увеселенията няма да бъде ценно постижение за народа?

— Разбира се, че няма да бъде! Разривът между просяшкия живот и развлеченията ще стане толкова по-страшен, колкото по-силна е илюзията. Обедняването и стесняването на индивидуалния и обществения живот на човека все по-силно се отличава от онези нереални видения, в които го замъгляват. Изкуственото величие, динамизмът и пълнотата на чувствата при илюзиите предизвикват раздвояване на психиката между призрачния свят и реалността на живота.

— Значи вие не ни вярвате, смятате преврата за излишен?

— Да. Аз чух от вас само празни думи. Вие и вашите съзаклятници не притежавате знания, не сте си разработили програма и не сте изследвали положението. Вие не знаете с какво да започнете, към какво да се стремите, като изключим йерархичните размествания във висшата класа на Ян-Ях.

„Змиеносецът“ се изправи с каменно лице. Той се пребори със себе си и заяви, че имал още една молба, която според него земляните нямамо да отхвърлят.

— Съобщете на нашите лекари мерките за продължаване на живота. Как постигате вашата сила и красота и живеете двойно по-дълго от нас.

— Защо искате да научите това?

— Как защо? — викна сановникът.

— Всичко трябва да има цел и смисъл. Дългият живот е нужен на онези, които са духовно по-богати, които могат да дадат много на хората, а ако това липсва, тогава защо? И без друго вие сте милиони, загрижени единствено за себе си, за своите привилегии, равнодушни паразити, без съвест, морал и чувство за дълг. Вие бягате от преките си задължения и в същото време грабите стотици пъти повече, отколкото

тук се дава на който и да било член на обществото. Какви убеждения ви позволяват да действувате като разбойници, довършвайки делото на вашите глупави предшественици, които са изтощили ресурсите на планетата и на човечеството на Ян-Ях? Нима не ви се завива свят, когато гледате огромната пропаст между вас и народа?

„Змиеносецът“ издаде неразбираем звук, сви юмруци, тропна с крак и внезапно се устреми към изхода.

— Стойте!

Необикновено рязката и непреодолимо властна заповед на земната жена го прикова към мястото му. Подчинявайки се, той загледа покорно Родис. С неуловимо бързо движение, характерно за земляните, тя прокара ръце по дрехата му, намери във вътрешния джоб на гърдите една тежка кутийка и се върна при СДФ. Леко щракване — и всички записи бяха изтрити. И Родис му върна кутийката. През цялото това време сановникът стоеше като вцепенен и повтаряше на глас: „Нищо не помня, абсолютно нищо не помня“ — без да чувства, че и в главата му се изтрива споменът за проведения разговор. Фай Родис с нейните природни способности не се нуждаеше от ИКП. „Змиеносецът“ се потътра към изхода, поклони се и изчезна. Родис изключи звукозащитата и веднага прозвучаха сигнали за повикване. Появи се изображението на Евиза. Тя беше развълнувана и това я правеше още по-прелестна.

— Чеди е тежко ранена. Има раздробени кости. Тя е при мен в болницата.

Евиза изброи лекарствата и инструментите, които трябваше да получи от „Тъмен пламък“, и каза, че те с Норин ще отидат при началника на града да го предупредят за изпращането на автоматичен дискоид от „Тъмен пламък“ и да се споразумеят за мястото на кацането му.

— Чеди в съзнание ли е?

— Спи.

— Аз идвам.

Родис обърна дланта си вертикално (знак за край на връзката) и превключи СДФ към фара на кораба.

Вир Норин и Евиза отидоха при началника на града в голямата сграда на хълма, близо до Централната болница. Стотици хора сновяха по тъмните високи коридори, от двете страни на които имаше безброй

масивни врати. Всемогъщите карти оказаха своето въздействие. Дватама земляни веднага бяха заведени при началника, докато обикновените „кжи“ и „джи“ чакаха с месеци да ги приемат неговите секретари.

Огромната стая с исполинско бюро подчертаваше значението на сановника — едър, добре гледан и безкрайно важен, потънал в дълбокото кресло. Той се надигна със забележимо усилие, поклони се и пак се тръшна на мястото си, мълком посочвайки на Вир и Евиза седалките пред бюрото.

Вир Норин изложи с няколко думи молбата. Последва дълго мълчание. Сановникът прелисти някакви сложени пред него книжа, вдигна поглед и земляните видяха познатата им тъпа надменност, по която всички „змиеносци“ си приличаха.

— Случаят е особен. Никога досега градът не е бил обстрелван с автомати. Аз не мога да разреша.

— Но срочните пратки от този род се практикуват на Земята от хиляди години. Това е абсолютно безопасно! — увери го Вир Норин.

— Ами ако нещо вземе, че се повреди? Представете си, че дискът падне в резиденцията на високопоставени лица...

— Разберете, че това не може да стане. Все едно, в указанията такова нещо не е писано. Трябва да запитам Съвета на Четиримата!

— Запитайте, щом трябва! Става дума за живота на човек!

„Змиеносецът“ прие изплашено-негодуващ вид, сякаш в негово лице бе нанесена обида на върховната власт.

— Дори ако аз се осмеля да използвам пряката връзка, за да докладвам, все едно — разрешението не може да бъде получено веднага, И аз не съм сигурен, че решението ще бъде положително.

Евиза скочи: очите ѝ засвяткаха. Стана и Вир Норин. Те се спогледаха и изведнъж се засмяха.

— Нали висшите длъжностни лица имат задачата да вземат отговорни решения? — меко попита Евиза.

— Само така!

— В законите няма нищо, разрешаващо изпращането на автомата. Но няма и нищо забраняващо, нали?

„Змиеносецът“ се посмути, но бързо дойде на себе си.

— Щом не е предвидено от законите, значи, не може.

— Вие сте назначен именно за решаването на непредвидени положения, иначе за какво сте тук?

— Аз съм тук, за да браня интересите на държавата — каза надменно „змиеносецът“.

Вир Норин сложи ръка на рамото на Евиза.

— Да не губим време. Това е обикновен тясно програмиран робот. Функциите му биха могли да се изпълняват и от един прост звукозапис.

Сановникът се надигна застрашително. Астронавигаторът протегна към него ръка с дланта напред.

— Не мърдайте! Спрете! Забравете!

„Змиеносецът“ падна в креслото, затвори очи и главата му клюмна настрани. Евиза и Вир Норин излязоха от кабинета и казаха на двете жени-секретарки, че сановникът разговаря със Съвета на Четиримата. Свещеният страх, който се изписа по лицата на секретарките, подсказваше, че началникът на града ще се наспи добре.

— Безпилотният дискоид ще кацне без никакви постановления! — реши Вир Норин. — Таел ще намери място. Автоматът ще вземе толкова товар, колкото успеят да натикат в него, също и за Таел! По-скоро при СДФ! Родис се е споразумяла с Рифт и Таел вече е при нея.

Таел и приятелите му монтираха временен фар в една изсъхнала градина на около един километър от Централната болница. Роботът-диск взе разстоянието между звездолета и град Средище на Мъдростта за седемнайсет минути. Евиза и Вир Норин грабнаха всичко необходимо и се втурнаха към болницата, а групата на Таел остана да разтоварва изпратените за тях материали и прибори. Гриф Рифт обеща да изпрати вечерта още един диск и предаде инструкцията за управляването на автомата. Тормансианите можеха да скрият работа на сигурно място или да го потопят в океана.

Чеди бе донесена в болницата в безсъзнание. Отначало я сложиха в наблъскания с легла коридор. Дежурният лекар не повярва на думите на „лилавите“ — за нещастие от най-нисък ранг — и само се смееше в отговор на твърденията, че това момиче е долетяло от Земята. Прекалено невероятно му се струваше нейното появяване през нощта, в обикновено облекло на „кжи“, и то ранена при улично сбиване. И последното съмнение, което възникна при прегледа на нейното дивно свършено тяло, се разпръсна, щом Чеди произнесе в

несвяст няколко думи на правилен яняхски език със звънливия акцент на опашното полукълбо. Лекарят окачества повредите като смъртоносни. Той не смяташе, че е по силите му да спаси девойката. Не си струваше да я измъчва напразно, като я изважда от благотворния шок. И хирургът вдигна ръце от нея, без да знае, че в същото време Окото на властелина издаваше нареждане Евиза Танет да бъде открита на всяка цена.

Силната воля помогна на Чеди да изплува от червеното море на болката и слабостта, заляло съзнанието ѝ. Тя лежеше гола, покрита с жълт плат, на едно тясно желязно легло под рядката светлина на незакрита с нищо вакуумна лампа. Тези дразнещи очите лампи се срещаха на Торманс във всички служебни помещения и в жилищата на „кжи“. Тук, в болницата, рязката светлина ѝ се струваше непоносима, но никой от проснатите по съседните легла стенещи и бълнуващи хора не ѝ обръщаше внимание. Нощем при болните не идваха санитарки, медицински сестри или лекари. Те прекарваха дългата нощ на Торманс насаме със страданията си, твърде безсилни, за да се надигнат или да се заприказват.

Чеди разбра, че ще умре, предоставена на съдбата си. Превъзможвайки невероятната болка и виенето на свят, тя се надигна, смъкна крака от леглото и отново загуби съзнание. Свести я пронизващо убождане. Чеди отвори очи и видя точно над себе си пламналото от вълнение лице на Евнза.

Съпроводена от гърчещия се от уплаха за грешката си дежурен лекар, Чеди бе откарана в една свободна операционна. След като се убеди, че непосредствената опасност е отминала, Евиза се свърза с Родис и Вир Норин.

По-нататъшните събития, включително и безплодният разговор със „змиеносеца“, отнеха повече от два часа. Чеди спеше в операционната. Когато Евиза долетя като фурия, носейки на рамо чантата с необходимите препарати, целият лекарски персонал на болницата вече беше се събрал. Една минута по-късно дотича и Вир Норин, натоварен с два големи, здраво стегнати денка. Главният хирург се разхождаше нервно пред вратата на операционната. Той беше избягал от кабинета си, където на големия екран час по час се появяваха ту Зет Уг, ту Ген Ши и искаха сведения за земната гостенка. Предупредената от Таел Евиза не каза нищо за изпратената от

звездолета помощ. В болницата мислеха, че тя е изтичала за лекарствата или в къщи, или до своя приятел.

Докато се дезинфекцираше, Евиза можа да си почине и затова веднага пристъпи към операцията. Хирурзите на Торманс видяха странната техника на земната лекарка. Евиза смело разреже всички поразени участъци с надлъжни разрези, грижливо избягвайки да повреди не само най-незначителните нервни разклонения, но и лимфатичните съдове. Тя закрепиле строшените кости, включително и най-ситните парченца, с някакви червени кукички, изолира главните кръвоносни съдове, преряза ги и ги скачи с малък пулсиращ апарат. След това цялото операционно поле на пет пъти бе просмукано с ОМН — разтвор за скоростно регенериране на костите, мускулите и нервите; разрезите бяха съединени с черни кукички. Появи се втори прибор за масажирание на краищата на раните и за едновременно втриване на гъстата течност за кожна регенерация — КР. Евиза веднага събуди Чеди и обилно я напои с приличаща на мляко емулсия. Облеченият като санитар Вир Норин с безкрайна предпазливост вдигна Чеди от операционната маса. Сега земляните не се грижеха за спазването на тормансианските приличия и не се довериха на стерилността на чаршафите. Астронавигаторът отнесе на изпънатите си ръце съвсем голата Чеди до определената за нея малка болнична стая. Там той я сложи върху постеля от специална, блестяща като сребро тъкан и я покри с предварително опънат върху скелет прозрачен похлупак.

Пепелявосинкавата деветоножка на Чеди вече чакаше до леглото. Към нея беше скачен многоцилиндров апарат със система от тръбички, чиито краища бяха закрепени за похлупака ѝ. Евиза Танет си почиваше, изтегната на твърдото канапе, леко подпряна на лявата си ръка и отметнала зад главата свитата си десница. От време на време тя се взираше в стълбчето на индикаторите до възглавницата си, с жици, закрепени за слепите очи, шията, гърдите и китките на Чеди.

Вир Норин погледна Евиза с благодарност, стисна здраво лакътя на силната ѝ ръка, който се подаваше изпод гъстата, къдрава коса на тила ѝ, и тръгна към изхода, стъпвайки предпазливо по още влажния от дезинфекцията под.

Преди астронавигаторът да успее да напусне грамадната сграда на болницата, в стаята при спящата Чеди и сънената Евиза влезе един

човек с измачкана и избеляла от пране жълта престилка за посетители, с напреки бинтовано лице. Евиза скочи и се хвърли на врата му.

— Родис!

— Дойдох да ви сменя — и Родис прокара пръсти по хлътналата буза на Евиза.

Евиза замижа като дете, на което е влязъл сапун в очите и рязко поклати глава.

— Не сега. Да мине нервното напрежение, тогава ще съм спокойна.

— Ще ви избавя от него. Легнете!

— Толкова отдавна не съм разговаряла с вас, дори по СДФ. Докога ви разрешиха да останете?

Родис се разсмя звънливо и безгрижно като момиче.

— Никой не ми е разрешавал, както и кацането на дискоида. Ако бях взела да им се моля, те до утре нямаше да решат великия въпрос. И ще стоя при вас, докато трябва.

— А този маскарад?

— Той е дело на Таел и неговите приятели.

Родис облече върху черната си тормансианска дреха бисерносребрилата паяжина на земното лекарско облекло.

— А къде е вашият СДФ, Родис?

— Изключен е. Ще ми го докарат през нощта и ще го пуснат пред входа на този блок. Аз ще го повикам тук. Хайде, легнете, а аз ще се поразходя из стаята, за да премине възбудата ми от по-друг характер. Отдавна не бях изпитвала такава радост от дългото ходене както днес. Като че ли цяла вечност живея в теснотия — естествена на кораба и ненужно-принудителна на Торманс.

— И Чеди не можеше да свикне с този живот. Нейните дълги разходки бяха полезни за запознаването ѝ с хората и обичаите, но в края на краищата доведоха до катастрофа — каза Евиза.

— От какво е било предизвикано нападението?

— Тя още нищо не е успяла да ни каже. Човекът, който нападнал Чеди, се самоубил на място. Тя едва ли знае това.

Родис се замисли и после каза:

— Причина за всичко е сексуалната невъзпитаност, пораждаща Стрелата на Ариман. Между другото аз чух за вашата лекция относно

еротиката на Земята. Претърпели сте неуспех дори с лекарите, а те би трябвало да са образовани в това отношение.

— Да, жалко — натъжи се Евиза, — исках да им покажа властта над желанието, която не води до загуба на сексуалните усещания, а, напротив, до върховете на страстта. Колко по-ярка и по-силна е тя, когато не се оставяш да те водят за носа. Но какво да се прави, когато те, както ми обясни Чеди, имали само една дума за любовта — за физическото свързване, и още десетина думи, които се смятат за ругатни. И то за любовта, за която на Земята има толкова много думи, че и аз не ги знам колко са.

— Над петстотин — отговори Родис, без да се замисли, — триста, отбелязващи оттенъците на страстта, и близо хиляда и петстотин, описващи човешката красота. А тук, в книгите на Торманс, аз не намерих нищо друго освен жалки опити да се опише например прекрасната любима с техния беден език. Всички излизат едни и същи, губи се поезията, усещането се притъпява от монотонните повторения. Олигарсите (посредством образованите си слуги, естествено) отчаяно се борят да скрият от хората духовните им способности и свързаните с това огромни сили на човешката природа. По същия начин те се стараят да омаловажат и обезценят физическата красота, за да не може обикновеният човек да си помисли, че в някои отношения е по-добър или стои по-горе от управниците. Техните учени слуги винаги са готови да изригнат купища лъжи, отричайки духовните сили, и да осмеят красотата.

В антично време в Европа и Близкия изток и през Средновековието в Индия — продължи Родис — физическата любов се е преплитала с религията, философията и обредността. След това настъпила реакцията: тъмните векове, превъзнасянето на религията и отхвърлянето, потискането на сексуалността. Нова реакция — и през ЕРС се възродила примитивна еротика с отмиране на религиозността, на по-слаба физическа основа. Не бил постигнат, както в предишните времена, мощен възход на чувствата. Този период — последният в съществуването на капиталистическите отношения в обществата на Земята — се характеризирал освен това и с утилитаризъм. И еротиката, и политиката, и науката — всичко се преценявало от гледище на материалната полза и парите... Утилитаризмът неизменно водел до ограниченост на чувствата, а не само на мисленето. Ето защо

тормансианите трябва първо да възстановят нормалното си усещане на света. Едва след това те ще бъдат способни на истинска еротика. Взели сте прекалено бърз старт, Евиза! Но стига сме говорили за това!

Родис започна да движи пръсти по тялото на Евиза, натискайки определени точки и произнасяйки отмерено-музикални думи. Не се минаха и няколко минути и Евиза заспа с детска безгрижност. Само в ъгълчетата на устните ѝ продължиха да се крият бръчки на огорчение, но скоро и те изчезнаха. След това Родис коленичи, изви се назад и докосна пода с глава, за да си изправи гърба. Нейните спътнички бяха на възраст, когато дълбокият и здрав сън бързо възстановява силите. Родис наблюдаваше и двете и им се радваше. Те бяха направили всичко, каквото можеха, за изучаването на Торманс и, естествено, не бяха в състояние да променят тукашния живот. Сега те ще се приберат на „Тъмен пламък“. Заради пращинките, които Евиза и Чеди биха добавили отсега нататък към гигантската задача — обрата в историята на Торманс, — не си струваше да се рискува повече животът им. Антроположката Чеди и лекарката от Звездния флот Евиза тепърва ще посетят различни места във вселената, ще дарят Земята със свои деца, ще преживеят дълъг, интересен живот. Безкрайното унижение на хората на Торманс и изтърпените тук страдания, както и мъката и съчувствието, породило се към събратята им, на Земята ще се изтрият, ще се смекчат и в края на краищата ще престанат да ги тревожат...

Вратата се откряна бавно, влезе СДФ и замря в краката на Родис. Тя свали от капака му един тежък бял барабан, премести го с известно усилие на прозореца и завинти син конус в специалната издатина на горния му край. Сред снаряжението на Евиза Родис намери прозрачна до невидимост висока чаша, отвъртя конуса и наля в съда също толкова прозрачна течност. Родис внимателно я поднесе до устните си и лицето ѝ грейна от удоволствие. След минерализираната, замърсена, миришеща на ръждив водопровод и на евтин бактерицид вода на столицата вкусът на земната вода беше неописуемо приятен. Нея Холи не беше забравила да им изпрати от звездолета и земна концентрирана храна.

Родис се зае да приготви храна за Чеди и Евиза. В болничната стая бързо влезе бледен и изпотен главният лекар.

— Аз не подозирах, че в моята болница се намира владетелката на земляните — поклони се той на Родис, — тук ще ви бъде неудобно

и тясно. Но това ще уредим по-късно, а сега да отидем в моя кабинет. Търсят ви от Градините на Цоам. Като че ли — лицето на главния лекар придоби молитвен израз — с вас иска да говори лично Великият и Мъдрият...

Фай Родис застана пред екрана за двустранна връзка на Ян-Ях, на който скоро се появи познатата фигура на властелина. Чойо Чагас беше навъсен. Рязък жест по посока на главния лекар — и той, превит одве, избяга от кабинета.

Чойо Чагас огледа Родис в сребрилата ѝ престилка, под която прозираше костюмът на обикновена жена от Ян-Ях.

— Не е толкова ефектно в сравнение с предишните ви одеяния. Но така ми се струвате по-близка, приличате ми на моя... поданичка — каза той бавно. — И все пак аз бях учуден, когато разбрах, че сте тук.

— Ако не беше катастрофата с Чеди, аз нямаше да напусна Хранилището. Там има много интересни материали и вие постъпихте мъдро, като ме изпратихте в него.

Чойо Чагас поомекна.

— Надявам се, че сте се убедили още веднъж колко опасно е общуването с нашия див и злобен народ? Насмалко не загина четвърта наша гостенка!

На Фай Родис ѝ се дощя да го попита по чия вина народът на Ян-Ях се намира в такова състояние, но беше излишно да дразни властелина.

— Как смятате да постъпите сега? — попита Чойо Чагас.

— Щом нашата антроположка се оправи, ще я изпратя заедно с лекарката на звездолета. Това е въпрос само на няколко дена.

— А след това?

— Ще се върна в Хранилището на историята. Ще привърша работата си с ръкописите. Нашият астронавигатор ще продължи да се запознава с научния свят на столицата. И след двайсетина дена ще се сбoguваме с вас.

— А вторият звездолет?

— Той трябва да е вече наблизко. Но ние не искаме да злоупотребяваме с вашето гостоприемство. Вероятно той няма да кацне. Ще остане на орбита до излитането ни.

На Родис ѝ се стори, че властелинът остана доволен.

— Добре. Тук ще ви настанят по най-добрия възможен начин.

— Не се тревожете. По-добре дайте нареждане да ни свързват с вас или с по-младшите управници без протакане. Иначе ние не ще можем да разбираме къде свършва вашата воля и започват тъпотията и страхът на сановниците.

Чойо Чагас кимна милостиво, известно време той гледа Родис мълчешката, а после, без да каже нито дума, внезапно изчезна от екрана. Тя се върна при Чеди, която вече седеше сред възглавници и без похлупака. И Чеди, и Евиза толкова се наслаждаваха на водата и храната от Земята, че чак зажумяваха от удоволствие.

— Не съм си представяла, че консервираната земна храна била толкова вкусна — каза Чеди.

— След тормансианската — каза Родис и зарови пръсти в гъстата коса на момичето, която пак беше придобила естествения си пепелявозлатист цвят. Очите, освободени от контактните лещи, сияеха с предишната си синина.

— Чудно ми е — Чеди се надигна на лакът, но Евиза мигновено я върна на мястото ѝ — как могат да се тровят, да тровят децата си, да погубват своето бъдеще, като фалшифицират и поевтиняват храната по такъв начин, че тя се превръща в отрова? Представете си, че на Земята някой започне да поглъща такава отрова. Изключено!

— При тях — каза Родис — по този ужасяващ начин увеличават количеството храна, поевтинявайки производството ѝ, А я продават на предишната скъпа цена — в обществото на Торманс това се нарича косвен данък и доходът от него отива в полза на олигарсите.

— Сигурна съм, че тук нито една лаборатория не ще се заеме да анализира състава на продуктите, за да не излезе наяве неговата вредност — каза Евиза, — трябва да вземем образци със себе си на Земята.

— Отлична идея — каза Родис, — хайде да започнем още днес, от болницата.

Родис дълго, без да бърза, масажира белезите от зарасналите разрези със следи от разтопилите се черни кукички на рамото на Чеди. Чеди ги уверяваше, че е напълно здрава, но Родис и Евиза се страхуваха от последици от вътрешните повреди. На една малка количка докараха книги с развлекателно съдържание. Чеди се зае да ги поглъща една след друга със скорост, необяснима за тормансианите, но

съвсем нормална за земляните, които за един миг възприемаха цели страници.

До идването на Евиза около леглото на Чеди беше израснала цяла купчина книги.

— Нима са толкова интересни? — попита Евиза.

— Мъчех се да намеря нещо свястно. Не можех да повярвам, че в една технически развита цивилизация могат да се пишат само такива глупости, приличащи на земната литература от ЕРС. Те сякаш нямат духовни проблеми, тревоги, болести и нещастия. Истинските големи трагедии, великолепният човешки героизъм, скрит в делниците на сивото ежедневиe, не ги интересува. На тях като че ли и човекът не им е интересен и им служи само за фон. Всичко се свежда до временни глупости, случайно неразбиране или еснафско недоволство. Тукашните писатели много добре са се научили да отвличат и да развличат, преразказвайки стотици пъти едно и също. Същите хора пишат и за телевизионните предавания, възхваляват щастието да се живее под мъдрото ръководство на Чойо Чагас, който уж ги бил избавил от отвратителното минало. Тук историята започва от установяването на общопланетната власт на теоретика на олигархията, великия Ино-Кау, Имам впечатлението, че книгите са написани за умствено неразвити деца. Всички книги са нови, малко четени. Трябва да поискаме някои по-стари издания.

Евиза отиде в библиотеката, дълго се рови там, говори с библиотекаря и се върна смаяна.

— Когато Чойо Чагас станал владетел — каза Евиза, — предишните книги под страх от тежко наказание били иззети от всички библиотеки на планетата, вързани в мрежа с камъни и хвърлени в морето. Единични екземпляри са предадени на специалните хранилища, където те не могат нито да се четат, нито да се копират. Това е забранено за всички освен за специални доверени лица.

— Какво престъпление срещу човечеството! — сурово отбеляза Родис.

— О, вие не знаете всичко — каза Чеди. — Тук съществува чудовищна система за филтрация. Във всеки Дом за зрелища, в телевизията и в радиото им седят „Очите на властелина“. Те имат правото да спират всяко зрелище, да изключват цялата мрежа, ако някой се опита да предаде нещо неразрешено. Могат да убият човека

за пеене на неразрешени песни, „Очите на властелина“ имат списък, в него е означено кое може да се изпълнява и кое не... И така е във всичко. Колко ми е жал за горките хора! — Гласът на Чеди трепна.

Родис и Евиза се спогледаха и Родис седна до главата на Чеди, запя и започна да милва с върховете на пръстите си челото и лицето ѝ. Сините очи, в които блестяха сълзи, се затвориха. Само след минута момичето потъна в дълбок спокоен сън.

— А сега хайде да се разходим из болницата — предложи Евиза. — Вече е късно, лекарите са се разотишли. Аз ви донесох чиста престилка.

Фай Родис облече жълтата дреха и кепето от същия плат и двете земни жени излязоха под рязката светлина в наблъскания с кровати коридор.

Те никога не биха могли да забравят четирите нощи, прекарани в доброволни визитации на хирургическата клиника на Централната болница в столицата. Родис правеше едно откритие след друго. На страдащите почти не се даваха лекарства за успокояване на болките. Медицината на Торманс не беше създала аналгетици, които не влизат в обмяната на веществата и не водят до свикване — наркомания. Такива могъщи средства като хипнотичния масаж и автогенното внушение не се прилагаха. Лекарите не обръщаха внимание на стягането на сърцето и на страха от смъртта, а досадната болка при фрактурите се смяташе за неизбежна. Всъщност премахването на ненужните страдания беше съвсем лесна работа, то можеше да ускори излекуването на едни и да облекчи последните дни на други...

Със самотата на болните, с техните безкрайни, мъчителни нощи в непроветряваните стаи не се водеше никаква борба. В болницата преобладаваха жените, които бяха по-издръжливи от мъжете. Те лежаха с месеци. На земляните бе обяснено, че за спасяването на жените и майките на „джи“ се полагат грижи, понеже, когато ги загубват, мъжете получават нервни депресии, подкупват чиновниците, промъкват се в Дворците на нежната смърт и погубват в свое лице нужни на държавата специалисти. Загубването на достойнството на смъртта в тези болници представляваше естествен диалектически парадокс на планетата, където смъртта се провъзгласяваше за държавно задължение на болшинството. Толкова по-отчаяно се вкопчваха в живота „джи“ в препълнените болници. Родис си спомни

със самоирония своите inferнални изпитания. Тук тя бе слязла до много по-ниски кръгове на inferното.

А Евиза за стотен път мислено се съгласяваше с предводителя на шестимата „кжи“. Те наистина умираха здрави, без да знаят що е жалка борба за живот сред мръсотия и болки.

Фай Родис преминаваше от легло на легло, сядаше на крайчеца му, утоляваше болката с хипноза, успокояваше с песен, учеше хората сами да си внушават сън или да се забавляват с въображението си. Евиза, която не притежаваше такава психологическа сила, правеше целебен масаж на нервите. Когато на разсъмване се прибраха в стаята на Чеди, и двете се строполиха изнемощели и заспаха, защото бяха изчерпали нервната си сила.

Мълвата за необикновената жена мигновено плъзна по цялата болница. Сега Фай Родис навсякъде биваше посрещана като богиня с молби и протегнати ръце. Заобикалящата я мъка се стовари върху нея, започна да я потиска и да я лишава от предишната вътрешна свобода. Родис за пръв път разбра колко далече е още истинското духовно съвършенство. Нищожеството на нейните сили сред океана от мъка неизбежно пораждаше съжаление, което я отклоняваше от главната ѝ цел. Нейната помощ тук не съответствуваше на задачата, която отсега нататък предстоеше на хората от Земята: да помогнат на народа на Ян-Ях в унищожаването на inferналната обществена система изцяло и завинаги.

След четирите дена, прекарани в болницата, Фай Родис пак вървеше по скърцащите подове на Храма на времето, съпровождана от двете си приятелки и от трите им СДФ. Два от тях носеха още слабата Чеди в пружинираща въжена люлка, окачена на опорни стълбчета. Безкрайно зарадваният Таел ги посрещна край портата и дори стражата, тоя път подбрана измежду специално обучени хора, поомекна при вида на сините очи на Чеди, които гледаха околния свят с възторга на оздравяваща. Радостта на Чеди беше кратка. Когато разбра, че ще я върнат на звездолета, тя силно се огорчи и на Фай Родис ѝ отне много време да я убеди в необходимостта от това.

Безпокойството накара Евиза да настоя да я оставят тук за в случай, че Родис или Вир Норин се разболеят.

— Моето здраве е превъзходно — възрази ѝ Родис, — а с внушение мога да лекувам по-добре от всички ви.

— А Вир?

— Той според мен се е разболял, но така, че лекар, дори и от Звездния флот, не му трябва.

— Нима? Нашият изпитан астронавигатор? Шегувате ли се?

— Де да беше така.

— Но това е безумие! И вие сте толкова спокойна!

— Неговото безумие не е по-голямо от живота на Чеди сред „кжи“, от вашата работа в болницата, от всички идеи, които ни накараха да нахълтаме в битието на тази негостоприемна, измъчена планета.

— Родис, за някаква опасност ли си мислите? Аз няма да ви напусна.

— Ще ме напуснете! — Родис привлече Евиза към себе си и косата ѝ с цвят на гарваново крило за миг се преплете с тъмночервеникавите кичури на Евиза.

Трите жени се разходиха до подземие то с маските и Светилището на трите крачки.

— Тук ще оставим вашия СДФ — каза Родис, обръщайки се към Евиза, — неговият зеленосив цвят със сребрист оттенък много хармонира с черните маси и пейки.

— А моят? — попита Чеди, която беше обикнала пепеляво-синкавата си деветоножка.

— Вашия подарете на Таел и го научете как да борави с него.

— И той ще свети у нас със зелена светлинка, нали?

— Да! Гривната на Евиза ще взема аз, но ще изключа пряката ѝ връзка с „Тъмен пламък“, когато вие бъдете в безопасност, зад стените на кораба.

— Зад стените на кораба... — повтори Евиза. — Може би това е срамно за един истински изследовател, но аз ще съм щастлива. Колко по-добре е да живее човек в кораба и да прескача оттам до чуждия свят, отколкото да се окаже като нас откъснат от „Тъмен пламък“, влачен от потока на един странен живот, в който сякаш всички са се наговорили да вредят на себе си и на другите, да предизвикват мъки и беди навсякъде, дори там, където няма причина за нещастия.

Родис и Норин изпратиха младите жени до тромавата, прашна и раздрънкана кола.

Чеди прегърна силно Родис, целуна астронавигатора, а после коленичи и помилва своя СДФ.

Двамата земляни и тормансианският инженер стояха на балкона на петия храм. Колата замина по горния околоръстен път, стълбът прах още дълго се виждаше над града. Таел вече беше се научил да разпознава настроението на своите сякаш невъзмутими земни приятели. И сега, гледайки спокойните, устремени към далечината лица, инженерът реши да откъсне Родис и Норин от мислите им.

— Аз още не съм ви благодарил за безценния подарък — каза той и посочи СДФ.

— Ние не благодарим за подаръците. Най-голямата радост за човека на Земята е да дава. Ние трябва да ви кажем благодаря — каза Родис.

Кой знае защо, Таел се смути и промени темата на разговора:

— Мен винаги ме е интригувал броят на краката на СДФ. Защо 9, защо нечетно, а не двустранната симетрия 2 — 4 — 6 — 8 — 10?

— Въпросът не е чак толкова прост — отвърна му Норин. — Нечетностите са били създавани от природата. 5-7-9 дават особено предимство в преодоляването на противоречията в бинарните системи и издръжливост в двустраннопротиворечивия свят, тоест възможност за преминаване на непреодолими препятствия. Нечетността, по-голяма от единица, представлява излизане от инферналната борба между противоположностите, възможност да се избегне диалектическото люшкане наляво-надясно, нагоре-надолу. В природата това са многоосните фазови системи или трифазният ток например. Нечетността като свойство е била забелязана още в дълбока древност. Три, пет, седем и девет са били смятани за щастливи и магически числа. А ние прилагаме методиката на наклонените или хеликоидални разрези в равновесните системи на противоположни сили.

Таел поклати глава.

— Аз разбрах само едно — че съществуват механизми, които работят на базата на по-сложни принципи от вътрешните противоречия. И тези механизми, така да се каже, стоят по-високо от силите на диалектически построения свят. Те са по-могъщи.

— И така може да се каже. В обикновения живот на Земята СДФ не ни трябва. Роботите-спътници ни съпровождат само в трудните експедиции до неизвестни, далечни светове. Там те са незаменими.

— Те са незаменими и в зле уредения свят — добави Таел.

Тревожна сянка мина по лицето на Вир Норин и той заприлича на тормансианин.

— Ще си тръгвате ли, Вир? — попита Родис, като го прегърна през врата и се взря в очите му. — Вас ви чакат! Тревожи ли ви нещо?

— Да, случи ми се нещо, което не бях изпитвал, и то породило в мен тревога.

— Но нали на Торманс нищо не се сбъдва? Какво ще стане по-нататък, Вир?

— Не знам. Аз трябва да сложа в ред мислите си, но дните летят...

— Да, времето е толкова малко, Вир, приятелю мой... — гласът на Родис се смекчи от нежност.

Астронавигаторът се втурна надолу по стълбата и префуча край смаяната стража. Фай Родис стоеше, подпряна с крайчетата на пръстите си на перилата на балкона, дълбоко замислена. Затова Таел излезе, без да се сбогува, и отведе деветоножката в подземието.

Родис дълго се вира в забулените от пурпурна мараня далечни голи планини. Още е толкова прясна в паметта ѝ катастрофата в град Кин-Нан-Те, току-що приключиха усложненията с Чеди — и ето че се задава нещо друго. И този път тя, Родис, не знае пътищата към решението. Какво ги чака Вир Норин и неговата възлюблена освен жертви и от двете страни? И защо това сполетя тъкмо Вир Норин, който с корабите си беше пронизал Галактиката в много посоки, човек с толкова ясен ум и такива енциклопедически знания? Въпреки че по закона за внезапните обрати това може да бъде естествено пред непреодолими прегради.

Унесена в мисли, Фай Родис не забеляза кога се стъмни. Тя тръгна към стаите си.

Още пред първата врата Родис почувствува присъствието на някого, познат ѝ по предишни усещания. Преди да излезе, тя не беше настроила деветоножката и сега я включи, без да запалва светлината. Съвсем тихичко звънна гривната ѝ и я предупреди за промяната на въздуха в помещението. Светна малкото розово око на деветоножката. Родис видя добре затворената врата на спалнята. Някой я дебнеше, скрит в първата стая — вратата не случайно беше притворена. Родис отвори вратата — и в ноздрите ѝ проникна едва доловим мирис; той бе

толкова слаб, че ако не беше се настроила предварително, тя може би изобщо нямаше да го почувствува. Изведнъж в главата я блъсна нещо опияняващо съзнанието. Една тъмна сила започна да се развива в Родис също като пружина. Завладя я диво желание да вие, да се кикоти, да се търкаля по пода. Могъщата воля на Родис надви първия удар на отровата. Тя отстъпи назад към СДФ, извади биофилтрите и ги сложи в носа си. Сега вече имаше време да помисли. С все още помътено съзнание тя намери препарат Т-9/32 — универсалната противоотрова срещу всички възбудители на таламуса. Въпреки че не беше лекар, Родис можа да установи, че в стаята е разпръснато вещество, потискащо съзнанието и освобождаващо базалните примитивни рефлексии на таламусната група и сивия хълм на мозъка. Противоотровата помогна. Какъв късмет, че беше предвидила възможността за прилагане на подобни вещества, когато се готвеше за слизане на Торманс!

След като предишната яснота на мисленето и зрението ѝ се възстановиха, Родис заповяда на СДФ да освети стаята и внезапно дръпна силно тежката завеса, която закриваше нишата на прозореца. Там, свита като котка, се криеше Ер Во-Биа. Една прозрачна маска с малък газов балон под челюстта прикриваше лицето на красавицата, която скочи стремително към Родис. Нейните дълбоки очи гледаха Фай Родис с очакване и учудване, сякаш питаха: „Защо не падаш?“ В ръцете си възлюблената на Чойо Чагас държеше сложен прибор, който на Торманс се използваше за киноснимки.

Ер Во-Биа посегна със свободната си ръка към колана, където без съмнение беше скрито оръжие.

— Спрете! — заповяда ѝ Родис. — Кажете защо направихте това!

Прикована към мястото си, красавицата замря и започна да полюшва тънкото си тяло, сякаш изпитваше желание да се превъплъти в толкова почитаната на планетата змия.

— Исках — каза тя с усилие през стиснатите си зъби — да разкрия твоето истинско „аз“, да те покажа. И когато ти започнеш да се търкаляш, измъчвана от животински желания, аз щях да те заснема, за да покажа филма на властелина. — Ер Во-Биа вдигна апарата. — Той твърде много мисли за тебе, прекалено те превъзнася. Нека види!

Фай Родис гледаше разкривеното от злоба прекрасно лице. Съчетанието на долна душа и съвършено тяло открай време е учудвало чувствителните към красотата хора и Родис не правеше изключение.

— На Земята — заговори тя най-сетне — ние смятаме, че всяко недостойно действие трябва незабавно да се уравни с противодействие. Свалете маската си!

Животинският ужас на жената не може да бъде скрит дори от респиратора. Тя трябваше да се подчини.

След една минута Ер Во-Биа лежеше на пода, отметнала глава, със затворени очи и озъбена уста, изпитвайки онова, което искаше да предизвика у Родис.

— Янгар! Янгар! Аз те искам! Още повече, отколкото преди! По-скоро! Янгар! — развика се внезапно Ер Во-Биа.

В отговор на нейния зов вратата веднага се разтвори и на прага се появи лично началникът на „лилавите“.

„Дебнал е някъде тук!“ — мигновено се досети Родис.

Янгар разбра краха на замисъла и разобличаването на тяхната тайна и измъкна оръжието си. Но колкото и точен стрелец да беше той, не можеше да съперничи на Фай Родис по скоростта на реакцията. Тя успя да включи защитното поле. И двата куршума, изстреляни срещу нея — към корема и главата, — отскочиха и улучиха Янгар между очите и ключиците. Очите на Янгар, вперени в Родис, угаснаха бавно, кръв заля лицето му, той рухна по гръб, свлече се по стената и падна на едната си страна на два метра от своята любовница.

Изстрелите без съмнение бяха отекнали из целия храм. Трябваше да се действа незабавно. Родис завлече Ер Во-Биа в спалнята си, затръшна вратата и отвори широко и двата прозореца. След това разтвори стиснатите ѝ зъби и наля между тях лекарство. Конвулсивните движения на Ер Во-Биа се прекратиха. Още малко и жената отвори очи и се надигна, залитайки.

— Аз... като че ли... — процеди тя прегракнало.

— Да. Направихте всичко онова, което очаквахте от мен.

И изведнъж злобата по лицето ѝ бе заменена от страх, от откровен, безграничен и жалък страх.

— Ами камерата? Ами Янгар?

— Там са — Родис посочи вратата към съседната стая. — Янгар е убит.

— Кой го уби? Вие ли?

Родис поклати отрицателно глава.

— Той сам. Със собствените си куршуми.

— И вие всичко ли знаете?

— Ако имате предвид отношенията между вас, тогава да.

Ер Во-Биа падна в краката на Родис.

— Смилете се над мен! Властелинът няма да ми прости, той не ще понесе своето унижение.

— Това ми е ясно. Такива като него не могат да допуснат съперничество.

— Неговото отмъщение е невъобразимо! Опитните палачи могат да измъчват страшно.

— Също като вашия Янгар ли?

Прекрасната тормансианка клюмна, тя молеше за милост.

Родис отиде в съседната стая и след миг се върна с киноапарата.

— Връщам ви го — каза тя и протегна ръка — срещу остатъка от отровата.

Ер Во-Биа трепна и побърза да й даде мъничкия пулверизатор.

— Сега си вървете. През първия прозорец на галерията.

Наведете се зад балюстрадата. Когато стигнете до страничната стълба на задната фасада, слезте в градината. Надявам се, че имате карта от властелина.

Ер Во-Биа стоеше пред Родис мълком, замръзнала от учудване.

— И не се бойте от нищо. Никой на планетата няма да научи тайната ви.

Тормансианката продължаваше да стои, опитвайки се да каже нещо, но не можеше. Родис я докосна предпазливо с пръсти.

— Бягайте, не стойте! Аз също трябва да вървя.

Родис се обърна, чу зад гърба си странните хлипания на Ер Во-Биа и излезе. В първата стая пред защитната стена на СДФ се трупаха стражи начело с един офицер, в ъгъла лежеше тялото на Янгар.

Изглежда, след разговора с Родис в болницата властелинът на планетата беше дал нареждане за незабавна връзка, понеже той веднага се появи на импровизирания екран на СДФ. Стражите тутакси избягаха.

Родис каза, че Янгар е стрелял по нея. Чойо Чагас вече беше достатъчно запознат с действието на защитните екрани, за да разбере

каква е била последицата от това. Впрочем властелинът никак не беше огорчен от гибелта на началника на личната си охрана и първи помощник на Ген Ши по сигурността на държавата, нещо повече, той изглеждаше дори доволен.

Родис нямаше време да се замисля над толкова сложните им взаимоотношения, тя се опасяваше, че след гибелта на Янгар ще бъде отстранена от храма. Властелинът ѝ предложи в името на нейната безопасност да се прехвърли пак в двореца, но тя отказа учтиво, като се позова на голямото количество непрегледани материали, подготвени от Таел, които живописно бяха натрупани в три от стаите.

— Кога ще привършите работата си? — попита Чойо Чагас с известна подозрителност.

— Както бяхме се уговорили — след около три седмици.

— Ах, да! Преди отлитането вие трябва да ми погостувате няколко дена. Искам още веднъж да се възползувам от вашите знания.

— Вие можете да използвате всичките знания на Земята.

— Тъкмо това не искам. Вие ми предлагате общото, а на мен ми трябва частното.

— Готова съм да ви помогна и в частното.

— Добре, недейте забравя поканата ми! Сега аз ще ви напусна, отговорете ми само на един въпрос: какво ви е известно за хората, които едно време на Земята са били наричани еснафи? Днес аз срещнах тази странна дума.

— Така се е наричало цяло едно съсловие, а по-късно това определение, не знам защо, било пренесено върху хората, които умеят само да вземат, без да дават нищо насреща. Дори още по-лошо, те вземат в ущърб на другите, на природата, на цялата планета — тук алчността няма граници.

— Напълно важи за моите сановници!

— Естествено!

— Защо „естествено“?

— Алчността и завистта процъфтяват и се засилват в условията на диктатурите, когато не съществуват традиции, закони, обществено мнение. Оня, който иска само да взема, винаги е против тези „задържащи сили“. А срещу тези хора може да се води борба само по един начин: като се унищожат всички привилегии, следователно и олигархията.

— Съветът е добър. Вие оставате вярна на себе си. Ето защо...
— властелинът се замисли, като че ли не можеше да намери точната дума — вие толкова ме привличате.

— Вероятно понеже аз единствена ви казвам истината.

— Да беше само за това!

Чойо Чагас направи прощален жест и се оттегли, След няколко минути стражите усърдно миеха пода на мястото, където току-що лежеше трупът на Янгар, и със суеверен страх поглеждаха ходещата из стаята Родис. На нея беше ѝ се наложило да изключи СДФ и тя се опасяваше от прекаленото любопитство на „лилавите“. Стражите изчезнаха. Вместо тях се появи запъхтеният и едва жив Таел.

— Грешката е моя! Аз съм глупак! — викна той от прага.

Родис спокойно го въведе в стаята и притвори вратата — тя инстинктивно беше усвоила тази предпазна мярка, така необходима за жителите на Ян-Ях, — а след това му разказа за станалото.

Тормансианинът полека-лека започна да се успокоява.

— Аз сега излизам и ще се върна в подземие. Ние ще ви чакаме там. Недейте забравя: днес вие ще имате голям и важен прием!
— По устните на тормансианина съвсем по земному се мярнаха лукави бръчици,

— Вие ме заинтригувахте — каза Родис усмихната.

Инженерът се смути, чувствувайки, че тя чете мислите му, махна с ръка и избяга.

Родис заключи вратата, остави както обикновено СДФ да варди и слезе в подземие.

В Светилището на трите крачки я чакаха Таел и Гахден заедно с един непознат човек с резки черти на лицето и с птичешки втрещен поглед на светлокафявите очи.

— Аз разбрах — каза Родис, преди инженерът и архитектът да ѝ представят посетителя, — вие сте художник, нали?

— Това улеснява задачата ни — каза Гахден, — щом сте разбрали, че трябва да станете символ на Земята. Ри Бур-Тин, или Ритин, е скулптор и трябва да изпълни желанието на много хора и да създаде вашия портрет. Той е един от най-добрите художници на планетата и работи поразително бързо.

— Един от най-лошите! — каза скулпторът с неочаквано висок и весел глас. — Във всеки случай на такова мнение са онези, които

отговарят у нас за изкуството.

— Нима за изкуството може да се „отговаря“? — насмалко не се учуди Родис, но веднага добави: — Да, аз забравям, че „отговарям“ у вас значи „охранявам“, охранявам олигархията от посегателство срещу неограничената ѝ власт над духовния живот.

— Трудно е да се каже по-точно — възкликна скулпторът.

— Но нали има хора, които просто обичат изкуството и му помагат? Такива, които разбират, че и една роза може да украсява цялата градина?

— Нас ни обичат само бедняците, а „змиеносците“ са невежи и се отнасят към всичко прекалено утилитарно. Те плащат само на лакеите от сферата на изкуството, които ги славословят. Истинското изкуство иска продължителен труд. Много ли ще можеш да създадеш, ако цял живот се занимаваш с украсяването на дворците и градините със скулптурни безвкусици?! Ами произведенията на истинското изкуство, литература и архитектура? За човека това е щит, защита чрез мечтата, която не се осъществява в естественото течение на живота.

— Ние наричаме изкуството не щит, а жалони на борбата срещу инферното — каза Родис.

— Както и да го наричаме, важно е изкуството да носи утеха, а не развлечение, да увлича за подвиг, а не да дава приспивателно, да не се занимава с търсенето на евтин рай, да не се превръща в наркотик — каза Ритин.

— Спомням си, че нашата Чеди беше учудена от почти пълната липса на скулптури в града, в парковете и по площадите. Те за излишни ли се смятат?

— Не само това. Ако скулптурата стои без охрана или не е защитена с желязна решетка, незабавно ще я обезобразят, ще я замърсят с надписи или направо ще я строят!

— Кой може да вдигне ръка срещу красотата? Нима хората могат да обидят дете, да стъпчат цвете, да оскърбят жена?

— И детето, и цветето, и жената! — отговори в хор тримата тормансиани.

Родис само разпери учудено ръце.

— Изглежда, появяването на подобни хора в обществото от вашия тип е неизбежно. Но известно ли ви е тяхното процентно

съотношение спрямо нормалните хора? Расте ли броят им, или намалява? Това е кардиналният въпрос.

Тормансианите се спогледаха безмълвно.

— Знам, знам; статистиката се намира под възбрана. И все пак вие сами трябва да събирате сведения, да съпоставяте, да се избавяте от обществената слепота... — Фай Родис млъкна и внезапно се разсмя: — Ставам същински олигарх и започвам да давам не съвети, а как се казваше?...

— Указания — усмихна се широко и добродушно архитектът.

— Хайде, Ритин, започвайте! Да застана ли, да седна ли, или да ходя?

Скулпторът взе да се смущава, да въздиша. Той не се решаваше да каже какво иска. Родис се досети, но не бързаше да му се притече на помощ, а го гледаше изпод вежди и изчаквателно. Ритин с мъка изрече:

— Виждате ли, земните хора се различават от нас не само по лицето, по осанката, но и по тялото си... Вашето е особено. То в никакъв случай не е леко, но и не изглежда тежко. Макар да притежава здравина и масивност, вашето тяло е много гъвкаво и подвижно.

— Значи искате да ви позирам без дрехи?

— Ако е възможно! Само тогава аз ще създам цялостен портрет на жена от Земята!

Преди тормансианите да успеят да се опомнят, Родис се оказа още по-далечна и по-недостъпна в гордата си голота.

Архитектът я гледаше с молитвено скръстени ръце. Той веднага се сети за фигурите на героите в подземие, затулени с маските. В обикновени дрехи те биха изглеждали възгуби. С Родис ставаше обратното: облечена, тя изглеждаше по-дребна и по-фина, а в действителност линиите на тялото ѝ бяха значително по-резки, по-контрастни, отколкото у скулптурите на прадедите му в галерията.

Таел се беше вцепнил, загледан в пода, и дори закриваше очите си с длан. Внезапно той се обърна и се скри в мрака на галерията.

— Нещастник, той ви обича! — отсечено, почти грубо подхвърли скулпторът, без да сваля очи от Родис.

— Щастливец! — възрази му Гахден.

— Пази се! И ти ще загинеш! Но мълчи! — властно му каза Ритин. — Можете ли да танцувате? — обърна се той към

Родис.

— Като всяка жена на Земята.

— Тогава започнете да танцувате нещо такова, че цялото ви тяло да се включи в танца, всеки мускул!

Скулпторът се зае да нахвърля с бясно темпо ескизи върху листове сива хартия. Няколко минути изминаха в мълчание.

После Ритин безсилно отпусна ръце.

— Не става! Много е бързо! Вие се движите така стремително, както и мислите. Изпълнявайте само крайните движения и когато ви направя знак, „застивайте“ на място!

Така работата тръгна по-добре. След привършването на сеанса скулпторът се залови да опакова голямата купчина скици.

— Ще продължим утре!. Впрочем разрешете ми да постоя, да почакам. Вие ще разговаряте с „Ангелите“, а аз ще ви порисувам и седнала. Никога не съм мислил, че хората от висшата цивилизация ще бъдат такива яки!

— Тази грешка не е само ваша. Мнозина наши прадеди са мислили, че човекът на бъдещето ще стане тънък, крехък и нежен. Прозрачно цвете на гъвкаво стебълце.

— Точно така, точно така, дори го казвате със същите думи! — провикна се скулпторът.

— А с какво ще живея, ще преодолявам живота, ще се боря с него и в същото време ще му се радвам? За сметка на машината ли? Какъв живот ще е това? За да стана майка, по телосложение аз трябва да представлявам амфора на мислещия живот, иначе ще осакатя детето. За да понасяме натоварването с трудни дела, защото само така човек живее пълнокръвно, ние трябва да бъдем силни, особено мъжете ни. За да възприемаме света в цялата му пъстроцветност и дълбочина, ние трябва да притежаваме остри сетива. На бюрото на Председателя на Съвета на Четиримата аз видях символична скулптура. Три маймуни: едната е запушила ушите си, друга е затулила очите с лапите си, третата е закрила устата си. А противно на този символ на тайната и покорното поведение човекът е длъжен да чува всичко, да вижда всичко и да говори за всичко.

— Когато вие обяснявате, всичко е ясно — каза скулпторът, — но това не ми помага да разбере разностранността на вашата особа. С глината ще започна да работя, когато навляза в образа. Странен, небивало прекрасен образ, но не чужд — и това ще ми създаде

допълнителни главоболия. Разберете ме, такова нещо отведнъж не става!

— Не ме убеждавайте, разбирам всичко. И ще поседя още с вас, след като всички си отидат. Но преди да дойдат „Сивите ангели“, трябва да разбере за Светилището на трите крачки. Научихте ли нещо, Гахден?

— Светилището е било създадено по време на основаването на храма, когато религиозният култ към времето бил в разцвета си. Тук можели да влизат само онези, които били преминали трите стъпала на изпитанието или трите крачки на посвещаването.

— Значи аз не съм сгрешила — тази вяра е била донесена тук от Земята! Вярата в това, че заслугите могат да се постигнат веднъж завинаги, без продължително служене и без борба. И ето че тук за две хилядолетия те не са могли да достигнат дори уравнивяване на силите на мъката и радостта!

— За какви изпитания говорите? — интересува се скулпторът.

— Във всяка религия съществуват изпитания преди посвещаването в най-високото, тайното знание. Те са три, трите крачки към индивидуалното величие и мощ. Сякаш може да съществува някаква отделна сила, независеща от останалия околнен свят.

Първото изпитание, така нареченото „изпитание с огън“, е придобиването на издръжливост, на висше мъжество, достойнство и доверие към себе си, това е един вид процес на изгаряне на всичко лошо в душата. След изпитанието с „огън“ все още е било възможно да се върнеш назад, да станеш обикновен човек. След другите две връщане назад няма: който ги е понесъл, вече не може да живее делничен живот.

— И всичко това се е оказало суеверие, така ли? — попита, леко заеквайки, Таел, който се появи от галерията.

— Далеч не всичко. Ние сме възприели много от тези неща за психологическата тренировка. Но вярата във върховното същество, което бди над най-добрите съдби, е била наивна отживелица от пещерната представа за света. Дори нещо по-лошо — отживелица от религиозния фанатизъм на Тъмните векове.

В подземията, озъртайки се, влязоха осем души със сурови дори за мрачните тормансиани лица, с тъмносини плащове, свободно наметнати върху рамената им.

Архитектът Гахден понечи да ги заведе при Родис, но първият от тях небрежно го отстрани.

— Ти ли си владетелката на земните пришълци?... Ние дойдохме да ти благодарим за апаратите, за които сме мечтали хилядолетия. Много векове ние сме се крили и бездействували, а сега отново можем да поведем борбата.

Фай Родис погледна твърдите лица на влезлите — от тях лъхаше воля и ум. Те не носеха никакви украшения и знаци, облеклото им, с изключение на плащовете, наметнати очевидно за нощното странствуване, по нищо не се различаваше от обикновеното облекло на средни „джи“. Само всеки имаше на палеца на дясната си ръка широк пръстен от платина.

— Отрова ли е това? — попита Родис предводителя, като го покани с жест да седне и посочи пръстена.

Той вдигна едната си вежда съвсем като Чойо Чагас и едва разтегли устни в сурова усмивка.

— Последното ръкостискане на смъртта — за онези, върху които падне изборът ни.

— Откъде идва името на вашето дружество? — попита Родис.

— Не ми е известно. По този въпрос не са останали никакви предания. Така сме се наричали от самото основаване, тоест от момента на появяването ни на планетата Ян-Ях от Белите звезди или от Земята, както твърдите вие.

— Така си и знаех. Наименованието на вашето дружество е по-дълбоко по смисъл и значително по-древно, отколкото си мислите. През Тъмните векове на Земята се родила легендата за великото сражение между Бога и Сатаната, между доброто и злото, между небето и ада. На страната на Бога се били белите ангели, на страната на Сатаната — черните. Целият свят бил разделен на две, докато Сатаната заедно с черното си войнство не бил победен и запратен в ада. Но имало и ангели, които не били нито бели, нито черни, а сиви, те не тръгнали с никого, на никого не се подчинявали и не се сражавали на ничия страна. Небето ги отхвърлило, не ги приел и адът и оттогава те завинаги останали между рая и ада, тоест на Земята.

Навъсените пришълци слушаха със светнали очи: легендата явно им харесваше.

— Името „Сиви ангели“ било възприето от едно тайно дружество, което се борело срещу зверствата на инквизицията през Тъмните векове. Струва ми се, че вие сте наследници тъкмо на тези ваши земни братя.

— Поразително! — каза предводителят на „Сивите ангели“. — Това ни придава още по-голяма увереност,

— В какво? — неочаквано рязко попита Фай Родис.

— В необходимостта от терора, в преминаването от единичните действия към масовото изстребване на вредните хора, които напоследък необикновено се размножиха!

— Злото не може да се унищожава механично. Никой не е в състояние да се ориентира бързо в обратната страна на действието. Борбата трябва да се балансира така, че от сблъсъка на противоположностите да възниква движение към щастие, възход към доброто. Иначе вие ще загубите пътеводната нишка. Сами виждате: минали са се хилядолетия, а на вашата планета продължават да съществуват несправедливостта и потисничеството, милиони хора живеят нищожно кратък живот. Вредните хора могат да се изкореняват само с много точен прицел, иначе вие ще се борите с призраци. Лъжата и беззаконието ще създават на всяка крачка нови призраци на престъпленията, материалните богатства и опасностите. На Земята увеличаването на тези призраци не е било взето под внимание навреме и когато се борело с тях, човечеството само засилвало психологическото им въздействие. Ние винаги помним, че действието е равно на противодействието, и спазваме равновесието. А ако нападате слепешката, ще предизвикате нарастване страданието на народа, задълбочаване на инферното. В такъв случай самите вие трябва да бъдете унищожени.

— Значи вие ни смятате за ненужни? — последва страшен въпрос.

— Нещо повече — за вредни, ако не изкорените главните източници на злото, тоест, както са казвали едно време ловците, ако не започнете да нанасяте удари по слабите места на олигархията. Но това представлява само една крачка напред. Тя е безполезна без втората и третата. Не случайно това светилище е взело името си от трите крачки.

Родис млъкна и се загледа внимателно в предводителя на „Сивите ангели“.

— Продължавайте — тихо каза той, — дошли сме да чуем съветите ви. Повярвайте ни, ние нямаме друга цел, освен да облекчим участието на народа и да направим по-щастлива родната си планета.

— Аз ви вярвам, вярвам и във вас — каза Родис. — Но съгласете се: щом като на планетата царува беззаконието и вие искате законът да възтържествува, тогава трябва да бъдете не по-малко могъщи, макар и откъм незабележимата, сенчестата страна на живота, от олицетворяващата беззаконието олигархическа държава. Неустойчивостта на зле уреденото общество фактически се състои в това, че то винаги се намира на ръба на дълбоката пропаст на инферното и при най-малкия трус се сгромолясва надолу, към Вековете на глада и убийствата. Пълна аналогия с изкачването по стръмна планина, само че тук вместо силите на тежестта действуват първобитните инстинкти на хората. Така че и вие, ако не осигурите на хората по-голямо достойнство, знание и здраве, ще ги прехвърлите от един вид инферно в друг, по всяка вероятност по-лош, понеже всяко изменение на структурата ще изисква допълнителни сили. А откъде да се вземат тези сили, освен от народа, чрез намаляване на и без това оскъдните му блага, чрез увеличаване на теглото и мъките му?!

— Но ние сме затънали в бедност! Значи никога не ще можем да направим крачка напред?

— От бедност до бедност има разлика и материалната бедност на планетата Ян-Ях още не е гибелна. Защото тя ще намери изход в духовното богатство. Но за това е нужна основа — библиотеки, музеи, картинни галерии, скулптури, прекрасни здания, хубава музика, танци, песни. И прословутото неравенство на разпределението на материалните блага не е най-голямата беда, стига само управниците да не се стараят да запазят положението си чрез духовната нищета на народа. Великите реформатори на обществото на Земята са ни учили да пазим преди всичко психическото богатство на човека. А то може да бъде опазено само в действието, в активната борба със злото и в подпомагането на събратята, с други думи — в неуморния труд. А борбата далеч не винаги предполага унищожаване. Съществува изключително важният фактор на отразяването, на отхвърлянето в психологическия план и той е достъпен за всеки човек, при съответна тренировка, естествено. Онова, което при вас се смята за магнетични сили, за магия, отдавна се прилага от нас дори в детските игри на

„изчезване“ и „минаване зад огледалото“. За да се приведат в действие висшите сили на човека, е необходима продължителна подготовка, точно такава, каквато преминават художниците, готвейки се за творчество, за висшия полет на своята душа, когато сякаш изневиделица ги спохожда великото интуитивно разбиране. И тук има три крачки: абстрахиране, съсредоточаване и появяване на познанието.

— А как мислите, владетелко на земяните. народът на Ян-Ях умишлено ли е държан на ниско духовно равнище? — попита предводителят.

— Струва ми се, че да!

— Тогава ние започваме да действваме? Както и да се пазят властелините и „змиеносците“, те няма да се спасят. Ние ще отровим водата, която те пият от специални водопроводи, ще разпръснем във въздуха на жилищата им бактерии и радиоактивна отрова, ще наситим храната им с вредни, бавнодействащи вещества. Хиляди години те са подбирали охраната си измежду най-простите хора. Сега това е невъзможно и „джи“ проникват в техните крепости.

— Е, и какво от това? Ако народът не разбере целите ви, ще се получи само смяна на олигарсите. Пак повтарям: самите вие ще станете олигарси, но нали не искате това?

— В никакъв случай!

— Тогава подгответе една разбираема за всички програма за действие, а най-важното — създайте справедливи закони. Закони не за опазване на властта, собствеността или привилегиите, а за защита на честта, достойнството и за умножаване на духовното богатство на всеки човек. От законите трябва да започнете създаването на трите крачки към истинското общество: закона на истинското обществено мнение, на вярата на хората в себе си. Направете тези три крачки — и ще създадете стълба за излизане от инферното.

— Но това не е терор!

— Разбира се. Това е революция. Но в нея „Сивите ангели“, ако са подготвени, ще могат да всяват страх сред вършителите на беззакония. Но без общото дело, без съюз между „джи“ и „кжи“, вие ще се превърнете в шепа олигарси. И в нищо повече! С течение на времето вие неизбежно ще се отречете от предишните си принципи, понеже обществото от висш комунистически тип може да съществува само като единен поток, който непрекъснато се променя, устремен

напред, към хоризонта, нагоре, а не като отделни части с вкаменени привилегировани прослойки.

Предводителят на „Сивите ангели“ вдигна длани към слепоочията си и се поклони на Родис.

— Тук има още много да се мисли, но аз виждам светлина — каза той.

„Сивите ангели“ се загърнаха в плащовете си и се оттеглиха, придружени от Таел. Родис се отпусна на креслото и преметна крак върху крак. Пред нея се настани скулпторът Ритин; напълно вгълбен в скиците си, той тихичко си тананикаше нещо много познато. Фай Родис си спомни: това беше една древна мелодия от Земята, спомни си и думите към нея:

„Тъжно ми е, защото те обичам“. Поразително беше как музиката, дошла от дълбините на вековете, свърза двете планети, вля в чувствата на земляните и тормансианите еднаква струйка прекрасно. И в самата Фай Родис през бремето на дълга и тревогата за бъдещето на този народ се вля увереност в успеха на земната експедиция,

ГЛАВА ДВНАДЕСЕТА

КРИСТАЛНИЯТ ПРОЗОРЕЦ

Преди да излезе на улицата, Вир Норин се погледна в огледалото. Той се стараяше да не изпъква сред жителите на столицата и им подражаваше дори и в походката. На Торманс хората с отлично телосложение и могъща мускулатура не бяха, общо взето, чак толкова редки: професионалните спортисти — борците, играчите на топка, цирковите атлети. Но един наблюдателен поглед все пак би различил Вир Норин и от тях по мълниеносната реакция, с която той си проправяше път сред тълпата.

Вир Норин отиваше в медикобиологическия институт. Учените на Ян-Ях бяха слели тези два клона на естествените науки.

На улицата всичко се подчиняваше на забързания безкраен поток от минувачи, обвзети от постоянен страх да не закъснеят поради неумението да разпределят времето си, поради лошата работа на транспорта и на местата за разпределяне, по-точно — за продажба на стоки. Непокойно бързаха мъжете; тънките като стъбълца жени вървяха с неритмична походка, развалена от неудобните обувки, мъкнейки непосилни за тях чанти с продукти. Те бяха „джи“. „Кжи“ вървяха значително по-бързо. Сенки на умора вече набраздяваха лицата им, под очите им се издуваха торбички, бръчки от мъка заобикаляха сухите им, напукани устни. Обикновено всички жени се изгърбваха, за да крият гърдите си, защото се срамуваха от тях. Вървящите прекалено гордо и изправено принадлежаха към онези, които се продаваха за пари или за осигурен живот, а обикновена жена, вървяща смело, с красива осанка, всеки момент можеше да бъде подложена на оскърбления.

Тази сексуална диващина бе поразително съчетана със съществуването на разкошно обзаведени Домове на храната, където до късно вечер и срещу скъпо заплащане танцуваха, пееха и дори сервираха храна съблечени до кръста и даже съвсем голи момичета. Много неуравновесените, неустойчиви обществени и лични

отношения, в които чувството за човешко достойнство и грижи се редуваха със злоба и долни псувни, необяснимата смесица от добри и лоши хора — всичко будеше във Вир Норин асоциацията с нерегулиран прибор, когато зад стъклото на изпробвания индикатор върховете и спадовете се редуват в причудлив танц.

Вир Норин винаги се радваше, ако сред многото срещнати минувачи, еднакво смазани от умора или от тревоги, видеше чисти, мечтателни очи, изпълнени с нежност или тъга. Така без никакъв ДПА добрите хора можеха да бъдат различени от опустошените и пречупени души. Той каза това на Таел. Инженерът му възрази, че едно толкова повърхностно наблюдение е годно само за първичен подбор. Неизвестни остават психологическата устойчивост, дълбочината и сериозността на стремежите, опитът от миналия живот. Астронавигаторът се съгласи, но продължаваше да търси жадно тези признаци на истинския живот в хилядите срещани минувачи.

Институтът, който беше поканил Вир Норин, заемаше нова сграда с проста и ясна архитектурна форма. Всичко говореше, че в него би трябвало да са добре съчетани удобствата за работа и обслужването. Грамадните прозорци даваха доста светлина. („Твърде много — помисли си Вир Норин — при липсата на затъмняващи устройства и светофилтри.“) Но тънките стени не спасяваха от уличния шум, таваните бяха ниски, а вентилацията — лоша. Впрочем навсякъде задухата и теснотията бяха неизменни спътници на живота в град Средище на Мъдростта. Старинните сгради, построени преди началото на жилищната криза, поне имаха масивни стени и високи етажи, затова в тях беше по-тихо и по-прохладно.

Лилавият страж във вестибюла скочи с лакейска пъргавина, щом видя картата от Съвета на Четиримата. Първият заместник-директор слезе от горния етаж и любезно тръгна да разведе земния гостенин из института.

На третия — биофизическия — етаж изчислителни машини пресмятаха прибори, които по действието си бяха аналогични с ретикуларните компаратори на Земята. Астронавигаторът бе въведен в един осветен с матови възрозови лампи коридор, чиято лява стена представляваше прозорец от монолитно, кристално, прозрачно стъкло, дълго няколко метра, което отделяше коридора от помещението на лабораторията. Грамадната зала, изобщо лишена от естествена

светлина, ниска, подпряна с четири квадратни колони, щеше да прилича на изчерпан хоризонт на подземен рудник, ако не бяха ивиците на синкавите светещи тръби по тавана и сребристосивата облицовка на гладките стени. Тъжно еднообразие: редици еднакви маси и пултове, мъже и жени с жълти престилки и кепета, приведени над масите в крайно съсредоточени пози. Вир Норин успя да забележи, че хората заеха тези пози, щом в коридора се появи заместник-директорът. Тормансианинът се изкикоти доволно.

— Удобно измислено! Ние, администраторите, на минаване оттук наблюдаваме всеки работещ. Много безделници има, трябва да ги стряскаме от време на време!

— Други методи не знаете ли? — попита Вир Норин.

— Този е най-добрият и най-хуманният.

— Такъв ли е редът във всички лаборатории?

— Във всички, ако институтът е настанен в нова сграда. Старите са обзаведени много по-зле и на нас, началниците, ни е по-трудно. По време на работа учените непрекъснато си приказват за всевъзможни глупости, не скъпят времето, което принадлежи на държавата. Там човек трябва по-често да ги проверява.

Очевидно беше, че науката на Ян-Ях, както и всички други видове дейности, имаше принудителен характер. Раздробеното на ситни късченца знание интересуваше хората не повече от всяка друга работа, в която не виждаш смисъл и цел. Имаха значение само научната степен и длъжността, която им даваше привилегии. Откъслеците от научни сведения, получени в обикновените институти, се обработваха и използваха от учени от по-висока класа, които работеха в по-добре обзаведени и недостъпни като крепости институти, охранявани от „лилавите“. Всички горе-долу талантиливи учени бяха събрани в столицата и в два-три големи града на двата бряга на екваториалния океан. Тъкмо в такова учреждение от по-висока категория беше дошъл Норин, за да открие истински интелегенти, търсачи на знанието в името на щастието на човечеството на Ян-Ях, подобни на инженер Таел и неговите другари.

Астронавигаторът и заместник-директорът обиколиха зданието. Всички лаборатории бяха построени еднотипно, те се различаваха само по апаратурата и по броя на работещите.

— Нека се върнем в секцията с изчислителните машини — предложи Вир Норин, — интересува ме апаратът, който пресмятаха. Ако разрешите, ще поразпитам биофизиците.

— Те не ще могат да ви кажат кой знае какво. Сега са заети с характеристиката на потоците на входа и изхода. На пръв поглед проста работа, но все още не могат да хванат количествените съотношения.

— А вие знаете ли предназначението на прибора?

— Разбира се. Нямам данни за вашата компетенция, но ще се опитам да ви го обясня — важно отбеляза заместник-директорът. — Мрежестата или ретикуларната структура на главния мозък прехвърля в съзнанието устойчивите асоциации...

— Извинявайте, но на Земята това отдавна е известно. Мен ме интересува само предназначението на апарата. Ние използваме нещо подобно за подбиране на най-ефективното съчетание на хора в работните групи с тясно предназначение.

— Много е сложно това! На нас ни трябва прибор за разпознаване и отсяване на възвратните асоциации, които неизбежно се повтарят у всички хора без изключение. При мнозина те са толкова силни, че създават устойчива съпротива срещу внедряването на мъдростта и култивирането на любов към Великия. — Заместник-директорът автоматично се прегъна във вежлив поклон.

— Всичко ми е ясно — каза с леден тон Вир Норин, — благодаря ви. Наистина е безсмислено да ходя в лабораторията.

— Нашите учени искат да се видят с вас — побърза да каже заместник-директорът, — но сега са пръснати по работните си места. Ще трябва да почакате, докато се съберат всички. Защо не дойдете в нашата „работилница“? Така се наричат нашите вечерни сбирки, където ние се забавляваме, провеждаме дискусии или уреждаме представянето на някакви зрелища.

— Добре — усмихна се астронавигаторът, — изглежда, аз ще ви бъда и развлечение, и зрелище, и дискусия.

— Какво говорите, какво говорите! — смути се заместник-директорът. — Нашите хора искат да поприказват със земния си колега, да ви поразпитат и да отговорят на вашите въпроси.

— Добре — съгласи се Вир Норин и реши да не отнема повече времето на администратора с въпросите си, защото разбра, че той

трябва да проведе съответната подготовка, — ще дойда довечера.

Той тръгна към централната поща. Там, както с гордост разказваха жителите на столицата, действуваха съвременни машини. Те раздаваха писмата по шестозначни символи и мигновено сортираха пристигналата кореспонденция за онези, които не искаха да използват видеомрежата от страх, че ще бъдат разгласени личните им тайни. Хората не знаеха, че при най-малкото подозрение писмата се прехвърляха в съседната машина, която с помощта на проникващи лъчи ги преснемаше на лента. При избирането на кода получателят автоматично се фотографираше на същата лента...

Други машини правеха всевъзможни справки и дори определяха способностите и даваха съвети при избирането на нужен в столицата вид работа.

Старинната, добре построена сграда на пощата се състоеше от гигантска зала, покрай стените на която бяха наредени пултовете на автоматичните машини. Леко светещите йероглифи над всеки пулт подробно обясняваха какви манипулации трябва да се извършат, за да се получи кореспонденция, съвет или справка. Очевидно в тормансианските училища децата не се обучаваха да боравят с машините за обществено ползуване. Из залата се разхождаха инструктори с кафяви униформи, готови да се притекат на помощ на посетителите на пощата. Те крачеха с надменно недостъпен вид, подражавайки на двамата „лилави“, застанали в срещуположните краища на залата. Вир Норин не забеляза някой посетител да се обърне към тези високомерни и сърдити консултанти. Чеди беше права, когато казваше, че те й правят отблъскващо впечатление, че от тях лъха злоба и душевна пустота.

Това са „вампири“ от древните руски приказки, външно с човешки образ, но с душа, която изцяло е разрушена с помощта на специална подготовка. Те вършат всичко, което им бъде заповядано, без да мислят и без да усещат нещо.

Вир Норин се приближи към машината за определяне на способностите, стремейки се да се проникне от чувствата на тормансианин, пристигнал в столицата отдалеч (с отдалечаването от центъра спадаше и равнището на образованието и бита), за да намери тук обнова на своя живот. Той направи изброените в таблицата манипулации. В горното прозорче пламна оранжева светлина и един

безстрастен глас изрева така, че се чу в цялата зала: „Умствени способности ниски, психическо развитие под средностоличното, тъп и глупав, но с превъзходна мускулна реакция. Съветвам те да търсиш работа като шофьор в местния транспорт.“

Вир Норин погледна автомата учудено: индикаторите на високия пулт угаснаха, изчезна и светлината в горното прозорче. Зад него се чу смях, астронавигаторът се озърна. Неколцина души се приближаваха към автомата. Когато забелязаха объркването на Вир Норин, те го изтълкуваха по своему.

— Какво стоиш като ударен? Шофьорската работа ли не ти харесва, я се виж какво яко говедо си! Разкарвай се, не ни бави! — развикаха се те и започнаха да избутват астронавигатора. Вир Норин поиска да им каже, че подобна характеристика не отговаря на представата му за самия него, но разбра, че е безполезно да им обяснява, и се дръпна в почти безлюдната част на залата, където се продаваха книги и вестници.

Впрочем той бързо разбра мнимата безсмисленост на изводите на автомата. Машината е програмирана в съответствие с нормите на Торманс, тя не е в състояние да разбере показатели, надхвърлящи най-горното равнище, и неизбежно ги е сметнала, че стоят под най-долното равнище. Същото би се случило и с тормансианин с изключителни способности — това е закономерност на капиталистическото общество, водеща към Стрелата на Ариман. В тукашната литература пишат много повече за лошото, отколкото за хубавото. Една дума за лошото и тъмното носи повече информация, отколкото за хубавото и светлото, понеже ежедневието опит количествено набира повече от лошото. По същата причина по-лесно се вярва на лошото и злото: злото е по-убедително, по-осезаемо, повече действа на въображението. Филмите, книгите и стиховете на Торманс говорят несравнимо повече за жестокости, убийства и насилия, отколкото за доброто и красотата, които освен това по-трудно се описват поради бедността на думите, отнасящи се за любовта и прекрасното.

Стълкновенията и насилието бяха станали основа, съдържание на всяко произведение на тукашното изкуство. Ако те липсват, жителите на Торманс не проявяват интерес към книгата, филма или картината. Наистина съществува едно задължително условие. Всичко ужасно, кръвта и страданията трябва или да се отнасят за миналото,

или да се изобразяват стълкновения с нахлули от Космоса врагове. Прието беше настоящето да се изобразява като спокойно и невероятно щастливо царство под мъдрото управление на властелините. Само така и не иначе! За тормансианина изкуството, отнасящо се за днешния ден, е лишено от всякакъв интерес. „Пълната скука от това изкуство е плъзнала по цялата планета“ — беше казала веднъж много точно Чеди.

Причината за всички тези явления е една: лошото в този свят винаги е било повече от доброто. Според приблизителните пресмятания на земната Академия на мъката и радостта през ЕРС количеството на трудностите, нещастията, отчаянието и мъката са надхвърляли щастието, любовта и радостта от петнайсет до осемнайсет пъти по диагоналния разрез на средното ниво на духовните потребности. Вероятно на Торманс сега е същото. Опитът на поколенията, който се натрупва в подсъзнанието, е предимно негативен. В това именно се състои силата на злото, мощта на Сатаната, както са казвали в древността религиозните хора. Колкото по-древен е бил един народ, толкова повече негативен опит се е натрупвал в него, също като ентропията. Тормансианите — потомци и братя на земляните — бяха преживели в повече две хилядолетия в един неуреден свят под ударите на Стрелата на Ариман и в отричането на доброто те са къде по-древни от земното човечество...

Вир Норин въздъхна огорчено, огледа се и срещна погледа на някакво момиче, облеганото на една издатина на стената близо до книжарския щанд: грамадни очи, тънка като на дете шия и много малки ръце, които нервно си играеха с листчетата жълта хартия, очевидно писма. Нейното чувство на тревожна мъка се предаде на Норин. Редките едри сълзи се отронваха една след друга изпод дългите ресници на момичето. Остро, неизпитвано досега състрадание прободеше астронавигатора. Той не се решаваше да заговори направо непознатата и започна да мисли как да ѝ помогне в нейното нещастие. Кожата ѝ, по-мургава, отколкото на столичните жители, подсказваше, че тя е обитателка на опасното полукълбо. Късата и лека рокля откриваше стройни силни крака. Странният цвят на косата — черен с пепеляв оттенък — изпъкваше сред обикновените черни с червеникав отблясък глави на тормансианите и хармонираше със сивите очи на момичето. Наоколо сновяха посетителите на пощата. Мъжете понякога я

оглеждаха с нахални погледи. Момичето се извъръщаше или навеждаше глава, преструвайки се на задълбочено в писмото.

Колкото повече Вир Норин наблюдаваше непознатата, толкова повече чувствуваше в нея душевна дълбочина, каквато рядко беше срещал в тормансианите, обикновено лишени от самовъзпитание и психическа култура. Той разбра, че тя явно е изправена пред голямо нещастие.

Вир Норин знаеше, че тук не може просто да се доближиш до човек, който ти е харесал, и да го заговориш. Душевната нежност, толкова естествена на Земята, на Торманс пораждаше само подозрителност и студенина. По-възрастните „джи“ се страхуваха, че заговорилият ги човек може да се окаже таен шпионин на държавата, провокатор, издирващ мними антиправителствени заговорници между онези, които са минали през изпитанието на „Срещата със змията“. По-младите жени се страхуваха от мъжете. Докато размишляваше, Вир Норин пак срещна погледа на непознатата и ѝ се усмихна, влагайки в тази усмивка цялата внезапно породена симпатия и готовността да ѝ се притече на помощ.

Момичето трепна, за миг лицето му стана сериозно и в очите му падна непроницаема завеса. Но добротата, която излъчваша очите на землянина, излезе по-силна. В отговор момичето се усмихна печално и слабо и на Вир Норин му се стори, че вижда героиня от историческите фрески в музея на Последна Елада на остров Хиос. Сега пък тормансианката го гледаше внимателно и учудено.

Вир Норин се приближи до нея толкова бързо, че момичето отстъпи уплашено и протегна ръка, сякаш се канеше да го отблъсне.

— Кой си ти? Изглеждаш съвсем друг. — Тормансианката отново погледна астронавигатора и повтори: — Съвсем друг.

— Няма нищо чудно — усмихна се Вир Норин, — аз пристигнах отдалеч. От много далеч! Но тук аз съм в безопасност, а какво заплашва вас? Каква беда ви е сполетяла? — и той посочи листчето на писмото.

— Колко смешно говориш, аз да не би да съм от столичните големци — усмихна се момичето и борейки се с напирещите сълзи, добави: — Всичко рухна. Трябва да се връщам, а пък... — То млъкна, извърна се и вдигна глава към летяя чугунен фриз, преструвайки се, че разглежда сложната плетеница от йероглифи и змии.

Вир Норин хвана малката изпръхнала ръка. Тормансианката погледна собствената си длан, сякаш се чудеше защо тя се е озовала в такава голяма ръка.

Много скоро Вир Норин научи всичко. Сю Ан-Те, или Сю-Те, беше пристигнала от опасното полукълбо, от неизвестен на астронавигатора град, където по някакви важни причини (той не я попита какви) тя не можела да остане повече. Беше дошла в столицата при брат си, който работел в един леярски завод. Братът бил единственият човек, когото си имала Сю-Те на този свят, той мечтаел да я нареди в столицата, да я изучи за певица и танцьорка. В случай на успех тя би могла да стане „джи“. Това била стара мечта на брата ѝ, който беззаветно обичал сестра си — едно доста рядко явление в семействата на тормансианите. Кой знае защо, братът много искал Сю-Те да живее дълго, въпреки че самият той се оказал неспособен да получи необходимото образование, за да стане „джи“.

Докато Сю-Те пътувала за столицата, брат ѝ получил сериозно нараняване в производството и предсрочно бил изпратен в Двореца на нежната смърт. Жалкото му имущество и най-важното — спестяванията, които той правел, очаквайки пристигането на Сю-Те, били разграбени от съседите. Преди да умре, той изпратил на Сю-Те прощално писмо, защото знаел, че с пристигането си тя ще отиде на пощата, за да получи инструкцията как да го намери в столицата. И ето... — Сю-Те протегна жълтите листчета.

— Какво смятате да правите сега? — попита Вир Норин.

— Не знам. Първата ми мисъл беше да отида в Двореца на нежната смърт, но там ще сметнат, че съм твърде млада и здрава, и ще ме изпратят някъде, където ще е по-зле от там, откъдето идвам. Особено защото... — тя се запъна.

— Защото сте красива ли?

— По-добре кажете: будя желание.

— Нима е трудно да се намери един добър човек в толкова голям град и да се помоли за помощ?

Сю-Те погледна землянина с известно съжаление.

— Ти наистина трябва да си много отдалеч, може би от горите, които казват, че растели по склоновете на Червените планини и Напречната верига.

Когато видя учудването на Вир Норин, Сю-Те поясни:

— Мъжете на драго сърце биха ми дали пари, които аз ще трябва веднага да отработя.

— Да отработите?

— Ами да! Нима не разбираш! — нетърпеливо възкликна момичето.

— Да, да... Ами жените?

— Жените само биха ме оскърбили и биха ме посъветвали да отида да работя. Нашите жени не обичат младите момичета, по-привлекателни за мъжете от самите тях. Жена за жената винаги е враг, докато не се състари.

— Сега ви разбирам. Чужденец съм и затова ме извинете за глупавия въпрос. Но може би вие ще се съгласите да приемете помощ от мен?

Момичето се напегна цялото, размишлявайки и изучавайки лицето на Вир Норин, след това слаба иронична усмивка разтегли детската му уста.

— Какво разбираш ти под „помощ“?

— Сега ще отидем в хотел „Лазурен облак“, където живея аз. Там ще ви намерим стая, докато се настаните в града. Ще обядваме заедно, ако искате да ми правите компания. След това вие ще се заемете с вашите работи, а аз — с моите.

— Ти трябва да си голям човек, щом живееш в горната част на града, в хотел, и аз просто не знам защо разговарям толкова смело с теб. Може би ме бъркаш с някоя друга? А аз съм най-обикновена глупава „кжи“ от забутан край! И нищо не мога да правя...

— А да пееш и да танцуваш?

— Малко. И да рисувам, но това кой не го може?

— Три четвърти от град Средище на Мъдростта!

— Странно. У нас в затътената провинция пеят старинни песни и много танцуват.

— И въпреки всичко аз не ви бъркам с друга. Аз не познавам нито една жена в столицата.

— Не може да бъде! Ти си такъв... такъв...

Вместо отговор Вир Норин хвана момичето подръка, както имаха обичай да правят жителите на столицата, и го поведе стремително към хотела. Сю-Те беше чевръста, сръчна и веднага се нагоди към походката на астронавигатора. Те се изкачиха на хълма при

жълтобялата сграда на „Лазурен облак“ и влязоха в ниския вестибюл, който беше затъмнен толкова силно, че дори и денем се осветяваше със зелени лампи.

— Сю-Те има нужда от стая — обърна се Вир Норин към дежурния.

— Тая ли? — безцеремонно посочи с пръст момичето младият тормансианин. — Документите!

Сю-Те покорно и развълнувано порови в малката чантичка на колана си и извади една червена хартийка.

Дежурният чак изсвири с уста и не поиска да я вземе.

— О-хо, ами къде ти е картата за приемане в столицата?

Девојката смутено започна да му обяснява, че картата е трябвало да бъде приготвена от брат ѝ, но той...

— Все едно! — грубо я прекъсна дежурният. — Никой хотел в град Средище на Мъдростта няма да те пусне! Изобщо недей ми се моли, безполезно е!

Сдържайки накипащото си възмущение, което беше съвсем неприлично за един земен пътешественик. Вир Норин се залови да убеждава дежурния. Но дори и всесилната му карта на гостенин на Съвета на Четиримата не помогна.

— Ще си загубя службата, ако пусна човек без документи. Особено жена.

— Защо „особено жена“?

— Не бива да се поощрява развратът.

Вир Норин за пръв път изпита на собствения си гръб робската зависимост на тормансианите дори и от най-дребните началници, обикновено отвратителни хора.

— Но аз нали мога да приемам приятели?

— Разбира се. Във вашата стая — моля! Но през нощта „лилавите“ могат да дойдат на проверка и тогава ще си имате неприятности — впрочем не вие, а тя! Но къде е тя?

Вир Норин се озърна. В разгара на спора той не беше забелязал кога е изчезнала Сю-Те. Чувството за огромна загуба го накара да изхвъркне мигновено на улицата, с което смая дори отракания дежурен. Изострената нервна чувствителност тласна Вир Норин наляво. След една минута той видя Сю-Те пред себе си. Тя вървеше с

наведена глава и продължаваше да стиска в юмручето си своя безполезен червен „документ“.

Никога досега Вир Норин не беше изпитвал такъв срам за неизпълнено обещание. Към това се прибавяше още нещо — неясно и крайно неприятно, може би древното чувство за мъжко достойнство, което е било потъпкано пред очите на прелестна жена, изпаднала на всичко отгоре в беда.

— Сю-Те! — повика я той.

Момичето се обърна, мигновена радост се мярна по лицето му и вдигна леко крайчетата на скръбно стиснатите устни, само при вида на които сърцето на землянина се сви. Той ѝ подаде ръка.

— Елате!

— Къде? Аз вече ти създадох достатъчно неприятности. Виждам, че тук ти си също толкова чужд, колкото и аз, и не знаеш кое може и кое е забранено. Сбогом!

Сю-Те говореше с дълбока убеденост. В големите ѝ очи грееше мъдра тъга, непоносима за земния човек, който от рождение беше възпитан да се бори против страданието.

Астронавигаторът не искаше да прилага психическа сила, за да подчини момичето на волята си, но той нямаше с какво да го убеди.

— Ще се отбием в стаята ми. За малко! Докато поговоря с моите приятели и намеря стая за вас, а същевременно и за мен. Досега хотелът ми беше безразличен, но вече ми стана отвратителен.

Сю-Те се покори. Те пак влязоха във вестибюла, където дежурният ги посрещна с цинична усмивка. Вир Норин реши да го накаже: след няколко секунди дежурният допълзя до Сю-Те и ѝ подаде ключа от стаята на Вир Норин. На Торманс всички обществени учреждения и стаи се заключваха грижливо — слаб опит за борба с чудовищно разпространената крадливост. С ласкателна физиономия дежурният целуна прашния крак на девойката. Тя се слиса и хукна да бяга. Вир Норин я хвана за ръката и я заведе в своя двустаен апартамент, който се смяташе от гостите на столицата за разкош.

Той настани своята изморена и потресена до дълбините на душата си гостенка на мекото кресло. Като забеляза, че тя нервно облизва пресъхналите си устни, даде ѝ да пие; сложи ръка на горещото чело на Сю-Те, успокои я и едва след това повика изпод кревата деветоножката. Тъмносиният СДФ тихо забръмча и Сю-Те скочи,

местейки поглед от машината към Вир Норин със смесено чувство на уплаха и възторг.

Вир Норин поиска да се свърже с Таел, но намери само дежурния за връзка със земляните, един от съмишлениците на инженера. Вир помоли дежурния да му намери подслон сред „джи“.

След привършване на разговора той превключи СДФ на приемане, седна до Сю-Те и започна да я разпитва, докато не почувствува, че тя се е успокоила и се бори само с тежката умора. На него не му струваше нищо да потопи в дълбок сън момичето, което послушно беше се свило на кълбо в креслото. Самият Вир търпеливо чакаше да заговори СДФ и също си почиваше преди посещението на „работилницата“ на медикобиологичния институт. Минаха се повече от два часа. Раздаде се едва доловим сигнал за повикване и на екрана се появи разтревоженият Таел, който винаги се страхуваше от нещастия.

Вир Норин веднага получи адрес. В кварталите, застроени с къщи на „джи“, където живееше един самотен професор от Обединението на архитектите, бяха предоставени на разположение на земляните две удобни стаи. Районът беше заселен предимно с представители на техническата интелигенция, сред която значителна роля играеха съмишлениците на Таел, числящи се към зрителите на филмите от „Тъмен пламък“.

Сю-Те се събуди. Тя започна да се озърта и да смъква върху колената си измачканата рокля.

— Вървете се измийте — весело ѝ предложи астронавигаторът — и ще отидем да обядваме, а после — в квартирата. Намериха ви стая, само че тя ще е до моята. Нали това няма да ви пречи?

Сю-Те радостно плесна с ръце.

— Никак! Толкова бързо? Ох, колко дълго съм спала!

Последните две нощи пътувах права в коридора, бях си свършила парите...

— Но тогава вие сте много гладна! Хайде да вървим!

Те се отбиха в един голям Дворец за хранене, добро според представите на Ян-Ях здание със стъклени врати в железни рамки и облицовка от полиран камък.

Сю-Те се смущаваше от леката си евтина рокля — в тези часове жените обикновено ходеха с панталони, — затова се свря в един ъгъл и

оттам с любопитство наблюдаваше непознатата обстановка и поведението на столичаните. Вир Норин също обичаше да прави това през свободните си минути. Поднесоха им обеда. Поглеждайки крадешком спътничката си, той се учудваше колко красиво, без лакомия и без превземки ядеше това без съмнение много гладно момиче. Съвсем като жителка на Земята. Вир Норин едва по-късно научи, че Сю-Те не е получила възпитание и че приятните ѝ маниери се обясняват с вродена душевна деликатност.

Близо до тях край полираната колона от сив изкуствен мрамор една шумна и разпасана компания от младежи беше се разположила на няколко съединени маси. Вир Норин и Сю-Те можеха свободно да разменят впечатления, без да привличат ничие внимание. Между масите с танцуваща походка се движеше едно момиче с червенокафява рокля и с толкова хубава фигура, че чак не приличаше на тормансианка. Тя вървеше изправено и гордо, умното ѝ лице със замислен и тъжен израз бе гримирано предизвикателно. Сред посетителите и сервитьорките тя правеше впечатление за нещо рядко, но един лек нюанс на вулгарност прикриваше изящните ѝ маниери.

Краката на момичето със златни обувки на висок ток стъпваха леко и безшумно.

— Вижте какви красиви крака! — възкликна Сю-Те.

Астронавигаторът крадешком погледна малките ходила на своята спътничка, обути със сандали-подметки с две каишки, които се срещаха между палеца и втория пръст. Равните като на дете крака на Сю-Те изглеждаха боси и беззащитни. Тя ги скри под масата и повтори:

— Погледнете я колко е тъжна. Това е участта на всички красиви момичета. Може би трябва и нея да я утешите като мен?

Астронавигаторът не каза нищо и си помисли, че Сю-Те не случайно беше обърнала внимание именно на това момиче. И едната, и другата изпъкваша със сериозността си сред другите млади жени с тяхната нервна кресливост и префърцуненост, които се смятаха за модерни в столицата на Торманс.

— Чувствувам, че ти си съвсем необикновен човек. Може би — в очите на Сю-Те се мярна уплаха — си преоблечен „змиеносец“.

— Вие чували ли сте някога поне един „змиеносец“ да е помагал на първия срещнат? — усмихна се Вир Норин.

— Никога! — зарадва се момичето. — Но защо не ми говориш на „ти“, както е прието у нас? Защо?

— После ще ви обясня.

Краят на обедата премина в мълчание. Притихналата Сю-Те тръгна подир Вир Норин да търсят къщата с обещаното жилище. Те се заблудиха в старата част на града, с тесни, криви улички. Вир Норин спря един минаващ „кжи“.

— Поеми надясно — каза му той, — ще видиш квартали от сиви къщи като от тухли. Щом те залаят кучета, смятай, че си стигнал.

В кварталите с къщи на „джи“ Вир Норин и преди това беше виждал доста кучета, разхождани на верижки от жени. Другаде из града той не беше забелязал никакви домашни животни. За землянина нямаше съмнение, че кучетата са били докарани тук от неговата родна планета, тяхната поразителна прилика със земните не можеше да е случайна.

— Колко много кучета! — учуди се Сю-Те. — За какво са?

— Сигурно дългоживеещите имат време да се занимават с животните. На мен кучетата винаги са ми се стрували пленници на тесните къщи и стаи, подходящи може би само за котки...

— И за хора — добави Сю-Те.

— Да, за съжаление. Най-възторжени любители на кучетата понякога са самотните неврастеници или обидените от нещо хора. За тях привързаността на кучетата представлява опора, тя сякаш ги убеждава, че и те са за някого висши същества. Странно, колко многолик е този стремеж да си висше същество! Една опасност, подценена от психолозите на древността.

— От нашите психолози в древността? Ти знаеш ли историята?

— Горедолу.

— Колко би ми се искало да я знам по-добре! За мен историята беше най-интересният предмет в училище...

Стопанинът на апартамента си беше в къщи. Високият стар „джи“ се поклонил ниско на астронавигатора, стисна предпазливо ръката на Сю-Те. В тъмното тясно антре Вир Норин обърна внимание на масивната входна врата с няколко сложни ключалки.

— Това не е срещу крадци — поясни стопанинът, — ако поискат, те, все едно, ще се вмъкнат.

— Нима?

— Разбира се. Аз мисля, че малцина си дават сметка колко безпомощни сме ние, „джи“, пред хулиганите и крадците, Ние не можем да се отбраняваме. Дори ако имаме оръжие! Карат ни да отговаряме за раните, които сме нанесли, даже ако ни нападат с нож. Учудва ме, че „кжи“ толкова малко използват предоставените им от държавата възможности: да нахлуват в квартирите, да бият, да обиждат.

— Но какъв интерес има държавата да поощрява безобразията?

— Много просто. Това представлява отдушник за недоволните от живота и някаква привидна свобода. Крадците не са толкова страшни, те ще се ограничат с някой и друг предмет. Много по-опасни са „Очите на властелина“! Те подбират ключове, търсват по апартаментите ни с надеждата да намерят забранени книги, песни, лични дневници, писма.

— Всичкото това забранено ли е?

— Вие да не сте паднал от небето! Ах, извинете, наистина!... — Стопанинът се смути.

Вир Норин го помоли да ги заведе в стаите им. Квадратни, драпирани с килими и завеси, те се сториха на Сю-Те много уютни. Когато избра по настояване на стопанина стаята, издадена във вид на еркер към улицата, тя едва сдържаше своите сълзи от благодарност.

— Знам, че младите момичета обичат да мечтаят, наблюдавайки минаващия покрай тях живот — неочаквано ласкаво каза професорът.

— Имате ли дъщеря? — попита Сю-Те.

— Имах... Умря в Двореца на нежната смърт: излезе „кжи“ по способности и не поиска да се възползува от моето право.

— Какзо е то? — тихо попита Вир Норин.

— Правото да запазя един човек от моето семейство дори ако той е „кжи“. Да се грижи за бъдещия старец, който още е нужен на държавата. И ето че не ми остана никой...

Вир Норин промени темата на разговора, като помоли за разрешение да доведе СДФ по-късно, за да не привлича вниманието.

Стопанинът одобри тази предпазливост.

— А вас, Сю-Те — каза Вир Норин, — ще ви помоля да не излизате никъде, преди да получите необходимите за пълноправен живот в столицата документи и карти.

— Не се тревожете! Аз ще се погрижа за нея и никъде няма да пусна вашата птичка. Нали тя прилича на гитау?

Вир Норин си призна, че няма представа за това същество.

— Мъничка, с чернопепелява главичка и опашка, с вишневи гърдички, а гърбът и крилата ѝ са яркосини, лазурни. Нима не сте я виждали?

— Не.

— Моля да ме извините, стар човек съм. Все забравям, че не сте наш.

Вир Норин забеляза как трепна Сю-Те.

До института Вир Норин стигна едва след като се стъмни, „Работилницата“ току-що беше се събрала. Както винаги идването на землянина предизвика нескривано любопитство, което сред учените беше особено остро.

Вир Норин помнеше предупреждението на Таел. На всяко събрание, освен че присъствуваха тайни агенти на Съвета на Четиримата, можеха да бъдат монтирани прибори за записване на речите и за подслушване на разговорите. Бедността на ресурсите не позволяваше това да се прави на всяко събрание, но там, където присъствуваше земен гост, сигурно се правеха звукозаписи. И той реши да не предизвиква опасни за събеседниците си разговори.

За голямо учудване на астронавигатора присъстващите се държаха непринудено и се изказваха доста остро. След като ги послуша какво говорят за произвола на олигарсите, Вир Норин чак се разтревожи. За такива приказки учените трябваше незабавно да бъдат натикани в затвора. Едва по-късно той проумя психологическата тънкость на политиката на Чойо Чагас: нека се изказват — те, все едно, не могат да не мислят за положението на обществото, — нека бъдат празни приказки, затова пък няма да създават конспиративни организации, борбата с които би довела до нежелателни арести сред ценните за държавата интелегенти.

Пръв взе думата един млад учен с аскетичен вид, с гневен поглед в очите и издадена напред брадичка. Той говореше за безполезността от по-нататъшното развитие на науката: колкото по-широко се разгръща нейният фронт и по-дълбоко навлиза тя в тайните на природата, толкова по-големи усилия и материални разходи са нужни за всяка крачка. Бързият напредък на отделни индивиди е невъзможен.

Познанието се оказва твърде многостранно, все по-сложните експерименти забавят хода на изследванията и освен това трупат купища от неизползувана информация. При незначителните средства, изразходвани за науката, няма никаква надежда, че тя ще може да реши стоящите пред нея задачи, да проникне в дълбоките противоречия на биологичните механизми и социалното развитие. Излиза, че те, учените, получават от държавата привилегии за нещо, което не могат да направят, тоест представляват паразити, живеещи от рентата на получените звания. Раздробеното познание се задълбочава във въпроси, които практически вече не са нужни, тъй като резервите на планетата са изчерпани. Ученият завърши с призив към присъстващите да се откажат от жреческата си амбиция и да обърнат погледи към небето, откъдето се появяват звездолетите на могъщи цивилизации, които са съумели да не разграбят наследената природа, и преди всичко на земляните, така братски приличащи на хората на Ян-Ях.

Седналият до Вир Норин заместник-директор поклати глава и прошепна:

— Опасна реч, много опасна.

— Заплашва ли го нещо?

— Сериозни последици.

— Ще бъде ли наказан от държавата?

— Не мисля. Но колегите няма да му простят това саморазобличаване.

Пред масата, където заседаваше съветът на „работилницата“, се изправи друг учен, бледен и навъсен, който произнасяше отсечено думите с жлъчна усмивка.

— Не бива да викаме на помощ други цивилизации от Космоса. Те ще дойдат като завоеватели и ние ще станем техни роби. Това е било предвидено от великия Ино-Кау през Века на мъдрия отказ, тоест в момента на първия контакт с другопланетни култури. Нека ми прости земният гостенин, но това е становището на реалиста, а не на романтичния мечтател!

— Не се учудвам! — обади се Вир Норин. — На Земята още през Ерата на разединения свят прочутият китайски учен

Янг настоявал да не отговаряме на повикванията, ако те дойдат от други планети. По същото време германският астроном Хернер

заявил, че в установяването на връзки с други светове той вижда последната възможност за избягване на общопланетното самоубийство. Той подразбирал войната с използване на най-страшното оръжие, изобретено по онова време от науката.

Заместник-директорът на института взе думата и изброи благодаренията, направени на биологичната медицина от учените от института: лекарствата, особено халюциногенните наркотици. и методите за преустройство на психиката.

— Ето едно реално опровержение на инсинуациите на първия оратор, който твърди, че науката не била ефикасна в социалните въпроси. Тя има пряко отношение към благата за човечеството.

— Простете на чуждоземеца — намеси се Вир Норин. — По какъв начин?

— Информацията, колкото и обширна да е тя, сама по себе си не поражда мъдрост и не помага на човека да преодолее затрудненията си. Безграничната човешка глупост не дава възможност да се разбере истинското естество на нещастията. С помощта на нашите апарати и химикали ние набиваме в тъпите глави основните решения на социалните проблеми. По искане на великия и мъдрият Чойо Чагас ние създадохме хипнотичната змия, която разкрива замислите на враговете на държавата. Нашият институт създаде машини за насищане на въздуха с мощни успокоители и халюциногени, нищожно количество от които е способно да промени хода на мислите и на най-отчаяния човек и да го примири с негодите и дори със смъртта...

— Да, но науката дори не съумя да изясни смисъла на съществуването на човека — внезапно прекъсна заместник-директора един нов оратор, човек с рядка и тясна брада, който приличаше на древните монголци. — Хората разбират целта на живота не повече от ужасните животни от сушата и океана, които са изчезнали от лицето на планетата Ян-Ях, и затова аз не съм склонен да тържествувам като нашия високоуважаем началник. В очите на невежите хора, били те „кжи“ или от висшите слоеве на обществото, науката винаги е права, разбивайки съществуващите открай време представи. Те мислят, че науката сама по себе си е най-благородният инструмент на човека и е извратена единствено от неговата долна природа, че тя е най-ефикасната сила на живота. Накъсо казано, според техните представи ние винаги трябва да вървим само по научния — магическия — път,

превръщащ учения във вълшебник и оракул! Каква ирония! Трябва ли да споменаваме какъв горчив урок получиха благодарение на този предразсъдък народът ни и самата планета Ян-Ях като цяло?!

Пропастта между народа на Ян-Ях и науката е била толкова голяма, че породила пълната некомпетентност на повечето хора, които се отнасят към учените със суеверна боязливост. А ние им се отплащаме с липсата на каквато и да било грижа за съдбата на народа.

Заместник-директорът направи знак на председателя и той прекъсна оратора.

— За втори път тази вечер изказванията получават недопустимата форма на клевета по адрес на науката и нейните честни труженици. Нека по-добре чуем нашия гостенин, неговото мнение за науката, преценката му за днешните изказвания, макар че те не бяха направени в нужната насока.

Вир Норин стана, извини се, че може би не е разбрал точно изказалите се, и заяви, че ще се опита да изложи мнението на земляните за науката в най-общи линии.

— Науката не познава и не може да познава цялата необятност на света. И вярата в това, че тя вече е намерила решение на всички проблеми, ще доведе до катастрофа. Така могат да мислят само хора, заслепени от догматизъм или от безкритичен ентусиазъм. Нито едно откритие, нито един от най-великите закони не са окончателни. За пълнота и завършеност на науката обикновено мислят догматичните умове в математиката, но това звучи по същия начин, както ако някой историк реши, че историята е завършена. Колкото повече се развива нашето знание, толкова повече тайни на природата се изправят пред нас. Богатството на най-баналните явления е безгранично, неизчерпаемо в своето разнообразие, в криволичещите пътища на историческото развитие. Ние на Земята си представяме науката като необятна работа, устремена на милиарди парсека напред и на хиляди векове в живота на бъдните поколения. Вселената е толкова сложна и загадъчна, че през изтеклите хилядолетия от развитието на науката ние сме загубили високомерието на древните учени и сме свикнали да бъдем скромни. Една от основните мисли, които внушаваме на децата си, е: „Ние знаем само нищожна част от това, което трябва да знаем...“

Лек шум на учудване премина през стаята, но учените умееха да слушат и Вир Норин продължи:

— Природата, в която живеем и част от която сме, се е формирала в продължение на стотици милиони години, чрез историческа смяна на уравновесени системи. В сегашния си вид тази сложност е толкова огромна и дълбока, че ние не бива да си играем с природата, имайки на разположение съвсем ограничени научни данни. Печалбата ще бъде много рядка, случайна, а загубите — безброй. Много отдавна хората на Земята, поддавайки се на желанието да получават нещо без труд и усилия срещу нищо, играели на ценности. Една от разпространените игри била рулетката: леко въртящо се колело с прегради, заобиколено от неподвижен лимб. На колелото хвърляли топче и спирането на колелото или на топчето — сведения за това не са се запазили — срещу определена цифра на лимба е донасяло печалби. В обратния случай парите се прибирали от собственика на машината. По онова време хората нямали никаква представа за законите на тази игрална машина и макар да подозирали цялата случайност на съвпаденията, продължавали да играят, пропилявайки цялото си имущество, ако не напуцали навреме игралния дом.

Ние също не бива да си играем с природата, която от своя страна милиарди години играе наслуки, понеже това е неин метод, констатиран още преди седем хилядолетия в древна Индия и наречен Раша-Лила — „божествена игра“. Нашата задача е да намерим изход от игралния дом на природата. Само свързването на всички страни на човешкото познание ни е помогнало да се издигнем над тази игра, тоест над боговете на Индия. Ние сме могли и да не сполучим, понеже в сгъстяващото се инферно на нашата планета Стрелата на Ариман е могла да причини непоправими щети. Аз употребих един термин, който може би не е ясен за вас — сгъстяване на инферното. За да не се впускам в обяснения, нека го определим така: когато човек неумело проявява мнимата си власт над природата, той нарушава вътрешната хармония, постигната с цената на квадрилиони жертви на олтара на живота. „Когато разберем, че синчецът и пшеницата образуват единство, тогава ние ще поемем наследството на природата в добри, разбиращи длани“ — е казал един учен. Такова е, в най-общи думи, отношението към науката на Земята.

Какво мога да кажа за вашата наука? Преди три хилядолетия мъдрецът Ерф Ром е писал, че науката на бъдещето трябва да стане не вяра, а морал на обществото, в противен случай тя не ще може да

замести изцяло религията и ще остане празнота. Жаждата за знания трябва да замести жаждата за преклонение. Струва ми се, че при вас тези съотношения са един вид обърнати с главата надолу и дори кардиналния въпрос за вечната младост вие сте съумели да решите посредством ранната смърт. Как ми се видя науката в институтите и на днешната дискусия? Струва ми се, че неин главен недостатък е нехайството спрямо човека, което е абсолютно недопустимо у нас на Земята. Хуманизмът и безчовечността в науката вървят рамо до рамо. Дели ги съвсем малък интервал и човек трябва да е изключително чист и честен, за да не сгреши. Нещо повече, в развитието си хуманизмът се превръща в безчовечност и обратното — такава е диалектиката на всеки процес. Спасяването на живота на всяка цена се превръща в жестока подигравка, а ДНС тогава става благодеяние, но, погледнато от друга страна, може ли някой да оспорва безчовечността на ДНС? Вие правите опити с животни и затворници, но защо не си служите с психиката, която е неизмеримо по-богата и по-широка от всяко химическо средство? Защо не предпазвате психическата атмосфера от злобата и лъжата в угода на каквото и да било, от обърканите мисли и празните думи? Дори и най-важните научни теории в духовно и морално отношение се намират на равнището на мисленето на каменния век, ако не бъдат издигнати до съзнателната мъдрост на човечния морал, както например много открития са били предвидени пророчески в древната индийска и китайска философия.

Съществуването на психическата атмосфера е станало известно още през ЕРС, когато един от най-големите учени на Земята, Вернадски, я нарекъл ноосфера. За ноосферата трябва да се полагат по-големи грижи, отколкото за атмосферата, а вие сте занемарили и едната, и другата. Вашите болници са уредени без разбиране на психологическото въздействие на средата и аз се чудя как хората могат да оздравяват в тях.

— И още как оздравяват! — увери го заместник-директорът.

— Разбирам. Хората на Ян-Ях по-лесно понасят инферналните условия. Те нямат друг изход. Тук ние много бързо бихме станали жертва на бързината на реакциите, на напрегнатостта на чувствата и натоварването на паметта си.

Благодеянията, за които стана дума тук, според мен са убийствени и не са оправдани от никаква държавна потребност.

Успокояващите средства, които примиряват хората с недостатъците на живота, приличат на коса, отрязваща до корен всичко: цветята и плевелите, хубавото и лошото. Очевидно вашата биологическа наука цели да потисне вътрешната свобода, за да постигне повърхностна стандартизация на индивидите, тоест да създаде тълпа. Всички изброени от вас изследвания са ориентирани именно така. Но как е възможно да подобрете прекрасното и да изплетете от него гирлянди от човешки съдби, да помагате на хората да намират и ценят всичко светло в живота, когато заглушавате емоциите и унищожавате душата?

След страшните сътресения и дехуманизацията на ЕРС ние сме започнали да разбираме, че действително можем да унищожим душата, тоест психическото „аз“ на човека, посредством ненужно и самопревъзносящо се умуване. Възможно е хората да се лишат от нормалните емоции, от любовта и психическото възпитание и да се замени всичко това с кондиционирането на една мислителна машина. На времето се появило множество подобни „изроди“, които били много опасни, понеже на тях били поверени научните изследвания и надзорът над истинските хора и природата. След като измислил митичния образ на княза на злото — Сатаната, човекът сам се превърнал в Сатана, особено за животните. Представете си за момент стотиците милиони ловци, които избивали животните само за удоволствие, гигантските скотобойни, клетките с опитни животни в институтите. Оттам остава една крачка до самия човек — и растат хекатомбите от трупове в концлагерите, започва дрането на човешка кожа, плетенето на въжета и килимчета от женски коси. Това е исторически факт, човечеството на Земята не може да избяга от него и винаги ще помни епохите, когато учените оправдавали злото. А колкото по-дълбоко е знанието, толкова по-голяма вреда може да бъде причинена! Пак по онова време били измисляни методи за създаване на биологични чудовища от рода на мозъците, живеещи в разтвори отделно от тялото, или комбинациите от човешки части и машини. Общо взето, това е същият метод за създаване на „изроди“, у които от всички чувства би се запазил единствено стремежът към безгранична садистична власт над истинския човек, неизбежно предизвикан от огромната им непълноценност. За щастие ние навреме сме сложили край на тези безумни намерения на новоизпечените сатани.

— Противоречите си, пратенико на Земята! — каза един от присъстващите, източвайки дългия си врат, на който се крепеше голяма глава с плоско лице и зловни, тесни като цепнатини очи. — Ту природата е прекалено безмилостна, когато играе с нас жестоката игра на еволюцията, ту човекът допуска непоправима грешка, като се отдалечава от природата. Къде е тогава истината? И къде е сатанинският път?

— Диалектически: и в едното, и в другото. Докато природата ни държи в безизходицата на инферното, издигайки ни в същото време от него посредством еволюцията, тя върви по сатанинския път на безмилостната жестокост. И когато отправяме призив за връщане към природата, към всичките ѝ дивни примамки на красотата и лъжливата свобода, ние забравяме какво се крие зад това и ставаме слуги на Сатаната, ако ми разрешите да използвавам този древен образ. Но когато се хвърляме към другата крайност, ние забравяме, че човекът е част от природата. Той трябва да е заобиколен от нея и да не нарушава своята природна структура, иначе ще загуби всичко, защото ще се превърне в безименен механизъм, способен на всякакво сатанинско действие. До истината може да се стигне по острието между тези два погрешни пътя.

— Чудесно казано! — извика първият оратор.

— Нека ми простят колегите, учените на Ян-Ях, ако не съм можал да изразя мъдростта на Земята, обединена с гигантското знание на Великия пръстен на Галактиката. В края на краищата аз съм най-обикновен астронавигатор. Само липсата на други, по-достойни хора ме кара да говоря пред вас. Не мислете, че съм изпълнен с гордост от неизмеримо по-големия кръгзор на науката на нашия свят. Аз се прекланям пред героичния стремеж към знание на една самотна, откъсната от всички планета. Всяка ваша крачка е по-трудна от нашите и затова е по-ценна, но само при едно абсолютно условие: ако тя е нарочена към намаляване на страданията на човечеството на Ян-Ях, към излизане от инферното. За нас това е единственият критерий за ценността на науката.

Вир Норин се поклони ниско на присъстващите, а те мълчаха, неизвестно дали от смайване или от възмущение.

Заместник-директорът благодари на Вир Норин и каза, че може би земната мъдрост е велика, но той не е съгласен с нея. Необходимо е

да се продължи дискусиата, която е много важна.

— Аз също няма да се съглася с вас — усмихна се астронавигаторът, — ръководейки се от земната мъдрост. На времето и при нас на Земята са се водили безброй дискусии по милиони въпроси, били издавани милиони книги, в които хората спорели с противниците си. В края на краищата ние сме се заплели в тънкостите на семантиката и силогизмите, в дебрите на милионите философски определения на нещата и процесите, в изключително сложната плетеница на математическите изследвания. В литературата протичал аналогичен процес на натрупване на изтънчени словесни извъртания, на натрупване на празна, нищо несъдържаща форма.

И в примките на тези измислени лабиринти раздробеното съзнание създадо също такива безсмислени фантастични творения на изобразителното изкуство и музиката, където всички достоверни черти на заобикалящия ни свят били подложени на чудовищна дисторзия. Прибавете към това, че шизоидната пропукана психика неизбежно бяга от реалността и се стреми да се затвори в своя собствен свят, свят, породен от болния мозък, и вие ще разберете силата на тази вълна в историческия път на земното човечество. Оттогава нас ни е страх от изтънчените дискусии и избягваме прекаленото уточняване на дефинициите, които, общо взето, са ненужни в бързо променящия се свят. Ние се върнахме към много древната мъдрост, изразена още в индийския епос „Махабхарата“ преди няколко хиляди години. Героят Арджуна казва: „С противоречивите си думи ти ме объркваш. Говори ми само за онова, посредством което аз мога да достигна Благото!“

— Почакайте! — извика заместник-директорът. — Да не би да смятате за ненужни и математическите определения?

— Математиката е нужна само на своето място, което е много тясно. Вие самите сте се изложили на глад, болести и духовно обедняване поради нехайството си към човека и природата, поради трите неверия: във възможността за борба срещу вредителите и повишаване на плодородието с чисто биологични средства вместо с химията; във възможността да се създаде пълноценна изкуствена храна; във великата дълбочина на мисълта и духовните сили на човека. Вие сте обърнали гръб на истинското опознаване сложността на живата природа, като сте се оковали с веригите на едностранчивата и опасна линейна логика и от волни мислители сте се превърнали в

сковани от измислените от самите вас методи роби на тесните научни дисциплини. Същата първобитна вяра в силата на знака, цифрата, датата и думата господства над вас в трудовете и формулите ви. Хората, които смятат, че са опознали истината, фактически са се оградили със същото суеверие, което личи в примитивните лозунги и плакати за „кжи“.

Аз още много малко познавам вашата планета, но засега не съм видял у вас истинска наука. Онова, което тук наричате с тази дума, е само технология, тесен професионализъм, отдалечен от самоотвержения труд в опознаването на света, както занаятчийският навик от истинското майсторство. Вие се надпреварвате в областта на ефимерните приложни открития, каквито у нас се правят със стотици хиляди всеки ден. Това, разбира се, е важно и нужно, но не изчерпва цялата наука. Синтетичното познание и просвещаването на народа у вас дори не се смятат за задължителни компоненти на научното изследване, а всъщност това са основните стълбове на науката. Затова именно се получават онези купища евтина информация от незрели открития, получена без обмисляне и дълъг подбор, които ви пречат да обгърнете с поглед широките простори на света на познанието. В същото време надменността на младите изследователи — фактически това са необразовани технолози, които си въобразяват, че са учени, — стига дотам, че те мечтаят за преустройство на вселената, без дори да са се доближили до представата за сложността на нейните закони.

— Преувеличение! — извика заместник-директорът.

— Напълно вярно! — съгласи се Вир Норин и отклони опита да бъде въввлечен в спор за оценката на научната дейност на института.

Той излезе на улицата. Както винаги напущането на зле проветряваната сграда му достави удоволствие. Навън вече беше се спуснала ранната тормансианска нощ с нейния плътен беззвезден мрак, в който потъваше мътната сива луна. На тъгла, над кубчето на лавката, където се продаваше упойващо питие, светеше фенер. Там се тълпяха мъже, чуваха се прегракнали ругатни. Ветрецьт донасяше смесена миризма на питието, дима от пушенето и нощта.

Вир Норин отиде в хотел „Лазурен облак“, „събуди“ СДФ и го изведе по страничната стълба на улицата. След това погледна за последен път неуютния си подслон и с радост си помисли за апартамента с многото ключалки и за срещата с нежната като спомена

за нея Сю-Те. Докато крачеше, съпровождан от деветоножката, по пустинната алея на повехналата градина, той си спомни думите на професора за гитау и реши да се отбие в Природонаучния музей. Но кога? Утре пак му предстои работа с Таел над изпратените с дисколета материали. После трябва да отиде на срещата с учените от физикоматематическия институт. Те жадуват за нечувани досега откровения, а той нищо не ще може да им разкаже дори за познатите му области на космофизиката. Разликата в начина на мислене би могъл да намали някой виден педагог или популяризатор, но не и той, Вир Норин. Освен това тази жажда за откровения в науката е метафизична.

Астронавигаторът се спря като закован. До него вдигна крак деветоножката му. Напреки на алеята стояха шестима тормансиани, осветени от далечния живачен фенер. Вир Норин се замисли да продължи ли насреща им, или да изчака. Той не се страхуваше от нищо, дори ако вървеше съвсем сам, а в присъствието на СДФ не съществуваше изобщо никаква опасност. Но отбранявайки се, той би могъл да навреди на тормансианите и това трябваше да се избегне.

— Ти от Земята ли си? — отсечено го попита един от младежите, очевидно „кжи“, приближавайки се към землянина. Вир Норин кимна утвърдително.

— Тогава ти ни трябваш. Вие имате една страшно красива жена. Видях я в крайградския парк. Казва се Евиза Танет. Евиза Танет — повтори, по-точно мечтателно пропя тормансианинът.

— Това е лекарката на нашата експедиция, медик от Звездния флот.

— Ух! — неопределено възкликна „кжи“. — Та тя ми каза да съм отидел при вашата владетелка. Тя също има красиво име, не толкова като на Евиза, но звучи приятно: Фай Родис. Каза ми непременно да съм поговорел с нея, защото било важно и за нас, и за вас. Защо — не знам. Но аз ѝ обещах. А излезе, че аз, известният на всички Гзер Бу-Ям, пред когото треперят „кжи“ и „джи“, не мога да изпълня обещанието си. Цяла армия лилави гадове охраняват Фай Родис, а „джи“ не ми вярват. Мислят, че съм подкупен от „змиеносците“. А за какво ми е на мен тоя подкуп?

— Сигурно за нищо — усмихна се Вир Норин.

— Тъй ами. Можеш ли да ми повярваш и да ми уредиш разговор с владетелката?

— Вярвам и мога.

— Кога?

— Сега. Да идем някъде, където никой не минава и има стена, зад която мога да скрия светлината на екрана.

— Браво, ти ми харесваш! — с удоволствие възкликна „кжи“ и поведе Вир Норин встрани от главната алея, където имаше дълга, забита в земята напреко на алеята плоча, изпъстрена с назидателни сентенции. Такива плочи имаше на много места из града, но Вир Норин никога не бе видял поне един човек да чете надписите.

Вир Норин знаеше дневната програма на Родис. Тя трябваше да е горе. И наистина Родис се обади на повикването на неговия СДФ почти незабавно. Тя се появи на импровизирания екран върху каменната плоча не с черната тормансианска дреха, която носеше обикновено в Хранилището на историята, а с къса бяла рокля със сини гарнитури.

— Ух! — изтръгна се от тормансианина смаяно-възторжено възклицание.

Астронавигаторът ѝ разказа за „кжи“, който иска да се срещне с нея по молба на Евиза Танет. Родис извика Гзер Бу-Ям в осветеното поле на предавателя, взря се в него и след няколко секунди каза:

— Елате!

— Кога и как?

— Искате ли сега? Идете, без да привличате вниманието, при паметника на Всемогъщото време, свийте вдясно и стигнете до осмата къща на улица „Последна война“. Първия път елате сам. Колко време ще ви трябва? Аз ще ви чакам и ще ви заведа в жилището си.

Родис изключи връзката и Вир Норин веднага угаси своя СДФ.

— Браво бе! — зарадвано възкликна „кжи“. — Виж колко просто е всичко у истинските хора! Добре, кажи много здраве от мен на Евиза Танет! Жалко, че няма да я видя повече.

— Но защо? Когато отидете при Родис, помолете я да ви свърже със звездолета и да повика Евиза Танет.

— Не думай! Ами за какво ще приказвам с нея? — уплаши се изведнъж „кжи“.

— Поне ще я зърнете!

— Вярно бе. Ей, приятел, благодаря ти! Аз трябва да тръгвам. — Тормансианинът подаде ръка на Вир Норин и здраво стисна дланта му.

Вир се усмихна. Не беше малко да получиш благодарност от жител на столицата на Ян-Ях.

Сега, дори ако астронавигаторът повторно се залуташе в уличките на стария район на столицата, до целта би го завел острият му земянски слух. Кучешкият лай се чуваше отдалеч, защото кучетата бяха зле възпитани също като стопаните си.

Щом чу тракането на отваряните ключалки, Сю-Те дотича в антренцето. С възгласа „Благодаря, благодаря!“ тя се втурна към Вир Норин и изведнъж замря, победена от своята стеснителност. Оказа се, че вече са я снабдили с късчето синкава пластмаса с нужните знаци и печати, което ѝ даваше право да живее в столицата.

Вир Норин се зарадва, когато чу своеобразния глас на момичето, по-нисък от гърлените фалцетни гласове на тормансианите, но по-висок и по-звънлив от гръдните мецосопрани на жените от звездолета. С майчинска грижа, присъща на жените от Ян-Ях, които бяха длъжни преди всичко да хранят мъжа, Сю-Те беше приготвила вечеря от запасите на стопанина и се огорчи, когато разбра, че Вир Норин вечер нищо не яде, а само пие, и то някакво специално питие. Ако астронавтът знаеше с какъв труд беше свързано за тормансианите приготвянето на храната върху техните примитивни нагревателни прибори, той би се постарал да хапне нещо. Но тъй като не знаеше нищо за горещите печки и за вечно замърсяващите се тенджери, той спокойно отхвърли храната. Девойката го помоли да ѝ разреши да отиде при него, когато той си почине. Имала много важен въпрос.

„Важният въпрос“ беше зададен още щом тя се появи на прага и Вир Норин не можеше да се измъкне или да хитрува пред открития поглед, който от все сърце жадуваше за истината.

— Да, Сю-Те, аз не съм жител на Ян-Ях, а съм от съвсем друга, безкрайно далечна планета, от Земята. Да, аз съм от същия оня звездолет, за който сте чували, но, както виждате, ние не сме банда космически разбойници и шпиони. Ние сме от една кръв, преди повече от две хиляди години нашите общи прадеди са живели на една планета — Земята. Вие всичките сте оттам, а не от някакви си Бели звезди.

— Аз си знаех! — възкликна с гордо тържество Сю-Те. — Ти си съвсем особен и аз веднага го разбрах. Затова ми е леко и радостно с теб, както никога досега! — Момичето коленичи, сграбчи ръката на астронавигатора, притисна я до бузата си и замря със затворени очи.

Вир Норин издърпа ръката си с нежна предпазливост, вдигна малката тормансианка и я настани на креслото до себе си.

Той ѝ разказа за Земята, за тяхното появяване тук, за гибелта на тримата земляни. В СДФ имаше няколко „звездички“ за съвсем първоначално запознаване с живота на Земята.

Така започнаха съвместните им вечери. Неутолимото любопитство и възхищението на милата слушателка въодушевяваха Вир Норин и пропъждаха предчувствието, което го измъчваше от известно време, че той никога вече няма да види родната си, безкрайно любима Земя.

От първите минути след стъпването на Торманс той с цялата си кожа беше почувствувал враждебната психическа атмосфера. Общата недоброжелателност, подозрението и най-вече изключително глупавата и смешна завист се състезаваха с желанието на тормансианите на всяка цена да се отличат от общата маса. Земяните си обясняваха последното като отзвук от предишното колосално умножаване на народа, всред милиардите на който личностите потъвали и образували безименен и безличен океан. Психическата атмосфера на Ян-Ях приличаше на лоша вода, в каквата понякога попада невнимателният плувец. Вместо спокойствие и свежест те обзема чувство на отвращение, сърбеж и мръсотия. Едно време на Земята такива места се наричали „мъртва вода“. Навсякъде, където реките не течели от слънчевите планини, където ручейте не се освежавали от изворчетата, от горите и чистия дъжд, а, напротив, застоявали се в блатата, в мъртвите ръкави и затворените заливи и се насищали с гниещи останки от живот. Същото е и в психическата атмосфера — хилядолетният застои, тъпченето на едно място, натрупването на лоши мисли и застарели обиди води към това, че се изгубва „прясната вода“ — тоест ясните чувства и възвишените цели — там, където липсва „вятърът“ на търсенето на истината и прощаването на несполуките.

Вероятно пребиваването в лошата „психическа“ вода беше породило смъртно чувство за трагичен край.

Вир Норин си спомни за катастрофалните последици, станали на различни планети, включително и на предишната, предкомунистическата Земя, когато цивилизацията непредпазливо издигала на повърхността вредните за живота остатъци от архаичните периоди от развитието на планетата. Газовете, нефтът, солите и

спорите на още живи бактерии, сигурно погребани под многокилометровите геологически пластове, били извлечени на бял свят и отново включени в кръговрата на биосферата, отравяйки водите на моретата, просмуквайки се в почвата, натрупвайки се във въздуха. И това продължавало хилядолетия наред. В сравнение с тази дейност опасната игра с радиоактивните вещества в Часа на Бика на родната му планета, преди изгрева на висшето общество, беше кратковременна и не чак толкова значителна. А тук, на Торманс, след като разрушили равновесието на природата, хората бяха се заловили за човешката психика и я разрушаваха с отвратителната неуреденост на живота. Също като нефта и солите от недрата на планетата, тук изпод свлеченото покривало на възпитанието и самодисциплината от дълбините на душите бяха се надигнали архаични останки от животинската психология — отживелици от първобитната борба за живот,

Но за разлика от първобитния звяр, чието поведение стриктно се определяло от железните закони на дивия живот, поведението на невъзпитания човек не е обусловено. Липсата на благодарност към всичко произтича от съзнанието: „Светът е за мен“ — и представлява главната грешка във възпитанието на децата. За сметка на това от завист човек се стареа да навреди на ближния си, а този „ближен“ е свикнал да отмъщава с цялата сила на скотския си комплекс за непълноценност. По този начин в целия живот на Торманс се е натрупвало всеобщо и постоянно озлобление, усещането за което болезнено шибаше чувствата на израслите в добронамерената психическа атмосфера на Земята астронавти.

Толкова по-смайваща изглеждаше на Вир Норин Сю-Те, цялата излъчваща грижа, доброта и любов, които, кой знае как, се бяха породили в света на Ян-Ях. Момичето го уверяваше, че то не е само, че такива са хиляди жени по планетата.

Това плашеше астронавигатора, защото в жизнения си път такива хора страдат по-силно от другите. През очите на Сю-Те Вир Норин видя дълбочината на една душа, която бе надвила мрака в себе си и отчаяно се бранеше от заобикалящия я мрак.

Трудно покълваха в землянина бдителната нежност и нараняващото съжаление, чувства, които на времето били толкова

характерни за неговите прадеди и които бяха изчезнали вече поради ненужността си през светлата епоха на комунистическите ери.

На третия ден по време на закуската Вир Норин забеляза, че Сю-Те е необикновено развълнувана от нещо. Четейки в разтворената ѝ душа, той разбра нейното страстно желание да види нещо, за което мечтае отдавна, но не смее да го помоли за това. Вир Норин ѝ се притече на помощ и заговори уж между другото, че тая сутрин е свободен и с голямо удоволствие би се разходил с нея, където тя пожелае. И Сю-Те си призна, че би искала да отидат до Пнег-Киру, което е близо до града; брат ѝ бил ѝ писал, че това е мястото на най-голямата битка на древността, в която загинал някакъв техен праядо (на Торманс хората не знаеха родословието си), и обещал непременно да я заведе там. На нея ѝ се иска да посети това място в памет на брат си, но за само момиче, което не познава столицата, такава разходка е опасна.

Вир Норин и Сю-Те се вмъкнаха в претъпкания вагон на обществения транспорт, който се движеше сред дим, с рев и чести тласъци напред-назад поради нервния, а по-скоро груб нрав на водача. През напращелите прозорци се виждаха прекалено дълги еднообразни улици, тук-там покрай сградите бяха засадени ниски полуизсъхнали дръвчета. Във вагона беше непоносимо задушно. Много рядко, след шумна кавга, се отваряха прозорците, във вагона нахлуваше горещ прах, пак се чуваха ругатни и прозорците отново се затваряха. Вир Норин и Сю-Те стояха, притиснати от всички страни, вкопчени в проточените над тях пръчки. Астронавигаторът бе изблъскан настрана от спътничката си. Той забеляза как Сю-Те с всички сили се старае да се отмести от един младеж с широк нос и асиметрично лице, който безсрамно се притиска към нея. Друг един, застанал пред нея, още юноша, със скрити дълбоко под веждите очи на фанатик, натискаше с гръб момичето към своя приятел. Сю-Те срещна погледа на Вир Норин, изчерви се от срам и негодувание и изви лице, защото явно не искаше да забърква землянина в разправия с пътниците. Може би в нея още беше твърде жив споменът за нахалния дежурен от хотела, който тогава се видя принуден да целува унижено крака ѝ. Само за част от секундата астронавигаторът разбра всичко, протегна ръка и откъсна нахалния младеж от Сю-Те. Той се обърна, видя високия, силен човек, който го гледеше без злоба, изпсува и направи опит да се освободи. Но

беше го хванала не човешка ръка, а стоманена машина — така поне му се стори. С животински страх тормансианинът почувствува, че пръстите се впиват все по-дълбоко в мускулите му, че прекъсват и парализират кръвоносните съдове и нервите му. Зави му се свят, колената му се подкосиха и младежът ужасено изпищя: „Вече няма, извинете, вече няма!“ Вир Норин пусна нахалника. А той се развика, за да го чуе целият вагон, че насмалко не са го убили заради едно момиче, което не струва пукната пара.

За учудване на Вир Норин повечето пътници застанаха на страната на лъжеца. Всички започнаха да крещят, да заплашват, да размахват юмруци.

— Да слезем по-скоро! — прошепна пребледнялата Сю-Те.

И те разблъскаха хората, слязоха в пустинните, нажежени от слънцето покрайнини на града. Сю-Те предложи да продължат пеш. Малките ѝ крака вървяха бодро и неуморно. Тя пееше на землянина старинни песни и бойни химни от едно време, които рязко се различаваха от накъсаната мелодия на разпространените в столицата песни. Понякога Сю-Те се спираше, за да илюстрира с танц мелодията, и той се любуваше на нейната фигурка и на изящните ѝ движения. По сухата равнина в подножието на планината те неусетно изминаха оставащите дванайсет километра до каменната верига, обрасла със стари редколисти дървета, които почти не правеха сянка. Западната страна на веригата завършваше неочаквано в една широка падина — дъното на пресъхнало езеро. Слабият ветреца вдигаше там кафеникави стълбове прах.

Един обелиск от синкав камък, изписан с черни, дълбоко врязани знаци, стоеше на границата на полето на някогашната битка, а неодялани каменни плочи, пръснати навсякъде, означаваха местата на братските могили. Те бяха много. Обширното поле, което се простираше почти до хоризонта, на времето било нарязано от окопи и редути. Времето беше ги унищожило, бавно растящите дървета на Торманс много пъти бяха се сменяли на наторената с трупове почва и сега под тънката мрежа на сенките, на сухата, прашна земя стърчаха само камъните. Тъжна местност, полумъртви дървета, напукана земя...

Горещият вятър шумолеше в клоните, някакви зелени насекоми мързеливо пълзяха край корените. Сю-Те си избра един голям, пирамидално заострен очукан камък, оцветен в кафеникавочервения

тон на засъхнала кръв, и коленичи пред него. Допряла пръсти до слепите си очи и свела глава, тя шепнеше молитви. Вир Норин я изчака да свърши обряда. Когато момичето се изправи, той попита:

— Кой се е бил тук и кой кого е победил?

— Преданието говори за сражение между владетелите на главното и опашното полукълбо. Загинали стотици хиляди хора. Победил владетелят на главното и по цялата планета била установена единна власт. Тази битка се нарича победа на мъдростта над дивите опашни народи.

— Вашите прадеди са участвували в сражението на страната на победените, нали?

— Да.

— Ами ако бяха победили те, а не главните? Щеше ли да се промени животът?

— Не знам. Защо трябва да се променя?! Столица сигурно щеше да е Кин-Нан-Те. Къщите щяха да се строят иначе, както е прието у нас, с кули. Може би моите прадеди са щели да станат „змиеносци“...

— А вие бихте ли искали да принадлежите към тази върхушка?

— О, не! Вечно да ме е страх, да се озъртам, да презирам всички и всички да ме мразят! Може би аз съм просто неука и глупава, но не бих искала да живея така. По-добре никак...

Това „по-добре никак“ пронизваше цялото съзнание на младите тормансиани от класата на „кжи“ и обуславяше неизкоренимия им фатализъм. „Защо?“ за тях беше необорим аргумент.

Вир Норин още веднъж обгърна с поглед опърленото плато. Могъщото му въображение го изпълни с грохота на бойни машини, с воплите и стонове на стотици хиляди ранени, с купища трупове по изровената камениста почва. На този фон вечните въпроси: „Защо? За какво?“, ставаха особено безпощадни. И измамените хора, вярвайки, че се сражават за бъдещето, за „своята“ страна, за своите близки, умирали, създавайки условия за още по-голямо издигане на олигарсите, за още по-висока пирамида на привилегиите и бездна на потисничество. Безполезни мъки, безполезна смърт...

Вир Норин с въздишка каза на спътничката си:

— Да вървим, Сю-Те!

Землянинът и тормансианката слязоха от хълмовете. Вир Норин предложи да тръгнат напреко и да избягнат завоя на стария път, като се

ориентират по кръглия хълм със сивата ниска запусъла сграда, която се мержелееше в далечината. Те бързо стигнаха до хълма. Вир Норин забеляза, че Сю-Те се е изморила, и реши да си починат в сянката на развалините. Сю-Те легна на земята и подпря глава на дланите си. Вир Норин седна до нея и тъкмо се намери да я попита нещо, когато забеляза, че тя разглежда втренчено стената и бърчи чело. мъчейки се да си спомни нещо забравено. Сю-Те скочи и обиколи развалините. След това дълго разглежда надписите и барелефите, изобразяващи огромна ръка, протегната с жест на съчувствена помощ. Малко поуспокоена, тя пак седна до Вир Норин, обхвана коленете си с ръце, в поза, която живо му напомняше за Чеди, и дълго гледа мълком далечината, миражите на сините езера, затулени от прашния дим над град Средище на Мъдростта.

— На колко си години? — попита неочаквано Сю-Те.

— По вашите години, които са с един месец по-къси, отколкото на Земята, на четиридесет и две.

— У вас това много ли е, или малко?

— За предишната Земя, на вашето равнище на развитие, това е средна възраст, нито млада, нито стара. Сега тя се е приближила към младостта. Аз съм приблизително на двацет и две — двацет и три години, а Родис — на двацет и пет. При нас детството е дълго. Не инфантилността, а именно удълженото детство — в смисъл възприемането на света. А вие на колко сте?

— На двацет. Аз наближавам нашата средна възраст и ми остават пет години до времето, когато ще вляза в Двореца на нежната смърт. А теб отдавна щяха да са те изпратили там. Не, какви глупости приказвам, нали си учен, ти и тук щеше да живееш дълго, ти си „джи“!

— Никак не мога да си представя този ужас!

— Защо ужас? В това има дори нещо хубаво. Ние не прекарваме детството си в задушните училища като бъдещите „джи“, които там се тъпчат с ненужни за живота знания. И не боледуваме, защото умираме в разцвета на силите си.

— Огорчена ли сте, Сю-Те? Погледнете ме в очите!

Сю-Те премести върху Вир Норин печалния си поглед, който сякаш казваше: „Виждам целия си жизнен път чак до края“.

— Не — бавно каза тя, — добре ми е, просто днес за втори път се срещнах с древната смърт.

— Как? И това ли е паметник? Какво е имало тук?

— Не паметник, а храм. През Епохата на глада и убийствата е живял прочутият лекар Рце-Юти. Той изобретил средството за нежната смърт. Неговите последователи и помощници построили този храм на Ръката на Приятеля над един бездънен кладенец от незапомнени времена. Рце-Юти казал на всички слаби, неизлечимо болни, изморени от живота, преследвани и наплашени: „Елате тук и аз ще ви дам нежна смърт. Тя ще дойде при вас ласкава и прекрасна, млада и зовяща. На планетата сега никой не може да ви даде нищо по-добро и вие сами ще се убедите в лъжливостта на празните обещания.“

И много хора идвали при него. В първата стая те се освобождавали от мръсотията, насъбрана из пътя, хвърляли дрехите си и голи влизали във втората сводеста зала, където, унесени в сладък сън, умирали неусетно и безболезнено... Бездънният кладенец поглъщал телата им. Но съсипаните от страданията хора, загубилите надежда, здраве и близки, не преставали да идват, възхвалявайки мъдрия лекар. Това било отдавна...

— И от това благодеяние е възникнало държавното задължение да се умира. Дворците на нежната смърт, разделянето на народа на „кжи“ и „джи“ — могъл ли е мъдрецът Рце-Юти да предвиди тези ужасни последици?

— Не знам — безпомощно му отвърна Сю-Те.

— Остави. — Вир Норин помилва разчорлената ѝ от вятъра коса.

А тя се пресегна към лицето му и нейната потреперваща предпазлива длан сякаш докосна самото сърце на Вир Норин. Той си представи гигантските тъмни стени на инферното, заграждащи Сю-Те, отвъд които за нея нямаше нищо, никаква опора за вярата и душата ѝ.

С усилие на волята той пропъди видението, усмихна се и ѝ каза, че е умна и очарователна и че я харесва.

Сю-Те го погледна, доверчива и сияеща, и се изправи чевръсто и бързо като жителка на Земята. Те тръгнаха към забуления в здрач град и звънливият глас на тормансианката се разнесе над пустинната равнина:

— „Догодина няма да съм жива, досега да срещна не можах мил приятел, нито бях щастлива...“ — Звънливата и летяща мелодия напомни на Вир Норин за нещо много познато, чувано още през ранното му детство.

ГЛАВА ТРИНАДЕСЕТА

КОРАБЪТ ДА ИЗЛЕТИ!

Вир Норин се раздели със Сю-Те на кръстопътя на улицата, която водеше към един малък завод за точни прибори, където работеха много приятели на Таел. Сю-Те искаше да се види с един от тях, за да постъпи на работа.

Тя се прибра в къщи възбудена — всичко се нареждаше в съответствие с мечтите ѝ. Но скоро радостта ѝ угасна, налегна я мъчителна тъга, когато разбра, че престоят на земляните на Ян-Ях приближава края си. Само двама от тях бяха още в град Средище на Мъдростта, а всички останали вече се намираха в звездолета.

Тази вечер Вир Норин дълго я чака да излезе от стаята си, но Сю-Те не се показваше. Понеже не разбираше настроението ѝ — психическата интуиция не му подсказваше нищо лошо, — накрая Вир Норин сам почука на вратата на момичето.

Сю-Те седеше, отпуснала глава върху сложените си на масата ръце. Изразът на лукава виновност, който ѝ беше присъщ, когато се чувствуваше неудобно или признаваше слабостта си, не се появи на лицето ѝ при влизането на Вир Норин. Да, Сю-Те наистина приличаше на тъжната птица гитау. Тя скочи, загрижена да настани по-удобно Вир Норин, а самата се отпусна направо на пода на една твърда възглавница и дълго гледа безмълвно земния си приятел. Вир Норин долови чувствата ѝ: тя мислеше за него и за скорошната раздяла.

— Скоро ли ще отлети твоят звездолет? — попита го тя найсетне.

— Скоро. Искаш ли да отлетиш с нас? — изтръгна се от него един въпрос, който не биваше да задава.

Върху лицето на момичето спокойната тъга бе изместена от жестока вътрешна борба. Очите на Сю-Те се наляха със сълзи, дъхът ѝ секна. След дълго мълчание тя едва можа да произнесе:

— Не... Недей мисли, че съм неблагодарна като мнозина от нас или че... не те обичам. — Мургавите ѝ бузи потъмняха още повече. —

Сега ще се върна.

Сю-Те се скри в стенния гардероб, който ѝ служеше вместо стая за преобличане.

Вир Норин гледаше пъстрата плетеница на килима и си мислеше за отказа ѝ да отлети на Земята. Природната мъдрост, която никога не е напущала Сю-Те, я предпазва от тази крачка. Тя разбира, че това ще бъде бягство, на Земята ще изчезнат целта и смисълът на живота ѝ, които току-що бяха се появили тук, там тя ще се чувства много самотна.

Вратата на гардероба изскърца съвсем тихо.

— Вир! — чу той шепот, обърна се и замря.

Пред него в цялата чистота на искрения порив стоеше гола Сю-Те. Съчетанието на женската смелост и детската срамежливост беше трогателно. Тя гледаше Вир Норин със сияещи и печални очи, сякаш съжаляваше, че не може да му даде нещо по-голямо. Разпуснатата чернопепелява коса падаше от двете страни на кръглото полудетско лице върху слабичките ѝ рамена. Младата тормансианка стоеше тържествена и вглъбена в себе си, сякаш извършваше някакъв обред. Тя допря длани до сърцето си, а после ги протегна долепени към астронавигатора.

Вир Норин разбираше, че според каноните на Ян-Ях му даваха най-скъпото, най-голямото, което имаше в живота си една млада жена „кжи“. Такава жертва Вир Норин не можеше да отхвърли, той не можеше да отблъсне този висш за Торманс израз на любов и благодарност. А той и не искаше да отхвърля нищо. Астронавигаторът вдигна Сю-Те и я притисна здраво към себе си.

Скоро щеше да се съмне. Вир Норин седеше до леглото на Сю-Те. Тя спеше дълбоко, мушнала и двете си длани под бузата. Вир гледаше спокойното и прекрасно лице на своята възлюблена. Любовта беше я издигнала над света на Ян-Ях, а силата и нежността на Вир Норин бяха я направили недостъпна за страха, срама или неясната тревога, бяха я изравнили със земните ѝ сестри. Той беше я накарал да почувствува собствената си красота, да разбира по-добре фините преходи на променливия си облик. А тя? Тя беше събудила в него спомена за прекрасните дни от живота му...

Пред Вир Норин се заредиха в непрекъсната върволица, отвеждайки го в безкрайната далечина, забравимите образи от

Земята. Резерватът в Каракорум, долината всред бастионите на лилавите скали, над които в непосредствена близост блестяха снежни върхове. Там, край реката с бериллов цвят, която денонощно ромолеше по черните камъни, се издигаше леката, сякаш рееща се във въздуха сграда на изпитателната станция. Пътят слизаше на плавни завой през гората от исполински хималайски ели и стигаше до селището на научния институт за прослушване на дълбочинните зони на Космоса. Астронавигаторът много обичаше да си спомня годините, прекарани на строежа на новата обсерватория върху степното бразилско плато, ниските полети над безбрежните Високи Ляноси с огромните стада зебри, жирафи и бели носорози, докарани тук от Африка; пръстеновидните нови гори в Южна Африка със синкави и сребристи листа; сребърносините нощи в снежните гори на Гренландия; разтърсваните от страшния вятър сгради на единайсетия възел на астромрежата на брега на Тихия океан.

Още един възел на Азорските острови, където морето е толкова бездънно-прозрачно в тихите дни... Пътешествията за почивка до светите за всеки землянин древни храмове на Елада, Индия и Русия...

Ни най-малка тревога за бъдещето освен естествената грижа за възложената работа, освен желанието да станеш по-добър, по-смел, по-силен, да успееш да направиш колкото може повече в обща полза. Гордата радост да помагаш, да помагаш без край на всички и на всекиго, на времето възможна само за приказните халифи от арабските предания, съвсем забравена през ЕРС, а сега достъпна за всеки. Навикът да се опираш на също такава всеобща подкрепа и внимание. Възможността да се обърнеш към всеки човек по света, която се ограничаваше само от силно развитата деликатност, да говориш с когото си искаш, да молиш за каквато и да е помощ. Да чувствуваш около себе си доброжелателна насоченост на мислите и чувствата, да знаеш за изтънчената проникателност и всевиждащото взаимно разбирателство на хората. Мирните странствувания през периодите на почивка по безкрайно разнообразната Земя и повсеместното желание на хората да разделят с теб всичко: радост, знание, изкуство, сила...

Приведен над Сю-Те, Вир Норин изпитваше необикновено силно желание и тормансианската му възлюблена да посети всички прекрасни места на родната му планета.

Вътрешно младите жени са много повече скитнички от мъжете, повече се стремят към смяна на впечатления, затова теснотията на инферното повече им тежи. Той мечтаеше как на Земята безбройните рани, нанесени на тази нежна душа, ще бъдат излекувани безследно... И знаеше, че това никога няма да се сбъдне...

Сю-Те почувствува погледа му и още замаяна от съня и от щастливата умора, дълго лежа със затворени очи. Най-сетне тя попита:

— Не спиш ли, любими? Почини си тук, до мен. — От спането гласът ѝ беше станал тънък като на дете. — Сънувах един сън, светъл като никога! Уж ти си заминал от мен — о, за кратко! — за някакво малко градче. Аз дойдох да се видим. Това беше нашият град и в същото време не беше той. Хората, които срещах, излъчваха доброта, те бяха готови да ми помогнат да те намеря, канеха ме да си почина, придружаваха ме там, където можех да се заблудя. И аз вървах по една улица — какво странно име: улица „Любов“! — по пътеката през свежата и мека трева към една голяма пълноводна река и там беше ти! — Сю-Те намери ръката на Вир Норин, сложи я върху бузата си и пак заспа.

Вир не се помръдваше, една странна бучка заседна в гърлото му. Ако внушеният от мислите му сън беше за Сю-Те невъзможна мечта, тогава колко малко любов е разтворена още в океана на ежедневието живот на Торманс, в който ще преживее късичкия си живот това чисто същество, сякаш пренесено тук от Земята! Мисълта, която отдавна го измъчваше, стана непоносима. Той взе полека ръката на тормансианката и започна да целува късо изрязаните ноктенца с бели точици. Също като плетениците от сини жилки по тялото ѝ и лесно почервеняващите ѝ очи това бяха следи от незабелязано през детството слабо здраве, от лошото хранене, от трудния живот на майката. Без да се събужда, Сю-Те се усмихна и здраво стисна клепачи. Учудващо е как на тукашната бедна почва поникват такива цветя! Разрушено е семейството, което направило от дивия звяр човек, възпитало в него всичко най-хубаво и неуморно го закриляло от суровостта на природата. И без семейство, без майчино възпитание се появяват такива хора като Сю-Те! Още едно доказателство за правотата на Родис, за нейната вяра в първичната добра основа на човека! На Земята също е изчезнало семейството в неговото едновременно

разбиране, но ние не сме го унищожили, а просто сме го разширили до обсега на цялото общество...

Вир Норин стана безшумно, огледа драпираната с килими и завеси стая, заслуша се в трополенето и хлопането, които се дочуваха от всички краища на събуждащата се къща. Навън се разляя пискливо кученце, изгромоля транспортна кола.

Тъгата все по-силно завладяваше Вир Норин — тя идваше от осъзнаването на задънената улица, от която той, опитният, добре трениран психически пътешественик, не виждаше изход. Неговата привързаност към малката Сю-Те неочаквано и могъщо беше се превърнала в любов, съдържаща толкова силно и толкова нежно съжаление, каквото той никога не беше подозирал в себе си. В него, землянина, за когото беше истинско щастие да се раздава, съжалението неизбежно пораждаше стремеж към безгранична саможертва. Не, той трябва да се посъветва с Родис! Къде ли е Родис?

А Фай Родис беше прекарала тази нощ в обсъждане на проблемите на „кжи“. Гзер Бу-Ям дойде още веднъж в Светилището на трите крачки заедно с неколцина приятели. „Кжи“ започнаха първото посещение със спор и хвалби за предимствата си пред „джи“ и най-вече за много по-голямата свобода във всичките си постъпки. Фай Родис ги срази, като каза, че това е мнима свобода. На тях им позволяват само онова, което не накърнява престижа и икономиката на държавата и не е опасно за „змиеносците“, които са оградени от живота на народа със стените на своите привилегии.

— Замислете се малко над вашето понятие за свободата и ще разберете, че тя се състои в правото да вършите долни постъпки. Вашият протест срещу потисничеството се стоварва върху невинни хора, стоящи далеч от каквото и да било участие в тази работа. Владетелите постоянно ви повтарят, че трябва да се защитава народът. „От кого?“ — задавали ли сте си този въпрос? Къде са тези мними врагове? Призраци, с чиято помощ ви заставят да жертвувате всичко и, което е най-лошото, подчиняват вашата психика, насочват мислите и чувствата ви по погрешен път.

Гзер Бу-Ям дълго мълча, после започна да разказва на Родис за нечуваното заробване на „кжи“.

— Всичко това — каза той — е задраскано от историята и се е запазило само в устните предания.

Родис научи за масовите отравяния, които намалявали броя на населението по волята на властелините, когато изтощените производителни сили на планетата вече нямали нужда от предишното количество работници. И, напротив, за принудителното изкуствено осеменяване на жените през епохите, когато те отказвали да раждат деца, за скорошната смърт, за безстрашни мисионери — лекари и биолози — разпространявали сред тях нужните средства. За трагедията на най-прекрасните и най-здравите момичета, които били подбирани като добитък и затваряни в специални лагери — фабрики за производство на деца.

Опитът да се заменят изцяло хората с автоматични машини завършил с крах, започнала обратната вълна, отново с масов и тежък ръчен труд, тъй като от капиталистическа позиция хората се оказали значително по-евтини от всяка сложна машина. Тези мятания от една посока в друга били наричани мъдра политика на властелините и били изобразявани от учените като верига от непрекъснати успехи в създаването на щастлив живот.

Като историк Родис знаеше закона на Римгол за капиталистическата обществена формация: „Колкото по-бедна е страната или планетата, толкова по-голяма е ножицата в привилегиите и разединеността между отделните слоеве на обществото.“ Заможността прави хората по-щедри и по-сърдечни, но когато бъдещето не обещава нищо друго освен ниско жизнено равнище, настъпва всеобщо озлобяване.

Учените помагали на властелините във всяко отношение: те изобретявали страшни оръжия, отрови, ерзаци на храната и развлеченията, оплитали народа с хитри думи, изопачавали истината. Оттук идвали вкоренилите се в народа омраза и недоверие към учените, стремежът да бъдат обиждани, бити или направо избивани „джи“ като лакеи на потисниците. „Кжи“ не разбират езика им, едни и същи думи при тях означават съвсем друго нещо, отколкото при „джи“.

— По отношение на езика сами сте си виновни — каза Родис. — У нас на Земята е имало време, когато поради големия брой различни езици и различни нива на културата еднакви думи са притежавали съвсем различно значение. Дори вътре в един език, в различните класи на обществото. И все пак тази огромна трудност е могла да бъде преодоляна след обединяването на земното човечество в едно

семейство. От друго трябва да се страхувате: колкото по-ниско е културното равнище, толкова по-силно се отразява прагматичната бедност на всяко словесно понятие, което се раздробява на дребни нюанси, вместо да води до общо разбиране. Например при вас думата „любов“ може да означава и нещо светло, и нещо най-отвратително. Борете се за яснота и чистота на думите и вие винаги ще можете да се споразумеете с „джи“.

— За какво ще се споразумяваме? Тяхната правда е различна от нашата?

— Дали е така? Правдата на живота се извлича от хилядолетния опит на народа. Но бързите промени на живота при технически развитата цивилизация заплитат пътищата към правдата, правят я колеблива, като на прекалено чувствителни везни, на които не позволяват да се урівновесят. С помощта на точните науки не е могла да бъде намерена една правда, обща за болшинството, защото не са били установени критериите за нейното определение. Тези критерии, или мяра, през известни периоди от развитието на обществото са се оказали по-важни от самата правда. У нас на Земята това е било известно още преди няколко хилядолетия, в древна Елада, Индия, Китай... — Родис се замисли за миг и пак продължи: — Пориви към прозрението отдавна са се срещали в пророчествата на безумци, които интуитивно разбирали цялата огромна важност на мярата. В Апокалипсиса, или Откровението на Йоан — един от основателите на християнската религия, — е написано: „Аз погледнах и видях вран кон и на него ездач с мяра в ръката.“ Тази мечта за мяра за създаването на истинска правда за човечеството се осъществила след изобретяването на електронните сметачни машини. Появила се възможност да се прецени мъката и радостта за хармония на чувството и дълга. У нас има една огромна организация, която се занимава с това: Академия на мъката и радостта. Тук „джи“ заедно с вас трябва да установят мярата и да намерят правдата, за която е необходимо да се борите съвместно, без да ви е страх повече от нищо...

Правдата се покрива с истината, лъжата е породена от страха. Но не бива да държите прекалено много на точността на истините, помнете, че те са субективни. Човек винаги иска да я направи обективна — нея, царицата на всички форми, но тя пред всекиго се появява в различни одежди.

Възпитанието в духа на истината не може да се облече в абстрактни формулировки. Преди всичко това е действен подвиг на всички стъпала на живота. Когато се откажете от злословието, от общуването с предателите на правдата и наситите ума си с добри и чисти мисли, вие ще се сдобиете с лична непобедимост в борбата със злото,

Така с бавно убеждаване, неотклонно и безпристрастно, Фай Родис прокарваше една подир друга нишките от „кжи“ към „джи“. Останалото довършваха личните контакти. За пръв път „кжи“ и „джи“ се срещаха като равни в подземията на стария Храм на времето.

Таел бе поразен от пъргавината на ума, от удивителната възприемчивост с ученето и от пълното разбиране на всичко ново на онези, които те бяха свикнали да смятат за тъпа и бездейна част от човечеството. „Кжи“ усвояваха новите идеи дори по-бързо от умствено трениралите, но и по-закостенели „джи“.

— Защо те не са се стремили към знание, защо развитието им е спряло отдавна? — питаше инженерът Родис.

— Та както се казва, те с нищо не са по-лоши от нас!

— В самата формулировка „тях“, „те“ се крие най-дълбоката ви грешка. Това са абсолютно същите хора, изкуствено подбрани от вашето общество и обречени да живеят в условията на примитивната борба за съществуване. Късият живот позволява да се развият само най-баналните чувства, „кжи“ непрекъснато падат все по-ниско под тежестта на неуредения живот. И в първобитните гори на нашите тропици навлезлите в тях преди десетки хиляди години племена хвърляха всичките си сили само за едно — да оцелеят. Поколение след поколение те се израждали интелектуално, губели творческата си енергия. Дори могъщите степни слонове и гигантските хипопотами от големите реки на Земята в горите се превръщали в пигмейски дребни видове. При вас „гората“ е късият живот с перспективата за скорошна смърт в задушната теснотия на пренаселените градове, с лошата храна и неинтересната работа,

— Да, общо взето, „кжи“ са само евтини междинни звена за свързване на скъпите машини — каза Таел. — Те са лишени от майсторството, от радостта, че създават. Машината прави всичко по-добре, по-бързо, а ти само й „слугуваш“, както се изразява Гзер Бу-Ям. Аз се опитах да им обясня, че когато работи зле който и да било от нас,

по този начин вреди на беззащитните си братя, родители и деца, а не на омразните потисници! Те си имат предпазни мерки. „Как можете да постъпвате така?“ — попитах ги аз и те като че ли ме разбраха.

— И все пак „те“ имат предимство пред „вас“ — каза

Родис. — Вижте от какви ярки фигури се състои компанията на Гзер Бу-Ям! На тях почти нищо не им трябва и в това отношение те са по-свободни. Да можехте да видите как се държеше Гзер Бу-Ям, когато видя по СДФ Евиза Танет! С каква детски наивна и светла радост я гледаше! „Видях я, видях мечтата си още веднъж и сега мога да умра!“ — възкликна той. Ето ви го на грубия и прост „кжи“!

Прозвуча тихият сигнал на СДФ и Родис се обади. На екрана се появи Вир Норин и каза:

— Искам да доведа при вас Сю-Те.

— Нея ли?

— Да. За по-безопасно ще дойда в подземие.

— Чакам ви.

Когато видя Фай Родис, Сю-Те въздъхна късо и рязко, сякаш изхлипа. Родис ѝ подаде двете си ръце, привлече я към себе си, взря се в откритото, вдигнато към нея лице.

— Вие ли сте владетелката на земляните?... Каква съм глупачка, можех да не питам — каза Сю-Те, падайки на колене пред Родис, която се разсмя звънливо и изправи с лекота момичето. Устните на Сю-Те изведнъж се разтрепериха, по страните ѝ рукнаха едри сълзи. — Кажете му... Той твърди, че не било така и аз не съм го разбирала. За какво съм аз на един земен човек, когато вие сте такива?... Велика Змийо, аз съм жълто птиче Ча-Хик пред жените от Земята!

— Ще му кажа — сериозно отговори Родис, настани я да седне и я хвана за ръката.

Тя дълго мълча, Сю-Те започна да диша развълнувано и Родис сякаш се свести.

— Вие сте чувствителна и умна, Сю-Те, затова аз не мога да имам скрити от вас думи. Вир, скъпи! На вас ви се е паднал, ако в случая можем да говорим за сполука, милионен шанс. Тя не е богиня, но е същество от друг род — фея. Тези малки въплъщения на доброто отдавна са се ползували с особени симпатии в земните приказки.

— Защо с особени? — тихо попита Сю-Те.

— Богинята е героичното начало, покровителката на героя, която почти винаги го води към славна смърт. Фейта олицетворява героиката на ежедневието, тя е приятелката на мъжа, която му дарява радост, нежност и благородство на постъпките. Това приказно разделение е отразявало мечтите на хората от миналото. И да намериш тук, на Торманс, фея?!

Какво ще правите сега, бедни ми Норин? — попита Родис на земен език.

— Не съм беден! Стига да можем да я взема със себе си, но тя казва, че това било невъзможно.

— Тази мъдра, малка женичка е права.

— Разбирам и се съгласявам. Но е възможен друг, диаметрално противоположен изход...

— Вир! — възкликна Родис. — Но това е Торманс, планетата на мъченията в дълбокото инферно!

Вир Норин неочаквано се разсърди и като същински тормансианин започна да проклина и инферното, и Торманс, и човешката съдба на езика на Ян-Ях, който беше богат на подобни заклинания на нещастieto. Сю-Те скочи изплашено, Родис я прегърна през тънката, стегната със зелен колан талия и я задържа на мястото ѝ.

— Нищо. С мъжете това се случва, когато се сърдят на собствената си нерешителност.

— Аз реших!

— Може би на ваше място и аз бих направила същото, Вир — неочаквано се съгласи Родис и продължи на земен език: — Вие ще загинете, но ще допринесете голяма полза, а на нея ще дадете няколко месеца, едва ли години, щастие. Пазете се! Тя ще умре, щом настъпи вашият край. Тя не се страхува от смъртта. За нея най-страшното е да остане без вас. Къде са изчисленията за обратния път?

— У Мента Кор. Ние ги пригответе още по време на обиколките около Торманс.

— Ще тъгуваме за вас, Вир!

— А аз? Но се надявам да доживея до идването на втори ЗПЛ и да видя, ако не вас, поне наши съотечественици.

— Вървете, Вир! През останалото време ние пак ще се виждаме. Възможно е по-късно и да промените решението си...

— Не! — каза той толкова твърдо, че Сю-Те, която не разбираше нито дума, трепна. Тъй като магическият женски усет ѝ подсказваше същината на разговора между двамата земляни, тя зарида със сълзи, когато Родис се раздели с двамата с дълга целувка.

Скоро след срещата си с Родис Вир Норин посети физикотехническият институт — най-големия в столицата, където бяха събрани почти всички способни учени на планетата. Инженер Таел беше предупредил Вир Норин, че в тукашната „работилница“ той може да говори по-свободно, отколкото в другите. Инженерът придаваше голямо значение на предстоящия разговор.

Събралите се бяха се настанили в строго съответствие с научната йерархия. Отпред, по-близо до председателстващата група, седяха прочутите учени, разполагащи с власт. По гърдите на мнозина от тях блестяха особени знаци: виолетовото кълбо на планетата Ян-Ях, обвито от златна змия.

Зад маститите и заслужилите небрежно бяха се разположили представителите на средната прослойка, а в края на залата седяха едва ли не едни връз други младежите. Те бяха пуснати тук в ограничено количество.

Вир Норин достатъчно беше опознал научния свят на Торманс и знаеше колко последователно се провежда в него разпределението на привилегиите, като се започне от размерите на жилището и паричното възнаграждение и се свърши с получаването на особено добра, нефалшифицирана и прясна храна от складовете, които снабдяваха самите „змиеносци“. От всички тъпотии на обществото на Ян-Ях Вир Норин бе смаян най-много от това, как можеха да се продават най-могъщите умове на планетата. Вероятно във всяко друго отношение извън тясната си професия тези талантливи еснафи изобщо не бяха могъщи.

Впрочем мнозина учени съзнаваха това. Повечето от тях се държаха надменно и предизвикателно — именно така се държат обикновено хората, които крият своя комплекс за непълноценност.

— Ние знаем за изказването ви в медикобиологичния институт — каза председателят на събранието, суров и злъчен човек, — но там вие сте се въздържали да дадете преценка за науката на Торманс. Разбираме деликатността на хората от Земята, но тук вие можете да

говорите свободно и да оцените нашата наука така, както тя наистина заслужава.

— Аз пак ще кажа, че знам прекалено малко, за да обхвана сбора на познанията и да го сравня. Затова казаното от мен трябва да се разглежда само като най-общо и повърхностно впечатление. Правилно ли е мнението, което се е създало у нас, пришълците от Земята? Тук доста често ми се случва да чувам, че точната наука се нагърбва да реши всички проблеми на човечеството на Ян-Ях,

— Нима при вас, покорителите на Космоса, не е така? — попита председателят.

Вир Норин поклати глава.

— Дори ако не търсим истини, изградени върху непротиворечиви факти, науката даже в собственото си развитие е необективна, непостоянна и не дотам точна, за да се нагърби с всестранното моделиране на обществото. Още в древни времена един от прочутите учени на Земята, лорд Рейли, е формулирал много точно: „Не мисля, че ученият има по-голямо право да се смята за пророк от другите образовани хора. В дълбините на душата си той знае, че изградените от него теории лежат върху противоречия, които той не е в състояние да премахне. Висшите загадки на битието, ако те изобщо могат да се проумеят от човешкия мозък, изискват по-друго въоръжение, пресмятанията и експериментът не са достатъчни...“

— Каква позорна безпомощност! Остава само да се повика на помощ божеството — раздаде се рязък глас. Вир Норин се обърна към невидимия скептик.

— Основното правило на нашата психология ни препоръчва да търсим в самите себе си онова, което предполагаме в другите. Пък тази трудно унищожима идея за свръхсъществата живее във вас. Богове, свръхгерои, свръхучени...

Земният физик, за когото споменах, е имал предвид гигантските вътрешни сили на човешката психика, нейната вродена способност да коригира дисторзията на света, възникваща при деформацията на естествените закони, поради непълнота на познанието. Той е имал предвид необходимостта да се допълни методът на външното изследване, който на времето е бил характерен за западната наука на нашата планета, с интроспективния метод на земния Изток, именно разчитайки само на собствените сили на човешкия разум.

— Това означава години за безрезултатни размишления — възразиха на Вир Норин от срещуположния ъгъл на аудиторията, — ние нямаме нито време, нито средства. Правителството ни дава малко пари, а вие гледате на бедността ни през призмата на вашата богата планета.

— В познанието бедността и богатството са относителни — възрази астронавигаторът, — у нас, на Земята, всичко започва от въпроса: каква е ползата за човека от най-далечните последици, от най-малкия разход на духовни и материални сили. Вие говорите за липса на средства? Тогава защо се стремите да овладеете първичните сили на Космоса, преди да сте опознали както трябва нещата, необходими за човека? Нима още не ви е ясно, че всяка крачка по този път е по-трудна от предишната, понеже елементарните основи на вселената са здраво сковани в достъпните ни видове материя? Дори пространствено-временната общност неудържимо се стреми да приеме затворена форма на съществуване. Вие гребете срещу течение, чиято сила непрекъснато нараства. Чудовищната стойност, сложността и енергетическата необходимост на вашите прибори отдавна са надхвърлили изтощените производителни сили на планетата и волята за живот на вашите хора! Тръгнете по друг път — по пътя на създаването на могъщо безкласово общество от силни, здрави и умни хора. Единствено за това трябва да се хвърлят всички сили без изключение. Друг един от древните учени на Земята, математикът Поанкаре, е казал, че броят на възможните научни обяснения на което и да е било физическо явление е безграничен. Тогава изберете само онова, което ще бъде непосредствена крачка, макар и малка, към щастието и здравето на хората. Само това, нищо друго!

Преди да се научим да носим чуждото бреме, ние се учим как да не увеличаваме това бреме. Стараем се нито едно наше действие да не увеличава сбора на общопланетната скръб, осъзнавайки диалектиката на живота, която е значително по-сложна и по-трудна от всички главоблъсканици на творците на научни теории и на нови пътища в изкуството.

Най-трудното в живота е самият човек, защото той е излязъл от дивата природа непригоден за живота, който трябва да води по силата на своята мисъл и на благородството на чувствата си.

Всепроникващата култура, хармонията между дейността и поведението, между професията и морала при вас липсват дори и на върха на културата на Ян-Ях, за какъвто се смята тук физикоматематическата наука...

— А при вас, на Земята, не се ли смята?

— Не. Върхът, където се събират като във фокус всички системи на познанието, у нас е историята.

Председателят на събранието пак се надигна.

— Насоката, която придоби нашият разговор, едва ли е интересна за събрания тук цвят на учените на Ян-Ях.

Вир Норин видя, че не са го разбрали.

— По-добре ни запознайте със земните представи за устройството на вселената — предложи един човек с орден „Змия и Планета“ и с големи зелени лещи над очите.

Вир Норин се подчини на желанието на своите слушатели. Той им разказа за спирално-хеликоидалната структура на вселената, за световите на Шаки и Тамас, за сложните повърхности на силовите полета в Космоса, които се подчиняваха на закона за петоосните елипсоидни структури, за трояката природа на вълните на развитието — големите и малките, за спирално-асиметричната теория на вероятностите вместо линейно-симетричната, приета в науката на Ян-Ях и непозволяваща да се мине без висше същество. Вир Норин говореше за победата над пространството и времето след разкриването на тайните на пределната маса на звездите, отдавна известни на учените на Ян-Ях, както и на земляните: величините на Чандрасекар и Шварцшилд, а най-вече след поправянето на грешката в диаграмата на Крускал, когато бил сложен край на представата за антисвета като напълно симетричен спрямо нашия свят. В действителност между Тамас и Шаки съществува асиметрия на хеликоидалното разместване и избухването на квазарите в нашия свят не отразява задължително колапса на звездите в Тамас.

Най-трудно било да се преодолее представата за затвореността на вселената в себе си, в кръга на времето, което няма начало и свършек и съществува вечно, безкрайно. Математическите формулировки от рода на Лоренцовите преобразования не помагали, а само заплитали въпроса, защото не позволявали на човешката мисъл да преодолее всички тези „затворени в себе си“ системи, сфери,

кръгове на времето, които не са нищо друго освен отражение на хаоса на инферналния опит в безизходицата. Едва когато можал да преодолее инферналните кръгове и разбрал, че затвореността не съществува, а има само развиващ се в безкрайността хеликоид, човекът според израза на един индийски мъдрец разперил лебедовите си крила над бурния бяг на времето, над сапфирното езеро на вечността.

— ... Тогава и именно тогава ние овладяхме смайващите ви психически въздействия и предвиждания, тогава стигнахме до изобретяването на Звездолета с прав лъч, понеже бяхме разбрали анизотропната структура на вселената.

Звездолетите с прав лъч вървят по осите на хеликоидите, вместо да размотават безкрайно дългия спирален път. И въображението на учения, изградено върху логически-линейните методи за изучаване на света, прилича на същата тази спирала, която се намотава безкрайно върху непреодолимата преграда на Тамас. Само в ранната възраст, преди човекът да е бил кондициониран от системата възприети възгледи, в него покълват способностите на правия лъч, които на времето били смятани за свръхестествени, например ясновидството, телеакцепцията и телекинезата, умението да избира от възможните бъдещи варианти оня, който ще осъществи. Ние на Земята се стремим да развиваме тези способности във възрастта, когато още не е влязла в действие най-голямата кондиционираща сила на организма — Кундалини, силата на половото узряване.

На същата всеобща закономерност е подчинено и развитието на живота, което неизбежно, навсякъде, на различни нива на времето води до проблясък на мисълта. За да стане това, е необходимо постоянство на вътрешната среда в организма и способност за натрупване и запазване на информация. Другояче казано — необходима е независимост от външните условия на съществуване в максималната възможна степен, защото пълната независимост е непостижима.

За да се получи мислещо същество, възходящата спирала на еволюцията се навива все по-плътно, понеже коридорът на възможните условия става все по-тесен. Получават се много сложни организми, все по-сходни помежду си, макар че са възникнали в различни точки от пространството. Мислещият организъм неизбежно е рязко изявен като индивид за разлика от интегралния член на обществото на

предмисленото равнище на развитие, като например мравката, термита и другите животни, пригодени към колективно съществуване. До известна степен качествата на мислещия индивид са антагонистични на социалните нужди на човечеството. Дали това ни харесва, или не, но така е станало при възникването на земния човек, а следователно и на вашия. То не е много подходящо за изкореняването на инферното, но след като сме разбрали случайността, ние сме стигнали до абсолютната необходимост от по-нататъшно, сега вече съзнателно затягане на спиралата в смисъл на ограничаване на индивидуалното пилеене на чувствата и стремежите, тоест на необходимостта от външна дисциплина като диалектически полюс на вътрешната свобода. Оттук произтичат сериозността и строгостта на изкуството и науката — отличителна черта на хората и обществата от най-висша категория — комунистическите.

Ако вместо затягане на спиралата на обществото се стигне до разпиляване и развиване, тогава ще се появят безброй анархистични индивиди (особено при по-леките условия на живот), съответно ще настъпи разпиляване и в творчеството: раздробени образи, думи, форми. По широтата и продължителността на разпространението на подобно творчество могат да се установят периодите на упадък на обществото — епохите на разпасаните, недисциплинирани хора. Върху науката на Ян-Ях се е отразил особено силно нейният разпасан характер и последица от това е неумението да се намери правилният път. Отделни ефекти без хармонично музикално съзвучие, оркестрирано според най-насъщните нужди на човечеството... — Вир Норин млъкна, а после добави: — Извинете, аз не исках да засягам социалните въпроси, но, изглежда, ние на Земята не можем да разсъждаваме иначе, без да имаме предвид главната цел: опазването на спокойствието, радостта и творческия труд на хората!...

Учените на Торманс посрещнаха края на речта на Вир Норин с навъсено мълчание. Те седяха и не изразяваха чувствата си нито с думи, нито с жест, докато той слизаше от катедрата, малко учуден от реакцията на аудиторията. Впрочем той беше почувствувал нарастващата неприязън още в началото на социологическите си формулировки. Вир Норин се поклони и излезе от залата, усещайки с цялото си същество експлозивната враждебност на привилегированите слушатели. Когато затвори вратата зад гърба си, той чу хаотичен шум,

който веднага се засили до вик. Естествено, никой не излезе да го изпрати и Вир Норин, който не понасяше прощалните церемонии, дори се позарадва, че е спестил време и по-рано ще види Сю-Те. След половин час той наближи своя дом. В душата му се зароди неясно опасение: нещо лошо назряваше в бъдещата му съдба и това лошо беше свързано с речта му във физикотехническия институт. Да, той направи впечатление на учените, но какво? Беше се държал не така, както трябва, защото не можа да остане в рамките на „чистата“ наука на Ян-Ях. А Таел подчертаваше необходимостта тъкмо от такава реч...

Трябва да поговори с Родис, тя е способна да надникне в бъдещето по-далеч от него...

Лошите предчувствия на Вир Норин изчезнаха, щом видя Сю-Те. Той никога не беше си представял колко много истинско щастие ще може да изпита на ръба на опасността в такава една стаичка. Лицето на Сю-Те беше озарено от беззаветна любов и Вир Норин чувствуваше колко са му скъпи всеки неин жест, бръчиците около засмяната ѝ уста, походката ѝ, нейният странен нежен глас, нито висок, нито нисък, нито звънлив, нито глух. Сю-Те винаги умееше да внесе нещо ново, изненадващо в техния разговор, внезапно преминавайки от сиящата радост към тревожните мисли за бъдещето, от лудешката, почти яростна страст към тъжното съсредоточаване в себе си. Понякога, също като стресната насън, Сю-Те гледаше Вир Норин, сякаш се взираше в бездната на живота, готова да хвърли в нея душата и тялото си, да отдаде всичко, до последната си въздишка. От време на време като призрак на бедата пред нея изведнъж се изправяше тъмното бъдеще, в душата ѝ се пораждаше остро чувство за крехкостта на нейното щастие със странния пришълец от междузвездните пространства, които умът ѝ не можеше да побере, и тогава Сю-Те се хвърляше към астронавигатора и замираще, притисната до него със затворени очи, едва дишайки.

Тя често пееше и започваше обикновено с нещо проникновено-печално, а после закачливо се впускаше в сложната плетеница на ритмичния танц. Тя му доверяваше детските си мечти, разказваше му за своите юношески преживявания с изтънченост на чувствата и наблюденията, достъпни не за всяка жена на Земята. И пак пееше, загледана в бъдещето като в тъмна река, която бавно тече към неизвестни далечини. Тогава на него му се искаше да забрави всичко,

за да остава по-дълго със Сю-Те, с щедрата ѝ любов и самият да ѝ се отдава също толкова безогледно. Невъзможна мечта: прекалено сложно беше положението на чуждата планета, където той бе станал катализатор на зараждащите се сили на съпротивата и борбата за човешко съществуване, за излизане от инферното! Освен това му предстоеше да преживее тежкия момент, когато звездолетът с всичките му приятели ще отпътува за родната планета. Очакването измъчваше Вир Норин, макар че му предстояха още доста дни на съвместна работа с Родис и на чести срещи по СДФ с екипажа на звездолета.

Така си мислеше Вир Норин, но грешеше. След като той излезе от института, от тълпата на спорещите се измъкна един дребничък човек с толкова жълта кожа, че приличаше на болен. Той беше съвсем здрав, просто принадлежеше към етническата група на обитателите на високите ширини на главното полукълбо. Като виден астрофизик Нар-Янг вече беше удостоен с двойно име. Той се изкачи бързо в кабинета си на четвъртия етаж на института, заключи се и започна да прави изчисления, като от време на време пушеше, за да се ободри. Лицето му ту се разкривяваше от саркастична усмивка, ту светваше от злобна радост. Най-сетне той грабна листовете с изчисленията и замина за приемната на Висшия съвет, където се намираще кабинетът за повикване на най-отговорните сановници по нетърпящи отлагане въпроси от държавно значение.

На видеоекрана се появи надменен „змиеносец“.

Окрилен от откритието си, Нар-Янг настоя да бъде свързан с властелина. Тайната, която той е разкрил, е толкова важна и велика, че може да я повери единствено лично на Чойо Чагас.

От дъното на екрана „змиеносецът“ дълго се взира в астрофизика, обмисляйки нещо, и накрая върху злобното му и хитро лице се изписа нещо подобно на усмивка.

— Добре? Но трябва да почакаш, нали разбираш?!

— Как да не разбирам!

— Тогава чакай!

Екранът угасна, Нар-Янг се отпусна на удобното кресло и се отдаде на честолюбиви мечти. За такова донесение ще го наградят с ордена на Змията и Планетата, с титлата Оpoznал Змията, ще му дадат хубава къща на брега на Екваториалното море. И Гае Од-Тимфифт,

прочутата танцьорка, която той отдавна ухажва, ще стане отстъпчива...

Вратата се разтвори с трясък. Нахлуха двама яки „лилави“. Зад гърбовете им се мяркаше преbledнелият дежурен по приемна. Още преди астрофизикът да се опомни, те го измъкнаха от креслото, извиха му ръцете назад и го повлякоха към изхода. Изплашеният и възмутен Нар-Янг започна да вика за помощ, да заплашва, че ще се оплаче лично на Чойо Чагас. Един удар по главата, който за миг замъгли зрението му, сложи край на неговите излияния. Ученият се свести едва в колата, която бясно подскачаше по стръмния неравен път. Той се опита да разбере от хората, които бяха го отвлекли, къде и защо го карат, но силен удар по лицето прекрати въпросите му.

Избутаха го от колата пред залостената порта на една тъмносива къща, оградена с чугунена стена. Сърцето на Нар-Янг заби лудо от смесено чувство на страх и облекчение. Жителите на столицата се страхуваха от резиденцията на Ген Ши, първия и най-страшен помощник на Чойо Чагас. Астрофизикът бе подгонен в тръс надолу, към полусутерена. В ярко осветената стая обърканият Нар-Янг зажумя. На стражите бе достатъчен само един миг, за да отрежат от дрехите му всички закопчалки, да смъкнат колана му и да разпорят ризата му отгоре надолу. Спретнато облеченият възсук учен се превърна в жалък дрипльо, вкопчан в своя позорно свличащ се панталон. Жесток ритник в гърба и разтреперан от страх и ярост, той се намери пред голямото бюро, до което седеше Ген Ши. Вторият властелин на планетата се усмихна приветливо и Нар-Янг се почувствува по-сигурен.

— Моите хора са се престарали — каза Ген Ши. — Виждам, че неточно са ви предали заповедта — обърна се той към „лилавите“ — да докарате не престъпник, а важен свидетел.

Ген Ши помълча, разглеждайки жълтокожия астрофизик, а после каза тихо:

— Хайде, казвай съобщението! Вярвам, че ти си искал да безпокоиш владетеля по действително важна причина, иначе нали разбираш? — Усмивката на Ген Ши накара покопитилия се Нар-Янг да подвие зиморничаво пръстите на краката си.

— Съобщението е толкова важно, че ще го изложи единствено лично пред великия — твърдо каза той.

— Великият е зает и заповяда два дена да не го безпокоим. Казвай, но по-бързо!

— Бих искал да видя владетеля. Той ще се разгневи, ако кажа на някой друг. — Ученият сведе очи.

— Ти мен за някой ли ме мислиш?! — мрачно каза Ген Ши. — Не те съветвам да упорствуваш.

Нар-Янг мълчеше, като се стараеше да превъзмогне страха си. Те не ще посмеят да му направят нищо, докато той владее тайната, иначе тя ще загине заедно с него.

Астрофизикът мълком поклати глава, защото го беше страх, че с думи ще издаде уплахата си. Ген Ши също мълком запали дългата си лула и посочи с димящия ѝ край ъгъла на стаята.

В миг „лилавите“ се нахвърлиха върху Нар-Янг, смъкнаха му панталона; други стражи свалиха калъфа от един предмет, който стоеше в ъгъла на стаята. Ген Ши се надигна мързеливо и се приближи до грубата дървена скулптура на умаага. На времето тези животни, сега почти измрели, били отглеждани на планетата Ян-Ях като ездитен и впрегатен добитък. Муцуната на умаага бе озъбена в зверска усмивка, а гърбът му бе издялан във вид на остър клин. „Лилавият“ попита:

— Обикновена седалка ли, владетелю, или?...

— Или! — отговори Ген Ши. — Той е упорит, а седалката иска време. Аз бързам.

„Лилавият“ кимна, вкара една ръчка в челото на дървеното добиче и започна да я върти. Клиновидният гръб започна да се разтваря бавно също като уста.

— Хайде, сложете му стремената! — спокойно каза Ген Ши и пусна няколко кълба дим.

Още преди стражите да го сграбчат, Нар-Янг разбра участта си. Сред народа отдавна се ширеше мълвата за страшното изобретение на Гир Бао, предшественика на Ген Ши, с помощта на което от мъжете можеше да се изтръгне всякакво признание, Тях ги караха да яхнат умаага и дървените челюсти на гърба на скулптурата започваха да се затварят бавно. Див ужас сломи цялото упорство и човешко достойнство на астрофизика. С вопъл „Всичко ще кажа!“ той запълзя към краката на Ген Ши, притискайки се към пода и молейки за милост.

— Няма нужда от стремената! — изкомандува властелинът. — Изправете го и го сложете да седне, не, не на умаага — на креслото!

И проклинайки се за низостта на доноса, треперейки и задавяйки се, Нар-Янг разказа как тая заран земният гостенин се е изтървал на заседанието на физикотехническият институт, без да се досети какви изводи могат да си направят учените на Ян-Ях от обрисуваната от него картина на вселената.

— Само ти ли се намери толкова умен?

— Не знам... — Астрофизикът се запъна.

— Можеш да ме наричаш „велики“ — снизходително каза Ген Ши.

— Не знам, велики. Аз веднага отидох да чертая и да изчислявам.

— И какво излезе?

— Звездолетът е дошъл от невъобразими космически далечини. Най-малко хиляда години ще са нужни, за да стигне едно съобщение оттук до Земята, две хиляди години за размяна на сигнали.

— Това значи?! — полувъпросително възкликна Ген Ши.

— Това значи, че никакъв втори звездолет няма да има... Аз нали присъствувах като съветник на преговорите със земляните... И още нещо — забърза Нар-Янг, — показаното ни заседание на земния съвет, което разреши да бъде унищожена Ян-Ях, е измама, блъф, мистификация, гола заплаха. Те никого няма да изтрият от лицето на планетата! Няма пълномощия за това!

— Е, такива работи стават и без пълномощия, особено ако си далеч от своите властелини — помисли си гласно Ген Ши и изведнъж заби заплашително пръст в учения: — Никой ли не знае за това? Ти да не си се изтървал пред някого?

— Не, не, кълна се в Змията, кълна се в Белите звезди!

— И това ли е всичко, което можеш да ни събщиш?

— Това е.

Опитното ухо на Ген Ши долови забавяне на отговора.

Той размърда начупените си като на повечето жители на Ян-Ях вежди, пронизвайки жертвата с безмилостен поглед.

— Жалко, но все пак ще трябва да пояздиш умаага. Ей, вземете го!

— Недейте! — отчаяно кресна Нар-Янг. — Аз казах всичко, за което се сетих. Само че... Нали ще ми простите и ще ме пуснете, велики?

— Е? — изръмжа Ген Ши, съкрушавайки последните остатъци от волята на учения.

— Чух разговора между двама наши физици случайно, кълна се в Змията! Те твърдяха, че били разкрили тайната на защитното поле на земяните. То не можело да се преодолее с мигновени удари от рода на куршумите или взрива. Колкото по-силен е ударът, толкова по-голяма е силата на отражението. Но ако бъде разсечено с бавен натиск на поляризиран каскаден лъч, то ще се поддаде. И единият каза, че би искал да изпробва квантовия си генератор, чийто работен модел бил довършил неотдавна.

— Имената?

— Ду Бан-Ла и Ниу-Ке.

— Още нещо има ли?

— Вече няма, велики. Нищо друго не знам. Кълна се...

— Можеш да си вървиш. Дайте му игла и плащ, откарайте го където трябва.

Към обуващия панталоните си Нар-Янг се приближиха „лилавите“.

— Още двама да докарат тая физици! Не, хванете само

Ду Бан-Ла. С жената има да си играем, те винаги са по-упорити, макар че имаме специално седло!

Най-старшият от „лилавите“ се поклони ниско и изчезна зад вратата. Другите поведоха учения към изхода. Щом той прекрачи прага, офицерът с черни дрехи, който стоеше мълчаливо встрани, изстреля в тила му дълга игла от въздушния пистолет. Иглата се заби беззвучно между основата на черепа и първия прешлен и прекъсна живота на Нар-Янг, който изобщо не можа да научи простата истина, че с бандити не са възможни никакви условия, молби и договори. Остатъците от старата вяра в думата, честта или милостта бяха погубили мнозина тормансиани, които се опитваха да спечелят благоволенieto на олигарсите, вярвайки в „законите“ и „правото“ на шайката убийци, каквито бяха в действителност Съвета на Четиримата и неговите висши приближени.

С движение на пръста си Ген Ши отпрати черния офицер и премина в съседното помещение с пултовете и екраните на съобщителните апарати. Той завъртя една синя клема и повика Кандо Лелуф, иначе Ка Луф, третия член на Съвета на Четиримата, който отговаряше за стопанската отчетност на планетата. Той беше пълен дребничък човек с разкошно парадно облекло и приличаше на Зет Уг, но имаше голяма челюст, женска малка уста и писклив глас.

— Кандо, ще трябва да отложиш приема си — заяви без дълги предисловия Ген Ши. — Идвай веднага при мен, отгук ще командуваме една операция. Изневиделица ни падна рядък случай да осъществим плана си...

Преди да е минало и половин час, двамата членове на Съвета на Четиримата вече димяха с лулите си и обсъждаха коварния план.

От време на време Чойо Чагас се оттегляше в тайните покои на двореца си (дори Ген Ши не знаеше какво има там, в подземията под кулата). Този път властелинът беше отсъствувал само едно денонощие и това означаваше, че най-малко още едно денонощие пълната власт над цялата планета ще се намира в техни ръце. През това време можеше да се направи много нещо!

Планът беше прост: ще арестуват Фай Родис и Вир Норин, с помощта на изтезания ще ги накарат да кажат всичко каквото трябва по телевизията и ще ги убият колкото може по-бързо. Земляните няма да воюват с цялата планета. Добре би било, разбира се, да предизвикат звездолета към активна дейност; принуждавайки с изтезания владетелката на земляните да издаде заповед за нанасяне на удар по Градините на Цоам и за унищожаване на Чойо Чагас като виновник. Могъществото на звездолета е голямо. От градините на Цоам ще остане една дупка, в която ще изчезнат най-близките помощници и охраната на властелина, да не говорим за самия него. Тогава Ген Ши и Ка Луф без излишни сътресения и риск ще станат първите лица в държавата, а Зет Уг — за него ще мислят после! Всички свидетели трябва да се премахнат, включително и глупакът Таел, който не умее да шпионира както трябва!

— За в бъдеще ще трябва да се погрижим за дълбоки подземни скривалища. Все пак звездолетите от Земята, след като са научили веднъж пътя, непременно ще идват насам. Ще заповядам всички, заловени в столицата, да се изпращат не в Двореца на нежната смърт

или из затънтените места, а да се създаде от тях армия подземни работници — заяви Ген Ши.

— Много мъдра мисъл! — изпищя Ка Луф.

Докато властелините се съвещаваха горе, в долния етаж бе докаран смазаният от бой, но продължаващ да се съпротивява физик Ду Бан-Ла. Той излезе по-упорит от лековерния доносник Нар-Янг и „лилавите“ се видяха принудени да го качат на умаага. Загубил глас от нечовешките викове, облян в пот и сълзи, физикът се предаде и замина с конвой от палачи да вземе апарата си.

Щом настъпи нощта, Фай Родис слезе в подземиеето. Днес се провеждаше голямо общо събрание на „кжи“ и „джи“ — обсъждаха се реалните стъпки за сливане на силите в обща съпротива. Докато слушаше ораторите, Родис не преставаше да обмисля как да помогне на Вир Норин и неговата мила фея Сю-Те. Тя не се съмняваше в решението на всички Съвети на Земята. Тук няма да бъдат изпратени експедиции, докато не покълнат семената, посети от хората на „Тъмен пламък“, или, при най-лошия случай, докато не стане ясно, че Часът на Бика не свършва и демоните продължават да властвуват над Торманс. В такъв случай може да се приложи законът на Великия пръстен за унищожаване на режимите, които преграждат пътя на мислещите същества към всестранно опознаване на съвета и спират развитието им, запазвайки инферното. Никой не би повторил грешките на древните колонизатори на Земята, които се заселвали в чужди страни, без да познават нито историята, нито психологията, нито обичаите на местните народи, още повече, ако тези народи притежавали високо развита собствена култура.

Ето една добра идея: тя може да се споразумеет с Чагас Вир Норин да остане легално тук, на планетата Ян-Ях, като историк, наблюдател и кореспондент до идването на следващия кораб. Или още по-добър предлог — мнимият, „повикан“ от нея звездолет уж се е забавил и астронавигаторът ще остане за връзка и за да му помогне при кацането. Това ще даде на Вир Норин възможност да поживее спокойно известно време...

От околния мрак дойде усещането за страшна опасност, която беше се сгъстила внезапно като донесени от ураган зловещи облаци. Чувствителната психика на Фай Родис я предупреди. За пръв път,

откакто беше на Торманс, тя почувствува, че над нея надвисва смъртна опасност.

Враговете бяха наблизко. Захласването ѝ в съвещанието и мислите за Норин бяха отслабили нормалната ѝ чувствителност и тя закъсна с един час, ако не и с повече. Родис повика Таел и му каза за опасенията си. Инженерът я погледна внимателно и го побиха тръпки. Ласкавата, почти нежна деликатност на земната жена беше се сменила със страшна решителност, с неуловима бързина на движенията и мислите. Волята вибрираше в нея като изопнатата струна и резонираше в чувствата на околните хора.

Родис ги посъветва да се разотидат по двата главни и най-далечни коридора. Тя предварително ги провери психически: дали няма клопка? Никой не бива да попадне в лапите на „лилавите“, иначе ще започне да се размотава страшната нишка на разследването.

После побърза да се качи горе, придружена от Таел, концентрирайки цялата си воля върху повикването на Вир Норин. Минутите минаваха, но Родис не долавяше отзвук.

— Ще направя опит да се свържа с властелина — каза тя на Таел в подножието на стълбата, която водеше към спалнята ѝ.

— Чойо Чагас ли имате предвид? — попита задъханият от бързото ходене Таел.

— Да. С другите е безсмислено да си има работа човек. Те са не само безотговорни, но и враждебно настроени спрямо Чагас.

— Велика Змийо, Змийо-Мълнийо! Ами че Чагас го няма и сега аз разбирам...

— Как го няма? (През главата на Родис се мярна споменът за тайното хранилище на докараните от Земята предмети.)

— Той се оттеглил за две денонощия в тайната си резиденция и както обикновено, е предал управлението на Ген Ши.

— Тогава те искат да ни хванат в отсъствието на Чойо Чагас! Да ни принудят чрез изтезания да направим нещо за тях или дори направо да ни убият, та от кораба да отмъстят на Чагас, това е несъмнено. Таел, мили, спасете Вир Норин. Вземете СДФ от светилището, изведете го някъде по-настрана и търсете връзка с него. Той е у дома, аз ще мога да го събудя, а вие се уговорете с него къде да се скрие. По-скоро, Таел, не бива да се бавите. Те ще се опитат да хванат първо мен. По-скоро! Аз също ще го викам от моята стая.

— А вие, Родис? Какво ще стане с вас? Ами ако те успеят?

— Моят план е прост. Ще се отбранявам със защитното поле на СДФ, докато не поговоря със звездолета. Дайте ми координатите на мястото в изоставената градина, където кацна дискоидът при раняването на Чеди. За подготовката на дискоид е необходимо към час и половина. Още двацет минути, докато долети Гриф Рифт. Батериите на деветоножката ще стигнат за пет часа дори при непрекъснат обстрел. Имам огромен запас от време. Когато укриете Вир Норин, върнете се с деветоножката и ме чакайте при изхода на четвъртата галерия. Аз ще наглася моя СДФ за самоунищожаване, когато се изтощи, и ще сляза долу, докато те беснеят наоколо. Не бойте се, аз ще ориентирам взрива нагоре, за да не повредя сградата и да не разкрия входа на подземиеото. То пак ще ни потрѣбва.

— Не ме е страх от нищо освен... — инженерът сподави неочаквано изтрѣгналото се ридание. — Страхувам се за вас, Родис, моя звезда, опора, любов! Надвисва нещо небивало ужасно!

Фай Родис самата се бореше с някаква зловеца мѣка, която като остър клин се връзваше в издрѣжливата ѝ психика от околния мрак. Вероятно на тормансианина се предаваше нейното чувство.

— Вървете, Таел. Можете да закѣснеете с Норин.

— Позволете ми да се кача с вас! Само за две минути. Аз трябва да се убедя, че те не са се вмѣкнали в стаята ви.

— Няма да могат. Аз преградих входа както винаги, когато слизам в подземиеото.

Много предпазливо те отместиха блока от стената в тъмната спалня на Родис. С допрян до устните прѣст тя се промѣкна до вратата на втората стая, чу силното бучене на деветоножката и надникна навън. Край широко разтворената врата към коридора бяха се струпали много хора с черните наметала, капюшони и рѣкавици на нощни палачи. Широкият коридор между помещенията на горния етаж беше пълнен с „лилави“, които се мяркаха в размазаните контури на защитното поле. Задните се суетяха, тѣтрейки нещо тежко, а предните стояха в неподвижна верига, без да се опитват нито да стрелят, нито да се хвърлят в атака.

Фай Родис отстъпи незабелязано към спалнята.

— Бързайте, Таел!

Инженерът направи крачка към входа, който бе оставен отворен, и се озърна. Цялата негова преданост и любовно преклонение пред Родис бяха се отразили върху лицето му със силата на предсмъртна раздяла.

Родис прегърна Таел и го целуна с такава сила на чувството, че на него му притъмня пред очите. За миг Таел си припомни филмите за Земята, за възхладната и нежна любов на земляните, която странно се съчетаваше с лудешка страст...

Той вече тичаше по стръмната стълба към непроницаемия мрак на подземието, а Родис подскочи, издърпа корниза и затисна отвора в стената.

Столицата заспиваше рано и в този час в квартала на „джи“ цареше безмълвие. Вир Норин се събуди внезапно. В закътаната с килими стая на Сю-Те едва се чуваше спокойното дишане на спящата. Един беззвучен глас го викаше от мрака:

„Вир, Вир, елате на себе си! Събудете се, Вир! Опасност!“

Той скочи и мигновено се отърси от съня: „Родис! Какво е станало?!“

Той събуди Сю-Те, изтича в стаята си, включи деветоножката и видя тъмната стая на Родис. След няколко секунди образът се разтопи и се появи Таел.

Ужас и възхищение обзеха Сю-Те по време на лудешкото препускане върху СДФ по тъмните улици на град Средище на Мъдростта. Върху купола на деветоножката можеше да седне само един човек. Вир Норин държеше момичето на ръце. Фантастичната координация и чувството за равновесие на землянина го удържаха върху препускащата с максимална скорост малка машинка. На един кръстопът извън града астронавигаторът се спря. По съвета на Таел той бавно направи голям кръг и потърси почвата със специалния препарат, донесен му на времето от Таел. Това укрито от властелините изобретение притежаваше способността да парализира за дълго обонятелните нерви. Сега няма да бъдат страшни кучетата, ако ги пуснат по дирите им. Оставаха не повече от два километра път до площадката за кацане на дискоида.

Междувременно Родис излезе от спалнята си и враговете я забелязаха през полупрозрачната защита. Те се размърдаха, започнаха да я сочат и да правят знаци на стоящите отзад. Родис засили полето,

сивата стена скри движещите се фигури, а коридорът потъна в мрак. Невидима за враговете, Родис повика с горния лъч своя кораб. Там, до таблото, на което бяха останали само двете зелени светлини на земяните и третата — на Таел, седеше Мента Кор. Тя мигновено събуди Гриф Рифт. Той дойде след няколко секунди. Из звездолета зазвуча общ сигнал за тревога. Целият екипаж се залови да приготвя дискоида — последния от трите, взети от Земята. Разтревожено приведен над пулта, Рифт молеше Родис да не чака повече, да се скрие в подземиято.

— Деветоножката ще се справи и без вас. Аз отдавна се опасявах от нещо подобно и не преставах да се чудя на играта ви с Чойо Чагас.

— Той не е замесен.

— Толкова по-зле. Колкото по-нищожни са облечените с власт, толкова по-опасни са те. Аз ще долетя, без да губя нито секунда. Светло небе, нима най-сетне вие ще бъдете на кораба, а не в ада на Торманс?

— Тук има много хора, които с нищо не са по-лоши от нас. Те са обречени да остават тук от раждането чак до смъртта си — това е непоносима мисъл. Аз много се тревожа за Вир.

— Ето го Вир! Седи под дърветата край площадката за кацане. Тръгнете веднага!

— Идвам, не прекъсвайте връзката, наблюдавайте стаята. Искам да знам колко ще издържи вярната ми деветоножка. И ще се разделим с нея вече от „Тъмен пламък“.

Родис взе от масата една ролка с още непродадени на звездолета записи, изпрати на Гриф Рифт въздушна целувка и тръгна към спалнята.

Раздаде се такава оглушително пищене, че Родис за миг замря. От мрака на защитното поле като муцуна на чудовище се подаде нажеженият клин на непознат механизъм. Той раздра защитната стена, блъсна със свирещ лъч вратата на спалнята и отхвърли Родис към прозореца, близо до който стоеше деветоножката.

Полубезумял, Гриф Рифт се вкопчи в ръба на пулта и доближи до екрана разкривеното си от страх лице.

— Родис! Родис! — стараше се той да надвика свиренето и пищенето на лъча, зад който в стаята се вмъкваше някаква машина,

тикана от черните фигури на палачите на Ген Ши. — Любима, небе мое, кажете ми какво да правя!

Фай Родис коленичи пред СДФ и приближи глава до втория звукоприемател.

— Късно е, Гриф! Аз загинах. Гриф, командире мой, убеждавам ви, умолявам ви, заповядвам ви: не отмъщавайте за мен? Не вършете насилие. Не бива вместо светлата мечта за Земята да посяваме омраза и ужас сред народа на Торманс. Не помагайте на онези, които са дошли да ме убият, не се представяйте за наказващ бог — това е най-лошото изобретение на човека. Не правете напразни жертвите ни! Излетете! Върнете се на Земята! Чувате ли, Рифт? Корабът да излети!

Родис не успя да се утеши със спомена за милата Земя. Тя помнеше за настървените хирурзи на Торманс, любители на съживяването, и знаеше, че не бива да умре по обикновен начин. Завъртя ръчката на СДФ така, че той да експлодира след една минута, с голямо усилие на волята спря сърцето си и рухна върху деветоножката.

Нахлулите с тържествуващ рев палачи се спряха пред тялото на владетелката на земляните — за минутата живот, който им оставаше...

От гърдите на командира на Звездолета с прав лъч за пръв път през дългия му живот се изтръгна вопъл на гняв и болка, Зелената светлинка на Фай Родис на пулта угасна. За сметка на това от мястото на нейния СДФ към черното небе изригна стълб от ослепителен син огън, който издигна праха от изгореното тяло на Фай Родис в горните слоеве на атмосферата, където екваториалният въздушен поток щеше да го разнесе около цялата планета.

ЕПИЛОГ

Отдавна беше се свършила „звездичката“ на паметната машина — на филма за експедицията до Торманс, но учениците продължаваха да седят вкаменени от впечатленията. Учителят не се тревожеше за здравата психика на момичетата и момчетата от Ерата на срещналите се ръце и ги остави да се вживяват във видяното. Първи дойдоха на себе си Кими и Пуна, винаги най-бързите.

— Аз остарях с хиляда години! — възкликна Пуна. — Какъв страшен свят! И в него живеят наши земни хора. Чувствувам се отровена, и то за дълго. Може би за мен е вредно да гледам инферното?

— Не си остаряла, а си поумняла — усмихна ѝ се учителят, — поумняването винаги е трудно. Сега вие ставате по-възрастни, ако сте разбрали, че знанията, които ви дава училището и възпитанията, на които то ви подлага, съвсем нямат за цел да натъпчат в главите ви прост сбор от закони и факти. Това е коридорът на необходимостта, през който трябва да мине всеки, за да коригира инстинктите си, да усвои чувството за обществено съзнание и преди всичко за предпазливост в действията и изтънченост в отношенията с хората. Коридорът е пределно тесен и трудно проходим.

— Сега разбирам всичко — съгласи се Пуна, — дори и охранителните системи, които ми се струваха ненужни. Това е абсолютно необходимо! Колкото по-сложна е структурата на обществото, толкова по-лесно то може да рухне в инферното. И още нещо — забърза момичето, — всичко: мислите, постъпките и мечтите трябва да намаляват страданията и да увеличават свободата на всички хора.

— О, да, ти си права — развълнувано каза Кими. — Аз имам друго, много странно впечатление. За мен земята стана хиляди пъти по-мила и по-прекрасна. Сега аз разбрах колко уютен е нашият дом в безкрайността на света и колко е коствало създаването му. Но всичко това е нещо като тънка завеса, криеща зад себе си цяла бездна от мрак

и в миналото на човечеството, и в съдбата на планетите. Аз ще стана историк като нея и ще работя в Академията на мъката и радостта.

— „Тя“, разбира се, е Фай Родис, нали? — попита учителят.

— Да! — гордо отвърна Кими. — И вие ще се убедите, че не съм сгрешил с избора си.

— Внучката на Фай Родис се учи в едно училище от трети цикъл в южното полукълбо, близо до Дурбан — лукаво каза учителят.

— Наистина ли? — пламна Кими.

— Фай Родис била оставила на Земята дъщеря, която се омъжила за сина на Грифт Рифт. Те имат една дъщеря и един син — поясни учителят, — потомци имат и другите астронавти. Чувал съм за синовете на Чеди и дъщерите на Евиза, които се родили вече след тяхното завръщане от Торманс — добави той.

— Въпреки че едната се завърнала с физическа рана, а сигурно и двете — с душевни — отбеляза Далве. През инферното не може да се мине безнаказано и те са видели това. Аз за пръв път през живота си се изплаших, когато разбрах колко крехка е човешката култура. Те, тормансианите, са стигнали до Космоса, преодолели са невъобразимо пространство, получили са от съдбата хубава планета...

— Да! И след като я разграбили, рухнали в тъмната пропаст, в инферното, започнали да убиват и да се озлобяват — добави със сподавен от вълнение глас Ивета.

— При тях всичко е обратно на нашия свят, съвсем като в Тамас. Ярката индивидуалност и големите способности вместо да служат на обществото, превръщат човека в затворен егоист, който, неизвестно защо, сам се превъзнася — каза мечтателната Кунти.

А Миран, още по-навъсен от обикновено, добави:

— Аз схванах цялата дълбочина на падението на тормансианите, когато се изясни отношението им към художниците. Те не са разбирали, че хората на изкуството зрънце по зрънце са изтръгвали от смъртта красотата, мечтата, идеала за несбъдналото се, но възможното че те градят стълба за излизане от инферното навън от размитите чувства и мигновеното щастие на природата.

— Отлично казано, Миран — похвали го учителят. — Предназначението на художника е именно да помага на другите да излизат от инферното. Ако това липсва, той е само сляп талант, колкото и велик да е. Спектърът на очарованието на природата: животинската

сила на тялото, чувството за безконтролна свобода, водовъртежът на вечното скитничество, ловът, битките, „злата“ магия на тъмната страст — всичко това образува анималната същина на дивите синове и дъщери на Земята. На това могъщо и древно вълшебство вие ще противопоставите светлината и безграничната вселена на ноосферата — над тъмните дълбини на победеното от самите вас собствено „аз“.

— А какво е станало след това с екипажа на „Тъмен пламък“ тук, на Земята? — попита Пуна.

— Ще прочетете за това в много романи, ще го видите в няколко филма, посветени на по-нататъшната съдба на завърналите се — отговори учителят.

— Ние говорим за завърналите се — каза Кими, — а какво се е случило на Торманс? Известна ли е съдбата на Вир Норин и Таел? Нима звездолетът е излетял веднага след гибелта на Родис, изоставяйки всичко на произвола на съдбата? Нашите хора не са могли да постъпят така!

— Не са могли! — съгласи се учителят. — И аз очаквах този въпрос. Ето една допълнителна „звездичка“, записана на „Тъмен пламък“. Тя е къса. Съветвам ви да я видите веднага, докато е пресен споменът за преживяното...

Една минута преди катастрофата Вир Норин се превключи към звездолета и видя всичко в страничното крило на неговия екран, както и Таел — чрез взетата от Светилището деветоножка на Евиза.

Таел се сгромоляса на каменния под на сградата, където очакваше Родис. Звънът на СДФ го накара да се изправи. Вир Норин настояваше веднага да му бъде намерена черна мантия с капюшон като на палачите.

— Какво ще правите, Вир? Родис, единствената във вселената Фай Родис, вече я няма!

— Но съществува погубилият я апарат. Не се съмнявам, че той е само един. Иначе те щяха да убият едновременно и двама ни. Таел, бъдете землянин! Действайте! Аз идвам при вас.

Разплакана и страдаща, но несломена, Сю-Те остана да чака Вир Норин край рухналите стени на старинната градинска постройка под охраната на деветоножката.

Когато Вир Норин дотича в лабораторията „Зет Уг“, Таел вече беше намерил костюм на нощен палач. Вир Норин слезе в подземие.

Той отмина галерията, по която се стигаше до петия храм, и уверено излезе на площада при паметника на Всемогъщото време. Пред главната порта на храма „лилави“ с обикновената си униформа разгонваха тълпата граждани, събудени от експлозията. Всички се разбягваха, щом зърнеха Вир Норин, а на двамата палачи, които дежуряха пред портата, той внуши да не го видят. Из градината тичаха нагоре-надолу едва забележими фигури, които търсеха някого. Вир Норин си помисли за проникателната и бърза мисъл на Фай Родис, която беше спасила от голяма опасност ядрото на зараждащите се съпротивителни сили на Торманс.

Създадената от черните палачи суматоха улесни задачата му. Незабелязан от никого, Вир Норин се добра до петия храм и тъй като добре познаваше устройството му, се изкачи по западната стълба до горния коридор, където продължаваха да се тълпят петдесетина черни. Минавайки бавно и уж безцелно покрай стената, астронавигаторът чуваше откъслеци от фрази, които образуваха ясна картина.

— Какво чакаме? Той лично ще дойде... А другият хванат ли е?... Убит, казваш? Само си губим времето! Не виждаш ли, че тоя с апарата се закла?!

Край апарата, наполовина вкаран в стаята на Родис, лежеше обезглавен труп. Очевидно изобретателят не е искал да служи повече на властелините и е наврял главата си под разсичащия лъч.

— Ей, ти! Къде се навиращ? Ела насам! — викна на Вир

Норин човекът с извезана върху мантията сребърна змия, който се разпореждаше тук.

Вир Норин смело се приближи до него и впи поглед в мрака зад процепите на капюшона.

— Да, правилно, аз ти заповядах да стоиш тук! Недей пуца никого до машината, ако стане нещо — чака те бавна смърт в бъчва с киселина!

Вир Норин се поклони и застана до машината, изгърбвайки се, за да скрие своя ръст. Той издебна подходящ момент и мушна на различни места в апарата четири кубчета, свързани с жици, постоя още малко и излезе по същия път, по който беше се промъкнал тук.

За учудване и ужас на палачите, грижливо охраняваният апарат внезапно започна да се нажежава сам и предизвика пожар, който едва бе загасен. От него остана само безобразна грапава купчина метал,

приличаща на скулптурите от миналите времена. Ген Ши побесня и заповяда да бъде хвърлена във въздуха сградата, където живееше Вир Норин. Минираното по всички правила на инженерното изкуство здание рухна, предизвиквайки паника в целия район. То би погребало под развалините си не само Вир Норин, но и най-малко триста други обитатели, ако те не бяха предупредени навреме от пратениците на Таел. Инженерът познаваше своите властелини и тяхното чудовищно пренебрежение към човешкия живот...

Взривяването на сградата заличи следите на Вир Норин в град Средище на Мъдростта. Сега оставаше да бъде намерено сигурно убежище за астронавигатора и неговата приятелка. А междувременно Вир Норин се разхождаше нервно пред СДФ и обясняваше на спътниците си причините, поради които остава на Торманс. Ако преди това той все още се колебаеше и не беше сигурен в правотата на постъпката си, то сега нямаше и следа от съмнения.

Фай Родис загина, без да успее да укрепи светлото дело — Вир ще остане, за да помага на тормансианите. Той си дава сметка и за това, че не може да замени Родис, че съществува смъртна опасност и че загубата на прекрасната Земя е огромна за него. Но той е намерил душевна опора, корен в чуждата почва, утеха в една велика любов. Вир Норин избута към екрана смутената Сю-Те. Тя стоеше с подпухнали от сълзите очи и нос, с пламнали страни и наведена глава, мъничка, добра и прелестна.

Земляните разбраха: разлъката няма да бъде безизходна за техния другар, а гибелта в името на гигантска цел никога не беше плашила жителите на Земята.

— Изпълнете завета на Родис, мили приятели! — каза Вир Норин. — Помнете последните й думи. Само ние двамата ги чухме, Рифт!

— Какви бяха те? Защо мълчите? — попита разплаканата не толкова от Сю-Те Чеди. Тя стоеше настрана от другите, притисната до Евиза Танет. В тази скръбна и тъгуваща поза, записана във видеохрониката на кораба, бяха ги увековечили авторите на паметника на „Тъмен пламък“.

— Ще разберете от записа. Нямам сили да го повтора. Но последните думи на началника на експедицията трябва да научите още сега: „Корабът да излети!“

Гриф Рифт преbledня. Всички си помислиха, че командирът всеки миг ще падне. Евиза понечи да се хвърли към Рифт, но той я отстрани и се изправи.

— Трябва ли ви нещо на вас с Таел, Вир Норин? — попита той с мъртъв, лишен от интонация глас.

— Да! Изпратете ни последния дискоид. Дайте ни всички филми за Земята, всички материали за изработването на ДПА и ИКП. всички запасни батерии за СДФ и... — Астронавигаторът се запъна: — Малко земна храна и вода. За да могат нашите тормансиански приятели да опитват от време на време вкуса на нашия свят. Колкото може повече лекарства, които не изискват специални знания. Това е всичко!

— Ще ви ги приготвим — отговори Гриф Рифт, — посочете мястото за кацане.

Командирът докосна пулта и пилотският сфероид на звездолета бе опасан от светлини — това беше сигнал за подготовката за излитане. Сърцето на Вир Норин се сви от мъка. Той мълком се поклони на съотечествениците си и изключи СДФ.

Звездолетът „Тъмен пламък“ прекъсна всякакво общуване с Торманс, сякаш се намираще на отровна за земния живот планета. Бяха прибрани изходните галерии и балконите. Гладкият корпус на кораба се издигаше неподвижно в горещия въздух на деня и мрака на нощта като мавзолей на загиналите земляни. Вътре пред екраните неотлъчно седеше Ола Дез. Нейните чевръсти ръце и изострен слух очакваха сигналите на Вир Норин или Таел, но и двамата мълчаха. Дори и човек, съвсем незапознат с Торманс, би могъл да долови в планетните предавания нотки на смут и безпокойство, макар да не бе казана нито една дума за гибелта на Родис и мнимата смърт на Вир Норин. Кой знае защо, Зет Уг държа къса реч за приятелството между земляните и жителите на Ян-Ях. В предаванията не се появяваха нито Ген Ши, нито Ка Луф. Чеди и Евиза обясниха на спътниците си обичая да се крият от народа всички извънредни произшествия, особено ако се случеше нещо „горе“, както наричаха на простонароден език олигархическата върхушка.

Мина се едно денонощие. Неочаквано се прекратиха всички предавания по общите канали на планетата. Чойо Чагас повика „Тъмен пламък“ по секретната мрежа, обещавахе да разясни станалото и уверявахе, че са взети мерки за издирването и наказването на

виновниците. Не му отговориха. Безсмислено беше да се говори с него. Да го помолят да се погрижи за астронавигатора, би означавало да го предадат в ръцете на хора, които нито държаха на честта и на дадената дума, нито имаха добри намерения. Или да се споразумяват с него за изпращането на нова експедиция, за докарването на медицинско и техническо оборудване, на филми и произведения на изкуството? Това противоречеше на цялата политика на олигархическото общество. А и за какви договори можеше да става дума, когато на планетата нямаше закони, Съвети на честта и правото, никой не се съобразяваше с общественото мнение!

Властелинът заповяда звездолетът да се вика до вечерта, а след това да се премине към заплахи. Настъпи нощта, а безмълвният купол на огромния кораб продължаваше да се издига над крайбрежните храсталаци. И все пак астронавтите можаха да видят още веднъж своя „Тъмен пламък“ отстрани.

От прекъсването на връзката с Вир Норин по галактическия часовник на „Тъмен пламък“ бяха се минали осем стохилядни от секундата, които отговаряха приблизително на четиринайсет земни часа. Ола Дез отказваше да напусне поста си, въпреки че ѝ предлагаша да я сменят всички останали членове на екипажа, които бяха привършили подготовката за изпращането на дискоида и излитането. Само Мента Кор и Див Симбел продължаваха да настройват пилотните уреди.

Гриф Рифт отпъждаше натрапчивите мисли за Родис и умуваше над списъците на натоварените в дискоида предмети, като се стараеше да не пропусне нещо решаващо важно, сякаш оставяха Вир Норин на необитаема планета. Липсата на връзка започна да тревожи командира. За него беше непоносима мисълта за нови жертви сред земляните или тормансианските им приятели. А столицата упорито мълчеше и неизвестността на последвалите събития мъчително разтягаше времето даже за търпеливите земляни.

Рифт дори си мислеше вече дали да се свърже с Чойо Чагас и да го попита предпазливо за съдбата на Таел, когато най-сетне зазвъня сигналът за повикване и на екрана се появи Вир Норин... Детективите на „лилавите“ все пак се добрали до подземие на Храма на времето, но го намерили празно и под въздействието на унищожавания миризмите препарат. Архитектите бяха открили едно обширно

убежище в покрайнините на столицата, близо до пресъхналото езеро. Безпилотният дискоид трябваше да кацне именно там, на древното бойно поле.

Вир Норин даде координатите и се отмести. Инженер Таел поздрави земните си приятели с нисък поклон и доближи до приемателя на СДФ две стереоснимки. Без поясненията на Вир Норин астронавтите не биха разбрали кои са сановниците, които седяха мъртви в разкошните черни кресла, с разкривени от ужас лица. От сгърчените им тела стърчаха страшните неизтегляеми ножове на Ян-Ях. Ген Ши и Ка Луф бяха получили заслуженото наказание, без да дочакат съда и следствието на Чойо Чагас, от което те биха съумели да се измъкнат невредими. Стотици робски послушни хора биха заплели властелина с купища лъжи. Но бяха се намесили други съдии — „Сивите ангели“, които възобновяваха дейността си с нечувана мощ.

— Наказани са със смърт още двацет главни виновника за нападението — съобщи с гневна тържественост инженерът.

— Какво ще постигнете с това? — попита Гриф Рифт.

— То беше необходимо. Трябва да бъдем системно и абсолютно безпощадни в защитата от беззаконието, лъжата и безчестието. Самите вие на Земята стриктно спазвате в обществените отношения третия закон на Нютон: действието е равно на противодействието, противопоставяте незабавно противодействие. а не се опитвате да чакате както в древността намесата на бога, на съдбата, на властелина... Хората дълго чакали възмездие за своите палачи, а вековете минавали, злото се трупащо и властта на подлещите се засилвала. Тогава вашето общество се нагърбило с функцията на божественото възмездие, на Немезида: „Аз ще мъстя, аз ще дарявам!“ и бързо изкоренило подлостите и мъченията. Вие не можете да си представите колко много човешки измет се е натрупал у нас през дългите векове на изстребване на най-добрите хора, когато оцелявали предимно жалките приспособленци, доносчиците, палачите и потисниците. Ние трябва да се ръководим от това, а не да ви подражаваме сяпко. Когато започнат да измират тайно и безславно хиляди „змиеносци“ и техните поддръжници — „лилавите“ палачи, — тогава високите постове в държавата ще престанат да привличат негодниците. Ние научихме много неща от Родис и от всички вас, но сами ще трябва да разработим методите за борба. Прекрасните филми

за Земята и могъщият ум на Вир Норин ще ни бъдат опора из дългия път. Нямаме думи, с които да ви се отблагодарим, братя! Този паметник завинаги ще остане с нас. — Таел показа една снимка на „Тъмен пламък“, направена с телеобектив от хълмовете близо до звездолета. Ола Дез веднага я пресне. В зрителното поле влезе Сю-Те, която каза нещо на Вир Норин.

— Дискоидът е кацнал на сто метра от нас! — възкликна

Вир Норин и добави съвсем тихо: — Това е всичко.

Таел, Сю-Те и Вир Норин застанаха пред деветоножката.

Осмината земяни се строиха в прощална редица. Чеди не издържа мълчанието и извика:

— Ние ще долетим, Вир, непременно ще долетим!

— Когато се свърши Часът на Бика!... И ние ще се постареем това да стане по-скоро — отговори Вир Норин. — Но ако демоните на нощта забавят изгрева и Земята не получи новини от нас, нека следващият звездолет дойде след сто земни години.

Вир Норин протегна дясната си ръка към гривната. Корабният екран на ТВФ стана черен и ням. В същото време на пулта угасна зелената светлинка на астронавигатора. Една-единствена сигнална лампа — не на човека от Земята, а на тормансианина Таел — остана да свети като символ на възстановеното братство между двете планети.

Връщането на „Тъмен пламък“ било много по-трудно от полета до Торманс, което още веднъж доказало опасното несъвършенство на ЗПЛ. По някакви причини звездолетът се отклонил от изчислената траектория. Вместо да падне като ястреб върху плячката си право от високите ширини на Галактиката на осмата извивка от нейната спирала, той пронизал три спирални ръкава и излязъл на външния край на нашия остров Шакти в пояса на „рентгеновите“ или неутронни звезди, които притежават такава необикновена плътност, че един кубически сантиметър от тяхното вещество на Земята би тежал сто милиона тона. Между тези опорни стълбове от масивно вещество в допирните точки с най-плътните участъци от Тамас светели особени спирали на материята от Шакти. В тях също като в бездънни водовъртежи се виело, мнимо отдалечавайки се, поглъщаното от Тамас излъчване. Те се разполагали по периферията на Галактиката, един вид обратно на веществото в нашата вселена. Това явление дълго време си оставало неразгадано. През периода на първоначалното запознаване с

покрайнините на света Шакти тези водовъртежи се наричали квазари. Сложното устройство на външните пръстени на Галактиката и Метагалактиката не се съдържаше в „звездичката“ за връщането на „Тъмен пламък“. Учениците разбраха само страшната опасност, в която бил изпаднал корабът.

По ТВФ те видяха кратките пътни бележки на паметната машина на звездолета: отслабналата, почернялата от непрекъснатата работа Мента Кор, неспалия седмици наред командир Гриф Рифт, измъчените инженери по пилотните и изчислителните инсталации Див Симбел и Сол Саин. Всеки си имаше по един „телохранител“. За Сол Саин се грижеше Евиза, за Симбел — Чеди, за Рифт — Ола Дез, а Нея Холи успяваше и да поддържа биозащитата, и да се грижи за Мента Кор, да я пои и храни, да я масажира, да я приспива, когато дойдеше време за почивка.

„Тъмен пламък“ се изтръгнал от външния силов пръстен без повреди, но с изразходвани запаси от енергия. След едно второ, посполучливо плъзгане по ръба на бездната звездолетът проникнал в двайсет и шеста област на осмата извивка, откъдето до Земята оставали около три месеца път. Той кацнал на същото плато Реват, откъдето преди единайсет месеца бил излетял за планетата Торманс.

— Какво е станало на Земята след пристигането на кораба, знае всеки землянин, то не е ново и за вас — каза учителят, угаси ТВФ и се спря така, като че ли изчакваше нещо.

— Определеният от Таел срок е изтекъл! — изведнъж се досети Кими и всички останали го подкрепиха. — Време е да изпратим ЗПЛ. Там, на Торманс!

— Нима нищо не е направено?! — извика Айода. — И никой не се е отнесъл до Съвета по звездоплаването?

Учителят лукаво наблюдаваше нарастващата тревога на младежите. Най-сетне той вдигна ръка, споровете утихнаха и всички се обърнаха към него.

— Миналата година вие бяхте в пустинята Намиб и пропуснахте едно събитие, което развъълнува цялата планета. Отново, както преди три века, ЗПЛ на цефеяните преминал в обикновеното пространство близо до Торманс и бил привлечен от сигналите на автоматичната станция на един спътник на планетата. С кода на Великия пръстен станцията молела всички ЗПЛ, отиващи към двайсет и шестата област

от осмия ръкав на Галактиката, да кацнат на планетата и да вземат едно съобщение...

— За нас, за Земята ли? — скочи Пуна. — И звездолетът взел ли го е?

— Взел го. Кой ЗПЛ може да откаже да приеме поща за гигантските разстояния, достъпни само за него?

— Какво е имало в съобщението? — попитаха в хор учениците.

— Не знам. То е написано на езика на Торманс и сега се превежда и проверява в лабораторията за изучаване на тази планета. Много обемиста информация за всичко, което се е случило за един век, повече — сто и трийсет години. Но аз приготвих за вас ей тия три стереоснимки...

— И вие сте мълчали? — Айода с укор хвърли на учителя тъмен, огнен поглед.

— Мълчах до едно време, сега вие сте подготвени да ги възприемете — невъзмутимо отговори учителят.

Щракна ключът на ТВФ. Те познаха площада и паметника на Всемогъщото време.

Старият храм — лобното място на Родис — липсваше. Вместо него широко се разтваряше към небето една полулунна постройка. Стълбата водеше към грамадна и стръмна арка, заобиколена на горната площадка от открита галерия. Двата края на галерията, захлупени от прозрачните чадъри на неизвестно как закрепени куполи, се издигаха рязко, високо и смело, надвисвайки над площада и околните сгради.

— Това е паметникът на Земята — тихо каза учителят — от планетата, която вече не се нарича Ян-Ях, а съзвучие със земното си название Торманс е получила името Тор-Ми-Ос. На техния език това означава същото, както названието „Земя“ за нас. Това е и планетата, и почвата ѝ, на която човекът се е трудил, отглеждайки храна, засаждайки градини и издигайки къщи за бъдещето, за своите деца, за уверения път на човечеството към безграничния свят.

На втората снимка на фона на постройката се виждаше скулптурна група от три фигури.

— Фай Родис! — възкликна Кими и учителят кимна мълчаливо, развълнуван не по-малко от децата.

Родис, изваяна от черен камък, в откритата голота на своя черен скафандър, бе вдигната на ръце от двама души с лицата на Таел и Гзер

Бу-Ям, изсечени от тъмножълта, почти кафява скала. Двамата мъже, „кжи“ и „джи“, бяха се уловили за раменете със своите силни ръце. Върху тях свободно, с кръстосани крака седеше Фай Родис, обърнала лице към Гзер Бу-Ям и прегърнала Таел през врата.

Кой знае защо, скулпторът беше изобразил Родис с широк, небрежно навит тюрбан, така, както беше я видял на времето Таел. Камъкът на статуята приличаше на прочутите черни опали на Австралийския континент и целият искреше от вътрешни разноцветни светлини. Така милионите звезди пронизват мрака на тропическите нощи на Земята, за които Родис често беше разказвала на тормансианите, вдъхновявайки ги с красотата на света.

Земляните дълго гледаха изображението, донесено от разстояние хиляда светлинни години, докато учителят не си наложи да включи и третата, последна снимка — на левия павилион.

Тук също имаше скулптури. Вир Норин и Сю-Те. Астронавигаторът на „Тъмен пламък“, увековечен от тъмночервен метал, лежеше отпуснал изнемощели ръце, подпрял глава и рамене на СДФ и затворил очи за вечен сън. Тормансианката Сю-Те, изваяна от идеално чист бял камък, издигаше на детските си длани изтърваните от земния човек скъпоценни дарове — матовото кубче на ИКП и блестящия овал на ДПА.

И двете фигури притежаваха онази вълшебна недоизказаност на реализма, която кара всекиго да види в живата форма чудото на своята индивидуална мечта.

— Светло небе! — каза Ларк, подражавайки на астронавтите. — Значи на Торманс е свършил Часът на Бика? Нима това е направено от нас, земляните: от Родис, Норин, Чеди, Евиза и всички онези, които сега стоят на платото Реват около своя кораб?

— Не! — отговори учителят. — Обитателите на Торманс са направили това сами и единствено те самите са могли да се измъкнат от инферното. Жертвите на олигархическия режим на Торманс и не подозирали, че са жертви, хвърлени в невидимия затвор на изолираната планета. Те си въобразявали, че са свободни, докато с пристигането на нашата експедиция не видели истинската свобода и не обновили вярата си в здравата човешка природа и нейните огромни възможности — те, които дотогава само сляпо се влачели след лъжливи обещания за материален успех. И тогава изведнъж възникнал

въпросът: кой ще отговаря за покритата с рани, изтощена планета, за милиардите напразни човешки жертви? Дотогава всяка несполука се заплащала пряко или косвено от народните маси. Оттук нататък започнали да държат отговорни непосредствените виновници за тези несполуки. И тогава станало ясно, че под маската на нови обществени форми се е криела все тая, предишната капиталистическа същност на потисничеството, робството и експлоатацията, само че умело прикрита с научно разработени методи за пропаганда, внушение и създаване на празни илюзии. Тормансианите разбрали, че е невъзможно да бъдат свободни и неуки, че е необходимо сериозно психологическо възпитание, че трябва да умеят да различават хората по техните душевни качества и да унищожават в зародиш всички причиняващи зло действия. Едва тогава настъпил обрат в живота на планетата. Не бива да смятаме, че вече са постигнали всичко, но те са открили себе си и своя свят, и нас — техните братя, като любещи приятели. Паметникът, който видяхте, е неоспоримо доказателство за вдъхновената им благодарност.

Пристигането на нашия звездолет и действията на земляните дали тласъка. Родис и нейните спътници възродили в тормансианите две гигантски обществени сили: вярата им в самите тях и доверието към другите. Няма нищо по-могъщо от хората, свързани от доверие. Дори слабите хора, закалявайки се в съвместната борба, чувствувайки, че на тях наистина се разчита, стават способни на изключително себеотрицание, вярвайки в себе си като в другите и в другите като в себе си... Как сумирате вие значението на експедицията?

— Унищожен е още един остров на инферното във вселената, избавени са от ненужни мъки милиарди хора от настоящето и бъдещето — хорово отвърнаха учениците.

Учителят се поклони на своите деца.

— По-добър отговор не може да се даде и аз съм много доволен.

— Трябва да отидем още веднъж на платото Реват — каза Ивета, — сега ще ги видим съвсем като живи!

— Вие скоро ще видите живи тормансиани — усмихна се учителят. — По препоръка на Машините на общия размисъл там е изпратен Звездолет с прав лъч от планетата на Зеленото слънце. И аз мисля, че той вече е стигнал планетата Торманс.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.